

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan lukuisia muutoksia vuonna 1987 säädettyihin esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin. Näihin liittyen ehdotetaan lisäksi tehtäväksi vähäisimpiä muutoksia neljään muuhun lakiin.

Esitutkinnan tavoitteisiin lisättäisiin velvollisuus selvittää mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi sekä menettämisseuraamuksen ja asianomistajan korvausvaatimuksen täytäntöönpanemiseksi. Lakiin otettaisiin säännös, joka velvoittaa ilmoittamaan rikoksesta epäiltynä kuulustelulle esitutkinnan lopettamisesta hänen osaltaan, kun häntä ei enää ole syytä epäillä rikoksesta, vaikka esitutkintaa ei kokonaisuudessaan vielä lopeteta. Velvollisuutta saapua kutsusta esitutkintaan laajennettaisiin koskemaan myös sellaisia henkilöitä, joiden läsnäolo esitutkintatoimenpiteen suorittamiseksi on tarpeen muutoin kuin kuulustelun suorittamiseksi. Rikospaikalta poistuva voitaisiin ottaa kiinni esitutkintaan saapumiskutsun antamiseksi silloinkin, kun hän olisi ehtinyt poistua kotirauhan suojaamalle alueelle.

Mahdollisuuksia antaa kuulustelussa kertomus moderneilla tiedonsiirtovälineillä laajennettaisiin. Lapsen kuulemisesta asianomistajana tai todistajana esitutkinnassa ehdotetaan otettavaksi erityinen säännös sen tilanteen varalle ettei lasta voida kuulla varsinaisessa oikeudenkäynnissä. Laissa säädetäisiin nykyistä tarkemmin siitä, milloin kuulustelu voidaan toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Todistaja voitaisiin velvoittaa kertomaan tuomioistuimessa myös sellaisesta seikasta, joka on tärkeä rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi, jos hän esitutkinnassa kieltäytyy kertomasta tällaisesta seikasta, vaikka on siihen velvollinen tai oikeutettu. Ehdotonta kieltoa kuulustella kahdeksatoista vuotta nuorempaa rikoksesta epäiltyä ihmän kuulustelutodistajaa väljennettäisiin siten, että kuulustelu olisi mahdollista, jos läs-

nä on hänen avustajansa, laillinen edustajansa tai sosiaalilautakunnan edustaja. Ehdotuksen mukaan vajaavaltaista kuulusteltaessa riittäisi, että yhdelle huoltajalle tai holhoojalle varataan tilaisuus olla läsnä kuulusteluissa. Vajaavaltaisen edustajaa voitaisiin kieltää olemasta läsnä kuulusteltaessa vajaavaltaista, jos heidän epäillään yhdessä tehneen tutkittavana olevan rikoksen.

Lakia täydennettäisiin säännöksellä ryhmittämissä järjestämisestä ja velvollisuudesta osallistua sellaiseen.

Suppeaa esitutkintaa koskevia säännöksiä tarkistettaisiin siten, että se olisi mahdollinen, jos rikoksesta ei ole odotettavissa ankaraa rangaistusta kuin sakkoa. Poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen tutkinnassa suppea esitutkinta olisi mahdollinen vain, jos asia käsitellään rikesakkoasiana tai rangaistummääräysmenettelyssä.

Lakiin kirjoitettaisiin yksityiskohtaiset säännökset asianosaisen avustajan esteellisyydestä.

Pakkokeinolain pidättämistä ja vangitsemista koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että epäilty voitaisiin pidättää ja vangita jo jos on syytä epäillä, että hän lähtee pakoon, hävittää todisteita tai jatkaa rikollista toimintaa. Matkustamiskiellon edellytyksiä muutettaisiin vastaavasti. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä koskevaa lueteloa tarkistettaisiin erältä osin. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyä koskevia säännöksiä muutettaisiin siten, että asia olisi otettava uudelleen käsiteltäväksi tuomion antamiseen asti kahden viikon välein, jos vangittu sitä pyytää eikä viran puolesta niin kuin nykyisin.

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytyksiä muutettaisiin siten, että toimenpide ei edellyttäisi todennäköisiin syihin perustuva epäilyä, vaan se voitaisiin kohdistaa jo rikoksesta epäiltyyn. Tutkinnanjohtajan ja

syöttäjän toimivalta päättää väliaikaistoi-
menpiteistä säädettäisiin yhtä laajaksi kuin
tuomioistuimen määrättävissä olevan huk-
kaamiskiellon tai vakuustakavarikon sovel-
tamisala. Hukkaamiskiellon ja vakuustakava-
rikon voimassaoloaikaa, johon mennessä
syyte on nostettava, pidennettäisiin 60 päi-
västä neljään kuukauteen.

Laissa säädettäisiin erikseen kotietsinnästä
esineen löytämiseksi ja kotietsinnästä henki-
lön löytämiseksi. Kotietsinnän toimittaminen
ei edellyttäisi, että henkilöä todennäköisin
syihin epäillään rikoksesta, vaan riittäisi, että
on syytä epäillä häntä rikoksesta. Kotietsin-
nän toimittaminen muualla kuin rikoksesta
epäillyn luona edellyttäisi kuitenkin, että erit-
tään pätevin perustein voidaan olettaa, että et-
sinnällä saada näyttöä rikoksesta. Kotietsin-
nän käyttöala laajennettaisiin siten, että se
saataisiin toimittaa myös väliaikaiseen huk-
kumiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pan-
tavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi.

Henkilöntarkastus ei enää edellyttäisi, että
henkilöä voidaan todennäköisin syin epäillä
rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus
on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, vaan
riittäisi, että häntä on syytä epäillä tällaisesta
rikoksesta. Henkilöntarkastuksen kohdistami-
nen muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn
edellyttäisi, että erittäin pätevin perustein
voidaan olettaa, että löydetään takavarikoita-
va esine tai saadaan näyttöä rikoksesta.

Henkilönkatsastus voitaisiin myös kohdis-
taa epäilylle, jota ei todennäköisin syin
epäillä rikoksesta, jos erittäin pätevin perus-
tein voidaan olettaa, että löydetään takavari-
koitava esine tai saadaan näyttöä rikoksesta.

Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin
rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeut-
ta, saadaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi
tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä henki-
löille, joita ei epäillä kyseisestä rikoksesta,
milloin erittäin pätevin perustein voidaan
olettaa, että DNA-tunnisteella voidaan saada
selvitystä rikoksesta. DNA-tunniste on hävi-
tettävä ja säilytetyt näytteet tuhottava, kun
asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty

sillensä.

Rikoksesta epäillylle saataisiin tehdä hen-
kilönkatsastus myös DNA-tunnisteen määrit-
tämistä ja tallentamista myöhempää käyttöä
varten, vaikka se ei olisi tarpeen tutkittavana
olevan rikoksen selvittämiseksi jos rikoksesta
säädetty ankarin rangaistus on vähintään
kuusi kuukautta vankeutta.

Telekuunteluvaltuuksia laajennettaisiin
koskemaan törkeää lapsen seksuaalista hy-
väksikäyttöä ja törkeätä vahingontekoa sekä
liike- tai ammattitoiminnassa tehtyjä törkeitä
talousrikoksia, joissa on tavoiteltu erityisen
suurta taloudellista hyötyä tai jotka on tehty
erityisen suunnitelmallisesti. Kiireellisissä
tapauksissa tutkinnanjohtaja voisi päättää te-
lekuuntelun tai televalvonnan alkamisesta,
mutta lupavaatimus olisi mahdollisimman
pian ja viimeistään 24 tunnin kuluttua tehtävä
tuomioistuimelle. Telekuuntelu- ja televal-
vontaluvan yksilöintiperusteena voisi teleliit-
tymän lisäksi olla sähköpostiosoite tai muu
sellainen teleosoite sekä myös telepäätelaitte,
esimerkiksi tietty matka-puhelinlaitte. Laissa
säädettäisiin myös matkaviestimien sijainti-
tietojen hankkimisesta, joka tarkoittaisi tie-
don saamista niistä matkaviestimistä, jotka
rikoksen tekemisen aikoihin ovat olleet ri-
koksen tekopaikan tai muun rikoksen selvit-
tämisen kannalta merkityksellisen paikan lä-
heisyydessä olevan tukiaseman läheisyydes-
sä.

Teknistä kuuntelua voitaisiin tuomioistui-
men luvalla kohdistaa myös sellaiseen vaki-
tuiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa
epäilty todennäköisesti oleskelee, tutkittaessa
eräitä laissa tyhjentävästi lueteltuja törkeitä
rikoksia. Tuomioistuimen olisi viran puolesta
määrättävä epäillylle julkinen asiamies val-
vomaan tämän etua, kun tuomioistuin käsitte-
lee edellä tarkoitettua lupa-asiaa. Julkiseksi
asiamieheksi voitaisiin määrätä vain asian-
ajaja tai julkinen oikeusavustaja.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan
voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua
niiden vahvistamisesta.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
YLEISPERUSTELUT	5
1. Johdanto.....	5
2. Nykytila	5
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
Esitutkintalaki.....	5
Pakkokeinolaki.....	6
Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettu asetus.....	10
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö.....	10
Ruotsi.....	10
Tanska.....	11
Norja	11
Yhdistynyt kuningaskunta.....	12
Saksa.....	13
Itävalta.....	14
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	14
3.1. Yleistavoitteet	14
3.2. Esitutkintalaki.....	15
3.3. Pakkokeinolaki.....	17
4. Esityksen vaikutukset.....	28
4.1. Taloudelliset vaikutukset	28
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset.....	28
5. Asian valmistelu.....	28
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	30
1. Lakiehdotusten perustelut.....	30
1.1. Esitutkintalaki.....	30
1.2. Pakkokeinolaki.....	51
1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen.....	51
2 luku. Matkustuskielto	54
3 luku. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko.....	56
5 luku. Etsintä.....	57
<i>Paikkaan kohdistuva etsintä</i>	57
<i>Henkilöön kohdistuva etsintä</i>	60
5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu	61
6 luku. Muut pakkokeinokeinot.....	71
1.3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.....	72
1.4. Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa.....	72
1.5. Laki poliisin henkilörekistereistä.....	72
1.6. Oikeudenkäymiskaari	73
2. Tarkemmat säännökset.....	73
3. Voimaantulo	73

4.	Säätämisyjärjestys	74
4.1.	Johdanto.....	74
4.2.	Henkilönkatsastus	74
4.3.	Telekuuntelu.....	75
4.4.	Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen.....	77
4.5.	Tekninen kuuntelu.....	77
4.6.	Muut pakkokeinolain muutokset.....	78
4.7.	Säätämisyjärjestyksen arviointi.....	79
LAKIEHDOTUKSET.....		80
	esitutkintalain muuttamisesta.....	80
	pakkokeinolain muuttamisesta.....	84
	oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun muuttamisesta.....	94
	poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain 4 §:n muuttamisesta.....	94
	poliisin henkilörekistereistä annetun lain 6 luvun muuttamisesta.....	95
	oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n muuttamisesta.....	96
LIITE.....		97
RINNAKKAISTEKSTIT.....		97
	esitutkintalain muuttamisesta.....	97
	pakkokeinolain muuttamisesta.....	106
	oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun muuttamisesta.....	128
	poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain 4 §:n muuttamisesta.....	129
	poliisin henkilörekistereistä annetun lain 6 luvun muuttamisesta.....	130
	oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n muuttamisesta.....	131

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Rikosten ennalta estämisessä ja selvittämisessä käytettävien viranomaisvaltuuksien tason määrittelyä koskevassa oikeuspoliittisessa päätöksenteossa on lähtökohtaisesti aina kysymys etuvertailusta. Virkatoimista niiden kohteeksi joutuville aiheutuvat haitat pyritään tällöin asettamaan oikeaan suhteeseen verrattuna niihin haittoihin, joita kyseisten toimivaltuuksien käyttöalaaan kuuluvasta rikollisuudesta aiheutuisi tai aiheutuu rikosten uhreille ja yhteiskunnalle.

Esitutkintalaki (449/1987) ja pakkokeinolaki (450/1987) on säädetty vuonna 1987. Ne ovat tulleet voimaan 1 päivänä tammikuuta 1989. Lait yhdessä muodostavat rikosten selvittämisessä käytettäviä menettelytapoja ja toimivaltuuksia koskevan johdonmukaisen ja kattavan säädöskokonaisuuden. Lakeihin on niiden voimassaolon aikana tehty useita yksittäismuutoksia, joilla ei kuitenkaan tähän mennessä ole uudelleen arvioitu valtuustasoa kokonaisuutena. Laajemmat muutokset ovat olleet telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua koskevien, 1 päivänä kesäkuuta 1995 voimaan tulleiden säännösten lisääminen pakkokeinolakiin mainitun lain muuttamisesta annetulla lailla (402/1995) sekä 1 päivänä lokakuuta 1997 voimaan tulleeseen rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn udistukseen liittyvien muutosten tekeminen esitutkintalakiin tämän lain muuttamisesta annetulla lailla (692/1997) ja pakkokeinolakiin sanotun lain muuttamisesta annetulla lailla (693/1997).

Esityksen tavoitteena on tehostaa törkeiden, ammattimaiseen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien rikosten selvittämistä ja rikoshyödyn jäljittämistä. Samalla kiinni-

tetään kuitenkin huomiota myös rikoksesta epäillyn oikeusturvatakeisiin.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Esitutkintalaki

Esitutkintalaki sisältää säännökset esitutkinnan toimittamisvelvollisuudesta, esitutkinnan yleisistä periaatteista, esitutkintaviranomaisista, esteellisyydestä, saapuvillaolosta esitutkinnassa, kuulusteluista, aineiston tallentamisesta, esitutkinnan päättämisestä ja suppeasta esitutkinnasta.

Poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinta voidaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä, mikäli asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään, jos hän tulisi jättämään seuraamusluonteisesti syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan toimittamista. Esitutkinnassa selvitetään rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat tiedot, rikoksella aiheutettu vahinko ja saavutettu hyöty mahdollisen takavarikon turvaamiseksi sekä asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan. Esitutkinnan päätyttyä asia on saatettava syyttäjän harkittavaksi,

paitsi jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida asettaa syyteeseen, taikka esitutkintaviranomainen on jättänyt seuraamusluonteisesti ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syyteeseen.

Jokainen, jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä rikoksesta, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan siinä poliisipiirissä, jossa hän oleskelee, taikka jos poliisipiirin virkahuone on toisen piirin alueella tai piirin poliisitoimi hoidetaan yhteistoiminnassa toisen piirin kanssa, myös tämän poliisipiirin alueella. Jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa sinne. Epäilty voidaan kutsuttakin noutaa esitutkintaan, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, ettei hän noudata kutsua tai että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa. Muu kuin rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa enintään 6 tuntia kerrallaan. Epäilty, jota ei ole pidätetty tai vangittu, on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa kerrallaan enintään 12 tuntia ja, milloin pidättämiseen on edellytykset, enintään 24 tuntia.

Kuulusteltavan on oltava itse läsnä kuulustelussa. Asianomistaja ja merkitykseltään vähäisissä asioissa epäilty, joka ei kiistä rikosilmoituksen oikeellisuutta, saa kuitenkin antaa lausu-mansa asiamiehen välityksellä tai puhelimitse, jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Samoin edellytyksin todistajaa saadaan tutkijan harkinnan mukaan kuulustella puhelimitse. Kuulustelusta on laadittava kuulustelupöytäkirja. Pöytäkirjattu kertomus on heti kuulustelun päätyttyä luettava kuulustellulle ja annettava hänen tarkastettavakseen. Kuulusteltavan kertomus saadaan myös ottaa ääni- tai kuvataallenteeseen.

Asianosaisen avustajana esitutkinnassa saa toimia asianajaja tai yleinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen, joka on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon tai yleisesti toimittaa tuomioistuimissa asianajotehtäviä. Avustajana esitutkinnassa ei saa toimia se, joka on toiminut syylliseksi epäillyn neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa tai on

epäiltyinä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan avustajan tehtävässä.

Pakkokeinolaki

Pakkokeinolaissa säädetään kiinniottamisesta, pidättämisestä ja vangitsemisesta, matkus-tuskiellosta, hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta, takavarikosta, etsinnästä, telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta sekä muista pakkokeinoista.

Pidättäminen, vangitseminen ja matkustuskielto. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, 1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta, 2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän lähtee pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (paon vaara), vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa (sotkemisvaara) taikka jatkaa rikollista toimintaa (jatkamisvaara), 3) jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon taikka 4) jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen muutoin on edellä mainitut edellytykset ja epäillyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Pidättämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, useimmiten päällystöön kuuluva poliisimies. Pidätetty on päästettävä vapaaksi, jollei häntä vaadita vangittavaksi, viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamisesta ennen kello kahtatoista.

Vangitsemisen edellytykset vastaavat pidättämisen edellytyksiä. Vangitsemisesta

päätää tuomioistuimien. Milloin epäilty on vangittu syytä epäillä -perusteella, häntä koskeva vangitsemisasiä on käsiteltävä uudestaan viimeistään viikon kuluttua vangitsemispäätöksestä. Jollei vangitsemiseen tällöin ole todennäköistä syytä epäillä -perustetta, vangittu on määrättävä päästettäväksi heti vapaaksi. Jos syyte on määrätty nostettavaksi myöhemmin kuin kahden viikon kuluessa, tuomioistuimen on, kunnes syyte on nostettu, otettava vangitsemisasiä käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein. Kysymys vangitsemisasiän uudelleenkäsittelemisestä syytteen nostamisen ja pääkäsittelemisen alkamisen välisenä aikana on tulkinnanvarainen. Korkein oikeus on ratkaisukäytännössään katsonut, että vangitsemisasiä on otettava uuteen käsittelemiseen kahden viikon kuluessa edellisestä käsittelemisestä siitä huolimatta, että syyte vangittua vastaan on tuona aikana nostettu (KKO 1998:109).

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (paon vaara) tai jatkaa rikollista toimintaa (jatkamisvaara). Matkustuskiellosta päättää jutun käsittelevä vaiheesta riippuen pidättämiseen oikeutettu virkamies, syyttäjä tai tuomioistuimien.

Esitutkinta- ja pakkokeinolakien voimassaoloaikana kiinniotettujen, pidätettyjen ja vangittujen lukumäärät ovat olleet seuraavat.

Kiinniotetut ja pidätetyt	Pidätyt	Vangitut	Tutkintavangit
1990 41 256	15 734	1 905	
1991 44 230	12 836	1 774	
1992 44 282	12 173	1 853	
1993 42 669	11 831	1 914	
1994 40 746	12 352	2 121	
1995 38 929	11 772	2 024	
1996 37 919	11 596	1 991	703
1997 38 684	11 907	2 173	606
1998 39 807	12 429	2 200	535
1999 47 797	13 143		2 245*
2000 52 376	14 410		2 460*

* Vuonna 1999 toteutetun järjestelmäuudistuksen jälkeen kaikki vangitut tilastoidaan tutkintavankeihin.

Vangitsemiskäytäntöä Helsingin, Lahden ja Loviisan kärjäoikeuksissa on selvitetty oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisussa n:o 34/1998 (Heini Kainulainen: Rikosprosessuaalinen vangitseminen tuomioistuinkäytännössä). Selvityksen aineistona olivat kaikki kyseisten kärjäoikeuksien neljän kuukauden aikana keväällä 1996 käsittelemät vangitsemisasiät (177 kappaletta). Selvityksen mukaan suurin osa vangitsemispäätöksistä koski omaisuusrikoksia (36,7 %). Seuraaviksi suurimmat ryhmät olivat huumausainerikokset (24,9 %) sekä eräät vakavat rikokset kuten törkeät ryöstöt ja henkirikokset. Valtaosassa tapauksia vangittavaksi vaadittu vastusti vangitsemista, yleensä kiistämällä vangitsemisen niin kutsuttujen erityisten edellytysten täyttymisen. Valtaosassa tapauksia tuomioistuimien määräsivät rikoksesta epäillyn vangittavaksi; hylkääviä päätöksiä oli vain kahdeksan. Koko maassa hylkäysprosentti oli vuonna 1996 seitsemän (vuonna 1997 10). Vangitsemispäätöksissä vangitsemisen erityisistä edellytyksistä yleisin oli jälkien peittämisvaara (20 %), toiseksi yleisin vakava rikosepäily (20 %) ja kolmanneksi yleisin rikollisen toiminnan jatkamisvaara (13 %). Loput vangitsemisedellytyksistä olivat edellytysten erilaisia yhdistelmiä. Suoritettujen haastattelujen mukaan vangitsemisvaatimusten korkea hyväksymisprosentti johtuu siitä, että poliisin ja tuomioistuimien noudattama vangitsemiskynnys on pitkälle sama. On harvinaista, että vangittua henkilöä vastaan ei nostettaisi syyte tai että syyte merkittävässä laajuudessa hylättäisiin.

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko. Jos on syytä epäillä, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkeväällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon. Jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä edellä tarkoitettua saa-

misen turvaamiseksi, voidaan vastaava määrä irtainta omaisuutta panna maksamisen vakuudeksi takavarikkoon (vakuustakavarikko). Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää tuomioistuimien. Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saa panna väliaikaisesti hukkaamiskielloon tai vakuustakavarikkoon rikoksesta epäillyn omaisuutta tai sen omaisuutta, joka voidaan tuomita menettämään rahamäärä valtiolle. Tämä toimenpide peräytyy, jos vaatimusta hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa väliaikaisen määräyksen antamisesta.

Takavarikko ja etsintä. Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Muun kuin rikoksesta todennäköisin syin epäillyn luona saadaan kotietsintä toimittaa ainoastaan silloin, kun rikos on tehty hänen luonaan tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikokseen. Kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan taikka sinne rikosasiassa haastettavan vastaajan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi saadaan toimittaa kotietsintä hänen luonaan tai muussakin edellä tarkoitettussa paikassa, jossa erittäin painavin perustein hänen voidaan olettaa olevan. Kotietsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Muukin poliisimies voi määräyksettä toimittaa kotietsinnän, jos asia ei siedä viivytystä.

Henkilöön kohdistuva etsintä voi olla henkilöntarkastus sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään, taikka henkilönkatsastus, joka käsittää katsastettavan ruumiin tarkastamisen, verinäytteen ottamisen tai muun ruumiiseen kohdistuvan tutkimuksen. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos on syytä epäillä, että on

tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö tai lievä petos. Se, jota ei voida todennäköisin syin epäillä edellä mainitusta rikoksesta, saadaan tarkastaa ainoastaan, milloin erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että tarkastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikoksesta. Henkilönkatsastus saadaan takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, kohdistaa siihen, jota todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, taikka rattijuopumuksesta. Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu. Telekuuntelulla tarkoitetaan yleisen tai muun nykyisin telemarkkinalain (396/1997) soveltamisalaan kuuluvan televerkon kautta teleliittymään tulevan tai siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi. Televalvonnalla tarkoitetaan salassapidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty edellä tarkoitettuun televerkkoon kytketystä teleliittymästä tai vastaanotettu tälläiseen teleliittymään sekä tällaisen teleliittymän tilapäistä sulkemista. Teknisellä tarkkailulla tarkoitetaan a) sellaisen keskustelun tai viestin kuuntelua tai tallentamista salaa teknisellä laitteella, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon kuuntelija ei osallistu (tekninen kuuntelu), b) tietyn henkilön tai paikan, jossa epäillyn voidaan olettaa oleskelevan, jatkuvaa tai toistuvaa kuvaamista tai tarkkailua salaa kiikarilla, kameralla, videokameralla tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä (tekninen katselu) sekä c) kulkuneuvon tai tavaran seurantaan siihen kiinnitetyllä radiolähtimellä tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä (tekninen seuranta).

Jos on syytä epäillä jotakuta 1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, soitaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä va-

koilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, luvattomasta tiedustelutoiminnasta, 2) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta, valtiopetoksen valmistelusta, 3) taposta, murhasta, surmasta, 4) törkeästä vapautenriistosta, ihmisryöstöstä, panttivangin ottamisesta, 5) törkeästä ryöstöstä, törkeästä kiristyksestä, 6) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta, 7) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta, aluksen kaappauksesta, 8) törkeästä kiskonnasta, 9) törkeästä rahanväärennyksestä, 10) törkeästä ympäristön turmelemisesta, 11) törkeästä huumausainerikoksesta taikka 12) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevalla tai oletettavasti muuten käyttämällään teleliittymällä, tai tällaiseen teleliittymään tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos kuuntelulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Jos on syytä epäillä jotakuta 1) rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, 2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen, laittomasta uhkauksesta, oikeuden käytössä kuuluttavan uhkaamisesta tai huumausainerikoksesta, tai 3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään tai tilapäisesti sulkea tällainen liittymä, jos televalvonnalla saatavilla tiedoilla tai teleliittymän sulkemisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Esitutkintaviranomaiselle voidaan lisäksi asianomistajan suostumuksella myöntää lupa kohdistaa televalvontaa tämän hallussa olevaan teleliittymään siltä osin kuin se on tarpeen edellä tarkoitettujen rikosten selvittämiseksi.

Jos on syytä epäillä jotakuta 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, 2) huumausainerikoksesta, tai 3) edellä mainittujen rikosten

rangaistavasta yrityksestä, esitutkintaviranomainen saa kohdistaa epäiltyyn teknistä kuuntelua, jos siten saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, epäiltyyn tai tiettyyn paikkaan, jossa hänen voidaan olettaa oleskelevan, saadaan kohdistaa teknistä katselua, jos katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Jos on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, hänen käyttämäänsä kulkuneuvoon tai rikoksen kohteena olevaan tavaraerään saadaan rikoksen selvittämiseksi kohdistaa teknistä seuranta. Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla taikka sellaisessa kulkuneuvossa tai hotelli-, varasto- tai muussa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Kuuntelu- tai katselulaite saadaan sijoittaa, jos tarkkailun suorittaminen sitä edellyttää, sellaisiin edellä mainittuihin tiloihin, joita ei käytetä vakituiseen asumiseen.

Luvan myöntämisestä telekuunteluun ja -valvontaan päättää tuomioistuin. Teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta ja teknisestä seurannasta päättää tutkinnan johtaja. Teknistä kuuntelua koskeva päätös on 24 tunnin kuluttua alistettava poliisipiiriin päällikkönä tai poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkönä tai tällaisen yksikön apulaispäällikkönä toimivalle poliisimiehelle. Teknisestä kuuntelusta ja katselusta päättää kuitenkin tuomioistuin, jos kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitettu sijoittaa epäillyn käyttämään ajoneuvoon tai siihen huoneeseen tai tilaan, jossa epäilty oleskelee.

Telekuuntelun, televalvonnan sekä teknisen kuuntelun, teknisen katselun ja teknisen seurannan mahdollistavat säännökset tulivat voimaan 1 päivänä kesäkuuta 1995. Telekuuntelun käyttöalaa laajennettiin 1 syyskuuta 1995 lukien pakkokeinolain 5 a luvun 2§:n muuttamisesta annetulla lailla (1026/1995). Tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun liittyvä kielto sijoittaa kuuntelu- tai katselulaite siihen huoneeseen, missä epäilty oleske-

lee tai hänen käyttämäänsä kulkuneuvoon poistettiin 1 kesäkuuta 1999 lukien pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta annetulla lailla (366/1999). Telekuuntelun käyttöönottoa hidastivat tekniset kysymykset. Telekuuntelulupia poliisille myönnettiin kolme vuonna 1996, 12 vuonna 1997 ja 230 vuonna 1998. Kuunneltuja liittymiä oli neljä vuonna 1996, 21 vuonna 1997 ja 222 vuonna 1998. On huomattava, että osa luvista on ollut aikaisempiin lupiin liittyviä samoja rikoksia ja samoja teleliittymiä koskevia jatkolupia. Lupien yksiköinnissä henkilöittäin ja teleliittymittäin on lisäksi ollut eri tuomioistuimissa erilaista käytäntöä. Vuonna 1997 telekuuntelun keskimääräinen kesto oli 18 päivää ja 26 vuonna 1998. Kuuntelut ovat liittyneet yli 90 prosenttisesti törkeiden huumausainerikosten tutkintaan. Telekuuntelua on käytetty lisäksi henkikirikosten, törkeiden tuhotöiden, törkeiden kiristysten, ammattimaisten kätkemisrikosten ja törkeiden rahanväärennysten tutkinnassa. Telekuuntelua on käytetty useissa eri poliisiyksiköissä eri puolilla maata. Pääpaino on kuitenkin ollut eniten huumausainerikostorjuntaa suorittavissa yksiköissä, kuten Helsingin poliisilaitos, keskusrikospoliisi ja eräät suuremmat kihlakunnan poliisilaitokset. Tutkinnanjohtajien arvion mukaan telekuuntelulla on ollut lähes kaikissa tapauksissa ratkaiseva tai tärkeä merkitys rikosasian selvittämiseksi. Erityisesti tämä koskee törkeitä huumausainerikoksia.

Televalvontalupia poliisille myönnettiin 439 vuonna 1996, 468 vuonna 1997 ja 756 vuonna 1998. Televalvonnan kohteena olleita liittymiä oli 743 vuonna 1997 ja 1 059 vuonna 1998. Edellä telekuuntelun yhteydessä jatkoluvista ja lupien yksiköimisestä todettu pätee myös televalvontaan. Vuonna 1998 televalvontalupien keskimääräinen kesto oli 120 päivää. Televalvontaa on käytetty eniten törkeiden huumausainerikosten, huumausainerikosten ja törkeiden varkauksien tutkinnassa. Tutkinnanjohtajien arvion mukaan televalvonnalla on ollut valtaosassa tapauksia ratkaiseva tai tärkeä merkitys rikosasian selvittämiseksi.

Teknisen kuuntelun osalta kielto sijoittaa kuuntelulaite kuunneltaviin tiloihin teki kuuntelun käytännön toteuttamisen teknisesti vaikeaksi. Poliisi ei käyttänytään vuosina

1997 ja 1998 yhtään kertaa teknistä kuuntelua.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettu asetus

Esitutkintalain ja pakkokeinolain nojalla on annettu asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (575/1988).

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Esityksen periaatteellisesti merkittävimmät ehdotukset liittyvät teknisen kuuntelun soveltamisalan laajentamiseen. Seuraavassa selostetaan Ruotsin, Tanskan, Norjan, Ison-Britannian, Saksan ja Itävallan teknistä kuuntelua koskevaa sääntelyä.

Lisäksi selostetaan Ruotsin, Tanskan ja Norjan telekuunteluun, televalvontaan ja tekniseen tarkkailuun liittyvää julkista asiamiestä koskevia säännöksiä ja säännösehdotuksia.

Ruotsi

Ruotsissa viranomaisilla ei ole nykyisellään toimivaltuutta tekniseen kuunteluun. Mietinnössä *Om byggning och andra hemliga tvångsmedel, betänkande av Buggningsutredningen* (SOU 1998:46), jäljempänä. *Buggningsutredningenin mietintö*, ehdotetaan kuitenkin teknisen kuuntelun sallimista. Teknistä kuuntelua koskevat säännökset otettaisiin *rättegångsbalkeniin*.

Kuunneltavalle tilalle ei asetettaisi rajoituksia. Myös asuntoon kohdistettava tekninen kuuntelu olisi siten sallittua. Kuuntelulaitteen saisi sijoittaa muuten luvattomalta tunkeutumiselta suojattuun tilaan. Tekninen kuuntelu olisi sallittua esitutkinnassa, joka koskee 1) rikosta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä vuotta vankeutta, 2) huumausainerikoslain 3 §:ssä tarkoitettua rikosta tai huumausainetta koskevaa salakuljetusrikoslain 3 §:ssä tarkoitettua rikosta taikka 3) yritystä, valmistelua tai salanhanketta 1 tai 2 kohdassa mainittuun rikokseen, jos sellainen teko on rangaistava. Teknistä kuuntelua saisi käyttää ainoastaan, jos jotakuta on syytä epäillä (skäligen misstänkt) rikoksesta ja jos toimenpiteellä olisi erityistä

merkitystä tutkinnalle. Teknisestä kuuntelusta päättäisi tuomioistuin syyttäjän hakemuksesta. Toisin kuin muun salaisen teknisen valvonnan osalta, syyttäjä ei voisi poikkeusoloja lukuunottamatta päättää kiireellisessä tapauksessa väliaikaisesta teknisestä kuuntelusta. Teknistä kuuntelua koskevassa päätöksessä tulisi määrittää kuunneltava paikka ja sallittu kuuntelu-aika. Kuuntelu-aikaa ei saisi määrätä pitemmäksi kuin on välttämätöntä, eikä aika saisi ylittää kahta viikkoa. Päätöksessä tulisi erityisesti mainita, sisältääkö lupa oikeuden sijoittaa kuuntelulaite muuten luvattomalta tunkeutumiselta suojattuun tilaan.

Buggningsutredningenin mietinnössä ehdotetaan julkisen asiamiehen instituution käyttöönottamista.

Julkisia asiamiehiä koskevat säännökset otettaisiin rättegångsbalkeniin. Julkinen asiamies valvoisi epäillyn etua tuomioistuimen käsitellessä salaista teknistä valvontaa koskevia lupa-asioita. Salaisella teknisellä valvonnalla tarkoitettaisiin salaista teknistä kuuntelua (vastaa Suomen teknistä kuuntelua), salaista telekuuntelua (vastaa Suomen telekuuntelua), muuta teknistä kuuntelua (tekninen kuuntelu, jossa kuuntelija osallistuu itse kuunneltavaan keskusteluun), salaista televalvontaa (vastaa Suomen televalvontaa) ja salaista kameravalvontaa (vastaa Suomen teknistä katselua). Hallitus nimeäisi ne, jotka saisivat toimia julkisina asiamiehinä. Julkisen asiamiehen tulisi olla asianajaja. Julkisen asiamiehenä toimiva tai toiminut ei saisi asiattomasti paljastaa, mitä on saanut tietoonsa tehtäväänsä suorittaessaan.

Huhtikuun 6 päivänä 2000 päivätystä ehdotuksesta hallituksen esitykseksi on hankittu laintarkastuskunnan (lagrådet) 9.5.2000 päivätty lausunto, mutta hallituksen esitystä ei ole annettu.

Tanska

Tanskassa viranomaisilla on toimivaltuus tekniseen kuunteluun. Teknisestä kuuntelua koskevat säännökset ovat retsplejelovenissa.

Viestin salaisuuteen puuttumisella tarkoitetaan puhelinkuuntelua (vastaa Suomen telekuuntelua), muuta kuuntelua (vastaa Suomen teknistä kuuntelua) ja teletietojen hankkimista (vastaa Suomen televalvontaa). Viestin sa-

laisuuteen puuttumisen yleisenä edellytyksenä on, että esitutinnan kohteena on rikos, josta voidaan rangaista vähintään kuuden vuoden vankeudelle, tai jokin erikseen nimeytyistä muista rikoksista. Teknisen kuuntelun osalta edellytetään lisäksi, että epäily koskee rikosta, joka on aiheuttanut tai voi aiheuttaa vaaraa ihmisten hengelle tai terveydelle taikka merkittäville yhteiskunnallisille eduille. Teknistä kuuntelua voidaan kohdistaa myös asunnossa olevaan epäiltyyn. Oikeuskäytännössä tekninen kuuntelu on hyväksytty muun muassa tutkittaessa suurten kannabishartsimäärien salakuljetuksia. Teknisestä kuuntelusta päättää pääsääntöisesti tuomioistuin. Teknistä kuuntelua koskevassa päätöksessä tulee määrittää kuunneltava paikka ja sallittu kuuntelu-aika. Kuuntelu-aikaa ei saa määrätä pitemmäksi kuin on välttämätöntä, eikä aika saa ylittää neljää viikkoa. Kiireellisessä tapauksessa päätöksen väliaikaisesta teknisestä kuuntelusta voi tehdä poliisi. Päätös on alistettava mahdollisimman nopeasti ja viimeistään 24 tunnin kuluessa tuomioistuimen harjittavaksi.

Tanskassa on käytössä julkisen asiamiehen instituutio. Julkisista asiamiehistä säädetään retsplejelovenissa.

Tuomioistuimen käsitellessä puuttumista viestin salaisuuteen koskevaa asiaa toimenpiteen kohdehenkilöä edustamaan on määrättävä asianajaja. Jos tutkittavana on rikos valtion itsemääräämisoikeutta, valtiosääntöä tai ylimpiä valtioelimiä vastaan, asianajaja on valittava oikeusministeriön nimeämien asianajajien joukosta. Asianajaja ei saa luovuttaa saamiaan tietoja, eikä hän saa ilman poliisin suostumusta olla yhteydessä toimenpiteen kohdehenkilöön. Tuomioistuin voi päättää, ettei sama asianajaja saa myöhemmin puolustaa juttuun liittyviä henkilöitä. Tällaiset määräykset ovat kuitenkin olleet vain poikkeustapauksissa tarpeellisia. Käytännössä julkisena asiamiehenä toiminut asianajaja ei ota vastaan tällaista puolustustoimeksiantoa tai kohdehenkilö ilmoittaa haluavansa toisen puolustajan.

Norja

Norjassa viranomaisilla ei ole pakkotilanteita lukuunottamatta nykyisellään toimi-

valtuutta tekniseen kuunteluun. Metodeutvalgetin toisessa osamietinnössä (NOU 1997:15) ehdotettiin kuitenkin teknisen kuuntelun sallimista. Teknistä kuuntelua koskevat säännökset ehdotettiin otettavaksi straffeprosessloveniin.

Tekninen kuuntelu olisi sallittua tutkittaessa rikosta tai rikoksen yritystä, josta voisi seurata yli kymmenen vuotta vankeutta. Paikkaan, johon yleisöllä on pääsy, kohdistuva tekninen kuuntelu olisi kuitenkin sallittua tutkittaessa rikosta, josta voisi seurata yli kuusi vuotta vankeutta, huumausainerikosta tai törkeää huumausainerikosta, huumausainerikokseen liittyvää kätkemisrikosta, rikosta valtion itsemääräämisoikeutta ja turvallisuutta vastaan taikka rikosta Norjan valtiosääntöä ja valtionpäämiestä vastaan. Teknisestä kuuntelusta päättäisi tuomioistuin. Kuunteluaikaa ei saisi määrätä pitemmäksi kuin kahdeksi viikoksi. Kiireellisessä tapauksessa syyttäjä voisi päättää väliaikaisesta teknisestä kuuntelusta. Mahdollisuus väliaikaiseen tekniseen kuunteluun koskisi kuitenkin vain sellaista kuuntelua, joka kohdistuu paikkaan, johon yleisöllä on pääsy. Päätös olisi alistettava mahdollisimman nopeasti ja viimeistään 24 tunnin kuluessa tuomioistuimen harkittavaksi. Lainsäädännöstä ehdotetaan määräaikaista. Tilanteen uudelleenarviointi suoritettaisiin kolmen vuoden kuluttua lainsäädännön voimaantulosta.

Norjassa ei ole nykyisellään käytössä julkisen asiamiehen instituutiota. Metodeutvalgetin toisessa osamietinnössä ehdotettiin kuitenkin julkisen asiamiehen instituution käyttöönottamista. Julkisia asiamiehiä koskevat säännökset ehdotettiin otettavaksi straffeprosessloveniin.

Tuomioistuimen käsitellessä pyyntöä sellaisen pakkokeinon käyttämisestä, josta käyttämisestä epäillylle ei ilmoitettaisi samanaikaisesti, epäillyn etua valvomaan tulisi asettaa asianajaja. Tällaisia pakkokeinoja olisivat muun muassa viestintänvalvonta eli puhelinvalvonta (vastaa Suomen telekuuntelua) ja liikennetietojen kerääminen (vastaa Suomen televalvontaa), salakuuntelu (vastaa Suomen teknistä kuuntelua) ja sellainen peilaus (vastaa Suomen teknistä seurantaa), joka edellyttää tuomioistuimen päätöstä. Asianajaja ei saisi olla yhteydessä epäiltyyn ja hänellä olisi

vaitiolovelvollisuus. Ehdotuksen mukaan asianajajaa ei pääsääntöisesti saisi määrätä epäillyn puolustajaksi myöhemmässä oikeudenkäynnissä, mutta nimenomaista säännöstä asiasta ei kuitenkaan ole katsottu tarvittavan.

Metodeutvalgetin teknistä kuuntelua koskevia ehdotuksia ei sisällytetty 10 toukokuuta 1999 annettuun hallituksen esitykseen (Ot prp nr 64/1998-99). Esityksen mukaan erityisesti asuntoon kohdistuva tekninen kuuntelu merkitsee merkittävää ja laajaa puuttumista yksityiselämän suojaan ja on erityisen arveluttava keino, kun se kohdistuu asunnossa oleviin kolmansiin henkilöihin, joita ei epäillä tutkittavana olevasta rikoksesta. Vaikka tarve voida käyttää teknistä kuuntelua on lisääntynyt, tämän keinon käyttöön liittyvät arveluttavat piirteet ovat niin merkittäviä, ettei asuntoon kohdistuvaa teknistä kuuntelua ole syytä ottaa käyttöön (s. 97—98).

Yhdistynyt kuningaskunta

Yhdistyneessä kuningaskunnassa teknistä kuuntelua ei ole säännelty nimenomaisesti laissa. Säännöksiä on sen sijaan poliisin, turvallisuuspalvelun ja tiedustelupalvelun valtuudesta tunkeutua yksityisiin tiloihin ja siten välillisesti myös tunkeutumista edellyttävän teknisen kuuntelun harjoittamisesta.

Poliisin suorittamasta tiloihin tunkeutumisesta säädetään vuonna 1997 hyväksytyssä Police Actissa, joka tuli voimaan 22 helmikuuta 1999. Laissa edellytetään, että ylempi poliisipäällystö antaa luvan yksityisiin tiloihin tunkeutumiseen. Lupa voidaan antaa, jos tunkeutumisen arvioidaan olevan välttämätöntä, koska sillä on todennäköisesti merkittävää arvoa vakavien rikosten torjumiseksi tai paljastamiseksi, ja jos torjumista tai paljastamista ei voida kohtuullisesti tehdä jollakin toisella tavalla. Vakavilla rikoksilla tarkoitetaan rikollisuutta, joka sisältää väkivallan käyttöä, rikollisuutta, josta saadaan merkittävää taloudellista hyötyä, rikollisuutta, jota harjoittaa suuri joukko henkilöitä, joilla on yhteinen päämäärä toiminnalleen, ja rikoksia, joista aikaisemmin rankaisemattoman yli 21-vuotiaan henkilön voidaan perustellusti odottaa saavan vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistuksen. Luvasta on ilmoitettava pääministerin nimittämälle

Commissionerille, joka tarkastaa ilmoituksen. Tietyissä tilanteissa toimenpidettä ei voida kiireellisiä tapauksia lukuunottamatta käynnistää ennen kuin Commissioner on hyväksynyt sen. Tämä koskee muun muassa asuntoon ja hotellihuoneeseen sekä eräisiin toimisto-, kauppaliike- ja rautatieasematyyppisiin tiloihin kohdistettavia toimenpiteitä. Toimenpiteen kohde voi myös valittaa toimenpiteestä Commissionerille. Tarkempia määräyksiä poliisin suorittamasta tiloihin tunkeutumisesta annetaan Secretary of Staten antamassa code of practicessa.

Security Service Act ja Intelligence Service Act sääntelevät turvallisuuspalvelun ja tiedustelupalvelun valtuutta tunkeutua yksityisiin tiloihin. Nämä voivat saada asianomaiselta ministeriltä luvan tunkeutua yksityisiin tiloihin. Lupa voidaan antaa, jos tunkeutumisen arvioidaan olevan välttämätöntä sellaisten tietojen saamiseksi, joilla on todennäköisesti merkittävää arvoa turvallisuus- tai tiedustelupalvelun toiminnalle ja joita ei kohtuullisesti voida saada muilla tavoin. Lupa annetaan rajoitetuksi ajaksi. Lainsäädännössä ei säännellä, mitä menetelmiä palvelut saavat käyttää sisään tunkeuduttuaan tai mitä vakavustetta rikollisuuden tulee olla. Laeissa on määräyksiä toimintaa valvovista Tribunalista ja Commissionerista.

Saksa

Saksassa asuntoihin liittyy vahva perustuslainsuoja. Asuntona pidetään muun muassa huonetta, huoneistoa, taloa, hotellihuonetta tai vastaavaa tilaa, jota kokonaan tai osaksi käytetään asumiseen sekä kellaria ja ympäröivää pihaa. Vahvasta perustuslainsuojasta on seurannut, että viranomaisilla ei ole ollut toimivaltuutta asuntoon kohdistettavaan tekniseen kuunteluun. Mahdollisen poikkeuksen ovat muodostaneet tilanteet, joissa on kysymys yleisen vaaran, yksittäisiin henkilöihin kohdistuvan hengenvaaran tai yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheutuvan välittömän vaaran torjumisesta.

Sen sijaan muihin paikkoihin kuin asuntoihin kohdistettavaan tekniseen kuunteluun viranomaisilla on ollut toimivaltuus. Tällaista teknistä kuuntelua on säännelty Strafprozessordnungissa. Tekninen kuuntelu on ollut

sallittua, jos konkreettiset olosuhteet antavat tukea epäilykselle (bestimmte Tatsachen den Verdacht begruenden), että joku on tehnyt laissa luetellun rikoksen ja olisi mahdotonta (aussichtlos) tai olennaisesti vaikeampaa (wesentlich erschwert) selvittää asiaan liittyviä seikkoja tai epäillyn olinpaikkaa muulla tavalla. Rikosluetelo on käsittänyt suuren joukon törkeitä rikoksia. Tekninen kuuntelu on saatu kohdistaa muuhun kuin epäiltyyn ainoastaan, jos konkreettisten olosuhteiden perusteella on oletettavissa (auf Grund bestimmter Tatsachen anzunehmen ist), että tämän ja rikoksentehtäjän välillä on yhteys tai että tällainen yhteys tulee syntymään, että toimenpide tulee johtamaan asiaan liittyvien seikkojen tai epäillyn olinpaikan selviämiseen ja että olisi mahdotonta (aussichtlos) tai olennaisesti vaikeampaa (wesentlich erschwert) selvittää asiaa muulla tavalla. Teknisestä kuuntelusta on päättänyt tuomioistuim. Kiireellisessä tapauksessa teknisestä kuuntelusta on kuitenkin voinut päättää syyttäjä. Syyttäjän päätös on rauennut, ellei tuomioistuim ole vahvistanut sitä kolmen päivän kuluessa. Päätöksessä on tullut määritellä toimenpiteen laatu ja laajuus sekä sallittu kestoajaksi on voitu määrätä enintään kolme kuukautta.

Strafprozessordnungin 5 huhtikuuta 1998 hyväksytyyn järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan tehostamiseen liittyvän muutoksen myötä myös todisteiden hankkimistarkoituksessa suoritettava asuntoihin kohdistettava tekninen kuuntelu on tietyin edellytyksin sallittua. Tekninen kuuntelu edellyttää konkreettisiin olosuhteisiin perustuvaa epäilyä (bestimmte Tatsachen den Verdacht begruenden) laissa luetelluista erityisen vakavista rikoksista. Rikosluetelo käsittää suuren joukon törkeitä rikoksia. Lisäksi asiaan liittyvien seikkojen selvittämisen muulla tavalla tulee olla olennaisesti vaikeampaa (unverhältnismässig erschwert) tai mahdotonta (aussichtlos). Muiden kuin epäillyn asuntoon teknistä kuuntelua voidaan kohdistaa ainoastaan, jos konkreettisten olosuhteiden perusteella on oletettavissa (auf Grund bestimmter Tatsachen anzunehmen ist), että epäilty osakelee siellä, että ainoastaan epäillyn asuntoon kohdistettu tekninen kuuntelu ei johtaisi asiaan liittyvien seikkojen tai rikoksentehtäjän

olinpaikan selviämiseen ja että niiden selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa (unverhältnismässig erschwert) tai mahdotonta (aussichtlos) muulla tavalla. Teknisestä kuuntelusta päättää kolmijäseninen tuomioistuin. Kiireellisessä tapauksessa teknisestä kuuntelusta päättää yksi tuomari. Yhden tuomarin päätös raukeaa, ellei tuomioistuin vahvista sitä viimeistään kolmantena päivänä. Kestoajaksi voidaan määrätä enintään neljä viikkoa.

Itävalta

Itävallassa viranomaisilla on toimivaltuus tekniseen kuunteluun. Strafprozessordnungenin otetut asiaa koskevat säännökset tulivat voimaan 1 heinäkuuta 1998. Säännökset olivat aluksi määräaikaista ja voimassa 31 joulukuuta 2001 saakka, mutta määräaikaisuus on sittemmin poistettu.

Tekninen kuuntelu on sallittua, jos sellaisen rikoksen, josta saattaa seurata yli kymmenen vuotta vankeutta, tai rikollisjärjestörikkosen selvittäminen taikka rikollisjärjestön puitteissa tehdyn tai suunnitellun rikollisen teon selvittäminen tai estäminen olisi muuten mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa. Kohdehenkilönä voi olla henkilö, jota painavin syin (dringend) epäillään rikoksesta, josta saattaa seurata yli kymmenen vuotta vankeutta, tai henkilö, johon tällaisesta rikoksesta painavin syin epäillyn voidaan perustellusti olettaa tulevan olemaan yhteydessä. Rikollisjärjestön puitteissa suunnitellun rikollisen teon estämisen osalta edellytetään, että konkreettiset olosuhteet näyttävät viittaavan yleiselle turvallisuudelle vakavan vaaran olemassaoloon. Teknisestä kuuntelusta päättää kolmijäseninen tuomioistuin. Tuomioistuin voi sallia myös tunkeutumisen asuntoon tai siihen rinnastettavaan tilaan, jos se on välttämätöntä kuuntelun toteuttamiseksi. Jos tekninen kuuntelu kohdistuu muuhun kuin asuntoon tai siihen rinnastettavaan tilaan, tutkintatuomari voi kiireellisessä tapauksessa päättää teknisestä kuuntelusta. Tutkintatuomarin on kuitenkin haettava viipymättä tuomioistuimen hyväksyntä päätökselle. Tekninen kuuntelu saa kestää ainoastaan toimenpiteen tarkoituksen saavuttamisen kannalta tarpeelli-

seksi oletetun ajan, enintään kuitenkin yhden kuukauden. Päätöksessä on määritettävä muun muassa kuuntelun kohteena olevat tilat ja tilat, joihin saadaan tunkeutua. Liittovaltion oikeusministerin nimittämä Rechtschutzbeauftragter valvoo teknistä kuuntelua koskevia päätöksiä. Jos kuuntelu kohdistuu tiettyihin media-alan henkilöihin näiden toimittoloissa, tarvitaan toimenpiteeseen lisäksi Rechtschutzbeauftragterin lupa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Yleistavoitteet

Esitutkintaviranomaisten toimintaympäristö on viime vuosina muuttunut sillä tavoin, ettei rikostutkinnassa vakiintuneesti käytettävillä keinoilla voida enää aina saavuttaa samanlaisia tuloksia kuin esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön voimaan tullessa. Esitutkinta- ja pakkokeinolakien voimassaoloaikana rikosten selvitysprosentit ovat jonkin verran laskeneet. Kaikkien rikosten tai edes kaikkien rikoslakirikosten selvitysprosenttien kehitys ei kuitenkaan anna täydellistä kuvaa esitutkintaviranomaisten toimintaympäristön vaikeutumisen. On oletettavissa, että tulevina vuosina rikollisuuden ammattimaistumis- ja järjestäytymiskehitys sekä siihen liittyvä rikosten suunnitelmallisuuden lisääntyminen tulee jatkumaan ja vakeuttamaan entisestään selvitystason ylläpitämistä. Sisäasiainministeriön Euroopan Unionille tekemän selvityksen mukaan vuonna 1998 Suomessa toimi 22 Euroopan unionin määritelmän mukaista järjestäytyntä rikollisryhmää, kun edellisenä vuonna vastaava luku oli 15. Ammattimaista ja järjestäytyntä rikollisuutta liittyy erityisesti huumausainerikoksiin. Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten määrä on lisääntynyt esitutkinta- ja pakkokeinolakien voimassaoloaikana huomattavasti.

Jo esitutkinta- ja pakkokeinolakien säätämisen aikaan oli selvää, ettei rikoksesta epäillyllä ole velvollisuutta myötävaikuttaa asian selvittämiseen. Käytännön rikostutkintatyössä saadut kokemukset osoittavat kuitenkin, että muun muassa rikollisuuden an-

mattimaistumisen ja järjestyntymisen myötä rikoksesta epäiltyjen halukkuus asian selvittämiseen on vähentynyt. Muun todistusaineiston ja salaiset pakkokeinojen käytön avulla saatavan näytön merkitys on vastavasti entisestään kasvanut. Tähän liittyen esitutkintaviranomaisille onkin annettu esitutkintalain ja pakkakeinolain säätämisen jälkeen uusia muun muassa DNA-tunnisteiden määrittämiseen ja tallettamiseen sekä telekuunteluun, televallvontaan ja tekniseen tarkkailuun liittyviä toimivaltuuksia. Pitäytymisen edelleen esitutkinta- ja pakkokeinolakien säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen yleisperusteluissa lausutussa vaatimuksessa, jonka mukaan rikosten selvitystaso ei uuden lainsäädännön myötä saa laskea, edellyttää kuitenkin toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten huomioon ottamista.

Esityksen päätavoitteina on tehostaa törkeiden, ammattimaiseen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien rikosten selvittämistä ja tehostaa rikoshyödyn jäljittämistä.

Esitykseen sisältyvillä toimivaltuuksien tason tarkistuksilla pyritään ylläpitämään rikosten selvitysaste vähintään nykyisenä huolimatta edellä selostetuista toimintaympäristön muutoksista.

Rikosprosessin eri vaiheiden toimijoiden tehtävä- ja toimivaltajakoon liittyvä periaatteellinen ja käytännöllinen ongelma on se, että kun eräiden tuomioistuimen päätösvallassa olevien pakkokeinojen käytölle on asetettu sama todennäköistä syytä epäillä -kynnys kuin syytteen nostamiselle, tästä on saattanut aiheutua, että tuomioistuimessa on ryhdytty esitutkinnan kesken ollessa käsittelemään saman näyttökynnyksen ylittymistä, mistä syyttäjä päättää aikanaan esitutkinnan valmistuttua.

Oikeusvarmuuden kannalta on osaltaan epätydyttävää myös se, että eräiden näytönhankintakeinojen, muun muassa henkilönkatsastuksen, käyttö estyy myös törkeän rikoksen esitutkinnassa sillä perusteella, että toimenpiteellä puututtaisiin jonkun muun kuin rikoksesta epäillyn oikeuspiiriin, vaikka toimenpide sinänsä olisi yksittäistapauksessa hyvinkin tarpeellinen esimerkiksi aiheettomien epäiltyjen poissulkemiseksi tai muilla toimenpiteillä saadun todistusaineiston luotettavuuden arvioimiseksi.

3.2. Esitutkintalaki

Rikoshyödyn jäljittäminen. Voimassa olevassa esitutkintalaissa on esitutkinnan tavoitteiden virallisessa määrittelyssä keskitytty syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavien todisteiden hankintaan kiinnittävä samalla riittävää huomiota rikoksella saadun hyödyn jäljittämistä ja pois ottamista merkitseviin konkreettisiin toimenpiteisiin, joilla varsinkin ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on käytännössä keskeinen merkitys. Tähän liittyen ehdotetaankin säädettävän nykyistä selvemmin, että esitutkinnan tarkoituksena olisi myös selvittää mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi sekä rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi (5 §). Tarkoituksena ei olisi muuttaa viranomaisten välistä työnjakoa rikoshyödyn jäljittämisessä ja poisottamisessa, vaan eri viranomaisten tehtävät ja toimivaltuudet määräytyisivät edelleenkin muiden säännösten perusteella. Esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksia rikoshyödyn jäljittämisessä ja poisottamisessa lisättäisiin mahdollistamalla kuulustelu tuomioistuimessa myös rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi ja pois ottamiseksi (28 §) sekä tekemällä pakkokeinolakiin kohdassa 3.3. selostettavat muutokset.

Esitutkinnan lopettaminen. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on valtioneuvostolle 7 päivänä syyskuuta 1995 osoittamassaan kirjeessä pitänyt lainsäädännöllisenä epäkohotana sitä, ettei esitutkintalaissa ole nimenomaista säännöstä siitä, että tutkinta voidaan päätätä jonkun sylliseksi epäiltyä kuullun osalta siinä vaiheessa, kun häntä ei enää ole laillisin perustein aiheutta epäillä, vaikka rikosepäily muutoin jäisi jäljelle. Apulaisoikeusasiamies on sen vuoksi ehdottanut, että esitutkintalakiä tarkistetaan esitutkinnan päättämistä koskevilta osiltaan. Tähän liittyen ehdotetaan säädettäväksi esitutkinnan erillisestä lopettamisesta tällaisen epäillyn osalta (9 §) sekä tällaisesta päätöksestä ilmoittamisesta (47 §).

Ryhmätunnistus. Epäiltyjen oikeusturvaa ja samalla esitutkinnan luotettavuutta lisättäisiin myös sillä, että rikoksenteikijän tunnis-

tamiseksi järjestettävästä ryhmätunnistuksesta säädettäisiin sen järjestämis- ja tallentamistavan osalta nimenomaisesti (38 a §). Tällaisen sääntelyn tarpeellisuutta on korostanut muun muassa Suomen Asianajajaliitto. Samassa yhteydessä säädettäisiin velvollisuudesta saapua vertailuhenkilöksi ryhmätunnistukseen sekä tällaisesta saapumisesta suoritettavista korvauksista (38 b). Tarkempia määräyksiä ryhmätunnistuksesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Lakisääteinen velvollisuus saapua esitutkintaan koskee nykyisellään vain tilannetta, jossa jonkun läsnäolo on tarpeen häneltä otettavasti saatavissa olevan selvityksen vuoksi, vaikka asian selvittämistä edistäisi joissakin tapauksissa henkilön läsnäolo sellaisenaan. Ehdotuksen mukaan saapumisvelvollinen esitutkintaan olisikin myös jokainen, jonka läsnäolo esitutkintatoimenpidettä suoritettaessa on muutoin tarpeen rikoksen selvittämiseksi (17 §). Rikospaikalta poistuvaa todistajaa tai lievistä rikoksesta epäiltyä ei nykyisten säännösten mukaan pystytä tavoittamaan esitutkintaa varten, jos hän on tuntematon ja hän jatkuvan näköyhteyden säilymisestä huolimatta ehtii kotirauhan suojaamalle alueelle ennen kuin esitutkintalain 19 §:ssä tarkoitettu kehoitus jäädä paikalle asian selvittämistä varten on saatu hänelle esitetyksi. Nyt ehdotetaan säädettäväksi, että rikospaikalta poistuvan saisi ottaa kiinni paikallejäämiskehotuksen antamiseksi (19 §). Kiinniottamisvaltuuksista seuraisivat myös kotietsintä- ja paikantarkastusvaltuudet.

Kuulustelut. Nykyiset kuulusteluja koskevat säännökset ovat osin tarpeettoman joustamattomat. Esimerkiksi kuulustelu, jossa kuulusteltava ei ole henkilökohtaisesti läsnä, on nykyään teknisesti mahdollista suorittaa muullakin tiedonsiirtovälineellä kuin esitutkintalaissa yksinomaan mainitulla puhelimeillä. Rikoksesta epäillyn puhelinkuulustelua koskevat nykyiset säännökset ovat joustamattomia myös silloin, kun kysymyksessä on aikaisemmin suoritettun kuulustelun vähäinen täydentäminen. Nyt ehdotetaan, että mahdollisuus antaa kuulustelukertomus muullakin tiedonsiirtovälineellä kuin puhelimeillä otettaisiin huomioon säännöksissä. Samoin rikoksesta epäillyn aikaisemmin suoritettun kuulustelun vähäinen täydentäminen tie-

donsiirtovälinettä käyttäen mahdollistettaisiin (22 §). Kuulustelun toimittaminen kello 21—6 ei etenkään rangaistusmääräysmenettelyssä ole niin poikkeuksellista kuin nykyisten säännösten sanamuodosta voitaisiin päätellä. Tähän liittyen mahdollisuutta kuulustella yöllä ehdotetaan täsmennettäväksi (24 §).

Myös säännökset kuulustelutodistajan käyttämisestä kuulusteltaessa alle 18-vuotiaasta rikoksesta epäiltyä samoin kuin säännökset läsnäolomahdollisuuden varaamisesta vajaavaltaisen lailliselle edustajalle sitovat esitutkintaviranomaisen henkilöresurssuja ja viivyttävät tarpeettomasti tutkinnan suorittamista sellaisissakin tapauksissa, joissa nykyisillä ehdottomilla säännöksillä tavoiteltu tosiasiallinen oikeusturva voitaisiin taata joustavammillakin menettelytavoilla. Sen vuoksi ehdotetaan, että kuulustelutodistajan käyttövelvollisuutta alle 18-vuotiaan kuulustelussa väljennettäisiin siten, että kuulustelutodistajaa ei tarvitsisi käyttää, jos kuulustelussa on läsnä alaikäisen avustaja tai laillinen edustaja taikka sosiaalilautakunnan edustaja (30 §). Samoin vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäoloa kuulustelussa koskevia säännöksiä väljennettäisiin ja säännöksiin otettaisiin lisäksi mahdollisuus kieltää vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo silloin, kun tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta (33 §).

Mahdollisuudet kuulustelujen tekniseen tallentamiseen ovat kehittyneet ja tallentamisen tarpeellisuutta koskevat oikeusturvakäsitteet osin muuttuneet esitutkintalain säätämisen jälkeen. Rikosoikeudenkäyntiuudistus on muuttanut esitutkintapöytäkirjan ja siihen liittyvien tallenteiden roolia oikeudenkäynnissä. Teknisen tallentamisen käyttö liittyy myös esitutkintaviranomaisten työn rationalisoimiseen. Näihin seikkoihin liittyen sisäasiainministeriö valtuutettaisiin antamaan asetuksella määräyksiä kuulusteltavan kertomuksen ottamisesta ääni- ja kuvataallenteeseen (39 §). Valtioneuvoston asetuksessa säädettäisiin siitä, minkälaisissa tilanteissa ja minkälaiden rikosten tutkinnassa kuulustelukertomusten ottaminen ääni- tai kuvataallenteeseen on erityisen aiheellista. Kuulustelukertomusten ottaminen ääni- tai kuvataallenteeseen on aiheellista esimerkiksi silloin, kun kuulusteltavan ennakoitaan muuttavan ker-

tomustaan myöhemmin.

Lapsen kuulusteleminen esitutkinnassa, esimerkiksi seksuaalirikoksen uhrina, edellyttää kuulustelulta ja sen tallettamiselta erityisiä vaatimuksia. Jos lasta ei tämän iän tai kehitystason vuoksi voida kuulla varsinaisessa oikeudenkäynnissä, lapsen esitutkinnassa antama kertomus on monesti tärkein asiassa saatavissa oleva näyttö. Esitutkinnassa annetun kertomuksen käyttöön oikeudenkäynnissä todisteena liittyy kuitenkin eräitä lähinnä näyttökeinojen välillisyyteen ja syytetyn oikeusturvaan liittyviä ongelmia. Varsinaisen kertomuksen lisäksi kuulusteluolosuhteet ja kuulustelumenetelmät pitäisi voida riittävän luotettavasti todeta myös jälkikäteen. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteet taas edellyttävät jo ihmisoikeussäännöksetkin huomioon ottaen sitä, että syytetty voi esittää kysymyksiä todistajalle. Tämän vuoksi lapsen kuulemisesta asianomistajana tai todistajana esitutkinnassa ehdotetaan otettavaksi erityinen säännös (39 a §). Ehdotuksen mukaan esitutkintakertomus tulisi edellä kerrotussa tilanteessa aina taltioida pöytäkirjan lisäksi videotallenteelle. Myös rikoksesta epäillylle varattaisiin esitutkinnassa tilaisuus esittää kysymyksiä lapselle. Kuulustelussa olisi lisäksi otettava huomioon kuulusteltavan lapsen kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulusteluolosuhteille. Oikeudenkäymiskaaren tallenteiden käyttöä oikeudenkäynnissä sääntelevään 17 luvun 11 §:ään ehdotetaan tehtäväksi vastaava lapsen kuulustelukertomuksen sisältävän videotallenteen käyttöä koskeva lisäys.

Suppea esitutkinta. Suppean esitutkinnan käyttöalan nykyinen rajausta, jonka mukaan rikoksen enimmäisrangaistus saa olla enintään kuusi kuukautta vankeutta, estää tarpeettomasti tämän menettelyn käytön tutkittaessa yksinkertaista ja selvää rikosasiaa, jossa esimerkiksi pelkästään helposti selvitettävistä omaisuusarvoista johtuu, ettei tutkittavaan rikokseen enää voida soveltaa lievää teko-omotoa koskevaa rangaistussäännöstä. Suppean esitutkinnan soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi (44 §). Tutkinnanjohtajan käyttäminen poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen johdosta toimitettavassa suppeassa esitutkinnassa on ristiriidassa suppean esitutkinnan perustavoitteiden kanssa.

Tarvittaessa tutkinnalta tällaisissa tapauksissa edellytettävät uskottavuustakeet on parempi toteuttaa toimittamalla esitutkinta normaalilaajuisena. Poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa koskevia säännöksiä ehdotetaankin muutettavaksi suppean esitutkinnan osalta siten, että tällaisen rikoksen johdosta saataisiin toimittaa suppea esitutkinta vain, jos asia käsitellään rikesakkoasiana tai rangaistusmääräysmenettelyssä (44 §).

Avustajan kelpoisuusvaatimukset. Esitutkintalaissa ei nykyisellään ole riittäviä säännöksiä esitutkinnassa käytettävän avustajan erityisistä kelpoisuusvaatimuksista. Oikeudenkäymiskaaren säännöksiä oikeudenkäyntiavustajan erityisistä kelpoisuusvaatimuksista ei voida kaikilta osin vaikeuksista soveltaa esitutkintaan. Avustajan eturistiriitatilanteet ja usean rikoksesta epäillyn avustajan asema ehdotetaankin säänneltäväksi nykyistä täsmällisemmin (45 §). Avustajan toimiminen usean rikoksesta epäillyn avustajana saattaa muodostua erityisen ongelmalliseksi silloin, kun on kysymys järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluvista henkilöistä.

Keskeisimmät systematiikan ehdotetut selkeyttämiset liittyisivät esitutkinnan aloittamiseen ja päättämiseen sekä toimenpiteistä luopumiseen (2, 4, 4 a ja 43 §) sekä suulliseen neuvotteluun syyteharkintavaiheessa (42 §) ja syyteharkintaan rikoksesta epäillyn ollessa alle 18-vuotias (43 a §). Viimeksi mainitut rikosoikeudenkäyntiudistuksen yhteydessä esitutkintalakiin lisätyt kaksi syyteharkintaan liittyvää säännöstä eivät lakisystemaattisesti tarkastellen kuulu esitutkintalakiin.

3.3. Pakkokeinolaki

Pidättäminen ja vangitseminen. Rikoksesta epäillyn pidättäminen ja vangitseminen edellyttää toisaalta, että epäiltyä voidaan todennäköisin syin epäillä rikoksesta, ja toisaalta, että voidaan pitää todennäköisenä, että hän muuten karttaa oikeudenkäyntiä ja rangaistuksen täytäntöönpanoa, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa. Pidättäminen ja vangitseminen merkitsevät paitsi tuntuvaa puuttumista henkilön liikkumisvapauteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen myös käytännössä henkilön

leimautumista syylliseksi. Sen vuoksi itse rikosepäilyltä on edellytettävä korkeaa todennäköisyysnäyttöä. Sen sijaan pidättämisen ja vangitsemisen muiden, niin sanottujen erityisten edellytysten todennäköisyydelle ei välttämättä tarvitse asettaa yhtä suuria vaatimuksia. Monessa maassa pidättämiseen ja vangitsemiseen riittää, että epäilty on todennäköisesti syyllistynyt kyseiseen rikokseen. Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa, joiden oikeusjärjestelmät muistuttavat Suomen järjestelmää, pidättämisen ja vangitsemisen erityisten edellytysten osalta ei edellytetä todennäköisyyttä, vaan riittää, että on syytä olettaa epäillyn karttavan oikeudenkäyntiä, vaikeuttavan asian selvittämistä tai jatkavan rikollista toimintaa. Todennäköisyysnäytön vaatiminen pidättämisen ja vangitsemisen erityisistä edellytyksistä on myös periaatteessa ongelmallista, sillä kenenkään tulevaisuudessa odotettavissa olevaa käyttäytymistä ei ole helppoa ennustaa saati toteennäyttää sellaisella luotettavuudella, mitä todennäköisillä syyllä tarkoitetaan.

Pidättämisen ja vangitsemisen erityisiä edellytyksiä koskevaa korkeaa todennäköisyysvaatimusta on harkittava uudelleen myös 1 lokakuuta 1997 voimaan tulleen uuden rikosprosessimenettelyn johdosta. Vanhan oikeudenkäyntimenettelyn aikana vastaajan oikeudenkäynnin karttaminen ei haitannut oikeudenkäyntiä samalla tavalla kuin nykyisessä järjestelmässä, jossa keskeisinä periaatteina ovat oikeudenkäynnin välittömyys ja keskittäminen. Vastaajan piissaolo sellaisessa asiassa, jossa hänen henkilökohtainen kuulemisensa tuomioistuimessa on välttämätöntä, aiheuttaa pääsääntöisesti pääkäsittelyn peruuttamisen. Prosessin karttamisesta muille asianosaisille aiheutuva haitta verrattuna sen estämiseksi tapahtuvasta vapaudenriistosta vastaajalle aiheutuvaan haittaan on siten aikaisempaa suurempi. Uuden lainsäädännön mukaan esitutkintapöytäkirjalla ei myöskään ole samaa merkitystä kuin aikaisemmin, koska asia ratkaistaan sen perusteella, mitä pääkäsittelyssä on käynyt ilmi. Sen vuoksi on myös entistä tärkeämpää, ettei epäilty voi vaikuttaa jutun todistajiin siten, että he muuttavat kertomustaan. Jos rikoksesta epäilty vapaana ollessaan taas jatkaa rikollista toimintaa esitutkinnan kestäessä tai sen päätty-

tyä, uusia rikoksia ei useinkaan voida käsitellä samassa oikeudenkäynnissä aikaisempien rikosten kanssa, vaikka ne kuuluisivat samaan konkurrenssiryhmään. Tästä vuorostaan saattaa seurata, että seuraamuskokonaisuus voi muodostua ankarammaksi kuin mikä se olisi ollut, jos kaikki samaan konkurrenssiryhmään kuuluvat rikokset olisi käsitelty samassa oikeudenkäynnissä.

Edellä mainituista syistä pidättämisen ja vangitsemisen edellytyksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että todennäköisin syn rikoksesta epäilty voidaan pidättää ja vangita, jos on syytä epäillä, että hän karttaa oikeudenkäyntiä, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa (1 luvun 3 §).

Rikosprosessiuudistuksen yhteydessä omaksuttu järjestely, jonka mukaan kysymys epäillyn vangittuna pitämisestä on syytteen nostamiseen asti aina otettava tuomioistuimessa uudelleen käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein, on lyhyen voimassaolonsa aikana ehtinyt osoittautua käytännössä epätarkoituksenmukaiseksi tuomioistuinvälikäytön ja esitutkintaviranomaisten henkilöresurssien käytön kannalta. Tutkinnanjohtajat ovat käytännössä joutuneet käyttämään kohtuuttoman suuren osan työajastaan sellaisten tuomioistuinkäsittelyjen odottamiseen, joissa kenelläkään ei ole ollut mitään asiallisesti uutta lausuttavaa vangitsemisen edellytyksistä. Vangitsemisasian uudelleen käsittelymekanismia ehdotetaan muutettavaksi siten, että vangitsemisasiasta olisi otettava uudelleen käsiteltäväksi kahden viikon välein vain, jos vangittu sitä pyytää. Vangittu tai asianomainen pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi ilmoittaa etukäteen, ettei hänen kuulemisensa vangitsemisasiasta uudelleen käsiteltäessä ole tarpeen (1 luvun 22 §).

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko voidaan kohdistaa henkilöön, jota todennäköisin syn epäillä rikoksesta. Myös syytteen nostaminen edellyttää todennäköisiin syihin perustuvaa rikosepäilyä. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko ovat pakkokeinoja, joita joudutaan käyttämään rikoksen esitutkinnan aikana ennen syyteharkintaa ja syytteen nostamista. Koska nämä pakkokeinot, joista päättää tuomioistuin, edellyttävät samaa todennäköisyysnäyttöä kuin syytteen nostami-

nen, on olemassa vaara, että hukkaamis- tai vakuustakavarikkoasian käsittelystä vastoin tarkoitustaan muodostuu eräänlainen syyllisyyskysymyksen esikäsittely ilman, että käsittely edes perustuisi kaikkeen siihen aineistoon, joka on tarkoitus aikanaan toimittaa syyttäjälle syyteharkintaa varten. Jos tuomioistuimien hylkää hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevan vaatimuksen, saattaa käydä niin, ettei syyttäjä katso voivansa enää nostaa syytettä jutussa. Pelko tästä voi vuorostaan johtaa siihen, että pakkokeino-oikeudenkäynnissä esitettävää aineistoa päätetään. Tämä taas saattaa aiheuttaa sen prosessitaloudellisesti epätydyttävän lopputuloksen, että hukkaamiskielto- ja vakuustakavarikkohakemusten käsittelystä tulee tarpeettoman työläitä. Sen vuoksi ehdotetaan, että kyseiset pakkokeinot voitaisiin kohdistaa jo rikoksesta epäiltyyn (3 luvun 1 §).

Vaikka rikosasioissa saadun hyödyn hukkaamisriskin voidaan olettaa yleensä olevan suurempi kuin siviiliasioissa, hukkaamisvaaran todennäköisyydeltä on edellytetty hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon liittyvässä rikosprosessissa on syytä epäillä -kynnyksen ylittymistä, kun takavarikkoon liittyvässä siviiliprosessissa on riittänyt on olemassa vaara -kynnyksen ylittyminen. Hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon osalta hävittämisaaraan liittyvä ilmaisu "on syytä epäillä" ehdotetaan muutettavaksi ilmaisuksi "on olemassa vaara" (3 luvun 1 §).

Muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn kohdistuvan vahingonkorvausvaateen turvaamiseksi määrättävän väliaikaisen hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon jääminen nykyisten säännösten mukaan tutkinnanjohtajan toimivallan ulkopuolelle on käytännössä estänyt vahingonkorvaussaatavan menestyksellisen perimisen eräissä sellaisissa tapauksissa, joissa rikoksesta epäilty on ollut varaton ja muu korvausvelvollinen on esitutkintatoimenpiteistä tiedon saatuaan ryhtynyt hävittämään omaisuuttaan. Hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon liittyvien väliaikaistoimenpiteiden käyttöala ehdotetaan laajennettavaksi samaksi kuin lopullisella hukkaamiskielolla ja vakuustakavarikolla (3 luvun 3 §).

Hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon merkitys on kaikkein suurin nimenomaan sellaisten suunnitelmallisten talousrikosten

esitutkinnassa, joiden tutkinta kestää lähes aina niin kauan, että tuomioistuimelta joudutaan hakemaan syytteen nostamiselle nykyään säädetyn 60 päivän määräajan pidentämistä. Hukkaamiskieltoa ja vakuustakavarikkoa koskevaa määräaika ehdotetaan pidentettäväksi neljäksi kuukaudeksi (3 luvun 4 §).

Tuomioistuimen määräämän hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon täytäntöönpano kuuluu ulosottoviranomaiselle, jonka toimivaltuudet täytäntöönpanon kohteena olevan omaisuuden etsimiseen ja tällöin käytettäviin pakko- ja voimakeinoin perustuvat ulosottolainsäädäntöön. Tutkinnanjohtajan päätöksellä määrätyn väliaikaisen hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon täytäntöönpano sen sijaan on kysymyksessä olevan esitutkintaviranomaisen tehtävä. Vaikka myös väliaikaistoimenpidettä täytäntöönpannaessa on soveltuvin osin noudatettava ulosottolainsäädäntöä, siihen sisältyvien toimivaltuussäännösten ei voida tässä tilanteessakaan katsoa riittomasti koskevan muita kuin säännöksissä nimenomaisesti mainittuja viranomaisia. Myöskään pakkokeinolakiin ei sisälly esimerkiksi säännöstä, joka oikeuttaisi esitutkintaviranomaisen etsimään väliaikaisen turvaustoimenpiteen kohteeksi soveltuvaa omaisuutta. Tähän liittyen ehdotetaan rikoshyödyn jäljittämisen tehostamiseksi, että kotietsintä (5 luvun 1 §), paikantarkastus (5 luvun 8 §), henkilöntarkastus (5 luvun 10 §) ja henkilönkatsastus (5 luvun 11 §) sallittaisiin myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi.

Kotietsintä. Varsinkin silloin kun rikoksesta epäillyt eivät halua kertoa epäillyistä rikoksista, näytön hankkiminen niiden tapahtumisesta edellyttää yleensä muiden todisteiden hankkimista muun muassa kotietsintöjä toimittamalla. Se, että kotietsinnän pääsääntöisenä edellytyksenä on paikan haltijaan kohdistuva todennäköinen rikosepäily, kun taas rikoksesta epäilty saadaan vangita viikon ajaksi, vaikei epäilyyn ole todennäköisiä syitä, on poikkeus pakkokeinojen edellytysten porrastuksessa yleensä noudatetusta periaatteesta, jonka mukaan toimenpiteiden edellytykset ovat sitä tiukemmat, mitä voimakkaammin niillä puututaan niiden kohteena

olevien henkilöiden oikeuspiiriin. Myöskään Ruotsissa, Tanskassa tai Norjassa rikosepäilyltä ei edellytetä todennäköisyyttä. Kotietsinnän osalta rikoksesta epäillyn hallinnassa olevaan paikkaan liittyvä ilmaisu todennäköisin syin epäilty ehdotetaan muutettavaksi ilmaisuksi on syytä epäillä (5 luvun 1 §).

Keskeisin systematiikan selkeyttäminen liittyisi kotietsintäsäännöksen jakamiseen kotietsintään esineen löytämiseksi (5 luvun 1 §) ja kotietsintään henkilön löytämiseksi (5 luvun 2 §).

Henkilönkatsastus. Henkilönkatsastuksella tarkoitetaan katsastettavan ruumiin tarkastamista, verinäytteen ottamista ja muuta ruumiiseen kohdistuvaa tutkimusta. Henkilönkatsastus voidaan kohdistaa vain siihen, jota todennäköisin syin epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Henkilönkatsastusta ei sen sijaan saada kohdistaa siihen, jota on vain syytä epäillä rikoksesta, eikä ylipäätään muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn. Nämä rajoitukset voivat joissakin tapauksissa vaikeuttaa rikoksen selvittämistä tai jopa estää sen selvittämisen ja estää siten myös henkilön syyttömyyden osoittamisen aiheettomat epäilykset poistamalla.

Todennäköisten syiden voidaan katsoa tarkoittavan sitä, että henkilön syyllisyyttä on pidettävä todennäköisempänä kuin hänen syyttömyyttään (ks. esitutkintaa ja pakkokeinoja rikasioissa koskevaksi lainsäädännöksi annettu hallituksen esitys 14/1985 vp). Todennäköisiä syitä ei yksittäisessä tapauksessa voida yleensä ilmaista numeerisesti. Voidaan kuitenkin ajatella tapauksia, joissa henkilöä voidaan epäillä rikoksesta, mutta hänen syyllisyyttä ei voida pitää todennäköisenä. Tällainen tilanne on käsillä, jos tiedetään, että rikoksella on vain yksi tekijä ja että tämä kuuluu rajattuun joukkoon, jonka lukumäärä on niin suuri — esimerkiksi kolme — ettei epäilyn aste voi kenenkään kohdalla ylittää todennäköisyyskynnystä. Koska henkilönkatsastuksen toimittaminen edellyttää, että henkilöä todennäköisin syin epäillä rikoksesta, pakkokeinoja ei voida käyttää, vaikka varmuudella tiedetään, että syyllinen on yksi joukon jäsenistä. Käytännössä tällaisia tapauksia saattaa esiintyä, kun selvitetään esi-

merkiksi henkirikosta, joka on tapahtunut usean henkilön asuttamassa huoneistossa ja kaikki paikalla olleet kiistävät rikoksen.

Edellä tarkoitetun kaltaisia tapauksia silmällä pitäen ehdotetaan, että henkilönkatsastus voitaisiin kohdistaa myös sellaiseen rikoksesta epäiltyyn, jota ei voida todennäköisin syin epäillä rikoksesta. Henkilönkatsastuksen kohdistaminen rikoksesta epäiltyyn edellyttäisi tällaisessa tapauksessa, että voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että henkilönkatsastuksella saadaan selvitystä rikoksesta (5 luvun 11 §:n 1 momentti).

Kotietsintä voidaan eräin edellytyksin suorittaa muussa kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa. Niinikään voidaan muulle kuin rikoksesta epäillylle suorittaa henkilöntarkastus muun muassa, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpiteellä voidaan saada selvitystä rikoksesta. Niin kuin edellä todettiin, henkilönkatsastusta ei sitä vastoin voida toimittaa muulle kuin rikoksesta epäillylle.

Henkilönkatsastuksen henkilöpiiriin kohdistuvan rajoituksen taustalla on ollut se seikka, että katsastuksella yleensä puututaan henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen syvällisemmin kuin henkilöntarkastuksella, joka kohdistuu lähinnä tutkittavan vaatteisiin ja hänen mukanaan olevaan laukkuun ynnä muihin sellaisiin. Toimenpiteiden syvyyden ero onkin selvä esimerkiksi silloin, kun on kysymys ruumiinonteloihin kohdistuvasta henkilönkatsastuksesta. Kaikki henkilönkatsastuksena pidettävät toimenpiteet eivät kuitenkaan merkitse kovin tuntuvaa puuttumista tutkittavan ruumiilliseen koskemattomuuteen. Esimerkiksi puhalluskoe, jota lain mukaan pidetään lähtökohtaisesti henkilönkatsastuksena, on tosiasiallisena toimenpiteenä itse asiassa henkilön koskemattomuuteen vähemmän puuttuva kuin esimerkiksi henkilön taskujen tai hiusten tutkiminen. Useimmat eivät koe myöskään lääkintähenkilökuntaan kuuluvan ottamaa verikoetta kovin merkittävänä toimenpiteenä.

DNA-tunniste määritetään tutkittavan henkilön syljestä, hiuksesta tai verestä. Sylki, hius- tai verinäytteen ottaminen luokitellaan lähtökohtaisesti henkilönkatsastukseksi. Riittävä verimäärä saadaan jo sormenpäältä otettavalla verikokeella. Kun rikoksen esitutkin-

nassa henkilönkatsastus voidaan suorittaa ilman kohdehenkilön suostumusta vain rikoksesta epäillylle, ainoastaan epäillyn DNA-tunnisteen vastentahtoinen määrittäminen on mahdollista. Eräissä tapauksissa törkeiden väkivalta- tai seksuaalirikosten selvittäminen edellyttäisi, että henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi voitaisiin tehdä niin suurelle henkilökoukulle, ettei ketään joukkoon kuuluvaa yksittäistä henkilöä voitaisi pitää rikoksesta epäiltynä. Ulkomailta seksuaalimurhia on selvitetty määrittämällä kokonaisen yhdyskunnan kaikkien aikuisten miesten DNA-tunnisteet. Suomen oloissa tällainen laajempaan henkilökoukkuun kohdistuva menettely saattaisi tulla harkittavaksi esimerkiksi risteilyaluksella tapahtuneen henkirikoksen tutkinnassa.

Eräs tyypillinen henkilönkatsastusta edellyttävä tilanne voisi myös olla ampumalla tehty henkirikos huoneistossa, jossa on useita henkilöitä. Epäilty poistuu asunnosta eikä häntä saada heti kiinni ja eri huoneissa olleet muut henkilöt eivät nähneet tapahtumaa. Tällöin on välttämätöntä ottaa kaikilta huoneistossa olevilta henkilöiltä henkilökatsastukseksi luettava ruutisavunäyte, jotta heidät voidaan sulkea ampujina pois. Saman tyyppinen tarve poissuljentaan voi olla tutkittaessa pienellä paikkakunnalla tapahtunutta henkirikosta, jossa on syytä epäillä uhrin tuntee- neen tekijän.

Edellä mainituista syistä ehdotetaan, että henkilönkatsastus voitaisiin tehdä DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun vastaavan tutkimuksen suorittamiseksi sellaisille henkilöille, joita ei epäillä rikoksesta (5 luvun 11 §:n 2 momentti). Tämä voisi kuitenkin tulla kysymykseen vain törkeiden rikosten tutkinnassa ja lisäksi edellytettäisiin, että henkilönkatsastuksella voidaan erittäin pätevin perustein olettaa saatavan selvitystä rikoksesta.

Oikeudellisia mahdollisuuksia kohdistaa henkilönkatsastus muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn rajoittaa myös pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:n suhteellisuusperiaate. Niinpä vain poikkeuksellisesti olisi mahdollista suorittaa DNA-tunnisteen määrittämiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus rikoksen uhrille ilman tämän suostumusta. Tämä voisi tulla kysymykseen esimerkiksi väkivaltarikosten

tutkinnassa, jos asia ei siedä viivytystä ja uhri on tajuton eikä voi siten antaa suostumustaan henkilönkatsastukseen. Myös raiskausrikoksen selvittäminen saattaa edellyttää henkilönkatsastuksen suorittamista rikoksen uhrille. Useimmissa tapauksissa uhri suostuu tähän. Joissakin tapauksissa uhri saattaa kuitenkin kieltäytyä henkilönkatsastuksesta. Varsinkin jos uhri on tällaisessa tapauksessa nimennyt tietyn henkilön rikoksen tekijäksi, saattaa olla rikoksen tekijäksi nimetyin oikeusturvankin näkökulmasta perusteltua paitsi määrittää rikoksesta epäillyn DNA-tunniste myös suorittaa henkilönkatsastus rikoksen uhrille. Henkilönkatsastuksen suorittaminen rikoksen uhrille ilman suostumusta saattaisi tulla kysymykseen myös tapauksessa, jossa lapsen vanhemmat eivät antaisi suostumusta suorittaa henkilöntarkastusta lapselle, jonka epäillään joutuneen seksuaalisen väärinkäytön uhriksi.

DNA-tunnisteen määrittäminen. Ehdotuksen mukaan rikoksesta epäillylle saataisiin tehdä henkilönkatsastus myös pelkästään DNA-tunnisteen määrittämistä ja tallentamista myöhempää käyttöä varten, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, vaikka henkilönkatsastus ei olisi tarpeen tutkittavana olevan rikoksen selvittämistä varten (6 luvun 5 §). Nykyisin DNA-tunnisteen määrittäminen voidaan tehdä ainoastaan joko rikoksen selvittämiseksi tai myöhempää käyttöä varten henkilölle, joka on lainvoimaisesti tuomittu tietyistä törkeistä henki-, seksuaali-, omaisuus- tai huumausainerikoksista. Tämän takia DNA-tunnisteen määrittäminen ei ole mahdollista esimerkiksi törkeästä raiskauksesta epäillystä henkilöstä ennen lainvoimaista tuomiota, jos sen ei voida esimerkiksi epäilyn myöntämisen takia katsoa olevan rikoksen selvittämiseksi tarpeellista. Ehdotettu säännös poistaisi edellä mainitun aukon ja DNA-tunnisteen määrittely nopeutuisi nykyisestä. Samalla poistettaisiin tarpeettomana mahdollisuus määrittää DNA-tunniste pelkästään lainvoimaisen tuomion perusteella, koska DNA-tunnisteet lainvoimaisesti tuomituilta henkilöiltä voidaan tarvittaessa ottaa nykyisen lain nojalla ennen ehdotetun muutoksen voimaantuloa.

Telekuuntelun ja televalvonnan kohteen yk-

silöinti. Voimassa olevan lain mukaan tuomioistuimen myöntämä telekuuntelu- tai televalvontalupa koskee tiettyä teleliittymää. Teleliittymällä tarkoitetaan telemarkkinalain (396/97) 4 §:n 9) kohdan mukaan televerkon rajapintaa, jossa käyttäjä pääsee yleiseen televerkkoon ja jossa määritellään tekniset rajapintaeritelmat. Useimmiten telekuuntelu koskee tiettyä matkapuhelimen liittymännumeroa tai televerkkoon kiinteästi kytketyn puhelimen numeroa.

Televerkossa enenevässä määrin välitetään muuta viestintää kuin puhetta, esimerkiksi tekstiä, dataa tai kuvia. Kun lain mukaan telekuuntelu- tai televalvontalupa annetaan tiettyyn liittymään, käytännössä syntyy ongelmia, kun telekuuntelua tai -valvontaa on tarpeen kohdistaa muuhun viestintään kuin puheeseen. Esimerkiksi törkeiden huumeri-kosten tutkinnassa rikoksen selvittäminen saattaa edellyttää rikoksesta epäiltyjen lähettämien sähköpostiviestien sisällön tai sähköpostiviestien lähettämis- tai vastaanottoajankohtien selvittämistä. Vaikka sähköpostiviestit lähetetään televerkossa esimerkiksi käyttäen hyväksi tiettyyn liittymään modeemin kautta kytkettyä tietokonetta, rikoksesta epäiltyjen lähettämien sähköpostiviestinnän seuraaminen liittymää koskevan luvan perusteella on työlästä tai käytännössä mahdotonta. Tämä johtuu siitä, että sähköpostiosoite on yleensä henkilökohtainen eikä sen käyttö ole kytketty tiettyyn teleliittymään, vaan rikoksesta epäillyt voivat lähettää toisilleen sähköpostiviestejä tietokoneista, jota on kytketty mihin tahansa heidän käytössään kulloinkin olevaan teleliittymään. Käytännössä käräjäoikeudet tämän vuoksi ovat joskus antaneet nimenomaan tiettyä sähköpostiosoitetta koskevia televalvontalupia. Tällainen käytäntö on kuitenkin kyseenalainen, vaikkakin televalvonta tässäkin tapauksessa kohdistuu viestintään, joka yleisessä televerkossa välitetään tiettyjen teleliittymien kautta. Jotkut teleyritykset ovatkin kieltäytyneen pänemasta täytäntöön sähköpostiosoitteeseen perustuvia televalvontalupia, koska sähköpostiosoite ei ole sama asia kuin teleliittymä.

Edellä kerrottua suurempia ongelmia syntyy, kun esimerkiksi tutkittaessa internetin välityksellä tehtyjä rikoksia on tarpeen selvittää, mistä tietokoneesta tietty viesti on lähtö-

sin, jotta tätä kautta voitaisiin päästä rikoksen tekijän jäljille. Tällöin käytännössä televalvontaluvasta ei ole mitään hyötyä, jos lupa koskee teleliittymää, vaan luvan pitäisi voida koskea tiettyä internet- eli ip-osoitetta. Ip-osoite toimii internetissä olevan tietokoneen "puhelinumeroa", ja se on neliosainen numerosarja, joka muodostetaan erottamalla numerot toistaan pisteillä, esim. 194.97.250.23. Koska numeron muodossa olevat ovat vaikeasti muistettavissa, ip-osoitteelle voidaan ns. nimipalvelun avulla antaa nimi, esim. www.nimi.fi. Ip-osoitetta tarvitaan internetissä toimivan tietokoneviestinnän reitittämiseen siten, että viestit löytävät perille oikeaan osoitteeseen. Ip-osoite voi olla kiinteä tai vain tiettyä teleyhteyttä varten varattu ns.dynaaminen osoite. Osoite on kuitenkin aina yksilöllinen siten, että yhtäaikaan internetissä ei voi olla kahta tietokonetta, jotka voisivat käyttää yhteydenpitonsa aikana samaa ip-osoitetta.

Tutkittaessa esimerkiksi rikoslain 38 luvun 4 §:ssä tarkoitettua törkeää viestintäsalaisuuden loukkausta tutkinnan alkuvaiheessa on mahdollista murron kohteena olevasta tietokoneesta selvittää vain se ip-osoite, josta viestintäsalaisuuden loukkaus on tehty. Tällöin televalvonta tulisi voida kohdistaa tuohon ip-osoitteeseen sen selvittämiseksi, mitä tietokonetta on käytetty rikoksen tekemiseksi ja sitä kautta tekijän henkilöllisyyden selvittämiseksi. Käytännössä käräjäoikeudet ovat edellä mainitunkaltaisissa tapauksissa joskus myöntäneet televalvontaluvan tiettyyn ip-osoitteeseen, mutta tähän liittyy samoja oikeudellisia ja käytännön ongelmia kuin sähköpostiosoitteeseen.

Internetissä tehtyjen rikosten tutkinta voi joissakin tapauksissa edellyttää sitä, että televalvontalupa kohdistetaan tiettyyn käyttäjätunnukseen ja salasanaan. Tällainen tilanne voi olla käsillä, kun rikoksesta epäilty on voinut sitoa johonkin internetin välityksellä tehtyyn rikokseen, mutta on syytä epäillä hänen syyllistyneen muihinkin samanlaisiin rikoksiin. Rikoksesta epäilty on voinut tehdä rikokset useiden tietokoneiden välityksellä, mutta hän on aina kirjautunut saman teleyrityksen järjestelmään käyttämällä teleyrityksen hänelle antamaa käyttäjätunnusta. Vain kohdistamalla televalvonta rikoksesta epäil-

lyn käyttäjätunnukseen, pakkokeino voidaan yksilöidä siten, että se kohdistuu vain rikoksesta epäillyn ottamiin tietokoneyhteyksiin.

Edellä mainituista syistä ehdotetaan pakkokeinolain 5a luvun 1 §:n muuttamista siten, että telekuuntelu- ja televalvontaluvan yksilöintiperusteena voitaisiin käyttää teleliittymän lisäksi esimerkiksi sähköpostiosoitetta, ip-osoitetta tai käyttäjätunnusta. Kun tekninen kehitys voi tuoda mukanaan uusia teknisiä yksilöintiperusteita, laissa ei olisi tarkoituksenmukaista tyhjentävästi luetella käytettävissä olevat yksilöintiperusteet, vaan säännöksen pitäisi olla mahdollisimman tekniikkaneutraali. Sen vuoksi säännöksessä mainittaisiin esimerkinomaisesti vain sähköpostiosoite, joka tällä hetkellä teleliittymän ohella olisi käytännössä tärkein yksilöintiperuste. Luvussa otettaisiin käyttöön uusi käsite — teleosoite — joka kattaisi uudet yksilöintiperusteet. Samaa käsitettä käytetään Ruotsin oikeudenkäymiskaaren (rättegångsbalken) 27 luvun 18 §:ssä, joka sisältää telekuuntelun määritelmän.

Televiestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen tarvitaan niin kiinteissä puhelimissa kuin matkapuhelimissakin teleliittymä ja telepäätelaitte. Nykyisten säännösten mukaan telekuuntelu- ja televalvontalupa voidaan antaa tietyllä teleliittymällä lähetettäviin tai tiettyyn teleliittymään tuleviin viesteihin liittyen. Kiinteiden puhelinten osalta nimenomaisesti teleliittymä on tarkoituksenmukainen yksilöintiperuste, koska merkitystä ei tällöin ole sillä, mikä telepäätelaitte on kytketty kiinteästi asennettuihin johtimiin. Matkapuhelinten osalta tilanne on osin toinen. Joskus saatetaan tietää rikoksesta epäillyn käyttämä telepäätelaitte (sen niin sanottu IMEI-koodi), mutta ei sitä, mitä teleliittymää (niin sanottu SIM-kortti) hän käyttää telepäätelaitteessa. Käytännössä on havaittu, että rikoksesta epäilty saattaa käyttää matkapuhelinlaitteessaan ilmeisessä harhauttamistarkoituksessa eri henkilöiden nimissä olevia SIM-kortteja tai anonyymisti esimaksettuja SIM-kortteja. Matkapuhelinten osalta tarkoituksenmukainen yksilöintiperuste voikin olla teleliittymän lisäksi matkapuhelinlaitte. Verkkoon kytkettyjen tietokoneiden osalta telepäätelaitteena toimii modeemi, joka tosin voidaan rakentaa myös tietokonelaitteen sisälle. Poliisilain

muuttamisesta annetulla lailla (21/2001) poliisilakiin otetun uuden 31 c §:n 1 momentin mukaan, joka tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2001, poliisimiehellä on tietyin edellytyksin oikeus tuomioistuimen luvalla rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi kohdistaa televalvontaa myös henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavaksi muuten käyttämänsä telepäätelaitteeseen. Eduskunnan hallintovaliokunta (HaVM 17/2000) ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies (päättös 21.5.2001 Dnro 1515/2/00) ovat myös kiinnittäneet huomiota tarkistaa televalvontaluvan yksilöintiperustetta.

Edellä sanotun johdosta ehdotetaan telepäätelaitte lisättäväksi teleliittymälle rinnakkaiseksi telekuuntelu- ja televalvontaluvan yksilöintiperusteeksi (5 a luvun 1—3 §).

Telekuuntelun soveltamisala. Eduskunnan hallintovaliokunta katsoi telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua koskevasta hallituksen esityksestä (HE 22/1994 vp) antamassaan lausunnossa (HaVL 5/1994 vp), että telekuuntelun käyttöalaa tulisi laajentaa hallituksen esitykseen verrattuna siten, että ainakin törkeä kiristys ja törkeät talousrikokset sekä mahdollisesti törkeä kiskonta otettaisiin telekuuntelusäännöksen piiriin. Asiassa annetussa perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 8/1994 vp) sen sijaan katsottiin, että telekuuntelua ei voida ulottaa talousrikoksiin pelkästään lisäämällä luetteloon talousrikosten nimikkeitä, vaan näihin rikoksiin, lähinnä törkeissä tekemuodoissaan, olisi liitettävä lisäedellytyksiä, jotka voisivat koskea esimerkiksi rikokseen sisältyviä huomattavia julkista tai yksityistä omaisuutta koskevia arvoja sekä rikollisen toiminnan suunnitelmallisuutta ja ammattimaisuutta. Esityksestä mietinnön antaneen lakivaliokunnan mielestä teon törkeyttä koskevia lisäedellytyksiä ei ollut siihen mennessä kyetty määrittelemään riittävän tarkasti (LaVM 24/1994 vp). Uusien rikosten lisäämistä telekuuntelun piiriin oli mietinnön mukaan syytä vielä erikseen selvittää ottaen huomioon säännöksen riittävä selkeys ja telekuuntelun käytännön merkitys rikosten esitutkinnassa. Telekuuntelusäännökseen sisällytettiin sen lopullisessa muodossaan törkeä kiristys, mutta ei törkeitä talousrikoksia.

Telekuuntelun käyttöalaa ehdotetaan nyt

laajennettavaksi myös törkeisiin lapsen seksuaalisiin hyväksikäyttöihin, törkeisiin vahingontekoihin ja törkeimpiin talousrikoksiin.

Törkeät lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt rinnastuvat laadultaan ja törkeydeltään telekuuntelun soveltamisalaan jo nyt kuuluviin törkeisiin väkivaltarikoksiin. Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus on yksi vuotta vankeutta ja enimmäisrangaistus kymmenen vuotta vankeutta. Telekuuntelua tultaisiin käyttämään törkeiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen tutkimuksessa todennäköisesti varsin harvoin. Lähinnä tulisivat kysymykseen tapaukset, joissa rikoksesta epäilty pyrkii pitämään yhteyttä rikoksen kohteena olleeseen lapseen tai joissa selvitetään niin kutsutun pedofiilirenkaan jäsenten keskinäistä viestintää.

Törkeiden vahingontekojen osalta telekuuntelua käytettäisiin lähinnä suunnitelmallisen sabotaasiluontoisten vahingontekojen, esimerkiksi turkistarhoihin ja koe-eläinlaboratorioihin, eläin- ja elintarvikekultetuksiin, tienrakennuskoneisiin ynnä muihin sellaisiin kohdistettujen rikosten sekä rasistisiin motiiveihin perustuvien törkeiden vahingontekojen, tutkimuksessa. Varsinkin silloin kun tällaisia rikoksia tekevät ainoastaan löyhästi toisiinsa liittyvien itsenäisten ryhmien jäsenet, rikosten selvittäminen ilman mahdollisuutta tutkia ryhmien jäsenten viestintää on vaikeaa.

Suunnitelmallisesti toimivien järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemien rikosten selvittäminen ilman mahdollisuutta kuunnella ryhmien jäsenten välistä viestintää telekuuntelun tai teknisen kuuntelun keinoin on vaikeaa. Talousrikosten osalta laajennetulla telekuunteluvalltuudella olisikin merkitystä erityisesti selvittäessä ammattimaisen ja järjestäytyneen talousrikollisuuden yksittäisinä laillisilta liiketoimilta näyttävien osatekojen välistä yhteyttä, selvittäessä ammattimaiseen ja järjestäytyneeseen talousrikollisuuteen usein liittyvien peittelytarkoituksessa jälkikäteen tehtyjen järjestelyjen todellista luonnetta sekä jäljitettäessä ammattimaisella ja järjestäytyneellä talousrikollisuudella saatua rikoshyötyä. Saatu rikoshyöty pyritään yhä useammin piilottamaan huolellisesti esimerkiksi ulkomaille, erityisesti niin kutsut-

tuihin verokeidasvaltioihin. Osatekojen välinen yhteys, järjestelyjen jälkikäteisyys tai rikoshyödyn piilottaminen ei yleensä ilmene kirjanpitoaineistosta tai muista viranomaisille esitettävistä asiakirjoista. Järjestelyjen toteuttaminen edellyttää kuitenkin yhteydenpitoa tahoihin, jotka toimivat tietäen tai tietämättään yhteistyökumppaneina järjestelyissä. Tähän yhteydenpitoon saatetaan päästä kiinni telekuuntelulla. Ammattimainen ja järjestäytyneet rikollisuus käyttää usein yrityksiä myös erilaisen rikollisen toiminnan peitteenä. Tällaisiin yrityksiin liittyviä talousrikoksia selvittäessä voidaan sen vuoksi paljastaa myös muuta rikollisuutta, esimerkiksi huumausainerikoksia. Tarve laajennettuun telekuunteluun ajankohtaistuisi useimmiten törkeiden velallisen rikosten, törkeiden petosten ja törkeiden veropetosten yhteydessä. Johdonmukaisuuden vuoksi telekuuntelu mahdollistettaisiin myös muissa saman törkeysasteen talousrikoksissa. Talousrikosten osalta lisäedellytyksenä olisi, että rikos liittyy liike- tai ammattitoimintaan ja että rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Mitä suurempaa hyötyä talousrikoksella on tavoiteltu, sitä suurempi on yhteiskunnallinenkin intressi selvittää se. Mitä suunnitelmallisemmin talousrikos tehdään, sitä vaikeampi se on selvittää perinteisin keinoin.

Tekninen kuuntelu. Teknisessä kuuntelussa mikrofonilla vastaanotettu ja eri vaiheissa vahvistimella vahvistettu signaali nauhoitetaan kuuntelupaikalla taikka siirretään johtimella, radioteitse, optisesti tai muulla sähkömagneettisella menetelmällä toiseen paikkaan kuunneltavaksi tai nauhoitettavaksi. Optiseen signaalin siirtoon on pyritty kehittämään myös lasertekniikkaa. Mikrofonin tyypistä riippuen se vastaanottaa joko ääniaaltoja läheltä tai kaukaa taikka muita värähtelyjä. Tekniikan kehittyessä kuuntelulaitteita on tullut yhä pienempiä. Suurimmat rajoitukset laitteiden koon pienentämiselle on aiheutunut virtalähteiden suurikokoisuudesta. Laitteen tarvitsema vähäinen virta voidaankin pyrkiä ottamaan laitteen omien paristojen tai akkujen lisäksi sähkö- tai televerkosta kohteesta tai kuuntelun kohteena olevan kuluneuvon sähköjärjestelmästä. Virrankulutusta vähentää myös mahdollisuus rakentaa

kuuntelulaite äänestä aktivoituvaksi tai kauko-ohjattavaksi. Kuuntelussa käytettävää teknistä välineistöä on selostettu tarkemmin Buggningsutredningenin mietinnön luvussa 6. On huomattava, että myös esitutkimaviranomaisia sitovat ilmateitse tapahtuvaa äänensiirtoa koskevat yleiset, muun muassa laitteita ja taajuuksia koskevat rajoitukset.

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on, että jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai huumausainerikoksesta. Nykyisten säännösten mukaan teknistä kuuntelua saadaan kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla taikka sellaisessa kulkuneuvossa tai hotellin, varasto- tai muussa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Teknistä kuuntelua saadaan lisäksi kohdistaa epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellisään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa. Jos tarkkailun suorittaminen sitä edellyttää, kuuntelulaite saadaan sijoittaa sellaisiin edellä mainittuihin tiloihin, joita ei käytetä vakituiseen asumiseen sekä sellisiin ja muihin vankilan hallussa oleviin tiloihin.

Vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettavan teknisen kuuntelun tarvetta lisää telekuuntelun tutkinnallisen käyttökelpoisuuden tosiasiallinen heikkeneminen. Kun tietoisuus televiestintään liittyvistä paljastumisriskeistä lisääntyy, rikolliset pyrkivät välttämään televiestintää. Telekuuntelu vaikeutuu myös edellä käsiteltyjen matkapuhelimien ja ennakkoon anonyymisti maksettujen teleliittymien käyttöönoton sekä salausteknologian käyttämisen myötä. Käytännössä ainoa keino ohittaa salausrangestelyt saattaa olla kuuntelun suorittaminen telepäätelaitteen luona. Koska yleisen televerkon katsotaan päättyvän niin sanottuun talojakamoon, telepäätelaitteen luona suoritettavissa kytkentöissä ei olisi kysymys telekuuntelusta, vaan teknisestä kuuntelusta. Silloin kun on kysymys puhelinkeskustelun tällaisesta kuuntelemisesta tai tallentamisesta teknisen kuuntelun nykyinen, käsitettä keskustelu tai suullinen viesti käyttävä määritelmä on ongelmaton. Sen sijaan esimerkiksi sähköpostin lähettämisen yhteydessä tapahtuvan tietokonepää-

teen näppäimistön käytön lukeminen keskusteluksi tai suulliseksi viestiksi on tulkinnanvaraisempaa. Telepäätelaitteet sijaitsevat usein vakituiseen asumiseen tarkoitetuissa tiloissa, joihin tällaisia kytkentöjä ei saada nykyisten säännösten mukaan mennä tekemään. Hallitus totesi 7 lokakuuta 1998 iltakoulussa hyväksymässään linjauksessa salauspolitiikassa noudatettavista periaatteista, että Suomi kannattaa salaustuotteiden kansallisesti vapaata kauppaa ja käyttöä. Samalla kuitenkin edellytettiin, että oikeusministeriö selvittää yhdessä sisäasiainministeriön kanssa pakkokeinolin uudistamistarpeen salaustuotteiden rikostutkinnalliselta kannalta.

Nykyisillä rajoituksilla tekninen kuuntelu on jäänyt käytännössä lähes merkityksettömäksi. Tältä osin tilannetta kuitenkin helpottanee 1 kesäkuuta 1999 lähtien mahdolliseksi tullut kuuntelulaitteen sijoittaminen kuuntelutavan tilaan. Ammattirikollisten ja järjestäytyneiden rikollisryhmien voidaan kuitenkin olettaa ottavan toiminnassaan huomioon myös viranomaisten toimivaltuuksien alueelliset rajoitukset. Jos viranomaisilla ei ole tarkkailutoimivaltaa tiettyihin alueisiin, rikollista toimintaa saatetaan pyrkiä suunnittelemaan tai harjoittamaan juuri noilla alueilla. Esimerkiksi merkittävä osa huumausainekaupasta tapahtuu Suomessa asunnoissa.

Esimerkiksi Saksassa ja Tanskassa viranomaisilla on oikeus kohdistaa teknistä kuuntelua myös asuntoihin.

Edellä sanotun vuoksi ehdotetaan mahdollistettavaksi myös vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettava tekninen kuuntelu (5 a luvun 4 §).

Telekuuntelu kohdistuu kahden henkilön väliseen keskusteluun tai muuhun televiestintään. Teknisen kuuntelun yhteydessä sen sijaan tallentuvat kaikki kuunneltavan tilan äänet. Teknisellä kuuntelulla loukataan sen vuoksi yksityisyyttä enemmän kuin telekuuntelulla. Tällainen kotirauhan ja yksityiselämän suojan ydinalueeseen kohdistettava sellainen pakkokeino muodostaakin niin olennaisen puuttumisen perusoikeuksiin, että pakkokeinon käytölle tulee asettaa erityisiä edellytyksiä ja rajoituksia. Vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettava tekninen kuuntelu ehdotetaan sallittavaksi ainoastaan 5 a luvun 2 §:n 1 momentin tapauk-

sisä. Toisin kuin ehdotettavaa telekuuntelua sitä ei voisi käyttää törkeidenkään talousrikosten tutkinnassa. Kuten edellä on todettu nykyisten säännösten mukaista telekuuntelua on käytetty käytännössä erityisesti törkeiden huumausainerikosten tutkinnassa.

Vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta päättäisi tuomioistuimien. Koska tämä pakkokeinon käyttö johtaa pidemmälle menevään puuttumiseen epäillyn ja muiden henkilöiden perusoikeuksiin kuin perinteiset pakkokeinot tai telekuuntelu ja -valvonta, sen käyttöedellytyksien tulisi olla tiukempia kuin näiden pakkokeinojen käyttöedellytykset. Asuntoon kohdistuvaa teknistä kuuntelua saisi käyttää vain, jos rikoksen selvittäminen muutoin olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa. Pidättämiseen oikeutettu virkamies ei voisi tehdä päätöstä kiireellisissäkään tapauksissa. Lisäksi ehdotetaan otettavaksi meilläkin käyttöön uusi julkisen asiamiehen instituutio, jollainen on jo käytössä Tanskassa ja jonka käyttöönottoa on ehdotettu Ruotsissa. Tuomioistuimen olisi vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettavaa teknistä kuuntelua koskevaa lupa-asiaa käsitellessään määrättävä rikoksesta epäillyn ja muiden toimenpiteen kohteeksi joutuvien etuja valvomaan julkinen asiamies, jona voisi toimia julkinen oikeusavustaja tai asianajaja. Toisin kuin Ruotsissa ja osin Tanskassa, meillä valtioneuvosto tai oikeusministeriö ei nimeäisi niitä yleisiä oikeusavustajia tai asianajajia, jotka saisivat toimia julkisina asiamiehinä. Jokaisen julkisen oikeusavustajan tai asianajajan on katsottava lähtökohtaisesti nauttivan julkiselta asiamieheltä edellytettyä yleistä luottamusta. Julkisen asiamiehen tehtävänä olisi valvoa pakkokeinon kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja muiden edellä tarkoitettujen henkilöiden etuja pakkokeinoa koskevan lupa-asian käsittelyssä. Tässä vaiheessa tutkintaa pakkokeinon käyttöä ei voida tutkinnallisista syistä paljastaa pakkokeinon kohteelle itselleen. Julkisen asiamiehen käyttö turvaisi rikoksesta epäillyn etujen lisäksi myös kuunneltavien tilojen muiden haltijoiden edut sekä toiminnan yleisemminkin luotettavuuden. Julkisen asiamiehen toiminnan myötä voitaisiin saada ylempien oikeusasteiden ennakkopäätösluonnetta omaavia

ratkaisuja myös tapauksissa, joissa alioikeus on myöntänyt luvan tekniseen kuunteluun. Vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin saataisiin kohdistaa teknistä kuuntelua ainostaan, jos rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee siellä.

Teknisen seurannan (5 a luvun 4 b §) osalta ehdotetaan sallittavaksi nimenomaisesti seurantalaitteen sijoittaminen kulkuneuvon sisälle. Seurantalaitte kiinnitetään yleensä seurattavan ajoneuvon ulkopuolelle. Joissakin tapauksissa seurannan tekninen onnistuminen saattaa kuitenkin edellyttää laitteen tai sen osien sijoittamista kulkuneuvon sisälle. Kun nykyisessä pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä kulkuneuvo ja ehdotetussa 5 luvun 1 §:ssä suljettu kulkuneuvo rinnastetaan kotietsinnän toimittamisen kohteena rakennukseen, huoneeseen ja suljettuun säilytyspaikkaan, seurantalaitteen kulkuneuvon sisälle sijoittamisesta ja laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi kulkuneuvon sisälle pääsemisestä on syytä säätää selvyuden vuoksi nimenomaisesti.

Telekuuntelun ja televalvonnan sekä tuomioistuimen päätösvallassa olevan teknisen tarkkailun aloittaminen kaikkein kiireellisimmässä tapauksissa riippuu nykyisellään liian sattumanvaraisesti siitä, onko toimivaltaisella tuomioistuimella juuri sillä hetkellä mahdollisuus ottaa käsiteltäväksi luvan myöntämistä koskeva vaatimus. Käräjäoikeuksien päivystysjärjestelmän puitteissa vangitsemisasiat voidaan käsitellä myös niinä viikonpäivinä, joina tuomioistuimissa ei normaalisti pidetä istuntoja, mutta järjestelmä ei mahdollista arkipäivisinkään kiireellisten pakkokeinoasioiden ympärivuorokautista käsittelyä. Joissakin tapauksissa televalvontatietoja on kiireellisesti tarvittu vaarallisesta rikoksesta epäillyn henkilön seuraamiseksi hänen mukanaan olevan matkapuhelimen kullakin hetkellä käyttämän tukiaseman perusteella. Ehdotuksen mukaan telekuuntelusta, televalvonnasta ja eräissä tapauksissa teknisestä tarkkailusta päättäisi edelleen tuomioistuimien (5 a luvun 5 §). Toimenpiteiden välittömän aloittamisen mahdollistamiseksi kiireellisissä tapauksissa väliaikaisen päätöksen voisi kuitenkin tehdä eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutetun virkamie-

hen päätöksellä toimenpidettä voitaisiin jatkaa enintään 24 tunnin ajan. Nykyisten säännösten mukaan teknistä kuuntelua koskeva päätös on muissa kuin tuomioistuimen päätösvaltaan kuuluvissa tilanteissa alistettava 24 tunnin kuluessa korkealle poliisi- tai muulle sellaiselle virkamiehelle. Nyt ehdotetaan, että nämä korkeat poliisi- tai muut sellaiset virkamiehet lähtökohtaisesti päättäisivät teknisestä kuuntelusta, mutta tutkinnanjohtaja voisi kiireellisessä tapauksessa päättää väliaikaisesti teknisestä kuuntelusta (5 a luvun 5§). Tutkinnanjohtajan päätöksellä kuuntelua voitaisiin jatkaa enintään 24 tunnin ajan.

Ylimääräinen tieto. Telekuuntelussa ja teknisessä kuuntelussa paljastuu käytännössä myös sellaista tietoa, joka ei liity tutkittavana olevaan rikokseen. Jos tällaiset niin sanotut ylimääräiset tiedot eivät liity mihinkään rikokseen, poliisilla ei voi olla mitään hyväksyttävää tarvetta niiden käyttämiseen. Jos ylimääräinen tieto koskee epäillyn tekemää jotain muuta kuin kuunteluluvan perusteena olevaa rikosta tai jonkun muun kuin epäillyn tekemää rikosta, kysymys tiedon käyttämisestä on ongelmallisempi.

Nykyisessä laissa on ainoastaan henkilöre-kisterilainsäädännön tietosuojaperiaatteiden edellyttämät säännökset ylimääräisen tiedon tallettamisesta poliisin rekistereihin. Säännöksiä ei sen sijaan ole ylimääräisen tiedon käyttämisestä esimerkiksi esitutkinnassa tutkinnan suuntaamiseen ja lisänäytön hankintaan tai tiedon käyttämisestä todisteena oikeudenkäynnissä. Kun ylimääräisen tiedon käyttöä ei ole nimenomaisella yleisellä säännöksellä kielletty, tästä seuraa se, että ylimääräisen tiedon käyttö on lähtökohtaisesti sallittu. Tämä on lainsäätäjän tietoinen ratkaisu, jota on perusteltu pakkokeinolain 13 §:n esitöissä (HE 22/1994). Samoista syistä sääntelyä ei edelleenkaan ehdoteta tältä osin muutettavaksi.

Ylimääräisen tiedon käyttöä esitutkinnassa ei ole järkevää eikä myöskään realistista pyrkiä estämään. Kuuntelumahdollisuus on laissa tosin rajoitettu koskemaan vain tiettyjä törkeitä rikoksia. Rajoituksen tarkoituksena on suojata rikoksesta epäiltyjä tai kansalaisia yleensäkin liian laajalta kuuntelun käytöltä. Tätä tarkoitusta ei kuitenkaan voida toteuttaa

enää jälkikäteen rajoittamalla jo tapahtuneella kuuntelulla saatujen tietojen käyttöä. Mitään muutakaan hyväksyttävää perustetta esitutkinnan vaikeuttamiseksi ja rikosentekijän suojaamiseksi tietojen käyttöä estämällä ei ole. Tämän vuoksi ylimääräisen tiedon käyttöön tulisi suhtautua samalla tavalla kuin muuhunkin sattumalta poliisin tietoon tulleen tietoon riippumatta siitä, koskeeko ylimääräinen tieto sellaista rikosta, jonka tutkintaan olisi voitu saada kuuntelulupa vai ei. Ylimääräinen tieto on joka tapauksessa tullut poliisin tietoisuuteen, eikä ole olemassa keinoja, jolla asiantila voitaisiin jälkikäteen muuttaa. Käyttökieltoa olisi käytännössä jo pelkästään tämän vuoksi vaikea noudattaa. Kiellon valvonta olisi käytännössä täysin mahdotonta.

Edellä esitutkinnan osalta esitetyt osin käytännölliset syyt eivät sellaisenaan ole esteenä sille, että ylimääräisen tiedon käyttö todisteena oikeudenkäynnissä estettäisiin yleisesti sovellettavalla kiellolla. Pelkästään se, että todiste on syntynyt sinänsä laillisen kuuntelun sivutuotteena ei kuunteluun oikeuttamattomakaan rikoksen osalta edellä esitutkinnan yhteydessä sanotuista syistä riitä perusteeksi syytettyä suojaavalle käyttökiellolle. Todistusoikeutemme peruslähtökohtana on vapaan todistelun ja todistusharkinnan periaate, jonka yleisesti katsotaan luovan parhaat edellytykset totuuden selvittämiseen oikeudenkäynnissä. Ylimääräistä tietoa koskeva käyttökielto tarkoittaisi merkittävää poikkeusta kyseisestä periaatteesta ja olisi oikeusjärjestelmällemme muutenkin vieras.

Se, että lakiin ei ehdoteta otettavaksi ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa yleistä kieltoa, ei tarkoita sitä, että ylimääräisen tiedon käyttö todisteena oikeudenkäynnissä olisi aina sallittua. Tuomioistuimien voi ilman laissa olevaa säännöstäkin asettaa yksittäistapauksessa käyttökiellon. Käytännössä asia ratkaistaan arvioimalla ja punnitsemalla yhtäältä harkittavana olevalla käyttökiellolla suojattavia etuuksia tai arvoja ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia sekä toisaalta todisteen merkitystä ja pyrkimystä aineellisen totuuden selvittämiseen. Jättämällä ylimääräisen tiedon käyttö tietoisesti tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan saavutetaan erilaiset etuudet parem-

min huomioonottava lopputulos kuin laissa säädettävällä yleisellä käyttökiellolla.

Oikeuskäytäntöä nimenomaan ylimääräisen tiedon käytöstä todisteena ei ole. Yleisemmin todisteen käyttökieltoa koskevia ja välillisesti käsillä olevaan asiaan liittyviä ratkaisuja korkein oikeus on sen sijaan antanut. Esimerkiksi tapauksessa KKO:1995:66 vastaajan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettu lähiomainen oli kieltäytynyt todistamasta oikeudenkäynnissä. Todistajana oli kuultu lähiomaista esitutkinnassa puhutellutta poliisia, joka oli kertonut, mitä lähiomainen oli alustavassa puhuttelussa kertonut syytteessä tarkoitettusta teosta. Korkein oikeus katsoi ettei todistajankertomukseen voitu nojautua näyttönä jutussa, koska se olisi merkinnyt lähiomaisen kieltäytymisoikeuden murtamista ja lisäksi koska vastaajalla ei olisi ollut mahdollisuutta esittää kysymyksiä suoraan lähiomaiselle. Tapauksessa KKO:2000:71 syyttäjä oli vaatinut vastaajalle rangaistusta siitä, että tämä oli pahoinpidellyt asianomistajaa. Asianomistaja oli esitutkinnassa kertonut vastaajan pahoinpidelleen häntä. Asianomistaja selitti häntä kärkeäoikeudessa todistelutarkoituksessa kuulusteltaessa, että hän ei halunnut lausua asiassa mitään. Asianomistajan esitutkinnassa antama kertomus saatiin tässä tapauksessa lukea kärjääoikeuden pääkäsittelyssä ja ottaa todisteena huomioon, mutta kun vastaajalla ei ollut asianomistajan kieltäytymisen johdosta tilaisuutta kuulustella häntä ja kun muu jutussa esitetty näyttö ei ollut riittävä selvitys vastaajan syyllisyydestä, syyte hylättiin. Molemmissa edellä kuvatuissa tapauksissa keskeinen merkitys on annettu vastaajan oikeudelle kuulustella todistajaa eli oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksille.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Julkisen asiamiehen instituution käyttöönottaminen lisäisi valtion menoja. Käsiteltävien asioiden varsin vähäisen määrän vuoksi taloudelliset vaikutukset eivät kuitenkaan olisi merkittäviä.

Tuomioistuinten päivystysjärjestelmän nimenomainen laajentaminen telepakkokeinoihin ja tekniseen tarkkailuun, ehdotetut toimivaltuuksien laajennukset, joissa tuomioistuin päättäisi pakkokeinon käytöstä, sekä päivystysjärjestelmän tekeminen ympärivuorokautiseksi aiheuttaisivat lisäkustannuksia.

Toimivaltuuksien, erityisesti telekuuntelun soveltamisalan, laajentaminen tehostaisi myös talousrikostutkintaa sekä siihen liittyvää rikosshyödyn jäljittämistä, pois ottamista ja oikealle omistajalle palauttamista.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä organisaatio- ja henkilöstövaikutuksia.

Vangitsemiasian uudelleen käsittelymekanismiin ehdotettu muuttaminen vähentäisi tuomioistuinlaitoksen ja esitutkintaviranomaisten henkilöresurssien sitomista näihin asioihin. Ehdotetut kuulustelumenettelyn joustavuutta lisäävät säännökset vähentäisivät esitutkintaviranomaisten henkilöresurssien sitomista.

Vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta päättämisen säätäminen tuomioistuimen tehtäväksi ja telekuuntelun soveltamisalan laajentaminen lisääisivät tuomioistuinlaitoksen ja myös esitutkintaviranomaisten henkilöresurssien sitomista näiden lupa-asioiden käsittelyyn. Käsiteltävien asioiden varsin vähäisen määrän vuoksi vaikutukset eivät kuitenkaan olisi merkittäviä.

5. Asian valmistelu

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön muutostarpeita on kartoitettu sisäasiainministeriön poliisiosaston järjestys- ja rikospoliisitoiminnan toimintayksikön asettaman poliisin esitutkintalainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietinnössä (sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisu 4/1994).

Telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua koskevan hallituksen esityksen (HE 22/1994 vp) eduskuntakäsittelyn yhteydessä esitettiin, että telekuuntelun käyttöalaa tulisi laajentaa hallituksen esitykseen verrattuna muun muassa siten, että törkeät talous-

rikokset otettaisiin telekuuntelusäännöksen piiriin (HaVL 5/1994 vp, PeVL 8/1994 vp ja LaVM 24/1994 vp).

Oikeusministeriö asetti 8 päivänä syyskuuta 1995 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia edellä sanotun mietinnön pohjalta ehdotukset esitutkinta- ja pakkokeinolain muutoksiksi. Työryhmässä oli edustajia oikeusministeriöstä, sisäasiainministeriöstä, poliisista, syyttäjälaitoksesta ja asianajajakunnasta. Työryhmä sai mietintönsä valmiiksi 30 päivänä elokuuta 1999.

Oikeusministeriö pyysi 24 marraskuuta 1999 lausuntoa työryhmän mietinnöstä. Lausuntoa pyydettiin yhteensä 31 eri viranomaiselta ja organisaatiolta, joista 30 antoi lausuntonsa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoi lausumassaan, ettei perusoikeuksiin puuttuvien pakkokeinojen näyttökynnysten alentamista ole perusteltu vakuuttavasti. Sisäasiainministeriö esitti muutosta pakkokeinolain 6 lukuun, jotta rikoksesta epäillystä voitaisiin ottaa DNA-vertailunäyte DNA-tunnisteen määrittämiseksi ja tallettamiseksi rekisteriin myös muun kuin tutkittavana olevan rikoksen johdosta. Suomen Asianajajaliitto ja eräät muut lausunnonantajat katsoivat, että ryhmätunnistamistilaisuuden järjestäminen on ehdotuksessa riittämättömästi säännelty. Valtakunnansyyttäjänvirasto ja eräät muut lausunnonantajat katsoivat, että koska lapsen kohdistuvan rikoksen oikeuskäsittelyssä joudutaan usein käyttämään asianomistajan osalta materiaalina pelkästään esitutkinta-aineistona, kuuleminen tulisi pääsääntöisesti tallentaa videonauhalle. Nauhoitus voisi tapauskohtaisesti harkiten korvata henkilökohtaisen kuulemisen oikeudessa, mikäli epäillylle on varattu tilaisuus esittää

lapselle omat kysymyksensä. Sisäasiainministeriö kiinnitti lausumassaan erityistä huomiota sähköpostin epäselvään oikeudelliseen asemaan ja katsoi, että sitä koskevista pakkokeinoista tulisi säännellä telekuuntelua koskevassa 5 a luvussa siten, että käyttäjän yksilöivä tunnus lisättäisiin teleliittymän ja telepäätelaitteen ohella pakkokeinon kohteen yksilöintiperusteeksi. Suomen Asianajajaliitto ja eräät muut lausunnonantajat vastustavat vakituisen asunnon ja kotirauhan piiriin kohdistuvan teknisen kuuntelun käyttöönottoa erityisesti, koska se loukkaisi epäillyn perheenjäsenten kotirauhaa täysin perusteettomasti. Suomen Asianajajaliitto suhtautuu lisäksi torjuvasti julkisen asiamiehen käyttöön ottoon. Jos järjestelmä toteutetaan, ei asiamieheksi tulisi määrätä ketään ilman hänen suostumustaan.

Hallituksen esitys on valmisteltu mietinnön ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta oikeusministeriön työryhmässä, jossa on ollut edustajat oikeusministeriön lisäksi Valtakunnansyyttäjän virastosta ja sisäasiainministeriöstä. Jatkovalmistelun aikana kuultu asiantuntijoita ryhmätunnistamista, lapsen kuulustelua esitutkinnassa, telekuuntelua ja teknistä kuuntelua koskevien ehdotusten osalta.

Lakiehdotukseen on tehty lausuntopalautteen johdosta eräitä muutoksia. Lakiehdotukseen on lisätty lausuntopalautteessa esitetyt DNA-tunnisteen ottamista, ryhmätunnistamistilaisuuden järjestämistä ja lapsen kuulemista esitutkinnassa koskevat säännökset. Asuntoon kohdistuvan teknisen kuuntelun edellytyksiä on tiukennettu. Julkisen asiamiehen tehtävä on muutettu vapaaehtoiseksi. Muilta osin muutokset ovat vähäisiä lähinnä teknisluonteisia muutoksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Esitutkintalaki

Lain 2, 4 ja 4 a §:ään ehdotettavat muutokset kohdistuvat huomautuksenantomenettelyyn ja esitutkinnan rajoittamista syyttäjän päätöksellä koskevaan terminologiaan. Samalla säännökset toimenpiteistä luopumisesta esitutkintaa toimittamatta koottaisiin yhteenkuuluvuutensa vuoksi samaan pykälään.

2 §. Pykälän 2 *momentti* säädettiin uuden poliisilain säätämisen yhteydessä, koska silloin katsottiin, ettei yleissäännös toimenpiteistä luopumisesta kuulu poliisilakiin, vaan rikosprosessimenettelyyn liittyvänä esitutkintalakiin. Esitutkinnan aloittamista ja päättämistä koskevaa säännöstä ei tuolloin tarkasteltu kokonaisuutena, minkä vuoksi toimenpiteistä luopumista koskeva säännös tuli sijoitetuksi 2 §:ään osoittamaan poikkeusta muutoin pääsääntöisestä esitutkinnan toimitamisvelvollisuudesta. Kun esitutkinnan aloittamista ja päättämistä koskevaan säännöseen ehdotetaan nyt muitakin tarkennuksia, on samalla paikallaan sijoittaa toimenpiteistä luopumissäännös asiayhteytensä puolesta parhaiten soveltuvaan lainkohtaan. Momentti kumottaisiin ja samansisältöinen säännös otettaisiin muutetun 4 §:n 1 momentiksi. Tällöin 2 §:n ainoaksi momentiksi jää alkuperäinen säännös esitutkintakynnyksestä, jonka ylittyminen on aina ratkaistava, ennen kuin syyteoikeuden vaikutus esitutkinnan toimittamiseen (3 §) tai toimenpiteistä luopuminen (nykyiset 2 §:n 2 momentti, 4 § ja 4 a §) voivat tulla harkittaviksi.

4 §. Toimenpiteistä luopumista koskeva yleissäännös sijoitettaisiin pykälän 1 *momentiksi* ja siitä poistettaisiin samalla mahdollisuus huomautuksen antamiseen. Rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän porrastuksessa poliisimiehen antama huomautus on toimenpiteistä kokonaan luopumisen jälkeen lievin mahdollinen seuraamus tapahtuneen rikoksen johdosta. Tämäkin ratkaisu sisältää virallisen moitearvostelun, minkä vuoksi ei voida pitää hyväksyttävänä sitä, että huomau-

tus voidaan antaa ryhtymättä mihinkään toimenpiteisiin rikoksen selvittämiseksi. Säännös huomautuksen antamisesta sijoitettaisiin esitutkinnan päättämistä koskevaan 43 §:ään siten muotoiltuna, että vaikka huomautusmenettely edellyttää esitutkinnan aloittamista, 5 §:ssä säädettyjen asioiden selvittämisen sijasta riittäisi tarpeellisen selvityksen saaminen syyllisyyskysymyksestä ja enemmistä toimenpiteistä luopumisen edellytyksistä.

Ehdotettu 4 §:n 2 *momentti* vastaa sellaiseen nykyistä 4 §:ää. Sen suhde voimassa olevaan 2 §:n 2 momenttiin on voinut olla epäselvä nimenomaan siksi, että säännökset ovat sijainneet eri pykälissä. Nykyinen 2 §:n 2 momentti on yleissäännöksenä toimivalta-peruste luopua toimenpiteistä, josta ratkaisusta seuraa samalla, ettei esitutkintaa toimiteta. Nykyinen 4 § taas koskee esitutkinnan toimittamatta jättämistä tilanteessa, jossa toimenpiteistä luopuminen perustuu esitutkintalain ulkopuoliseen erityislainsäädäntöön. Tällaista erityislainsäädäntöä ovat esimerkiksi tieliikennelain (267/1981) 104 §, samoin kuin vahingontekoa ja lievää vahingontekoa koskeva rikoslain (39/1889) 35 luvun 7 §, joiden mukaiset toimenpiteistä luopumisen edellytykset poikkeavat osittain yleissäännöksestä. Ehdotetussa 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuna erityisenä syynä, jonka vuoksi esitutkinta toimitettaisiin rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisesta huolimatta, voi alkuperäisen pykälän perustelujen (HE 14/1995 vp) mukaisesti edelleen olla esimerkiksi, että tapahtumaolosuhteiden selvittämisellä on olennainen merkitys rikokseen syyllistyneen korvausvastuuta harkittaessa. Toimenpiteistä luopumista koskevaan erityislainsäädäntöön sisältyviä säännöksiä huomautusmenettelystä ei muuteta, vaan ne jäävät edelleen noudatettaviksi. Esimerkiksi vähäisen liikenne rikoksen johdosta esitutkintaa aloittamatta annettavaan huomautukseen ei liity edellä 1 momentin perusteluissa todettuja periaatteellisia ongelmia silloin, kun huomautuksen antava poliisimies on välittömästi todennut rikkomuksen ja sen tekijän.

Ehdotettu 3 *momentti* vastaa asiasisällöllä

tään nykyistä 4 a §:ää, joka lisättiin esitutkin-
talakiin rikosasioiden oikeudenkäyntimenet-
telyn uudistamisen yhteydessä. Tämäkin
säännös siirrettäisiin 4§:ään, koska myös se
koskee toimenpiteistä luopumista, vaikka siinä
tarkoitetuissa tapauksissa ratkaisun tekee
syyttäjä tutkinnanjohtajan esityksestä. Sään-
nöksen sanamuotoa ehdotetaan selvyyden
vuoksi muutettavaksi siten, että momentissa
puhuttaisiin esitutkinnan lopettamisesta sen
keskeyttämisen sijasta. Esitutkinnan keskeyt-
tämisen käsitettä ei ole ennen nykyisen
4 a §:n säätämistä käytetty lainsäädännössä,
mutta käsite on vakiintuneena ammattitermi-
nä tarkoittanut esitutkintaviranomaisen tosi-
asiallista päätöstä keskeyttää aktiiviset toi-
menpiteet tutkittavana olevan jutun selvittä-
miseksi silloin, kun todistusaineisto jutun
päättämiseksi on puutteellinen, mutta uutta
todistusaineistoa ei ole heti odotettavissa.
Keskeytettyä esitutkintaa voidaan aiheen i-
maannuttua jatkaa milloin tahansa niin kauan
kuin tutkittavaa rikosta koskeva syyteoikeus
ei ole vanhentunut. Säännöksessä tarkoitettu-
sa toimenpiteessä on sen sijaan kysymys
syyttäjän lopulliseksi tarkoitettua ratkaisus-
ta, jolla esitutkintatoimenpiteistä tietyn ri-
koksen selvittämiseksi luovutaan kokonaan
tai enemmälti sen johdosta, että syyttäjä
oman arvionsa mukaan tulisi tekemään sen
johdosta niin sanotun seuraamusluonteisen
syyttämättäjäättämispäätöksen. Syyttäjän pää-
tös esitutkinnan toimittamatta jättämisestä tai
lopettamisesta merkitsee sitä, että esitutkinta-
toimenpiteistä luovutaan jo ennen kuin esi-
tutkintaviranomaisen olisi aika tehdä ratkaisu
asian saattamisesta syyttäjän harkittavaksi.
Syyttäjän tässä tarkoitettua ratkaisun jälkeen
esitutkintaviranomaisen ei siten kuulu tehdä
43 §:ssä tarkoitettua päätöstä esitutkinnan lo-
pettamisesta. Säännökset esitutkinnan lopet-
tamisesta tehtävästä ilmoituksesta sijoitetta-
isiin 47 §:ään, jonka perusteella syyttäjällä
olisi ilmoitusvelvollisuus tässä käsitellystä
ratkaisustaan.

4 a. Pykälä kumottaisiin 4 §:n 3 momentin
perusteluissa mainitusta syystä.

5 §. Pykälässä ilmaistussa esitutkinnan ta-
voitteiden määrittelyssä ehdotetaan tuotavak-
si entistä selvemmin esiin se, että esitutkin-
nassa pyritään syyteharkinnassa ja oikeuden-
käynnissä tarvittavan aineiston kokoamisen

lisäksi sekä selvittämään tosiasialliset mah-
dollisuudet rikoksella saadun hyödyn pois ot-
tamiseen ja vahingonkorvausten saamiseen
että myös konkreettisesti turvaamaan omai-
suuden takaisin saaminen sekä menettämisen-
seuraamusten ja vahingonkorvausten täytän-
töönpano, siinä määrin kuin tämä on mahdol-
lista muualla säädettyjen olemassa olevien
toimivaltuuksien rajoissa ja perusteltua yleis-
ten esitutkintaperiaatteiden kannalta. Ehdot-
ettujen muutosten vuoksi koko pykälän kir-
joittaminen uudelleen on säädösteknisesti
tarkoituksenmukaisinta.

Pykälän 1 momentin kolmessa kohdassa
säädetään nykyisin asian selvittämisestä
kolmea erilaista tarkoitusta, nimittäin syyte-
harkintaa, mahdollisen takavarikon turvaa-
mista sekä asianomistajan yksityisoikeudelli-
sen vaatimuksen ajamista varten. Säännökset
muun muassa takavarikon turvaamiseksi tar-
vittavista selvityksistä siirrettäisiin nykyises-
tä 1 momentin 2 kohdasta 3 kohtaan. Kun ri-
koksella aiheutetun vahingon ja saavutetun
hyödyn selvittämisellä on toisaalta erittäin
keskeinen merkitys myös syyteharkinnan ja
rikoksen seuraamusten kannalta, niitä koske-
vat maininnat ehdotetaan lisättäviksi 1 mo-
mentin 1 kohtaan. Esitutkinnan tarkoituksena
on asian selvittämisen ohella asianosaisten
kuuleminen. Asianomistajalle on varattava
mahdollisuus esittää tapahtumatietojen ja
vaatimustensa lisäksi oikeudellinen arvionsa
tutkittavasta asiasta. Vastaavasti rikoksesta
epäillylle on annettava tilaisuus ilmaista asi-
an selvittämisen ohella mielipiteensä hänen
tekemäkseen epäillyn teon rangaistavuudesta
sekä häneen kohdistettujen epäilyjen ja vaa-
timusten aiheellisuudesta. Myös asianomista-
jan käsitys kärsimänsä oikeudenloukkauksen
merkityksellisyydestä on syyteharkinnassa
ainakin jossain määrin huomioon otettava
seikka, samoin kuin rikoksesta epäillyn mah-
dollinen erehtyminen oikeussääntöjen sisäl-
löstä ja soveltamisesta silloinkin, kun ereh-
dys ei poista teon rangaistavuutta. Asia-
nomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen
selvittämistä koskeva nykyinen 3 kohta siir-
tyisi sanamuodoltaan muuttamattomana
2 kohdaksi.

Uudeksi 3 kohdaksi kirjoitetulla ja asiasi-
sällöltään laajennetulla rikoshyödyn jäljittä-
mistä ja pois ottamista koskevalla säännök-

sellä korostettaisiin sitä, ettei esitutkinnan merkitys tässä suhteessa rajoitu menettämisseuraamuksista ja vahingonkorvauksista tuomioistuimissa tehtävien ratkaisujen oikeudellisten edellytysten selvittämiseen. Rikostorjunnan tehtäväkokonaisuuden kannalta on päin vastoin tärkeää, että esitutkinnassa myös selvitetään ja toteutetaan olemassa olevat mahdollisuudet rikoksella saadun hyödyn konkreettiseen jäljittämiseen ja pois ottamiseen. Kriminaalipolitiikan perustavoitteiden toteuttamisessa eräs keskeinen tehtävä on ottaa rikosentekijältä ja muiltakin pois rangaistavan teon tuottama taloudellinen hyöty. Tähän liittyvien toimivaltuuksien oikea-aikaisella käyttämisellä kyetään usein ennallistamaan loukattu oikeustila jopa siten, ettei asianomistajalle synny rikosvahinkoja tai niiden lopullinen määrä jää vähäiseksi.

Rikoshyödyn jäljittämistä ja pois ottamista merkitsevien konkreettisten toimenpiteiden sisältäminen esitutkinnan laissa määriteltäviin tarkoitukseen ilmenee muun muassa siinä, että asianosaisia ja todistajia voidaan kuulustella itse rikollisen teon ja sen teko-olosuhteiden ja seurausten lisäksi esimerkiksi sellaisista seikoista, jotka liittyvät rikoksella viedyn omaisuuden sijaintiin, siihen myöhemmin kohdistuneiden luovutustoimien oikeudelliseen ja tosiasialliseen luonteeseen taikka rikosentekijän tai muun menettämisseuraamuksesta tai vahingonkorvauksesta vastuussa olevan varallisuusoloihin. Kaikilla näillä kysymyksillä on merkitystä arvioitaessa mahdollisuuksia rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi sekä rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi. Rikoshyötyä jäljitettäessä ja pois otettaessa myös nämä seikat sisältyvät todistajan totuusvelvollisuutta koskevassa esitutkintalain 27 §:n 1 momentissa käytettyyn tutkittavan asian käsitteeseen.

Momentin 3 kohtaan ei sisältyisi säännöksiä rikoshyödyn konkreettiseen pois ottamiseen käytettävissä olevista toimivaltuuksista, vaan niistä säädetään erikseen, lähinnä pakkokeinolain 3 luvussa (hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko) sekä 4 luvussa (takavarikko). Mainittakoon tässäkin yhteydessä, että pakkokeinolain 5 lukuun samanaikaisesti ehdotettaviin muutoksiin sisältyy etsinnän

käyttöalan laajentaminen myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan omaisuuden etsimiseen.

Vaikka rikoshyödyn jäljittäminen ja pois ottaminen sekä vahingonkorvausten ja menettämisseuraamusten turvaaminen sisältyvät erottamattomasti esitutkinnan tarkoitukseen, niiden ajoitusta ei ole tarpeen eikä mahdollistakaan sitoa kiinteästi syyteharkintaa varten koottavan esitutkinta-aineiston valmistumiseen. Syyteharkinnan ja mahdollisen tuomioistuimenmenettelyn kannalta esitutkinta on valmistunut, kun siinä on saatu riittävä selvitys ehdotuksen mukaisessa tämän momentin 1 ja 2 momenteissa säädetyistä seikoista, vaikka kaikkia rikoshyödyn jäljittämiseksi tai vahingonkorvausten ja menettämisseuraamusten turvaamiseksi ajateltavissa olevia toimenpiteitä ei olisi tehty siihen mennessä. Asian saattaminen syyttäjän harkittavaksi ei toisaalta estä jatkamasta rikoshyödyn jäljittämistä ja pois ottamista sekä vahingonkorvausten ja menettämisseuraamusten turvaamista sen jälkeenkin. Tällöin sovelletaan samoja periaatteita kuin jatkettaessa esitutkintaa sen jälkeen lisäselvityksen hankkimiseksi. Kysymystä käsitellään tarkemmin 43 §:n perusteissa. Näiden tehtävien liittymisestä nimenomaan esitutkintaan seuraa kuitenkin, ettei täytäntöönpanomahdollisuuksien selvittäminen ja turvaaminen ole esitutkintaviranomaisten asiana enää sen jälkeen, kun rikosasiassa on annettu lainvoimainen tuomio.

9 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, joka sisältäisi nimenomaisen säännöksen siitä, että esitutkinta päätetään tietyn rikoksesta epäillyn henkilön osalta siinä vaiheessa, kun juuri häntä ei enää ole laillisin perustein aihetta epäillä, mutta tutkittavassa asiassa on edelleen olemassa esitutkintalain 2 §:ssä tarkoitettu syy epäillä, että rikos on tehty.

Momentin tarkoituksena on täydentää säännöksiä asian käsittelyn etenemisestä rikosprosessin asianosaisille tiedottamisesta siten, ettei rikoksesta epäilty, jolle on ilmoitettu hänen asemastaan esitutkinnassa, joutuisi olemaan liian pitkää aikaa epä tietoisuudessa siitä, mikä on rikosprosessin lopputulos hänen osaltaan. Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (Sops 19/1990; Euroopan neuvoston h-

misoikeussopimus) 6 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenkäyntiin silloin, kun päätetään häntä vastaan nostetusta rikossyytteenstä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tätä sopimusmääräystä on noudatettava silloinkin, kun prosessi ei johda syytteen nostamiseen epäiltyä vastaan. Tuomioistuimen ratkaisujen mukaan kohtuullisen ajan mittaaminen alkaa sellaisesta hetkestä, jolloin henkilö on saanut virallisen ilmoituksen perusteella tietää olevansa epäilty, ja päättyy silloin, kun asiassa on annettu lopullinen ratkaisu eli epäilty ei ole enää epätietoinen asemastaan.

Rikoksesta epäillylle on aina ilmoitettava hänen asemansa tutkittavassa asiassa viimeistään ennen kuulustelun alkua (nykyinen 22 §, ehdotettu 29 §). Ilmoitus on 9 §:n 1 momentin mukaan tehtävä yleensäkin, kun jotakuta kohtaan ryhdytään toimenpiteisiin esitutkinnaissa ja hänen asemansa tutkittavassa asiassa on selvillä. Rikoksesta epäilty voi siten saada tiedon asemastaan esimerkiksi häneen kohdistuvan alustavan puhuttelun, takavarikon, kotietsinnän, henkilöntarkastuksen tai henkilönkatsastuksen yhteydessä. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämällään kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteen. Tätä vastaavia kansallisia säännöksiä kiinniottamisen tai pidättämisen syn ilmoittamisesta on muun muassa poliisilain (493/1995) 4 §:ssä, jo mainitussa esitutkintalain 9 §:n 1 momentissa sekä pakkokeinolain 1 luvun 2 ja 7 §:ssä. Vaikka rikoksesta epäiltynä kiinni otettu osoittautuisi syyttömäksi ennen kuin häntä ehditään kuulustella, hänelle on säännösten perusteella ollut ilmoitettava hänen asemansa jo kiinni otettaessa.

Jos alun perin rikoksesta epäilty henkilö osoittautuu tutkinnan edistyessä asianomistajaksi tai todistajaksi, hänelle on 9 §:n 1 momentin mukaan ilmoitettava hänen asemansa muuttumisesta. Uudessa 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa on myös tavallaan kysymys henkilön aseman muuttumisesta esitutkinnaissa, kun alun perin rikoksesta epäilty lakkaa olemasta esitutkinnan asianosainen.

Kun esitutkinta lopetetaan hänen osaltaan, vaikka rikosepäily muuten jää jäljelle, ratkaisuista on ilmoitettava siten kuin ehdotetussa 47 §:ssä säädetään. Entisen epäillyn lakattua olemasta esitutkinnan asianosainen hänellä ei enää ole asianosaiselle säädettyjä oikeuksia vaikuttaa esitutkinnan suoritustapaan, eikä hänelle tarvitse enää ilmoittaa esitutkintaa kokonaisuudessaan koskevasta 43 §:n mukaisesta päätöksestä.

Uudella säännöksellä ei ole tarkoitus muuttaa esitutkintakynnyksen ylittymisen arvioimisperusteita eikä esitutkintaviranomaisten noudattamaa käytäntöä epäiltyjen joukkoon kulloinkin kuuluvien henkilöiden rajaamisessa. Säännös ei myöskään vaikuttaisi niiden henkilöiden asemaan, joita on tutkittavan rikoksen syyteoikeuden vanhentumiseen asti jatkuvasti syytä epäillä rikoksesta, vaikkei heidän syyllisyyttään saataisi enempää vahvistetuksi kuin poissuljetuksi. Esitutkinnan lopettamisella tietyn henkilön osalta ei toisaalta olisi oikeusvoimavaikutusta, vaan henkilö voisi joutua saman rikoksen esitutkinnaissa uudelleen rikoksesta epäillyn asemaan, jos tutkinnan edistyessä ilmi tulleet seikat antaisivat siihen aiheen.

17 §. Pykälän 1 momentissa säädetään julkaisen velvollisuudesta saapua kutsusta esitutkintaan. Säännöksen käyttöalaa ehdotetaan hiukan laajennettavaksi. Samalla siinä esiintyvää terminologiaa tarkistettaisiin valtion paikallishallinnon organisaatiomuutoksen mukaisesti.

Momentin nykyisen sanamuodon mukaan esitutkintaan voidaan velvoittaa saapumaan henkilö, ”jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä rikoksesta”. Käytetty ilmaisu viittaa kielellisesti lähinnä tilanteeseen, jossa esitutkintaan saapuva henkilö itse ilmaisee asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja yleensä suullisesti, mutta joskus myös toistamalla johonkin tilanteeseen liittyneen havaintonsa tai toimintansa taikka esittämällä esitutkintaviranomaisen tarkastettavaksi vapaaehtoisesti mukanaan tuomansa esineen tai asiakirjan. Säännöksen sanamuodon mukaan henkilö voidaan velvoittaa saapumaan esitutkintaan myös tekemään sellaisia havaintoja, joihin liittyvien kysymysten avulla häneltä voidaan sen jälkeen olettaa saatavan selvitystä rikoksesta.

Nykyisen säännöksen mukaan henkilö on velvollinen saapumaan esitutkintaan siinä poliisipiirissä, jossa hän oleskelee, taikka jos poliisipiirin virkahuone on toisen poliisipiirin alueella tai piirin poliisitoimi hoidetaan yhteistoiminnassa toisen piirin kanssa, myös tämän poliisipiirin alueella.

Säännöksen organisaatioterminologiaa ehdotetaan ensiksikin tarkistettavaksi siten, että siinä esiintyvät poliisipiirin, sen virkahuoneen sekä piirin poliisitoiminta koskevan yhteistoiminnan käsitteet korvattaisiin viitauksella henkilön oleskelupaikan kihlakunnan alueeseen. Valtion paikallishallinnon nykyisessä järjestelyssä yksittäisen paikallispoliisiyksikön virka-alueena on nimenomaan kyseisen kihlakunnan muodostama maantieteellinen alue. Nykyisin kunkin paikallispoliisiyksikön toimipaikka on asianomaisen kihlakunnan alueella ja kukin yksikkö hoitaa yleensä itsenäisesti paikallispoliisille asianomaisessa kihlakunnassa kuuluvat tehtävät. Paikallispoliisiyksiköiden yhteistoiminta on kuitenkin edelleen mahdollista. Kihlakuntien nykyisen suuren koon johdosta velvollisuus saapua toisen kihlakunnan alueella sijaitsevalle toimipaikalle saattaisi kuitenkin olla joskus kohtuuton.

Asiallisesti merkittävämpi muutosehdotus koskee saapumisvelvollisuuden perustetta. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että saapumaan voitaisiin velvoittaa myös henkilö, jonka läsnäolo esitutkintatoimenpiteitä suorittaessa on muutoin tarpeen asian selvittämiseksi. Henkilö, jonka ei odoteta-kan ilmaisevan asian selvittämistä edistäviä tietoja, voitaisiin kutsua esitutkintaan tällä perusteella muun muassa silloin, kun asian selvittäminen edellyttää esitutkintaviranomaisen tai asiassa kuultavan henkilön tekemän häneen kohdistuvia havaintoja. Asiassa jo kuulustellun velvoittaminen olemaan läsnä toista henkilöä kuulusteltaessa ei myöskään aina ole tarpeen häneltä vielä odotettavan selvityksen vuoksi, vaan hänen läsnäolonsa tarkoituksena on toisinaan vaikuttaa sillä keralla kuulusteltavan henkilön halukkuuteen selvittää asia. Vaikka henkilönkatsastus tai henkilötuntomerkkien ottaminen käytännössä tehdään yleensä kiinniottotilanteessa tai heti sen jälkeen aloitettavien esitutkintatoimenpiteiden yhteydessä, ehdotetun sanamuodon

mukaan henkilö voitaisiin velvoittaa saapumaan esitutkintaan tätä varten myös erikseen, jos kyseisten pakkokeinojen käytön edellytykset täyttyvät ja toimenpiteillä on edelleen merkitystä rikoksen selvittämisessä. Esimerkiksi kuulustelussa ilmi tulleet tuntomerkkitiedot saattavat joskus antaa aiheen tutkia rikoksesta epäillyn kehoa uudelleen ja tarkemmin kuin häneen alun perin kohdistetussa henkilönkatsastuksessa.

Käytännössä merkittävä tarve velvoittaa henkilöitä saapumaan esitutkintaan heihin kohdistuvien havaintojen tekemistä varten liittyy rikosentekijän tunnistamiseksi järjestettävään tilaisuuteen, jossa käytetään vertailuhenkilöitä. Tällaisen ryhmätunnistamisen järjestämisestä ehdotetaan säädettäväksi uudessa 38 a §:ssä.

Huomattakoon, että esitutkintaan saapuvalle ei voitaisi muutetunkaan säännöksen perusteella asettaa uusia velvollisuuksia myötävaikuttaa aktiivisesti esitutkinnan suorittamiseen, vaan tällaisen velvollisuuden on perustuttava johonkin muuhun säännökseen. Esitutkintaviranomaisen on siten suoritettava itse tai hankittava ostopalveluina sellaiset rikostutkinnassa tarvittavat työsuoritukset, joita niiden suorittamiseen oikeutettu yksityishenkilö ei halua tehdä vapaaehtoisesti.

19 §. Pykälän 1 momentissa ilmaistaan nykyään 17 §:ään viittaamalla se alue, jonne rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on tarvittaessa saavuttava heti kuultavaksi. Mainituissa pykälässä käytettyyn terminologiaan ehdotettua muutosta vastavasti myös 19 §:n 1 momenttia muutettaisiin siten, että saapumisvelvollisuus on voimassa saman kihlakunnan alueella.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi 2 momentti, jolla täydennettäisiin esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksia rikospaikalta poistuvan henkilön saamiseksi osallistumaan asian esitutkintaan.

Vaikka kenet tahansa voidaan 17 §:n mukaan kutsua ja 18 §:n mukaan jopa noutaa esitutkintaan, nuo säännökset jäävät merkityksettömiksi, jos rikospaikalla ollut pääsee poistumaan siten, ettei häntä pystytä tunnistamaan myöhempää tavoittamista varten. Vaikka jokaisella rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatulla on 19 §:n mukaan velvollisuus poliisimiehen kehotuk-

sesta jäädä tai saapua kuultavaksi, paikalta poistumassa oleva henkilö voi joissakin tapauksissa ehtiä kotirauhan suojaamalle alueelle tai muuhun kotietsintä- ja paikantarkastussäännösten soveltamiskohteeseen niin, ettei kehotusta sitä ennen saada hänelle esitetyksi. Milloin kysymyksessä olevan henkilön kiinni ottamiseen ei ole jostakin muusta esitutkintalain tai pakkokeinolain säännöksestä johtuvaa perustetta, hänen tavoittamiseksi ei voida vastoin paikan haltijan tahtoa mennä pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun kotietsintäkohteeseen eikä muuhunkaan sellaiseen paikkaan, minne yleisöllä ei ole pääsyä.

Muu kuin rikoksesta epäilty voidaan esitutkinnassa ottaa kiinni vain edellä mainituin perustein, siis hänen laiminlyötyään noudattaa kutsun saapua esitutkintaan tai kehotuksen jäädä rikospaikalle. Sama koskee rikoksesta epäiltyä, jos rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa eikä kysymyksessä ole jokin jokamiehen kiinniotto-oikeuden soveltamisalaan tällöinkin kuuluvista rikoksista.

Rikospaikalta poistuvan asianomistajan ja varsinkin todistajan tavoittaminen myös muissa tilanteissa on kuitenkin sitä tärkeämpää, mitä törkeämmästä rikoksesta on kysymys. Rikosprosessuaalisen järjestelmän uskottavuudelle ei myöskään ole eduksi, että vähäisestäkin rikoksesta epäilty voi välttää asian selvittämisen pelkästään siirtymällä yksityisalueelle siten, ettei häneen jatkuvassa näköyhteydessä oleva esitutkintaviranomainen saa sitä ennen esitetyksi hänelle vaatimusta paikalle jäämisestä. Esimerkiksi moottoriajoneuvon kuljettajalle liikenne rikkomuksen johdosta käsimerkein tai poliisiajoneuvon merkinantolaittein annettua pysäytysmerkkiä on sinänsä pidettävä myös esitutkintalain nykyisessä 19 §:ssä tarkoitettuna paikallejääntikehotuksena. Vähäisestäkin liikenne rikkomuksesta epäiltyä on tällöin voitava seurata myös yksityisalueelle, vaikka olisi epävarmaa, onko hän havainnut tällä tavoin annetun paikallejääntikehotuksen ja laiminlyönyt sen noudattamisen siten, että laiminlyönnistä johtuva peruste hänen kiinniottamiseensa ja siihen liittyen hänen tavoittamiseksi tehtävään kotietsintään on olemassa.

Ehdotetun 2 momentin mukaan tarve ry-

kyisessä 19 §:ssä tarkoitetun paikallejääntikehotuksen esittämiseen oikeuttaisi ottamaan henkilön kiinni silloinkin, kun muuta perustetta hänen kiinni ottamiseensa ei nykyisten säännösten mukaan ole. Kiinniottaminen edellyttäisi kuitenkin, että asian selvittäminen muutoin vaarantuisi. Kiinniottamisen edellytykset olisivat siten jonkin verran tiukemmat kuin pelkän paikallejääntikehotuksen esittämisen edellytyksenä oleva toimenpiteen tarpeellisuus asian selvittämisen kannalta.

Kiinniotto-oikeudesta seuraisi pakkokeinolain mukainen toimivalta suorittaa kotietsintä ja paikantarkastus kiinni otettavan henkilön tavoittamiseksi. Kotietsinnän tai paikantarkastuksen suorittaminen tässä tarkoituksessa olisi kuitenkin harkittava erityisen huolellisesti pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä säädetyn suhteellisuusperiaatteen huomioon ottaen. Pakkokeinon sisältämä oikeuspiiriin puuttuminen on varsin vähäinen, jos rikkomuksesta epäiltyä moottoriajoneuvon kuljettajaa seurataan yksityiskäytössä olevalle pihalle. Todistajan asemassa olevan henkilön etsiminen asunnosta puolestaan asettaa huomattavasti korkeammat edellytykset sekä rikoksen vakavuudelle että juuri häneltä saatavien tietojen oletettavalle merkitykselle asian selvittämisen kannalta.

Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti olisi samankaltaisia seikkoja arvioimalla ratkaistava myös se, onko aiheellista velvoittaa säännöksen nojalla tavoitettu henkilö saapumaan tai jäämään asian esitutkintaan välittömästi vai voidaanko pelkkää toivomusta asian käsittelemisestä myöhemmin pitää nykyisessä 19 §:ssä tarkoitettuna hyväksyttävänä syynä tyytyä sillä kertaa kirjaamaan hänen henkilötietonsa viranomaisen myöhempää yhteydenottoa varten.

22 §. Pykälän 1 momentin mukaan pääsääntönä olisi edelleen kuulustelun toimittaminen kuulusteltavan ollessa henkilökohtaisesti läsnä kuulustelutilaisuudessa. Säännös kuulusteltavan aseman ilmoittamisesta ennen kuulustelun alkua ehdotetaan siirrettäväksi 29 §:ään, johon on ennestään koottu kaikki muut säännökset ennen kuulustelua tehtävistä ilmoituksista ja tiedusteluista.

2 momentti. Kuulustelun toimittaminen muuten kuin henkilökohtaisesti edellyttäisi

kuulusteltavan asemasta riippumatta yhä, että tutkija katsoo sen tapahtuvan haitatta ja vaarantamatta tutkinnan luotettavuutta. Säännöksiä asianosaisen oikeudesta antaa lausumansa asiamiehen välityksellä tai puhelimitse sekä tutkijan oikeudesta harkintansa mukaan kuulustella todistajaa puhelimitse täydennettäisiin siten, että myös muun tiedonsiirtovälineen käyttö olisi mahdollista niissä tapauksissa, joissa kuulustelu nykyään saadaan toimittaa puhelimitse. Esimerkiksi tekopio tai sähköpostiyhteyttä voidaan käyttää tarkoituksenmukaisesti varsinkin, jos tutkittavan asian laatu mahdollistaa etukäteen valmistellun kysymyssarjan esittämisen yhtenä kokonaisuutena, johon kuulusteltavan odotetaan myös vastaavan yhtäjaksaisesti. Tällaisten tiedonsiirtovälineiden käyttö voi olla erityisen hyödyllistä silloin, kun asian laatu edellyttää kuulusteltavan selvittävän sekä seikkaperäisesti että johdonmukaisesti sellaisia asiakokonaisuuksia, joista hänenkin on mahdollisesti hankittava lisätietoja vastusten laatimista varten. Tiedonsiirtovälineiden sekä niiden saatavuuden ja hintatason kehittyminen voi puolestaan tehdä tarkoituksenmukaiseksi kuulustelun toimittamisen kuulustelijan ja kuulusteltavan välisenä videoneuvotteluna, jos tutkittavan asian selvittämiseksi on tärkeää, että kuulustelija havaitsee välittömästi kuulusteltavan suhtautumisen ja reaktiot kuhunkin kysymykseen.

Rikoksesta epäillyn puhelinkuulustelulle säädetyjä lisäedellytyksiä lievennettäisiin nykyisestä siten, että uudelleen kuulustelu hänen aikaisemmin henkilökohtaisesti läsnä ollen antamansa lausuman vähäiseksi täydentämiseksi saataisiin tutkijan harkinnan mukaan suorittaa puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä riippumatta siitä, onko asia merkitykseltään vähäinen tai myöntääkö epäilty ilmoituksen oikeaksi. Muissa tapauksissa asian vähäiseen merkitykseen ja ilmoituksen oikeaksi myöntämiseen liittyvien lisäedellytysten täyttymistä arvioitaessa on otettava huomioon, että kuulusteltavan valintaa koskevien säännösten tarkoituksena on edistää nimenomaan tapahtuneiden tosiasioiden selvittämistä. Tämän vuoksi rikoksesta epäillyn ei ole katsottava kiistävän rikosilmoituksen oikeellisuutta, jos hän myöntää rikosilmoituksessa kuvatun tapahtumainkulun, mut-

ta kiistää syyllistyneensä rangaistavaan nettelilyyn. Se, että kiistäminen perustuu rikoksesta epäillyn esittämään oikeudelliseen arvioon tapahtuneesta, ei sinänsä vaaranna arvion kohteena olevien tosiseikkojen selvittämistä.

Nykyisessä 1 momentissa käsitellyt asiat on jaettu ehdotuksessa kahteen momenttiin. Ehdotettu 3 momentti on yhtäpitävä nykyisen 2 momentin kanssa.

24 §. Pykälän 2 momentin mukaan kuulustelua ei saa ilman erityistä syytä pitää kello 21:n ja 6:n välisenä aikana.

Oisen kuulustelun pääsääntöistä kieltoa koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä yksilöitäisiin kaksi tilannetta, joissa kuulustelu myös yöllä tulee tyypillisesti kysymykseen, ja mainittaisiin kolmantena vaihtoehtona muu erityinen syy.

Pääsäännön mukaan kuulustelun saisi aloittaa edelleenkin aikaisintaan kello 6, ja se olisi lopetettava viimeistään kello 21. Vaikka kirjatun kuulustelukertomuksen tarkastaminen tapahtuu 39 §:n 2 momentin mukaan ”kuulustelun päätyttyä”, tarkastamisen on katsottava sisältyvän kuulustelutilaisuuteen sovellettaessa kuulustelun kellonaikaa koskevia rajoituksia. Kuulusteltavan on siten annettava poistua kuulustelutilaisuudesta viimeistään kello 21, jollei kuulustelun jatkamiseen tätä kauemmin ole laillista perustetta.

Ehdotetun 1 kohdan mukaan kuulustelu saataisiin toimittaa kellonajasta riippumatta, jos kuulusteltava tätä nimenomaisesti pyytää. Jos esimerkiksi ennen kello 21 aloitettu kuulustelu jäisi muutoin vähäiseltä osin kesken, kuulusteltava saattaa haluta mieluummin kuulustelun toimitettavaksi samalla kerralla valmiiksi kuin saapua kuulusteluun toistamiseen. Varsinkin vuorotyössä käyvän henkilön kuulusteleminen hänen pyynnöstään yöllä tai aikaisin aamulla esimerkiksi työmatkan yhteydessä voi suorastaan vähentää esitutkinnasta hänelle aiheutuvaa haittaa, jos tällainen menettely on mahdollista esitutkintaviranomaisen työaikajärjestelyjen puolesta. Jottei pyynnön peruuttamista kesken kuulustelun voitaisi väärinkäyttää tutkintatoimenpiteiden manipuloimiseen, säännöstä olisi tulkittava siten, että kuulusteltavan pyyntö on kerta-kaikkisesti voimassa asianomaisen kuulustelutilaisuuden loppuun sitten kun kuulustelu

on pyynnön perusteella aloitettu kello 21:n ja 6:n välisenä aikana tai sitä on jatkettu kello 21:n jälkeen. Kuulustelijan olisi kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, ettei edes kuulusteltavan nimenomainen pyyntö kuulustelun toimittamisesta yöllä saa johtaa kuulusteltavan uuvuttamiseen taikka hänen ratkaisuvapauttaan tai tahdonvoimaansa vaarantavaan menettelyyn.

Ehdotetun 2 kohdan mukaan esitutkinta saataisiin suorittaa yöllä myös kuulusteltavan tahdosta riippumatta, kun kyseessä on suppea esitutkinta, johon kuulusteltava on esitutkintalain 19 §:n nojalla velvollinen saapumaan tai jäämään. Kuulusteltava on tällöin tavattu rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä ja jo suppean esitutkinnan käyttöalan rajauksesta yksinkertaisiin ja selviin asioihin seuraa, että saman tien toimitettavan kuulustelun kesto-aika jää niin lyhyeksi, ettei kuulustelusta voi aiheutua niitä erityishaittoja, joiden torjumiseksi yöllinen kuulustelu on pääsääntöisesti kielletty. Säännöksen tyypillisiä soveltamistilanteita olisivat sellaiset liikennevalvonnassa kello 21:n jälkeen todettavat rikkomukset, jotka käsitellään saman tien rangaistusmääräysmenettelyssä. Asian välittömän selvittämisen etujen ja myöhemmin erikseen järjestettävän kuulustelun haittojen nojalla voidaan tosin nykyistenkin säännösten puitteissa katsoa olevan olemassa erityinen syy rangaistusmääräysmenettelyn edellyttämään suppeaan esitutkintaan sisältyvän kuulustelun toimittamiseen yöllä. Tällaisten ja niitä vastaavien tilanteiden yleisyyden vuoksi asiasta on kuitenkin syytä säätää riimenomaisesti.

Ehdotetun 3 kohdan mukaan kuulustelu yöllä olisi sallittu myös muun erityisen syyn vaatiessa. Edellytys vastaa tältä osin nykyisin voimassa olevan lain sanamuotoa. Käytännössä tilanteet, joissa kuulusteluun yöllä olisi muunlainen kuin ehdotetussa 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu erityinen syy, ovat varsin harvinaisia.

Nykyisen säännöksen perustelujen (HE 14/1985 vp) mukaan kuulustelu on yölläkin sallittu, jos sitä ei rikoksen selvittämistä vaarantamatta voida siirtää aamuun. Perustelujen mukaan näin voi olla esimerkiksi, kun epäilty tavataan yöllä rikospaikalta ja on syytä epäillä hänellä olleen rikoskumppaneita, jotka

ovat päässeet pakoon.

Oisen kuulustelun tarpeellisuutta harkittaessa on toisaalta otettava huomioon, ettei rajoitus koske alustavan puhuttelun toimittamista yöllä. Vähimmän haitan periaatteesta seuraa tällöin, ettei kuulustelu yöllä ole sallittu, jos alustavalla puhuttelulla saadaan siinä vaiheessa välttämättä tarvittava selvitys. Asia on samoin, jos jo alustavassa puhuttelussa ilmenee, että rikoksesta epäilty, jolla ei ole totuudessapysymisvelvollisuutta, ei tulisi asian johdosta kuulusteltaessaan ilmaisemaan asian selvittämistä edistäviä seikkoja.

3 momentti. Nykyisen 2 momentin lopussa oleva säännös tilaisuuden varaamisesta kuulusteltavalle säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon siirrettäisiin sellaisenaan omaksi momentikseen.

28 §. Todistaja on lähtökohtaisesti velvollinen ilmaisemaan kaiken, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Pykälän 1 momentissa säädetty todistajan murtamismenettely eli tuomioistuimenmenettely niskoittelevan tai tulokinnavaraiseen vaihtoloperusteeseen vetoavan todistajan velvoittamiseksi todistamaan asian esitutkinnassa on käytettävissä vain sellaista todistajaa kohtaan, jolla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi. Murtamisen käyttö on haluttu tällä tavoin rajoittaa niin sanottuihin avaintodistajiin, joiden kertomus on ratkaiseva sen kannalta, onko epäilty syyllinen vai ei (HE 14/1985 vp). On huomattava, että laajoissa rikoskokonaisuuksissa ratkaiseva näyttö saatetaan saada vasta useiden avaintodistajien kertomusten kokonaisuudesta.

Todistajan totuudessapysymisvelvollisuuden laajuuden määrittelyyn liittyvä tutkittavan asian käsite sisältää kaikki ne näkökohdat, jotka esitutkintaviranomaisen on esitutkintalain 5 §:n mukaan selvittettävä esitutkinnassa. Todistajan on siten totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaistava myös tietonsa mahdollisuuksista rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseen sekä rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseen. Käytännössä tämä merkitsee lähinnä todistajan velvollisuutta ilmaista, mitä hän tietää rikoksesta epäillyn taikka muun menettämisseuraamuksesta tai vahingonkorvauksesta vastuussa

olevan omistussuhteista sekä mainittujen henkilöiden mahdollisista toimenpiteistä omaisuutensa luovuttamiseksi tai hukkaamiseksi. Myös luovutustoimenpiteiden oikeudellisen luonteen arvioimiseen vaikuttavilla tiedoilla on merkitystä selvitettäessä, voidaanko omaisuuteen niistä huolimatta kohdistaa takavarikko tai turvaamistoimenpiteitä.

Rikoksella saadun hyödyn pois ottamisen tehostamiseksi ehdotetaan momenttia muutettavaksi siten, että todistajan murtamismenettely olisi käytettävissä myös silloin, kun todistajalla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi ja pois ottamiseksi. Murtamismenettelyn käyttöala olisi siten myös rikoshyödyn jäljittämiseen ja pois ottamiseen liittyvissä kysymyksissä vaaditusta seikan tärkeydestä johtuen jonkin verran suppeampi kuin todistajan lähtökohtainen ilmaisuvelvollisuus.

29 §. Esitutkintalain 22 §:ään ehdotetun muutoksen yhteydessä siirrettäisiin kuulusteltavan aseman ilmoittamista koskeva säännös 29 §:ään, jossa ennestään ovat säännökset kaikista muista kuulusteltavalle ennen kuulustelua tehtävistä ilmoituksista ja tiedusteluista. Siirrettävä säännös sijoitettaisiin 1 momenttiin, jossa on ennestään säännös epäilyn kohteena olevan teon ilmoittamisesta rikoksesta epäillylle. Nämä ilmoittamisvelvollisuudet ovat tarkoitettuja olemaan voimassa myös suppeassa esitutkinnassa, eikä 44 §:n 3 momentissa oleva viittaus sen vuoksi kohdistu 29 §:n 1 momenttiin.

30 §. Pykälän 1 momentin mukaan alle 18-vuotiaan kuulustelu rikoksesta epäiltynä edellyttää nykyään poikkeuksetta, että kuulustelussa on oltava läsnä kuulustelutodistaja. Ehdottomana sääntönä tästä aiheutuu esitutkintaviranomaisten henkilöstövoimavarojen epätarkoituksenmukaista kohdentamista, jolla ei ole oikeasuhteista merkitystä oikeusvarmuuden kannalta varsinkaan, mikäli kuulustelutilaisuudessa on jo jonkin muun säännöksen nojalla läsnä muita henkilöitä kuin kuulustelija ja kuulusteltava.

Momenttia ehdotetaan sen vuoksi muutettavaksi siten, että alle 18-vuotiaan kuulustelu rikoksesta epäiltynä olisi sallittua ilman kuulustelutodistajaa, jos kuulustelussa on läsnä hänen avustajansa tai laillinen edustajansa

taikka sosiaalilautakunnan edustaja.

Momenttiin sisältyvien virkkeiden järjestys ilmaisee, missä järjestyksessä kuulustelutodistajan käyttöä koskevat säännökset ovat toisiinsa nähden pääsääntöjä ja poikkeuksia. Myös alaikäisen rikoksesta epäillyn muussa kuin kiireellisesti aloitettavassa kuulustelussa olisi siten oltava kuulusteltavan pyynnöstä kuulustelutodistaja, vaikka hänen avustajansa, laillinen edustajansa tai sosiaalilautakunnan edustaja olisi myös läsnä. Jonkin viimeksi mainitun henkilön läsnäolo korvaisi siis nykyisin ehdottoman velvollisuuden käyttää kuulustelutodistajaa nimenomaan kuulusteltavan iän ja aseman vuoksi, mutta sillä ei olisi vaikutusta kuulustelutodistajan käyttöä koskevien muiden säännösten soveltamiseen.

33 §. Pykälässä säädetään huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan läsnäolosta kuulusteltaessa alaikäistä tai holhottavaksi julistettua. Ennen 1 päivänä joulukuuta 1999 voimaan tullutta holhustoimesta annettua lakia (442/1999) termin "edunvalvoja" asemesta käytettiin termiä "holhooja". Alikäistä voidaan tarvittaessa kuulustella esitutkintalain 17 §:n nojalla asian selvittämiseksi periaatteessa riippumatta hänen iästään ja hänen asemastaan tutkittavassa asiassa, mutta kuulustelua harkittaessa ja toimitettaessa on noudatettava esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 ja 14 §:n säännöksiä. Se, kuulustellaanko vajaavaltaisen asianosaisen puhevallan käyttäjänä häntä itseään vai hänen laillista edustajansa vai molempia, määräytyy sen sijaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:n säännösten perusteella.

Nykyinen pääsääntö huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan läsnäolomahdollisuudesta vajaavaltaisen kuulustelussa pysytettäisiin soveltamisalaltaan ennallaan, mutta sen sisältöä muokattaisiin joustavampien menettelytapojen mahdollistamiseksi. Pykälään lisättäisiin uusi säännös läsnäolo-oikeuden kieltämisestä eräissä tapauksissa. Ehdotettu muutos edellyttää asiallisesta vähäisyydestään huolimatta pykälän jokaisen momentin uudelleen kirjoittamista.

1 ja 2 momentti. Voimassa olevien säännösten mukaan alle 15-vuotiaan kuulusteltavan huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle on poikkeuksetta varat-

tava tilaisuus läsnäoloon kuulustelussa. Viisi toista vuotta täyttäneen vajaanvaltaisen kuulustelussa heille on vastaavasti poikkeuksetta varattava tilaisuus läsnäoloon kuulustelussa, jos heillä olisi asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä oikeus käyttää puhevaltaa vajaanvaltaisen sijasta tai ohella. Kummankin momentin perusteluista ilmenee, että milloin huoltajalle tai edunvalvojalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, tämä tilaisuus on varattava jokaiselle huoltajalle ja edunvalvojalle (HE 14/1985 vp).

Näin ehdottomasti tulkittuna säännös on aiheuttanut ongelmia ja esitutkintaviranomaisen toimintaan kohdistuvaa moitearvostelua tilanteissa, joissa erikseen asuvia huoltajia tai edunvalvojia ei ole voitu tavoittaa kohtuullisessa ajassa tai joissa kuulustelun ajankohtaa ei ilman esitutkinnan viivyttämistä ole voitu määrätä heille kaikille sopivaksi.

Momentteja ehdotetaan sen vuoksi muutettaviksi siten, että niissä määritellyissä tilanteissa huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Näiden momenttien mukaan olisi siten riittävää, että esitutkintaviranomainen sallii jokaisen puhevallan käyttöön oikeutetun henkilön läsnäolon kuulustelussa, sikäli kuin sitä ei 3 momentin nojalla kiellä. Esitutkintaviranomaisen aktiivisesta toimimisvelvollisuudesta läsnäolo-oikeuden toteuttamiseksi säädettäisiin 4 momentissa.

Todettakoon vielä, että ehdotuksella ei muuteta alkuperäisten momenttien perusteluihin sisältyviä tulkintoja siitä, milloin puhevalta asiassa kuuluu huoltajille tai edunvalvojille taikka vain jollekin tai joillekin heistä tai muulle lailliselle edustajalle heidän sijastaan tai ohellaan. Jos vajaanvaltaista kuulustellaan todistajana, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla ei ole asiassa puhevaltaa, vaan heidän läsnäolo-oikeutensa perustuu kuulustelupsykologisiin näkökohtiin.

Systemaattisista syistä on aiheellista todeta myös, että puhevallan käyttöön oikeutetun henkilön läsnäolo vajaanvaltaisen kuulustelussa ei vielä toteuta puhevallan käyttämistä, vaan antaa hänelle pelkästään tilaisuuden harkita vajaanvaltaisen kuulustelussaan kertoman perusteella, mitä hän itse haluaa puhevaltaa käyttäessään lausua. Esitutkinnan toi-

mittaminen täydellisenä edellyttää lähtökohteisesti, että kaikki sekä vajaanvaltaisen kuulustelussa läsnä olleet että siitä poissa olleet puhevallan käyttöön oikeutetut henkilöt kuulustellaan vähintään sen selvittämiseksi, onko heillä asiassa lausuttavaa, minkä lisäksi vajaanvaltaisen asianomistajan edustajilta on tiedusteltava, mitä vaatimuksia heillä on asianomistajan puolesta. Jos vajaanvaltaisen puhevallan käyttöön oikeutettu edustaja on läsnä vajaanvaltaista kuulusteltaessa, säännökset eivät rajoita tutkijan harkintavaltaa siinä suhteessa, kuulustellaanko edustaja samassa tilaisuudessa kuin vajaanvaltainen ja kirjataanko edustajan lausumat samaan vai eri kuulustelukertomukseen kuin vajaanvaltaisen lausumat. Jos puhevallan käyttöön oikeutettu edustaja ei ole ollut läsnä kuulustelussa, hänellä on esitutkintalain 11 § huomioon ottaen oikeus ennen oman lausumansa antamista saada tietää, mitä vajaanvaltainen on kuulustelukertomuksessaan lausunut.

3 momentti. Voimassa olevien säännösten mukaan huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan läsnäolo-oikeus kuulustelussa on poikkeukseton, jollei tutkija 35 §:n nojalla päättä poistaa häntä kuulustelutilaisuudesta sen vuoksi, että hänen läsnäolonsa vaikeuttaa asian selvittämistä.

Jos vajaanvaltaiseen kohdistuneen kuulustelussa käsiteltävän rikoksen tekijäksi epäillään hänen huoltajaansa, edunvalvojaansa tai muuta laillista edustajaansa, holhousvoimasta annetun lain 32 §:n sekä lapsen hoollostajasta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 50 §:n säännöksistä seuraa, ettei edustajalla tällöin ole asiassa puhevaltaa eikä siihen perustuvaa läsnäolo-oikeutta kuulustelussa.

Jos huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan sen sijaan epäillään syyllistyneen rikokseen yhdessä vajaanvaltaisen kanssa, heidän välillään ei välttämättä ole sellaista eturistiriitaa, joka aiheuttaisi huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan esteellisyyden. Asian selvittäminen voi kuitenkin vaatia, ettei hän ole läsnä vajaanvaltaista kuulusteltaessa. Mahdollisuus olla antamatta asianosaiselle 32 §:n 1 momentin mukaan harkinnanvaraista läsnäolo-oikeutta toisen asianosaisen kuulustelussa ei sisällä mahdollisuutta kieltää muuhun säännökseen perustuvaa ehdotonta läsnäolo-oikeutta.

Näistä syistä ehdotetaan, että tutkijalla olisi oikeus kieltää vajaavaltaisen kuulusteltavan huoltajan, edunvalvojan takka muun laillisen edustajan 1 tai 2 momenttiin perustuva läsnäolo-oikeus kuulustelussa, jos edustajaa epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta.

4 momentti. Vaikka jokaisella huoltajalla ja jokaisella edunvalvojan on yhtäläinen puhevalta, esitutinnan joutuisuusvaatimuksen kannalta on perusteltua, ettei esitutkimatoinenpiteiden ajoittamisessa tarvitse ottaa huomioon kaikkien puhevallan käyttöön oikeutettujen ajankäyttöä. Puhevallan käyttöoikeuden merkityksen säilyttämiseksi on kuitenkin syytä edellyttää, että vähintään yhdelle puhevallan käyttöön oikeutetuista varataan tilaisuus läsnäoloon kuulustelussa, mikä merkitsee hänen tarpeidensa huomioon ottamista päätettäessä kuulustelun ajankohdasta. Käytännössä läsnäolo-oikeutta käyttäneen tällöin se läsnäoloon oikeutetuista, joka muutoinkin lähinnä huolehtii vajaavaltaisen henkilökohtaisista asioista. Muiden läsnäoloon oikeutettujen osalta on riittävää ilmoittaa heille kuulustelun ajankohdasta, jotta heillä on mahdollisuus arvioida, miten tärkeänä he omalta kannaltaan pitävät kuulusteluun saapumista.

Sen vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että kaikille läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen edustajille on etukäteen ilmoitettava kuulustelusta, milloin se käy vaikeudetta päinsä. Ainakin yhdelle heistä olisi varattava tilaisuus läsnäoloon. Läsnäolomahdollisuuden järjestämisvelvollisuudesta saataisiin nykyiseen tapaan poiketa, jos vajaavaltaista on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä kuulustella viipymättä. Tällöinkin kuulustelusta on ilmoitettava vajaavaltaisen edustajille jälkikäteen.

38 a §. Lakiin ehdotetaan otettavaksi uudet ryhmätunnistusta koskevat säännökset (38 a § ja 38 b §). Ryhmätunnistuksella tarkoitettaisiin pykälän *1 momentin* mukaan rikosentekijän tunnistamiseksi järjestettävää tilaisuutta, jossa tunnistettavan rikoksesta epäillyn lisäksi käytetään vertailuhenkilöitä. Säännöksen mukaan asianomistaja tai todistaja voitaisiin velvoittaa osallistumaan tunnistajana ryhmätunnistustilaisuuteen. Ryhmätunnistus ei olisi sidottu mihinkään tiettyyn muotoon vaan se voitaisiin toteuttaa eri tavoin joko siten, että epäilty sijoitettaisiin riviin yhtä aikaa vertailuhenkilöiden

riviin yhtä aikaa vertailuhenkilöiden kanssa tai esimerkiksi siten, että henkilöt näytettäisiin tunnistajalle yksitellen. Se, milloin rikosentekijöiden tunnistamiseen pyrittäisiin ryhmätunnistamisella ja milloin jollakin muulla tavalla, esimerkiksi valokuva-tunnistamisella jäisi tutkinnanjohtajan ja tutkijoiden harkintaan.

Pykälän *2 momentin* mukaan ryhmätunnistus olisi järjestettävä siten, että sen tulos olisi mahdollisimman luotettava. Ryhmätunnistuksen luotettavuutta voidaan pyrkiä lisäämään käyttämällä hyväksi jatkuvasti kehittyvää todistajanpsykologista tietoa sekä alan tutkimuksia (ks. Haapasalo, Kiesiläinen ja Niemi-Kiesiläinen, Todistajan psykologia ja todistajan kuulustelu, Helsinki 2000 ja siinä viitatu lähteet). Tunnistuksen luotettavuuteen vaikuttavista eri seikoista on säädöksessä kiinnitetty huomiota erikseen ainoastaan kahteen keskeiseen seikkaan, vertailuryhmän rakenteeseen ja vertailuhenkilöiden lukumäärään.

Momentin mukaan vertailuhenkilöinä ryhmätunnistuksessa ei saisi käyttää henkilöitä joiden ulkonäkö poikkeaa epäilystä tunnistamisen luotettavuutta vähentävällä tavalla. Tunnistamisen luotettavuus vähenee olennaisesti jos vertailuhenkilöt ovat esimerkiksi eri sukupuolta, kuuluvat etniseltä alkuperältään eri ryhmiin tai ovat muuten selvästi eri näköisiä kuin epäilty. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vertailuhenkilöiksi pitäisi valikoida epäillyn kanssa mahdollisimman yhdenmukaisia henkilöitä. Vertailuryhmän jäsenet tulisi nykytietämyksen valossa valita sen perusteella kuinka hyvin he sopivat tunnistajan aiemmin antamaan kuvaukseen, ei niinkään sen perusteella kuinka paljon he tosiasiallisesti muistuttavat epäiltyä.

Momentin mukaan vertailuhenkilöitä ryhmätunnistuksessa olisi aina oltava vähintään viisi. Jos sopivia vertailuhenkilöitä ei löydy tarvittavaa määrää, ryhmätunnistusta ei saa järjestää lainkaan vaan tämän asemesta tulee käyttää esimerkiksi valokuva- tai videotunnistusta. Tilastollinen väärän tunnistamisen mahdollisuus on suoraan riippuvainen vertailuhenkilöiden lukumäärästä. Esimerkiksi yhtä ihmistä käytettäessä satunnainen erehtymisen ja väärän tunnistuksen mahdollisuus on 50 prosenttia, ja se vähenee samassa suhteeseen

sa kuin vertailuhenkilöiden määrää lisätään. Kun vertailuhenkilöiden määrä on vähintään viisi, tilastollinen erehtymisriski on riittävän pieni kuitenkin niin, ettei vertailuhenkilöiden vaadittava lukumäärä vielä olennaisesti vaikeuta ryhmätunnistuksen käyttöä.

Ryhmätunnistusta järjestettäessä olisi 2 momentin ensimmäisen virkkeen perusteella kaikkiin muihinkin luotettavuuden kannalta olennaisiin seikkoihin kiinnitettävä huomiota vaikei niitä nimenomaisesti lain kohdassa mainitakaan. Esimerkiksi niin sanottua perättäistunnistamista, jossa henkilöt näytetään tunnistajalle yksi kerrallaan, pidetään nykyisin rivitunnistamista luotettavampana menetelmänä, koska se ehkäisee tunnistajan taipumusta valita joukosta paras vaihtoehto vertailemalla rivissä olevia henkilöitä. Tunnistajan tahatonta tai tahallista johdattelua voidaan pyrkiä tehokkaasti vähentämään esimerkiksi siten, että tilaisuuden järjestäjä ei tiedä kuka ryhmän jäsenistä on epäilty. Tunnistajalle voidaan ennen tunnistamista antaa ohjeita, joissa painotetaan sitä, että epäilty ei välttämättä ole ryhmässä. Jos tunnistajalta otetaan tunnistuksen varmuutta koskeva lausunto heti tilaisuuden jälkeen, tunnistajan oman käsityksen muuttumista ajan kuluessa voidaan vähentää. Jos epäluotettavuutta lisäävä seikka on jo entuudestaan tiedossa, esimerkiksi tilanteessa, jossa tunnistaja on aiemmin tunnistanut väärin tai jos tunnistaja tuntee entuudestaan epäillyn, ryhmätunnistusta ei tule käyttää lainkaan.

Tarkoituksena on että, ryhmätunnistuksen luotettavuuteen vaikuttavista tilaisuuden järjestämiseen liittyvistä seikoista annettaisiin tarkemmat säännökset sisäasiainministeriön asetuksella. Viime kädessä ryhmätunnistuksen luotettavuus tulee arvioitavaksi tuomioistuimessa näyttöharkinnan yhteydessä.

Pykälän 3 momentin mukaan avustajalla ja muilla henkilöillä olisi samanlainen oikeus olla läsnä ryhmätunnistuksessa kuin kuultelussa. Avustajan oikeudesta olla läsnä kuultelussa säädetään 31 §:ssä. Muilla momentissa viitatuilla henkilöillä tarkoitettaisiin esimerkiksi huoltajaa, edunvalvojaa tai laillista edustajaa, joiden oikeudesta olla läsnä ryhmätunnistuksessa olisi vastaavasti voimassa mitä 33 §:ssä säädetään. Säännöksestä seuraa esimerkiksi se, että tutkinnan johtaja

voisi painavista rikostutkinnallisista syistä kieltää avustajan läsnäolon myös ryhmätunnistuksessa.

Pykälän 4 momentin mukaan ryhmätunnistamisesta olisi laadittava pöytäkirja ja se olisi tämän lisäksi tallennettava videotallenteeseen tai muuhun siihen verrattavaan kuvataallenteeseen. Ryhmätunnistaminen olisi tallennettava aina sen lopputuloksesta riippumatta. Tallentaminen pitäisi tehdä niin, että sekä tunnistaja että tunnistettavat näkyvät tallenteessa. Muulla kuvataallenteella tarkoitettiin tässä jotain muuta kuin videotekniikkaan perustuvaa liikkuvan kuvan ja äänen tallennusmuotoa.

Pykälän 5 momentin mukaan tarkempia säännöksiä ryhmätunnistuksesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Asetuksessa voitaisiin täsmentää sitä, missä tilanteissa ryhmätunnistus tulisi järjestää, miten se tulisi järjestää, niin että se olisi mahdollisimman luotettava ja miten se tulisi dokumentoida ja tallentaa.

38 b §. Ryhmätunnistamisessa tarvittavat vertailuhenkilöt saadaan useimmissa tapauksissa poliisin henkilöstöstä. Jos rikoksesta epäillyn fyysiset ominaisuudet poikkeavat olennaisesti valtaväestöstä, poliisin henkilöstön käyttäminen ei ole mahdollista. Ryhmätunnistamista ei voida järjestää poliisin henkilöstöä käyttäen myöskään silloin, kun rikoksesta epäillyn ikä tai ruumiinrakenne selvästi poikkeaa poliisin henkilöstöstä.

Asianomistajan ja todistajan velvollisuus osallistua ryhmätunnistamiseen tunnistajina seuraa jo voimassa olevan esitutkintaan saapumisvelvollisuutta koskevan 17 §:n tulkinnasta. Rikoksesta epäillyn velvollisuus saapua tunnistettavaksi perustuisi puolestaan 17 §:n ehdotettuun laajennukseen. Ehdotuksesta seuraisi kuitenkin lähtökohtaisesti myös, että ketkä tahansa rikoksesta epäiltyä riittävästi muistuttavat henkilöt voitaisiin velvoittaa saapumaan ryhmätunnistamiseen vertailuhenkilöiksi, jos heidän läsnäolonsa on tarpeen tunnistamistilaisuuden järjestämiseksi uskottavasti ja siten rikoksen selvittämiseksi.

Vertailuhenkilönä esiintyminen ryhmätunnistamisessa onkin niitä harvoja tilanteita, joissa tutkittavaan asiaan mitenkään liittymättömän henkilön läsnäolo edistää rikoksen

selvittämistä. Saapumisvelvollisuuden rajoitukseton ulottaminen sivullisiin pelkästään tällä perusteella olisi kuitenkin kohtuutonta. Sen vuoksi ehdotetaan, että muu kuin asianosainen tai todistaja saataisiin velvoittaa osallistumaan ryhmätunnistamiseen vain, jos se on rikoksen laatu huomioon ottaen tärkeää asian selvittämiseksi. Rikoksen laadun kannalta ryhmätunnistamiseen turvautuminen voi olla tärkeää esimerkiksi, jos asianomistaja tai todistaja on joutunut rikoksentehtäjän kanssa tekemisiin lähietäisyydeltä. Tällaisia rikoksia ovat tyypillisesti erilaiset väkivalta- ja siveellisyysrikokset. Ryhmätunnistamisen käyttämisen tärkeyttä rikoksen selvittämiseksi olisi lisäksi arvioitava sekä rikoksesta säädetyn rangaistuksen että sen selvittämiseen yksittäistapauksessa käytettävissä olevien muiden keinojen kannalta.

Vertailuhenkilö voisi kieltäytyä osallistumasta tunnistamistilaisuteen, jos osallistuminen aiheuttaisi hänelle kohtuutonta haittaa.

Muille kuin asianosaiselle, todistajalle ja poliisille maksettaisiin ryhmätunnistamiseen osallistumisesta tutkinnan johtajan päätöksellä korvaus, jonka suuruudesta säädettäisiin sisäasiainministeriön asetuksella. Järkevänä lähtökohtana olisi suorittaa korvaukset suunnilleen samoin perustein ja samansuuruisina kuin valtion varoista tuomioistuimessa todistajana kuulluille henkilöille maksettavat korvaukset.

38 c §. Valokuva- tai videotunnistuksen luotettavuuteen vaikuttavat samat tilaisuuden järjestämiseen, vertailuhenkilöiden määrään ja vertailuryhmän rakenteeseen liittyvät seikat kuin varsinaisen ryhmätunnistamisen osalta. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan, että näitä 38 a §:ssä säädettyjä periaatteita noudatettaisiin myös tämän tyyppisessä tunnistamisessa. Viime kädessä valokuva- ja esimerkiksi videotunnistamisen luotettavuus tulee arvioitavaksi tuomioistuimessa näyttö-harkinnan yhteydessä.

39 §. Pykälän 2 momentin nykyisen sanamuodon mukaan kuulustelupöytäkirja on kuulustelun päätyttyä luettava kuulustellulle ja annettava hänen tarkastettavakseen. Pöytäkirjan ääneen lukemisen tarpeellisuus riippuu tapauskohtaisista, osittain kuulustelutaktisistakin näkökohdista, kun taas kuulusteltavan oikeusturvan kannalta paljon olennai-

sempaa on lopullisen kuulustelupöytäkirjan tarkastamisoikeus samoin kuin kuulusteluolosuhteiden todentaminen kuulustelutodistajan tai kuulustelusta tehdyn ääni- tai kuvatalenteen avulla. Käytännössä säännöstä ei ole siksi noudatettu kirjaimellisesti. Momentista ehdotetaan poistettavaksi velvoite kuulustelupöytäkirjan ääneen lukemisesta. Kuulustelija voisi edelleen harkintansa mukaan lukea kuulustellulle kuulustelukertomuksen tai osan siitä, jos se yksittäistapauksessa helpottaa kuulustelupöytäkirjan tarkastamista. Kuulustelija voisi lukea kuulustelukertomuksen myös asian käsittelyn edistyessä kirjaamiina jaksoina, jolloin kuulusteltavan huomautukset voidaan ottaa huomioon jo kuulustelun aikana ennen seuraavaan asiakysymykseen siirtymistä. Kuulusteltavan on tällöinkin annettava kuulustelun päätyttyä tarkastaa lopullinen kuulustelupöytäkirja itse haluamallaan huolellisuudella.

Pykälän 3 momentissa valtioneuvosto valtuutettaisiin antamaan tarkempia säännöksiä kuulustelukertomuksen ottamisesta ääni- tai kuvatalenteeseen. Säännöksen sanamuodosta ilmenisi nimenomaisesti, että menettely on mahdollinen joko kertomuksen tavanomaisen pöytäkirjaamisen ohella tai sen sijasta. Esitutkintaviranomaisella olisi edelleenkin aina oikeus ottaa kuulustelukertomus tallenteeseen. Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988) 17 §:n mukaan tästä on ilmoitettava kuulusteltavalle etukäteen.

Kuulustelukertomuksen ottamisella tallenteeseen on merkitystä sekä kuulusteltavan että tutkijan oikeusturvan kannalta. Mikäli kuulusteltava muuttaa kertomustaan myöhemmin, varsinkin rikoksesta epäillyn aikaisemman kuulustelun olosuhteiden ja suoritustavan todentaminen on lisäksi omiaan lisäämään hänen tuolloin antamansa kertomuksen näyttöarvoa.

Vastaavasti kuulustelukertomuksen ottaminen ääni- ja kuvatalenteeseen on yleensä tarkoituksenmukaista esimerkiksi kuulusteltaessa seksuaalirikoksen uhriksi joutunutta lasta, jolloin kuulusteluolosuhteet ja käytetyt kuulustelumenetelmät voidaan jälkikäteen riidattomasti todeta.

Vaikka oikeus- ja poliisiviranomaisilla on nykyisissä toimitiloissaan jo varsin yleisesti ääni- ja kuvatalenteiden toistoon käytettäviä

laitteita, kuulustelukertomusten kuvatal-
lenteeseen ottamiseen soveltuvia kameroita ei
vielä ole saatavissa sellaiseen hintaan, että
niitä voitaisiin heti hankkia jokaisen esitut-
kintaviranomaisen käyttöön. Sisäasiainminis-
terion asetusta olisi tarkistettava sitä mukaa
kuin puheena olevia kameroita saadaan han-
kituksi. Säännöksiä olisi tarvittaessa annetta-
va myös poikkeuksellisista tutkintajärjestel-
lyistä silloin, kun normaalisti toimivaltaisella
esitutkintaviranomaisella ei ole käytettävis-
sään sopivaa kameraa sen tutkiessa rikosasi-
aa, jossa kuulustelukertomuksen ottaminen
kuvatallenteeseen on erityisen aiheellista.

Lapsen kuulustelukertomuksen tallentami-
sesta säädettäisiin erillisessä asiaa sääntel-
vässä pykälässä (39 a §).

39 a §. Yleisperusteluissa mainituista syistä
lapsen todistajana tai asianomistajana antama
kuulustelukertomus olisi aina tallennettava
videolle tai muulle sitä vastaavalle kuvatal-
lenteelle jos kuulustelukertomusta on tarkoi-
tus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä ei-
kä kuultavaa tämän nuoren iän tai kehitysta-
son vuoksi todennäköisesti voida siinä hait-
taa kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla
henkilökohtaisesti. Se voidaanko lasta kuulla
oikeudenkäynnissä ratkaistaan vasta varsinaisessa
oikeudenkäynnissä oikeudenkäymiskaaren säännöksen
perusteella. Tämän vuoksi esitutkinnassa videotallentamista kos-
keva asia olisi ratkaistava todennäköisyysar-
violla. Mitään tarkkaa ikärajaa videoinnin
edellytykseksi ei voida asettaa. Alle 12-
vuotiaan osalta voidaan lähteä siitä, että kuu-
lustelu tallennetaan aina videotallenteeseen.
Tätä vanhemman lapsen osalta on tapauskoh-
taisesti arvioitava lapsen kuulustelukypsyys
ja henkilökohtaisesta kuulemisesta oikeu-
denkäynnissä lapselle mahdollisesti aiheutu-
vat ahdistavat kokemukset ja muut haitat.
Epäselvissä tapauksissa lienee järkevämpää
tallentaa kertomus videotallenteeseen.

Lapsen kuulustelukertomuksen luotetta-
vuutta voidaan pyrkiä lisäämään käyttämällä
hyväksi jatkuvasti kehittyvää psykologista
tietoa lapsen käyttäytymisestä kuulusteluti-
lanteessa ja kuulustelumenetelmien ja olo-
suhteiden vaikutuksesta lapsen kertomukseen
(Ks. Hirvelä, Lapsi rikosprosessissa, Porvoo
1997 ja siinä viitatu lähteet). Tämän vuoksi
säännöksessä on kiinnitetty huomiota tilan-

teen asettamiin erityisvaatimuksiin. Pykälän
mukaan kuulustelussa olisi otettava huomi-
oon kuulusteltavan kehitystason asettamat
erityisvaatimukset kuulustelumenetelmille,
kuulusteluun osallistuvien henkilöiden mää-
rälle ja muille kuulusteluolosuhteille. Erityi-
sen, lasten kuulustelussa yleisesti esiintyvät
virhelähteet eliminoimaan pyrkivän, kuulus-
telutekniikan käyttö saattaa olennaisesti pa-
rantaan kertomuksen luotettavuutta ja merki-
tystä todisteena. Ylimääräisten henkilöiden
läsnäolo varsinaisessa kuulustelutilanteessa
saattaa vaikeuttaa lapsen kuulustelua ja hei-
kentää kertomuksen luotettavuutta. Yleensä
lasta kuulusteltaessa samassa huoneessa ei
pitäisi olla paikalla muita henkilöitä kuin
varsinainen kuulustelija ja kuulusteltava lap-
si. Kuulusteluilmapiiriin pitäisi olla sellainen,
jossa lapsen on helppo vapaasti kertoa. Vii-
me kädessä kuulustelukertomuksen luotetta-
vuus tulee arvioitavaksi tuomioistuimessa
näyttöharkinnan yhteydessä.

Edellä käsitellyistä syistä lapsen asianmu-
kainen kuulustelu saattaa joskus edellyttää si-
tä, että varsinaisen kuulustelun suorittaa poliis-
in asemesta psykologi tai muu lapsikuul-
ustelun asiantuntija, joka ei ole esitutkintavi-
ranomainen eikä muukaan viranomainen.
Selvyyden vuoksi pykälässä on asiaa koske-
va erityinen säännös. Varsinainen kuulusteli-
ja olisi aina paikalla kuulustelussa, ei kuiten-
kaan samassa huoneessa kuulusteltavan
kanssa. Päätöksen asiantuntijakuulustelijan
käytöstä tekisi tutkinnanjohtaja. Asiantunti-
jana voitaisiin siis myös käyttää muuta kuin
virkamiesasemassa olevaa henkilöä. Rikos-
lain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 3 kohdan no-
jalla tällainen henkilö olisi rikosoikeudellisen
virkavastuun alainen. Perustuslain 124 §:n
mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä
sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viran-
omaiselle. Tämän vuoksi säädettäisiin, että
kuulustelu tapahtuu poliisimiehen valvonnas-
sa.

Myös rikoksesta epäillylle olisi varattava
tilaisuus osallistua kuulusteluun ja kuulusteli-
jan tai edellä sanotun asiantuntijakuulusteli-
jan välityksellä esittää kysymyksiä kuuluste-
ltavalle. Kysymysten tulisi kuitenkin olla sel-
laisia, että niiden esittäminen lapselle on tä-
män ikä ja henkinen kehitys huomioon ottaen
mielekkästä. Epäillyllä ei olisi oikeutta kysyä

kysymyksiä suoraan lapselta. Varsinaisen kuulustelijan tehtävänä olisi välittää ja osin myös muokata epäillyn esittämät kysymykset kuulusteltavalle sopivaan muotoon.

42 §. Pykälään lisättiin rikosprosessiuudistuksen yhteydessä 2 momentti, jossa säädetään syyttäjän mahdollisuudesta kutsua asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä suulliseen neuvotteluun ennen syyteratkaisun tekemistä. Neuvottelu ei liity syyttäjälle esitutkinnassa kuuluviin tehtäviin vaan esitutkinnan päätyttyä suoritettavaan syyteharkintaan. Momentti ehdotetaan sen vuoksi kumottavaksi ja samansisältöinen säännös lisättäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 lukuun, jossa ovat muutkin säännökset syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta.

43 §. Esitutkinnan päättämistä koskeviin säännöksiin ehdotetaan eräitä muutoksia, joiden pääasiallisena tarkoituksena on saattaa esitutkinnan aloittamisen jälkeen tapahtuvaa toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset lakisystemaattisesti moitteettomiksi sekä ilmaista eräiden säännösten tarkoitus ja niiden vakiintunut tulkinta nykyistä selvemmin suoraan laissa.

1 momentti. Säännös esitutkinnan käytännössä yleisimmästä päätösvaihtoehdosta eli asian toimittamisesta syyttäjän harkittavaksi otettaisiin pykälän 1 momenttiin. Voimassa olevan lain sanamuodon mukaan asia saatetaan syyttäjän harkittavaksi esitutkinnan päätyttyä. Ehdotuksen mukaan näin meneteltäisiin esitutkinnan valmistuttua. Esitutkinta on valmis vasta, kun siinä on saatu riittävä selvitys asioista, jotka 5 §:n 1 momentin mukaan on esitutkinnassa selvitettävä. Sanamuodon muutoksella ilmaistaisiin näkyvästi se nykyisinkin noudatettava vaatimus, jonka mukaan esitutkinta kelpaa syyteharkinnan perusteeksi vasta, kun esitutkinnan lakisääteiset tavoitteet on saavutettu. Tämän vaatimuksen noudattaminen on entistä tärkeämpää rikosprosessin uudistuttua siten, että syyttäjän on jo syytteen nostamisen yhteydessä yksilöitävä tyhjentävästi vaatimuksensa, niiden perusteet ja myös niiden tueksi esitettävä näyttö. Syyttäjälle 15 §:n 2 momentin mukaan kuuluva toimivalta määrätä syyteharkintaan saatetussa asiassa toimitettavaksi Esitutkimuksia merkitsee systemaattisesti tar-

kastellen sitä, että vaikka esitutkintaviranomaisen on itsenäisesti arvioitava 5 §:n 1 momentissa säädettyjen tavoitteiden toteutuminen päättäessään asian syyteharkintaan saattamisesta, syyttäjällä on toimivalta ja velvollisuus syyteharkinnassaan olevan esitutkinta-aineiston riittävyuden lopulliseen arvioimiseen viimeksi mainitun lainkohdan kannalta.

Esitutkintalain 5 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädettyiksi ehdotetut tehtävät rikoshyödyn takaisinsaantimahdollisuuksien selvittämiseksi ja turvaamiseksi sisältyvät kyllä esitutkintaan olennaisena osana sen tarkoitusta, mutta näiden tehtävien edistymisen tai onnistumisen ei suoranaisesti vaikuta syyteharkinnan edellytyksiin tai syyteratkaisun sisältöön. Asian syyteharkintaan saattamisen kannalta esitutkinnan valmistumisen kriteerinä pidettäisiin sen vuoksi nimenomaan 5 §:n 1 momentissa säädettyjen seikkojen selvittämistä. Toimenpiteitä rikoshyödyn jäljittämiseksi ja pois ottamiseksi voitaisiin tarvittaessa jatkaa sen jälkeenkin ottaen huomioon yleinen periaate toimivallan ajallisesta jakautumisesta esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän kesken. Mainitun periaatteen mukaan asian syyteharkintaan siirtäminen ei estä esitutkintaviranomaista käyttämästä myös sen jälkeen pakkokeinoja kiireellisissä tapauksissa oma-aloitteisesti, mutta asiasta on ensi tilassa ilmoitettava syyttäjälle, joka päättää, jääkö toimenpide voimaan. Tiettyjä pakkokeinoja, esimerkiksi hukkaamiskielloa ja vakuustakavarikkoja, koskevan toimivallan ajallisesta jakautumisesta annetuilla nimenomaisilla säännöksillä on luonnollisesti etusija väljemmin säännellyissä tilanteissa vakiintuneisiin periaatteisiin nähden.

Rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain (692/1993) 5 §:n mukaan tässä menettelyssä käsiteltävässä rikosasiassa toimitetaan ennen rangaistusvaatimuksen antamista suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä seuraamuksen määrittämiseksi rangaistusmääräysmenettelyssä. Vakiintuneen käytännön mukaan tutkinnanjohtaja tai tutkija voi mainitun lain 3 §:ssä tarkoitettuna virkamiehenä kuitenkin antaa rangaistusvaatimuksen myös normaalissa järjestyksessä toimitetun esitutkinnan valmistuttua, jos esitutkinnassa saatu

selvitys osoittaa rangaistusmääräysmenettelyn käyttämisen edellytysten täyttyvän. Momentissa ehdotetaan sen vuoksi nimenomaisesti mainittavaksi asian syyttäjän harkittavaksi toimittamiseen rinnastettavana toimenpiteenä asian toimittaminen syyttäjälle rangaistusmääräyksen antamista varten.

2 momentti. Asiaa ei sitä vastoin saateta syyttäjän harkittavaksi, jos esitutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettyä. Syytettyä ei voida nostaa rangaistavan teon alle 15-vuotiaana tehnyttä henkilöä vastaan. Tutkinnan toimittamisen edellytyksistä epäiltäessä jo alun perin, että tekijä on alle 15-vuotias, säädetään esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 14 §:ssä. Syyteharkinta ei tietenkään tule kysymykseen rikoksesta epäillyn osalta, joka on kuollut ennen esitutkinnan päättämistä. Syytettyä ei voida nostaa myöskään, jos asianomistaja on peruuttanut kaikkien rikoksentehtävien osalta syytevaatimuksensa asianomistajarikoksen johdosta. Se, että esitutkinta tällöin lopetetaan saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, seuraa tosin jo esitutkintalain 3 §:n 1 momentin viimeisestä virkkeestä. Mainittakoon tässäkin yhteydessä, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 16 §:n 1 momentissa säädetään nykyään yksiselitteisesti, ettei asianomistajalla ole syyttämispyyntönsä peruuttamisen jakeen oikeutta esittää uutta syyttämispyyntöä. Syytettyä ei voida nostaa myöskään, jos rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika tai asianomistajarikoksen osalta syyttämispyyntönsä määräaika on ehtinyt kulua umpeen.

Esitutkinta on näissäkin tapauksissa toimittettava siinä laajuudessa, että esitutkinnan lopettamisen edellytyksistä saadaan riittävä selvitys. Esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumista on mahdollista arvioida vasta, kun on saatu riittävä selvitys rikoksen tekoajasta ja rikokseen sovellettavan rangaistussäännöksen määräävistä seikoista. Lain 5 §:n 1 momentissa säädettyjen tavoitteiden saavuttaminen esitutkinnassa ei ole käsitteellisesti mahdollista, jollei rikosta ole tehty, eikä se yleensä ole kaikilta osin tarpeellista silloinkaan, kun tehdyn rikoksen johdosta ei voida nostaa ketään vastaan syytettyä. Tätä seikkaa korostettaisiin lakitekstin sananvalinnoilla,

joiden mukaan asia lähetetään syyteharkintaan esitutkinnan valmistuttua, mutta päinvastaisessa tapauksessa esitutkinta lopetetaan saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi.

Kaikki rikoksesta johtuvat julkisoikeudelliset seuraamukset määrätään samassa rikosprosessissa ja esitutkinnan tarkoituksena on sen vuoksi selvittää myös muiden rikosoikeudellisten seuraamusten kuin rikoslain 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen rangaistusten määräämisen edellytykset. Eräissä tapauksissa tällaista muuta rikosoikeudellista seuraamusta koskeva kanne voidaan nostaa tuomioistuimessa erikseen, vaikkei ketään voida syyttää seuraamuksen perusteena olevasta rikoksesta. Esimerkiksi menettämisseuraamusta koskevan vaateen vanhentumisaika on rikoslain 8 luvun 7 §:n mukaan joskus pitempi kuin syyteoikeuden vanhentumisaika. Saman luvun 15 §:n 1 momentin mukaan menettämisseuraamus tuomitaan rikoksentehtävien tai seuraamuksesta vastuussa olevan muun henkilön kuoltua pääsääntöisesti hänen kuolinpesänsä varoista. Käsiteltävässä momentissa lausuttaisiin sen vuoksi nimenomaisesti, että esitutkinnan lopettamisen perusteena on se, ettei rikoksen johdosta voida nostaa ketään vastaan syytettyä tai esittää muuta julkisoikeudellista vaadetta. Milloin esimerkiksi menettämisseuraamusta koskevan erilliskanteen nostaminen on mahdollista, esitutkinta on aina suoritettava tarvittavin osin valmiiksi ja asia on saatettava syyttäjän harkittavaksi sitä koskevaa ratkaisua varten.

Vuoden 1966 poliisilain (84/1966) 14 §:n 2 momentti oli sellainen laissa erikseen säädetty peruste, joka esitutkintalain 4 tai 43 §:n rinnalla sovellettuna oikeutti jättämään esitutkinnan toimittamatta tai vastaavasti esitutkinnan päätyttyä jättämään asian saattamatta syyttäjän harkittavaksi, milloin poliisi oli päättänyt luopua toimenpiteistä vähäiseen rikkomukseen syyllystyneen saattamiseksi syytteeseen. Toimenpiteistä luopumista esitutkintaa aloittamatta koskeva yleissäännös sijoitettiin 1 päivänä lokakuuta 1995 voimaan tulleen uuden poliisilain säätämisen yhteydessä esitutkintalain 2 §:ään uudeksi 2 momentiksi. Tuolloin jäi sääntelemättä, onko toimenpiteistä luopuminen rikkomuksen vähäisyyden perusteella edelleen mahdollista myös esitutkinnan päätösvaiheessa

muutoin kuin jonkin esitutkintalain ulkopuolisen erityissäännöksen perusteella.

Syntynyt epäselvyys ehdotetaan poistettavaksi säätämällä nimenomaisesti, että enemmistä toimenpiteistä luopuminen ehdotetun 4 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitetulla perusteella on mahdollista myös esitutkinnan aloittamisen jälkeen ja että tällaisesta ratkaisusta seuraa esitutkintaviranomaisen päätös tutkinnan lopettamisesta saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi. Esitutkintalaissa alun perin omaksutun sääntelytavan mukaisesti puheena olevassa lainkohdassa ei ehdoteta nimenomaisesti säädettäväksi, ovatko esitutkinnan päätösratkaisut vain tutkinnanjohtajan vai myös tutkijan harkittavissa. Tämä johtuu jo siitä, että säännöstä on voitava soveltaa myös suppeassa esitutkinnassa, jossa ei ole tutkinnanjohtajaa. Huomattakoon, että säännöksen tarkoituksena ei ole estää enemmistä toimenpiteistä luopumista vielä tosiasiallisesti valmiin esitutkinta-aineiston tarkastamisenkin yhteydessä. Tässäkin vaiheessa voidaan nimittäin puhua esitutkinnan lopettamisesta, koska ratkaisusta seuraa, ettei 40 §:n 1 momentin mukaista tarvetta kertyneen aineiston esitutkintapöytäkirjaksi kokoamiseen yleensä ole.

3 momentti. Ehdotetun 4 §:n perusteluissa mainituista syistä huomautuksen antaminen luovuttaessa toimenpiteistä olisi 1 momentin yleissäännöksen perusteella mahdollista vasta, kun esitutkinta on toimitettu ainakin siinä laajuudessa, että rikkomuksesta, sen tekijästä samoin kuin enemmistä toimenpiteistä luopumisen edellytyksistä on riittävä selvitys. Muutos ei rajoita esitutkintalain ulkopuolisiin säännöksiin perustuvaa mahdollisuutta antaa huomautus eräissä tapauksissa myös esitutkintaa toimittamatta. Sekä esitutkintalain että muiden säännösten nojalla annettava huomautus voi olla suullinen tai kirjallinen.

Kaikissa esitutkinnan päätöstilanteissa on kuitenkin katsottava, että esitutkintaviranomaisen on pykälän soveltamista koskevasta omasta arvioinnistaan riippumatta saatettava asia syyttäjän harkittavaksi ainakin, jos syyttäjä on lain 15 §:n 2 momenttiin perustuvan toimivaltansa nojalla tästä nimenomaisesti määrännyt.

43 a §. Esitutkintalakiin rikosprosessi- uudistuksen yhteydessä lisätty säännös alle

18-vuotiasta epäiltyä koskevan syyteharkinnan kiireellisyydestä ehdotetaan 42 §:n perusteluissa mainitusta syystä kumottavaksi ja samansisältöinen säännös lisättäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 lukuun.

44 §. Suppean esitutkinnan käyttöalaa ehdotetaan muutettavaksi toisaalta tutkittavan rikoksen vakavuusastetta koskevan yleisen edellytyksen ja toisaalta poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen tutkintajärjestelyjen osalta.

Voimassa olevan lain mukaan suppea esitutkinta saadaan toimittaa yksinkertaisissa ja selvissä asioissa, jos teosta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Ehdotuksen mukaan rikoksen vakavuusasteelta edellytetäisiin, että rikoksesta ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Suppean esitutkinnan nykyisen käyttöalan ulkopuolelle voi tällöin teoriassa jäädä joitakin sellaisia rikoksia, joiden tekijä tuomitaan lyhyeen vankeusrangaistukseen. Lyhytkin vankeusrangaistus näin lievän rangaistusasteikon puitteissa osoittanee rikoksen olevan kuitenkin omassa lajissaan siinä määrin poikkeuksellinen, että suppean esitutkinnan toisen pääedellytyksen, asian yksinkertaisuuden ja selvyuden, toteutuminen on kyseisessä yksittäistapauksessa epävarmaa.

Esitutkintaviranomaisten voimavarojen järkevän kohdentamisen kannalta on sen sijaan erittäin tärkeää ulottaa suppean esitutkinnan käyttömahdollisuus myös sellaisiin yksinkertaisiin ja selviin rikosasioihin, joissa odotettavissa oleva rangaistus on vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella sakkoa, mutta joissa enimmäisrangaistus nykyään estää suppean esitutkinnan käytön. Kysymykseen tulisivat etupäässä sellaiset yleisimmät rikokset, joissa helposti selvitettävistä ja suuruudeltaan helposti määritettävistä omaisuusarvoista johtuu, ettei rikosta voida enää pitää sen lievänä tekemuotona, ja perustunnusmerkistön mukaisesta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta. Kaikkein tavallisin esimerkki on tekotavaltaan yksinkertainen irtaimen omaisuuden anastus, jota on pelkätään omaisuuden arvon vuoksi pidettävä ri-

pistuksen sijasta varkautena. Toinen tyyppi-tapaus on omaisuuden vahingoittaminen siten, että sen korjaamiseksi tai uusimiseksi tarvitaan helposti hankittavissa olevia tavaroita tai palveluja, joiden hinnan vuoksi vahingontekoa ei enää voida pitää lievänä. Tullilaitoksen tehtäväpiirissä esiintyy tavarahan maahantuontiin liittyviä veropetoksia, joissa maahan tuodun tavarahan määrä ja verotusperusteet ovat erittäin yksinkertaisesti selvitetävissä, mutta joissa veropetosta ei sen kohteena olleen veron määrän vuoksi voida pitää lievänä.

Samalla on syytä korostaa, että vaikka kysymyksessä olisi hyvin yleinen ja normaalisti sakkorangaistukseen johtava rikos, suppean esitutkinnan käyttö ei edelleenkään tule kysymykseen, jos asiaa ei ole pidettävä yksinkertaisena ja selvänä. Esimerkiksi pahoinpitelyrikosta tutkittaessa rikoksesta aiheutuneiden vahinkojen laadun selvittäminen saattaa edellyttää muita kuin yksinkertaisia tutkintatoimenpiteitä, eikä kuulusteltavan lausuman pääsisällön kirjaaminen rikospaikalla esimerkiksi perhepiirissä tapahtuneen väkivalta-rikoksen tutkinnan osalta läheskään aina riitä tapahtumien todellisen kulun ja rikokseen johtaneiden syiden selvittämiseksi.

Poliisimiehen tekemäksi epäiltyä rikosta koskevan asian tutkintajärjestelyistä annettiin syyttäjälaitoksen ylemmän organisaatiotason uudistamisen yhteydessä voimaan tulleet erityissäännökset. Niiden mukaan tutkinnanjohtajana toimii virallinen syyttäjä eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta myös suppeassa esitutkinnassa.

Tutkintajärjestelyjen tarkempi ohjeistaminen on osoittautunut ongelmalliseksi sen vuoksi, ettei 44 §:n 2 momentissa nykyään oleva viittaus ”14 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin asioihin” ole merkitykseltään yksiselitteinen. Tuon lainkohdan mukaan poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkintaa johtaa virallinen syyttäjä lukuun ottamatta rikosakkoasiana ja rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltäviä asioita. Mikäli viimeksi mainittua rajoitusta tulkitaan siten, että rikosakkoasiat ja rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltävät asiat täten jäävät kokonaan 14 §:n 2 momentin merkityspiirin ulkopuolelle, myöskään 44 §:n 2 momentissa oleva viittaus ei kohdistu niihin. Tällöin poliisi-

miehenkin tekemäksi epäiltyä rikosta koskeva asia voidaan yleisten edellytysten täytyessä käsitellä rikosakkoasiana tai rangaistusmääräysmenettelyssä, johon sisältyvässä suppeassa esitutkinnassa ei normaalien säännösten mukaisesti ole tutkinnanjohtajaa. Mutta jos 14 §:n 2 momentin tulkitaan ”tarakoittavan” kaikkia poliisimiehen tekemäksi epäiltyjä rikoksia siten, että rikosakkoasioista ja rangaistusmääräysmenettelystä vain säädetään muista rikosasioista poikkeavasti, tällöin 44 §:n 2 momentissa oleva viittaus kohdistuu myös näihin prosessilajeihin. Tästä tulkinnaasta seuraa puolestaan, että poliisimiehen tekemäksi epäiltyä rikosta koskevassa asiassa on myös rikosakko- tai rangaistusmääräysmenettelyyn sisältyvässä suppeassa esitutkinnassa oltava tutkinnanjohtaja, joka 14 §:n 2 momentin lopussa olevan rajoituksen mukaan ei kuitenkaan näissä tapauksissa ole syyttäjä, vaan asianomaisen esitutkintaviranomaisen palveluksessa oleva virkamies.

Sen sijaan on yksiselitteistä, että jollei poliisimiehen tekemäksi epäiltyä rikosta käsitellä rikosakkoasiana tai rangaistusmääräysmenettelyssä, myös suppeassa esitutkinnassa on 44 §:n 2 momentin nykyisen sisällön mukaan oltava tutkinnanjohtajana virallinen syyttäjä.

Tämä ratkaisu ei ole onnistunut, koska kuulustelujen pelkistetty kirjaaminen ei ole suppean esitutkinnan käyttöönoton tavoitteiden kannalta läheskään niin merkityksellistä kuin suppeassa esitutkinnassa noudatettavat yksinkertaistetut toimivaltajärjestelyt. Suppean esitutkinnan toimittamisessa on olennaista nimenomaan se, että tutkijalla on itsenäinen toimivalta päättää kaikista tutkintatoimenpiteistä ja myös ratkaista 43 §:n mukaisesti asian saattaminen syyttäjän harkittavaksi, rangaistusmääräysmenettelyn käyttö tai tutkinnan lopettaminen. Mikäli suppeassa esitutkinnassa tarvittaisiin sellaisia pakko-keinoja, joihin tutkijalla ei ole toimivaltaa, hän pyytää niitä koskevaa määräystä pidättämiseen oikeutetulta esimieheltään, aivan kuten täydellisenä toimitettavan esitutkinnan johtajana toimiva pidättämisoikeutta vailla oleva virkamies (ylikonstaapeli tai rikosylikonstaapeli) menettelee vastaavassa tilanteessa.

Myöskään tutkintajärjestelyjä koskevan va-

linnanvaran lisäämiseen ei poliisimiehen tekemäksi epäiltyä rikosta koskevista asioissa ole sellaista tarvetta, että se puoltaisi käsitteellisesti ristiriitaisen menettelytavan, tutkinnanjohtajan johtaman suppean esitutkinna, käyttämistä. Jos poliisimiehen epäillään syyllistyneen rikokseen, jota ei käsitellä rikesakkoasiana tai rangaistusmääräysmenettelyssä, asiaan liittyy miltei poikkeuksetta muun muassa sellaisia virkamiesoikeudellisia näkökohtia, joiden vuoksi asia tuskin on yksinkertainen ja selvä siten kuin esitutkinna toimittaminen suppeana edellyttäisi. Vaikkei esitutkintaa toimitetakaan poliisimiehelle valtion virkamieslain (750/1994) nojalla määrättävien seuraamusten edellytysten selvittämiseksi, nämä seuraamukset on rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaan otettava kohtuuden mukaan huomioon rikoksesta tuomittavaa rangaistusta mitattaessa. Rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavat seikat ovat keskeisiä esitutkinna selvitettäviä asioita. Pelkkä virkamiesoikeudellisten seuraamusten mahdollisuus riittää tätä kautta aiheuttamaan sinänsä yksinkertaisessakin asiassa sellaisia esitutkinna suoritus tapaa koskevia vaatimuksia, jotka eivät puolla esitutkinna toimittamista suppeana.

Poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen tutkintajärjestelyjä ehdotetaan edellä sanotun vuoksi muutettaviksi ja niiden sääntelyä selvennettäväksi lisäämällä 44 §:n 1 momenttiin virke, jonka mukaan tällaisen rikoksen johdosta saataisiin toimittama suppea esitutkinta vain, jos asia käsitellään rikesakkoasiana tai rangaistusmääräysmenettelyssä. Suppean esitutkinna käyttö edellyttää tällöin, että rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyn käytön edellytykset ovat selvillä jo esitutkintaa aloitettaessa ja että asia myös samalla päätetään käsitellä jommassakummassa menettelyssä. Suppeaa esitutkintaa ei tällöin ole mahdollista lopettaa antamalla rikkomukseen syyllistyneelle poliisimiehelle huomautus, koska päätös asian käsittelemisestä rikesakkoasiana tai rangaistusmääräysmenettelyssä on menettelylajin valintaa koskeva ratkaisu, joka on käsitteellisesti mahdollinen vasta, kun toimenpiteistä luopumisen ja seuraamuksiin johtavan menettelyn jatkamisen välisessä valintatilanteessa on päädytty jälkimmäiseen ratkaisuun. Myös rikosta koskevan näytön on

oltava jokseenkin ilmeinen jo tutkintaa aloitettaessa, koska ehdotetun sanamuodon vaatima menettelylajin valinta tutkintaa aloitettaessa ei muutoin olisi mahdollinen.

Esitutkintalain 44 §:n 2 momentti palautettaisiin alkuperäiseen sanamuotoonsa, jonka mukaan suppeassa esitutkinna ei milloinkaan ole tutkinnanjohtajaa.

45 §. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin erityisistä avustajan kelpoisuusvaatimuksista. Yleisiä kelpoisuusvaatimuksia koskeva 1 momentti on muutettu oikeusapu-uudistuksen yhteydessä, joka tulee voimaan kesäkuun 1 päivänä 2002. Oikeudenkäymiskaaren säännöksiä oikeudenkäyntiavustajan erityisistä kelpoisuusvaatimuksista ei voi soveltaa sellaisinaan esitutkinna käytettävään avustajaan. Esimerkiksi oikeudenkäynnissä avustajana ei saa toimia tuomarin lähisukulainen, kun taas esitutkintalain 16 §:stä aiheutuu tietyille virkamiehelle esteellisyys toimia tutkinnanjohtajana tai tutkijana asiassa, jossa hänen lähisukulaisensa on asianosaisten avustajana. Oikeudenkäyntiavustajan erityisiä kelpoisuusvaatimuksia koskevien säännösten soveltuvuus esitutkintaan on muiltakin osin siinä määrin tulkinnanvarainen, ettei noudatettavaa menettelyä voida jättää tutkinnanjohtajien yksittäistapauksissa tekemien tulkintaratkaisujen varaan. Esitutkinna asianmukaisen kulun turvaaminen, asianosaisten keskinäisten eturistiriitojen huomioon ottaminen samoin kuin esitutkinna asianosaisten ja heidän avustajikseen ehdotettujen oikeusturva edellyttävätkin, että myös esitutkinna käytettävään avustajan erityiset kelpoisuusvaatimukset säännellään riittävän yksityiskohtaisesti ja yksiselitteisesti.

Momenttiin sisältyvät ehdotettavat säännökset esitutkinna käytettävään avustajan erityisistä kelpoisuusvaatimuksista, kuten momentissa käytetty sanonta ”avustajana yksittäistapauksessa” osoittaa.

Momentin 1 kohdan mukaan avustajana ei saisi toimia se, joka on toiminut rikoksesta epäillyn neuvonantajana tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa. Säännös vastaa sisällöltään nykyistä samannumeroista kohtaa, mutta sen sanontatapa on yhdenmukaistettu vastaamaan muiden ehdotettujen kohtien sanontatapa.

Momentin 2 kohdan mukaan asianosaisten

väliset intressiristiriidat aiheuttaisivat avustajalle esteellisyysperusteen avustaa useampaa saman jutun tai välittömästi toisiinsa liittyvien juttujen asianosaista esitutkinnassa, aivan kuten asia on oikeudenkäynnissä oikeudenkäymiskaaren 15 luvun säännösten mukaan.

Intressiristiriita estää luonnollisesti avustamasta yhtäaikaan asianomistajaa ja samasta rikoksesta epäiltyä. Useiden asianomistajien keskinäisestä eturistiriidasta on puolestaan kysymys esimerkiksi silloin, kun omaisuusrikoksesta on aiheutunut esineoikeudellinen kollisiotilanne, jonka osapuolina ovat saman rikoksen tai samaan asiakokonaisuuteen liittyvien eri rikosten eri asianomistajat. Asianomistajien edut ovat keskenään ristiriidassa myös, kun heidän lausumansa heidän kärsimistään rikosvahingoista ovat loogisesti ristiriidassa keskenään tai niiden yhteismäärä ilmeisesti ylittää rikoksella aiheutetun vahingon kokonaisuutensa, milloin tämä on selvitettävissä. Useiden epäiltyjen keskinäinen eturistiriita vallitsee tyypillisimmillään tilanteissa, jossa joku epäillyistä on kiistänyt oman osallisuutensa väittäen samalla tekijäksi toista epäiltyä, joka kiistää oman syyllisyytensä, tai jossa joku epäillyistä on tunnustanut oman osallisuutensa väittäen samalla osatekijäksi toista epäiltyä, joka kiistää oman syyllisyytensä. Rikollisorganisaatiossa, jonka jäsenten keskinäiset suhteet ovat hierarkkiset, rikoksesta epäilty saattaa myös olla toiseen samasta rikoksesta epäiltyyn nähden siinä määrin alisteisessa asemassa, että vaikkamolemmat kiistäisivät itseensä kohdistuvan rikoksesta epäiltyjen kokonaisuudessaan, esitutkintaviranomaisen velvollisuus pyrkiä asian selvittämiseen muilla keinoilla riittää aiheuttamaan heidän välilleen saman avustajan käyttämisen esteenä olevan eturistiriidan.

Todistajan esteellisyyttä koskevia oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 18 §:n säännöksiä rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevan uudistuksen yhteydessä muutettaessa kirjoitettiin säädöstekstiin, että todistajan esteellisyyden aiheuttaa syytettynä oleminen samasta teosta tai teosta, jolla on välitön yhteys siihen tekoon, jota syyte koskee. Tyypillisiä esimerkkejä erillisistä, mutta toisiinsa välittömästi liittyvistä rikoksista tarjoaa toisaalta anastusrikosten ja kätkemisrikosten sekä toisaalta lahjuksen ottamisen ja lahjuks-

sen antamisen keskinäinen yhteenkuuluvuus.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin avustajan esteellisyysperusteeksi toisen samassa tai siihen välittömästi liittyvässä asiassa rikoksesta epäillyn avustaminen, mikäli toisenkin epäillyn avustaminen voisi vaikeuttaa asian selvittämistä. Tämä esteellisyysperuste olisi olemassa silloinkin, kun epäiltyjen edut eivät ole keskenään ristiriidassa. Esitutkintalain 48 §:n sanamuodon mukaan avustajalle määrättävällä ilmaisukiellolla ei voida estää häntä ilmaisemasta hänen päämiestään koskevia tietoja sivulliselle, siis esimerkiksi kanssaepäillylle. Millään toimenpiteillä ei myöskään voitaisi tosiasiallisesti estää avustajaa käyttämästä yhtä epäiltyä avustaessaan hyväkseen tietoja, jotka avustaja on saanut tämän kanssaepäiltyä avustaessaan, vaikkakaan avustaja ei niitä varsinaisesti kenellekään ilmaisisi. Varsinkin keskeisten tosiseikkojen selvittämisen ollessa esitutkinnassa kesken on monesti ensiarvoisen tärkeää, että mahdollisuuskin siihen, että epäiltyjen kuulustelukertomukset muodostuisivat totuutta vastaamattomasti toisistaan riippuvaisiksi, voidaan poissulkea. Nykyiset säännökset eivät estä useita epäiltyjä valitsemasta samaa avustajaa, kunhan tämä ei ole aikaisemmin toiminnut heidän neuvonantajanaan eikä liioin syyllistynyt luotettavuuttaan vähentävään rikokseen.

Momentin 4 kohdan mukaan avustajana ei saisi toimia henkilö, joka toimii tai on toiminnut samassa tai siihen välittömästi liittyvässä asiassa ehdotetussa pakkokeinolain 5 a luvun 6 a §:ssä tarkoitettuna vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistettavaan tekniseen kuunteluun liittyvänä julkisena asiamiehenä. Ehdotetun uuden julkisen asiamiehen institution tarkoituksena on turvata pakkokeinon kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja kuunteltavien tilojen haltijan etujen valvonta sekä toiminnan yleisempikin luotettavuus siinä vaiheessa tutkintaa, kun pakkokeinon käyttöä ei voida välttämättömistä tutkinnallisista syistä johtuen paljastaa pakkokeinon kohteelle itselleen. Avustajan toiminta taas rakentuu avustajan ja päämiehen väliselle luottamukselliselle suhteelle. Tämän julkisen asiamiehen ja varsinaisen avustajan roolien erilaisuuden vuoksi sama henkilö ei voisi toimia sekä julkisena asiamiehenä että avustajana.

Kielto toimia avustajana koskisi paitsi pakokokeinon kohteena olleen rikoksesta epäillyn myös muiden samassa tai siihen välittömästi liittyvässä asiassa rikoksesta epäiltyjen avustamista.

Momentin 5 kohdan mukaan asianosaisen avustajana ei saisi toimia henkilö, joka harjoittaa oikeudellisten toimeksiantojen hoitamista yhdessä sellaisen henkilön kanssa, joka 1—4 kohdassa tarkoitettua syystä ei saisi toimia kyseisen asianosaisen avustajana tässä esitutkinnassa.

Asianajajia sitovasti velvoittava hyvä asianajotapa kieltää asianajajaa vastaanottamasta toimeksiantoa henkilöltä, jota hänen kanssaan asianajotoimintaa yhteisesti harjoittava henkilö on neuvonut momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Hyvä asianajotapa estää toimeksiannon vastaanottamisen myös silloin, kun asianajajan yhtiökumppani on 2 tai 3 kohdan mukaisessa toimeksiantosuhteessa saman asian toisen asianosaisen kanssa. Hyvän asianajotavan vastaiseksi olisi katsottava toimeksiannon vastaanottaminen myös ehdotetun julkisen asiamiehen instituution käyttöönoton myötä syntyvässä 4 kohdassa tarkoitetussa rooliristiriitatilanteessa, jossa asianajajan yhtiökumppani olisi toiminut julkisena asiamiehenä.

Kielto ehdotetaan hyvän oikeudenhoidon edistämiseksi ja yhdenvertaisuussyistä ulotettavaksi lainsäädäntöteitse myös muihin esitutkinnassa avustajina toimiviin kuin asianajajiin.

Momentin 6 kohdan mukaan avustajana ei saisi toimia toinen samassa tai siihen välittömästi liittyvässä asiassa epäiltyä tai todistajana oleva henkilö.

Oikeudenkäyntilainsäädäntö ei aseta estettä sille, että saman rikosasian vastaajista joku toimii toisen vastaajan avustajana tai asiamiehenä, milloin eri vastaajien edut eivät ole keskenään ristiriidassa. Tällainen tilanne voi olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun kumpikin kiistää syytteen kokonaisuudessaan, eikä heitä vastaan ajettujen syytteiden välillä ole sellaista riippuvuutta, että väitetty teko olisi ehdottomasti luettava jommankumman syyksi. Puolustusintressit ovat samansuuntaiset myös silloin, kun vastaajat ovat myöntäneet tehneensä yhteisesti syytteessä tarkoitetun teon, mutta kiistävät yhte-

seen perusteeseen vetoamalla sen oikeudenvastaisuuden.

Uudistettu rikosasioiden oikeudenkäyntimenettely edellyttää sekä oikeudenkäynnin kohteen että siinä esitettävän todistelun b-pullista yksilöintiä jo syytettä nostettaessa. Oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuutta harkittaessa voidaan siten verraten luotettavasti arvioida, vallitseeko kanssasyytettyjen kesken eturistiriitaa vai ei. Esitutkinnalle on sitä vastoin ominaista, että tutkinnan kohde ja laajuus samoin kuin henkilöiden asema tutkittavaan asiaan nähden saattavat hyvinkin vaihdella tutkinnan edistyessä esitutkintaviranomaisen omasta aloitteestaankin suorittamien tutkintatoimenpiteiden tulosten seurauksena. Mahdollisia eturistiriitoja ei siten voida luotettavasti poissulkea varsinkaan tutkinnan alkuvaiheessa, kun esimerkiksi epäiltyjen kuulusteleminen on vielä kesken.

Vaikka oikeudenkäyntilainsäädännössä ei nimenomaisesti kielletä todistajaa toimimasta oikeudenkäyntiavustajana samassa asiassa, tämän mahdottomuus seuraa välillisesti todistajan istuntosalissa läsnäolon rajoittamista koskevista säännöksistä. Selvyyden vuoksi säädettäisiin, ettei todistaja voi toimia avustajana myöskään esitutkinnassa.

Käytännössä lienee harvinaista, että kukaan esitutkinnan asianosainen edes ehdottaisi avustajakseen samassa asiassa epäiltyä tai todistajana olevaa henkilöä. Kun lainsäädännössä ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa kuitenkin tunnustetaan asianosaisen varsin ehdoton oikeus käyttää itse valitsemaansa kelpoisuusvaatimukset täyttävää avustajaa, epätavallisistakin esteellisyytilanteista on syytä säätää varmuuden vuoksi nimenomaisesti.

Momentin 7 kohdassa täydennettäisiin esteellisyyssäännöstöä sen niin ikään harvinaisen tilanteen varalta, että avustajaksi ehdotettu henkilö on virkamiehenä tai muuten julkista valtaa käyttäen osallistunut tutkittavana olevaan rikokseen tai sen tutkintaan liittyviin toimenpiteisiin. Jos kyseinen henkilö on virkamies ja hänen virkasuhteensa jatkuu edelleen, hänen toimimisensa avustajana estyisi useimmissa, muttei kaikissa tapauksissa jo virkamiehiä koskevien oikeudenkäyntiavustajan yleisten kelpoisuusrajoitusten vuoksi. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 3 §:n

3 momentissa kielletään asian käsittelyyn tuomioistuimen jäsenenä, esittelijänä tai pöytäkirjanpitäjänä osallistuneita henkilöitä toimimasta samassa asiassa oikeudenkäyntiavustajana myös virkasuhteen päätyttyä. Säännöksen tarkoitusperät huomioon ottaen on aiheellista säätää vastaavanlainen esitutkinnaissa käytettävää avustajaa koskeva esteellisyysperuste. Tutkittavana olevaa rikosta tai sen tutkintaa koskevien toimenpiteiden määrittely on kuitenkin avoimempi ja laajempi kuin kolmen tuomioistuintehtävän luottelu. Esitutkinna luonne huomioon ottaen mikä tahansa tutkittavana olevaan rikokseen tai sen tutkintaan liittyvä virkatoimi tai julkisen vallan käyttöä sisältävä toimenpide voi tutkinnan edistyessä antaa aiheen kuulustella toimenpiteen suorittajaa asian johdosta josakin asemassa. Toimenpiteen suorittajan ei siksi voida sallia esiintyä asiassa kenenkään avustajana silloinkaan, kun hän ainakin toistaiseksi näyttää asiaan nähden ulkopuoliselta.

47 §. Alun perin 43 §:n 2 momentissa säädettiin velvollisuudesta ilmoittaa asianosaisille, kun esitutkinta on päätetty lopettaa saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi. Rikosprosessiuudistuksen yhteydessä momenttia muutettiin ulottamalla ilmoitusvelvollisuus myös tilanteisiin, joissa esitutkintaa ei toimiteta tai se keskeytetään. Rikosprosessiuudistukseen liittyvä ilmoitusvelvollisuus oli tarkoitus säätää 43 §:n 2 momentissa esitutkinna lain 43 §:n muuttamisesta annetulla lailla (403/1995), pakkokeinolain 5 a luvun mukaisten pakkokeinojen käyttämistä koskevan ilmoitusvelvollisuuden lisäksi, mutta se tuli lakiteknisestä virheestä johtuen viimeksi mainitun säännöksen tilalle.

Kun 43 §:ää ehdotetaan nyt muutettavaksi muistakin syistä, rikosprosessiuudistuksen yhteydessä muutettu säännös on samalla tarkoituksenmukaista siirtää aikaisemmin kumotun 47 §:n tilalle. Pykälässä mainitaan selvyyden vuoksi, että tutkinnanjohtajan on huolehdittava ilmoitusvelvollisuuden täyttämistä. Ilmoitusvelvollisuus liittyy ensiksikin esitutkintaviranomaisen päätökseen olla toimittamatta esitutkintaa sen vuoksi, ettei se katso esitutkintakynnyksen ylittyvän (2 §) tai ettei asianomistaja vaadi rangaistusta asianomistajarikoksen johdosta (3 §) taikka sen vuoksi, että esitutkintaviranomainen luopuu

toimenpiteistä aloittamatta esitutkintaa (ehdotettu 4 §:n 1 ja 2 momentti). Toiseksi ilmoitusvelvollisuus koskee syyttäjän päätöstä esitutkinna rajoittamisesta (ehdotettu 4 §:n 3 momentti), kuten myös esitutkintaviranomaisen päätöstä lopettaa esitutkinta tietyn henkilön osalta (ehdotettu 9 §:n 2 momentti) tai päätöstä lopettaa esitutkinta kokonaisuudessaan saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi (ehdotettu 43 §:n 2 momentti). Kun säännös siten koskee esitutkintamenettelyn eri vaiheita ja myös eri viranomaisia, se on syytä siirtää erilleen 43 §:stä, jossa muutoin säädetään pelkästään esitutkintaviranomaisen ratkaisuvaihtoehdoista esitutkintaa päätettäessä.

Edellä 4 §:n 3 momentin (nykyinen 4 a §) yksityiskohtaisissa perusteluissa selostetusta syystä käsite esitutkinna keskeyttäminen korvattaisiin myös 47 §:ssä esitutkinna lopettamisella.

Edellä mainitut esitutkintalain 43 §:n muuttamisesta annetulla lailla annetut säännökset ehdotetaan sijoitettaviksi pakkokeinolain 5 a luvun 11 §:n 2 momenttiin, jossa ennestään olevien ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten täydentämiseksi ne on aikoinaan annettu.

1.2. Pakkokeinolaki

1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

3 §. *Pidättämisen edellytykset.* Pykälän 1 momentissa säädetään rikoksesta todennäköisin syin epäillyn henkilön pidättämisen edellytyksistä. Momentin 1, 3 ja 4 kohdassa ovat pidättämisen edellytykset erityistapauksissa (niin sanottu ylitörkeä rikos, tuntematon rikoksentehtijä ja maastapoistumisvaara). Momentin 2 kohdassa puolestaan säädetään pidättämisestä niin sanotussa normaalitapauksessa. Pykälän 2 momentin mukaan myös todennäköistä vähäisemmin syin epäilty saadaan edellytysten muutoin täytyessä pidättää, jos hänen säilöön ottamisensa on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Pykälän 3 momentissa säädetään kohtuuttoman pidättämisen kieltö.

Erityistapauksissa (1 momentin 1, 3 ja 4 kohta) mainitut seikat riittävät rikoksesta todennäköisin syin epäillyn pidättämisen perusteeksi sellaisenaan. Normaalisti tapauksessa pidättämisen yleinen edellytys, se, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta, ei vielä riitä pidättämisen syyksi. Sen ohella vaaditaan pidättämisen erityisenä edellytyksenä, että rikoksesta epäilty todennäköisesti a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (paon vaara), b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa (sotkemisvaara) taikka c) jatkaa rikollista toimintaa (jatkamisvaara).

Pidättämisen edellytyksiä normaalitapauksessa ehdotetaan yleisperusteluissa selostetuista syistä muutettaviksi siten, että pidättämisen erityisenä edellytyksenä olevaa paon vaaraa, sotkemisvaaraa tai jatkamisvaaraa koskevan epäilyn ei tarvitsisi perustua todennäköisiin syihin, vaan riittävää olisi, että paon vaaraa, sotkemisvaaraa tai jatkamisvaaraa on syytä epäillä. Tutkittavaan rikokseen syyllistymistä koskeva todennäköisyysvaatimus ja rangaistusasteikkoa koskeva vaatimus jäisivät ennalleen. Säännöksen kieliasua nykyaikaistettaisiin erityisten edellytysten arviointiperusteiden osalta. Oikean soveltamisen varmistamiseksi ilmaistaisiin edelleen nimenomaisesti, mutta aikaisempaa yksinkertaisemmalla sanamuodolla, etteivät 1 momentin 2 kohtaan liittyvät a, b ja c alakohdassa ilmaistut pidättämisen erityiset edellytykset koske niin sanottuja ylitörkeitä rikoksia, joista säädetään jo momentin 1 kohdassa.

Muutos vaikuttaisi myös vangitsemisen edellytyksiin, jotka 1 luvun 8 §:n 1 ja 2 momentissa olevien viittausten nojalla ovat samat kuin pidättämisen edellytykset. Kun pidättämisen ja vangitsemisen periaatteessa mahdollinen käyttöala laajenisi jonkin verran, kohtuuttoman pidättämisen ja kohtuuttoman vangitsemisen kiellot saattavat toisaalta rajoittaa pidättämistä ja vangitsemistä joissakin sellaisissa tapauksissa, joissa pidättämisen muiden edellytysten kynnykset ylittyivät vain niukasti.

6 §. *Pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Pykälän 1 kohtaan, jossa luetellaan poliisiin kuuluvat pidättämiseen oikeutetut virkamiehet, ehdotetaan lähinnä organisaatiomuutoksista johtuvia tarkistuksia, minkä lisäksi pidättämisoikeus ehdotetaan annettavaksi suojelupoliisin esitutkintatehtäviin määrätyle ylitarkastajille.

Lääninhallitusten poliisiosastojen osastopäälliköiden virkanimikkeet on muutettu lääninpoliisineuvoksista lääninpoliisijohtajiksi ja muiden entisten lääninpoliisineuvosten virkanimikkeet poliisiylitarkastajiksi.

Keskusrikospoliisin organisaatiouudistuksen jälkeen virastossa ei enää ole tutkintatoimistoa eikä kansainvälisten asioiden toimistoa, mutta niiden päällikköinä toimineet virkamiehet on uudelleensijoitettu omissa viroissaan tehtäviin, jotka edellyttävät pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle kuuluvia pakkokeinovaltuuksia. Kun sisäisen organisaatorakenteen muuttaminen nykyään tapahtuu asianomaisen viraston omalla päätöksellä, lain tasoihin säännöksiin ei ole syytä sisällyttää viraston alayksikköjen nimikkeitä. Poliisimiehen nimittämiskirjasta ja virkamerkistä ei ilmene hänen tehtäviensä tai sijoituksensa tarkempia määrittelyjä, ainoastaan virkanimike ja virasto. On pidettävä asianmukaisena, että viran ja viraston nimi myös määrittelevät yksiselitteisesti poliisimiehen toimivaltuuksien laajuuden. Sen vuoksi luettelosta ehdotetaan poistettavaksi keskusrikospoliisin toimistopäällikköjä koskevat maininnat toimistojen nimistä.

Samoista syistä ehdotetaan suojelupoliisin osastopäälliköiden toimivaltuuksien määrittelystä poistettavaksi maininta työtehtävien laadusta. Suojelupoliisin esitutkintatehtäviin määrätyle ylitarkastajille ehdotetaan annettavaksi pidättämisoikeudet, jotta myös suojelupoliisissa suoritettavassa esitutkinnassa tutkinnanjohtajina voisivat toimia muuhun poliisiin verrattuna vastaavan tasoiset ja vastaavan koulutuksen saaneet virkamiehet.

Liikkuvaan poliisiin on 1 päivänä huhtikuuta 1998 voimaan tulleen organisaatiomuutoksen yhteydessä perustettu päällikön ja apulaispäällikön virat. Vastaavat tehtävät kuuluivat aikaisemmin yhdelle poliisijohtajista ja yhdelle poliisiylitarkastajista, jotka ovat pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä.

21 §. *Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten.* Säännös vangitsemisasian uudelleen käsittelystä sijoitettiin rikosoikeudenkäyntimenettelyn uudistuksen yhteydessä pykälän 3 momenttiin. Asiaa koskevat säännökset ehdotetaan nyt tarkistettaviksi ja otettaviksi luvun 22—24 §:ään, minkä vuoksi momentti olisi kumottava. Toisaalta pakkokeinolakiin aikaisemmin sisältyneet säännökset vangittua vastaajaa koskevan syyteasian käsittelyssä noudatettavista tuomioistuinta velvoittavista määräajoista ovat nykyään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:ssä. Pakkokeinolain 1 luvun 21 §:n 3 momentin nykyisen säännöksen tilalle ehdotetaan informatiivisuuden vuoksi otettavaksi sen pelkän kumoamisen sijasta viittaus äsken mainittuun lakiin.

22 §. *Vangitsemisasian uudelleen käsittely.* Pakkokeinolain nykyisen 1 luvun 21 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimen on, kunnes syyte on nostettu, otettava vangitsemisasiä käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein. Vangitsemisvaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava 15 §:n 1 momentin mukaan läsnä vaatimusta käsiteltäessä. Tämän voidaan tulkita koskevan myös vangitsemisasian uudelleen käsittelyä. Vangitsemisasiä uudelleen käsiteltäessä vangitulle ja hänen avustajalleen on 21 §:n 3 momentin mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Tiheästi toistuvat vangitsemisasian uudelleen käsittelyt sitovat erityisesti selvissä ylitörkeissä rikoksissa kohtuuttomasti tuomioistuinten ja esitutkintaviranomaisten henkilöresursseja. Uudelleen käsittelymekanismia ehdotetaan muutettavaksi.

Ehdotetussa 1 momentissa todettaisiin nimenomaisesti, että tuomioistuimella tarkoitetaan syyteasian aikanaan ensimmäisenä oikeusasteena käsittelevää tuomioistuinta. Tuomioistuimella olisi velvollisuus ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi kahden viikon välein lähtökohtaisesti ainoastaan, jos vangittu sitä pyytää. Jos pyyntöä ei esitetä istunnossa, sen on oltava kirjallinen. Vangitun ensimmäisen pyynnön johdosta asia olisi otettava uudelleen käsittelyyn viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnöstä. Jos vangittu uudistaisi jatkuvasti pyyntönsä, velvollisuus käsitellä vangitsemisasiä kahden

viikon välein uudelleen jatkuisi ehdotetun säännöksen mukaan tuomion antamiseen asti.

Ehdotetun 2 momentin mukaan tuomioistuimen tulisi ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi myös omasta aloitteestaan, jos ennen 1 momentissa mainitun kahden viikon määräajan loppuun kulumista ilmenisi erityisiä syitä asian tavanomaista aikaisemmalle uudelleen käsittelylle. Tällaisia syitä voisi ilmetä myös vangitun pyynnöstä.

Ehdotetun 3 momentin mukaan vangitun ja hänen avustajansa lisäksi myös asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiä uudelleen käsiteltäessä. Tästä seuraisi nimenomaisesti, ettei asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen läsnäolo olisi asiaa uudelleen käsiteltäessä pakollista. Lisäksi vangittu tai pidättämiseen oikeutettu virkamies voisivat etukäteen ilmoittaa, ettei heidän kuulemisensa olisi tarpeen. Vangittua vapaaksi päästettäessä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle olisi joka tapauksessa ehdotettavan 24 §:n 1 momentin nojalla varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Ilmaisulla asianomainen pidättämiseen oikeutettu virkamies viitattaisiin esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän väliseen jutun vaiheesta riippuvaan toimivallan jakoon, mutta myös esitutkintaviranomaisen ja syyttäjänviraston sisäiseen työnjakoon.

Lisäksi ehdotetaan että vangittu olisi tuotava tuomioistuimeen paitsi silloin, kun hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi, myös silloin, kun hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on syytä.

23 §. *Vangittuna pitämisestä määrääminen eräissä tapauksissa.* Ehdotetussa säännöksessä huomioidaan vangittuna pitämisestä määrääminen myös silloin, kun tuomioistuin määrää toimitettavaksi uuden pääkäsittelyn, ja silloin, kun tuomioistuin ei julista tuomiota heti pääkäsittelyn päätyttyä.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO:2000:119 katsonut, ettei vastaajaa koskevaa vangitsemisasiä ollut nykyisen lain mukaan viran puolesta otettava uuteen käsittelyyn kahden viikon kuluessa edellisestä käsittelystä tilanteessa, jossa pääkäsittely oli lykätty yli 14 päivän ajaksi muiden vastaajien mielentilan tutkimiseksi sellaiseenkaan vangittuna olevan vastaajan osalta, jota ei ol-

lut määrätty mielentilatutkimukseen. Ehdotetussa säännöksessä säädettäisiin edellä kerrottu ratkaisu huomioon ottaen selvyuden vuoksi nimenomaisesti, että vangitsemisasian uudelleen käsittely ei ole tarpeen sinä aikana, kun pääkäsitteily on lykätty jonkun samassa asiassa vastaajana olevan mielentilan tutkimisen johdosta.

24 §. *Vangitun päästäminen vapaaksi.* Ehdotetussa säännöksessä vangin vapaaksipäästämistilanteet jaettaisiin kahteen eri momenttiin sen mukaan, tapahtuuko vapaaksi päästäminen tuomioistuimen omasta aloitteesta vai pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen olisi oma-aloitteista vapaaksi päästämistä harkitessaan varattava asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuus tulla kuulluksi. Näin vahvistettaisiin pakkokeinoasioihin liittyvää kaksiasianosaissuhdetta ja varmistettaisiin, että tuomioistuimella on ajantasaista tietoa esimerkiksi vapaaksi päästämiseen mahdollisesti liittyvistä riskeistä. Myös tässä asianomaisella pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä tarkoitettaisiin jutun vaiheesta riippuen tutkin-
nanjohtajaa tai syyttäjää.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen olisi päästettävä vangittu vapaaksi, kun asianomainen pidättämiseen oikeutettu virkamies sitä esittää ja kun edellytyksiä vangitsemiseen ei enää ole. Lopullinen päätösvalta myös vangitun vapaaksi päästämisestä olisi aina tuomioistuimella.

27 §. *Muutoksenhaku.* Asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle olisi pääsääntöisesti varattava tilaisuus antaa vastauksensa vangitsemista koskevaa kantelua käsiteltäessä. Tältä osin viitataan 24 §:n 1 momentin osalta esitettyyn. Sen estämiseksi, ettei vastaustilaisuuden varaaminen tarpeettomasti pitkitä mahdollisen aiheettoman vangitsemisen aikaa, säännöksessä ehdotetaan, että vastaus voitaisiin pyytää hovioikeuden tarkoituksenmukaiseksi katsomalla tavalla. Tämän tarkoituksena on ohjata hovioikeutta käyttämään kirjallisen kuulemisen asemesta mahdollisimman nopeaa tapaa, kuten esimerkiksi puhelinta, telekopiolaitetta tai sähköpostia.

2 luku. Matkustuskielto

1 §. *Matkustuskiellon edellytykset.* Myös matkustuskiellon edellytyksiä muutettaisiin pidättämisen edellytyksiin ehdotettua muutosta vastaavalla tavalla. Siten myös matkustuskieltoon määräämisessä olisi todennäköisten syiden sijasta riittävää, että on syytä epäillä henkilön lähtevän pakoon taikka muuten karttavan esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (paon vaara) taikka jatkavan rikollista toimintaa (jatkamisvaara). Paon vaaran tai jatkamisvaaran arviointiperusteiden sanamuotoa nykyi-
kaistettaisiin pidättämissäännöksen muutos-
ehdotusta vastaavasti. Tutkittavaan rikokseen syyllistymisen todennäköisyyttä ja rikoksesta säädettyä rangaistusta koskevilta osin matkustuskiellon edellytykset jäisivät ennalleen.

3 §. *Matkustuskiellosta päättävä viranomainen.* Pykälää ehdotetaan täydennettäväksi eräillä säännöksillä tuomioistuimen toimivallasta matkustuskieltoa koskevissa asioissa. Pykälä kirjoitettaisiin samalla kokonaan uudelleen sen rakenteen ja sisällön selkeyttämiseksi. Vangitsemisen sijasta määrättävää matkustuskieltoa koskevat säännökset koottaisiin tämän vuoksi ja myös toiston välttämiseksi omaksi momentikseen.

Pykälän 1 momenttiin otettaisiin vain säännökset pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivallasta matkustuskieltoa koskevassa asiassa ennen syytteen nostamista. Asiaa koskevien säännösten sisältöä ei muutettaisi. Momentissa lausuttaisiin nimenomaisesti se 6 §:n 2 momentin alkuperäisissä perusteluissa (HE 14/1985 vp) todettu seikka, että toimivalta matkustuskiellosta päättämiseen säilyy pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä, jos tuomioistuin on hylännyt matkustuskieltoon määrätyn vaatimuksen kiellon kumoamisesta. Tämä ei ilmene momentissa nykyisin olevasta viittauksesta 6 §:n 2 momenttiin. Kun tämä toimivallan jako myös poikkeaa siitä, mitä takavarikkoa koskevassa asiassa 4 luvun 14 §:n mukaan noudatetaan vastaavassa tilanteessa, se on aiheellista ilmaista selvästi itse laissa. Luvun 6 §:ään ehdotettujen muutosten vuoksi viitattaisiin 6 §:n 3 momenttiin, jossa oleviin säännöksiin tuomioistuimen tässä tarkoitettu toimivalta perustuu ilman, että sitä olisi tarpeen toistaa

3 §:ssä.

Pykälän 2 momenttiin koottaisiin sellaisinaan nykyiset säännökset matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättämisestä syytteen nostamisen jälkeen.

Pykälän 3 momenttiin koottaisiin nykyiset säännökset vangitsemisen sijasta määrättävästä matkustuskiellosta. Sen sääntelyssä ei ole varsinaisesti kysymys matkustuskieltoa koskevan toimivallan ajallisesta jakautumisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ja tuomioistuimen kesken, niin kuin ehdotuksen mukaisissa 1 ja 2 momentissa, vaan pakkokeinoin 1 luvussa säädetyn vangitsemista koskevan tuomioistuinasian vaihtoehtoisesta ratkaisusta. Momentissa todettaisiin selvyyden vuoksi matkustuskieltoon määräämisen mahdollisuus paitsi vangitsemisvaatimusta myös vangittuna pitämistä koskevan asian vaihtoehtoisena ratkaisuna. Lain 1 lukuun ehdotettuihin muutoksiin sisältyvät säännökset asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kuulemisesta ennen vangittuna pitämistä koskevan kysymyksen ratkaisemista.

Vaikka matkustuskielto on tarkoitettu käytettäväksi nimenomaan pidättämisen ja vangitsemisen sijasta silloin, kun sitä voidaan pitää riittävänä, näiden pakkokeinojen edellytysten eroavuuksista johtuu, ettei matkustuskielto tule kysymykseen kaikissa niissä tapauksissa, joissa pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset täyttyvät. Vaikka käytännössä ei liene ilmennyt soveltamisongelmia, viittauksella 1 §:ssä säädettyihin edellytyksiin osoitettaisiin selvyyden vuoksi, että jolleivät matkustuskiellon erikseen säädetty edellytykset täyty, vangitsemisen tai vangittuna pitämisen ainoa vaihtoehto on epäillyn määrääminen päästettäväksi vapaaksi.

Matkustuskieltoon määrääminen vangitsemisen sijasta on mahdollista myös muutoksenhakutuomioistuimen ratkaistessa vangitsemisasiassa 1 luvun 27 §:n 2 momentin mukaisesti tehdyn kantelun. Pääsääntö, jonka mukaan matkustuskiellon määränneellä tuomioistuimella on yksinomainen toimivalta määrätä tästä kiellosta sen jälkeen, ei sovellu ongelmitta erityistapaukseen, jossa matkustuskielto on määrätty muutoksenhaun johdosta. Syytteen käsittelevän tuomioistuimen, tässä tapauksessa yleensä alemman oikeusas-

teen, on nimittäin 2 luvun 7 §:n mukaisesti päätettävä matkustuskiellon voimassa pitämisestä pääkäsittelyn peruuttamisen tai lykkäämisen taikka pääasian ratkaisun yhteydessä. Sen vuoksi ehdotetaan, että matkustuskieltoa koskevasta asiasta, toisin sanoen sekä itse kiellosta että sen mahdollisista 2 §:n 2 momentin mukaisista tehosteista kuten myös tilapäisestä poistumisluvasta, päätäisi tässä tilanteessa se tuomioistuin, jonka tekemä vangitsemispäätös on kantelun johdosta muutettu matkustuskielloksi. Tällöin säilytetäisiin normaali oikeusastejärjestys myös kyseistä matkustuskieltoa koskevien, ennen pääasiaratkaisua mahdollisesti annettavien uusista erillismääräyksistä tehtävien kantelujen käsittelyssä.

6 §. *Matkustuskiellon kumoaminen.* Nykyistä 2 momenttia täydennettäisiin säätämällä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kuulemisesta ja tuomioistuimen harkintavallan sisällöstä. Nykyisestä 3 momentista jäi aikaisemman lainmuutoksen yhteydessä tarkoittamatta pois sanat ”pidättämiseen oikeutetun”. Momenttien keskinäinen järjestys ehdotetaan samalla vaihdettavaksi, koska 60 päivän määräaika on noudatettava aina, mutta matkustuskieltoasiaa käsitellään tuomioistuimessa vain kielloon määrätyn vaatimuksesta.

2 momentti. Toimivalta hakea syytteen nostamisen määräajan pidentämistä olisi asianomaisella pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä. Tarkennus viittaa esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän väliseen 3 §:n 1 momentin mukaiseen toimivallan jakoon, mutta myös esitutkintaviranomaisen ja syyttäjänviraston sisäiseen työnjakoon.

3 momentti. Pakkokeinoasioiden tuomioistuinkäsittelyssä noudatettava menettely on oikeuskäytännössä vähitellen kehittynyt asianosaisaloitteisuutta ja kaksiasianosaissuhdetta korostavaan suuntaan. Tämä onkin asianmukaista, sillä näissä asioissa on jo ennen syytteen nostamista aina kysymys rikoksesta epäillyn oikeusturvan ja rikoksen selvittämiseen liittyvän yleisen edun vastakkainasettelusta. Molempien näkökohtien asianmukainen huomioon ottaminen edellyttää kaksiasianosaissuhteen noudattamista myös tuomioistuimen päättäessä pakkokeinon kohteena olevan vaatimuksesta, pide-

tääkö pakkokeino voimassa vai kumotaanko se.

Sen vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen kuin tuomioistuin päättää, kumotaanko matkustuskielto siihen määrätyn vaatimuksesta kokonaan tai osittain. Sama koskee kiellon tehostamiseksi mahdollisesti annettuja 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja lisämääräyksiä. Asianomaisella pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä tarkoitettaisiin sitä syyttäjää tai esitutkintaviranomaiseen kuuluvaa virkamiestä, jolla asian tuomioistuinkäsittelyn aikaan on 3 §:n 1 momentin mukaan toimivalta päättää kyseistä matkustuskieltoa koskevasta asiasta.

Säännöksen sanamuodon täsmennyksellä osoitettaisiin selvyyden vuoksi, että tuomioistuimen harkintavalta sen päättäessä matkustuskiellon tai sen lisämääräysten voimassaolosta on täsmälleen saman sisältöinen kuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen harkintavalta tämän päättäessä matkustuskiellon määräämisestä, sisällöstä ja mahdollisista lisämääräyksistä.

3 luku. **Hukkaamiskiello ja vakuustakavarikko**

1 §. *Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan yleisperusteluissa selostetuista syistä muutettavaksi siten, ettei rikoksesta epäillyn omaisuuteen kohdistettava hukkaamiskiello välttämättä edellyttäisi rikosepäilyn perustuvan todennäköisiin syihin. Hävittämisvaaralta vaaditun todennäköisyyden osalta käytettäisiin ilmaisun "on syytä epäillä" sijasta ilmaisua on "olemassa vaara". Uusi ilmaisu vastaisi oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 §:ssä siviiliprosessuaalisen takavarikon osalta käytettyä ilmaisua. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on vaaditun siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon liittyvän hukkaamisvaaran osalta katsottu riittävän, ettei vaara ollut varsin epätodennäköinen (KKO: 1994:132). Hukkaamiskiellon edellytykset jäisivät ennalleen muilta osin eli muulla perusteella maksuvelvollisten henkilöpiirin ja toimenpiteellä turvaamiskelpoisten saatavien laadun osalta. Pykälän 2 momentissa

olevan viittauksen johdosta ehdotettu muutos koskisi myös vakuustakavarikon edellytyksiä.

3 §. *Väliaikaistoimenpiteet.* Voimassa olevan lain mukaan tutkinnanjohtajan ja syyttäjän toimivalta panna omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskielltoon tai vakuustakavarikkoon on hiukan suppeampi kuin luvun 1 §:ssä säädetty hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon käyttöala. Luvun 1 ja 3 §:ssä on yksityiskohtaiset luettelot, joiden vertailu osoittaa, ettei tutkinnanjohtajalla eikä syyttäjällä ole toimivaltaa käyttää väliaikaistoimia yhteisöskakon maksamisen turvaamiseksi eikä muulta rikoksella aiheutetusta vahingosta korvausvastuussa olevalta kuin rikoksesta epäillyltä perittävän vahingonkorvauksen turvaamiseksi.

Yleisperusteluissa selostetuista syistä 3 §:n 1 momenttia ehdotetaan nyt muutettavaksi siten, että tutkinnanjohtajan ja syyttäjän toimivalta panna omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskielltoon tai vakuustakavarikkoon säädettäisiin yhtä laajaksi kuin tuomioistuimen määrättävissä olevan hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon käyttöala. Väliaikaistoimenpiteen edellytyksenä olisi, että hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon edellytykset ilmeisesti täyttyvät. Käytännössä tämän olisi katsottava tarkoittavan sitä, että väliaikaistoimenpiteestä päättävä viranomainen pitää tiedossaan olevien seikkojen perusteella lähes varmana, että samoilla perusteilla tuomioistuimessa tehtävä hakemus hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta hyväksytään, jollei vastasyitä ilmene.

4 §. *Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon kumoaminen.* Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen on nykyisin kumottava hukkaamiskiello tai vakuustakavarikko, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa hukkaamiskielloa tai vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Määräaika saadaan pidentää ennen sen päättymistä tehdystä pyynnöstä.

Yleisperusteluissa mainituista syistä momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että syytteen nostamisen määräaika olisi neljä kuukautta ja sitä saataisiin pidentää enintään neljäksi kuukaudeksi kerrallaan. Ehdotettu määräaika on yhdenmukainen pakkokeinolain 4 luvun 11 §:n mukaisen takavarikon yhteydessä noudatettavan määräajan kanssa.

Muutettavaksi ehdotetun pykälän ennalleen jäävän 1 momentin mukaan tuomioistuimen olisi edelleen kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko jo ennen määräajan päättymistä, jos sillä turvatun saatavan vakuudeksi asetetaan riittävä pantti tai takaus taikka muuten ei ole enää syytä pitää sitä voimassa. Vaikkei hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pannun omaisuuden omistajan käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista säädetä erikseen, pykälän perustelujen (HE 14/1985 vp) valossa on selvää, että tuomioistuin voi päättää kyseisen pakkokeinon kumoamisesta paitsi omasta aloitteestaan myös muun muassa kyseisen omistajan vaatimuksesta.

5 luku. Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

Kotietsinnän ja paikantarkastuksen edellytyksiä koskevat säännökset ehdotetaan uudistettaviksi perusteellisesti.

Toimivaltuuksia ehdotetaan jonkin verran tarkistettaviksi siltä osin kuin etsinnän edellytykset riippuvat etsinnän toimittamisen tarkoituksesta ja etsinnän kohteena olevan paikan haltijaan kohdistuvan rikosepäilyn voimakkuudesta.

Samalla säännösten ryhmittelyä muutettaisiin. Voimassa olevassa 5 luvun 1 §:ssä säädetään sekä esineen löytämiseksi ja rikospaikan tutkimiseksi tehtävästä etsinnästä (esineellinen kotietsintä) että tiettyjä jatkoimenpiteitä varten etsityn henkilön tavoittamiseksi tehtävästä etsinnästä (henkilöllinen kotietsintä). Luvun 2 §:ssä säädetään kotietsinnän toimittamisesta normaalia väljemmin edellytyksin eräissä paikoissa, joissa etsintä paikkojen käytön luonteen vuoksi voi olla tavallista useammin aiheellinen. Luvun 1 ja 2 §:n eräiden säännösten keskinäiset suhteet ovat osoittautuneet tulkinnanvaraisiksi ja monilta osin vaikeasti hahmotettaviksi. Ongelmaa pyritään helpottamaan kokoamalla 1 §:ään kaikki säännökset esineellisen kotietsinnän edellytyksistä ja vastaavasti 2 §:ään kaikki säännökset henkilöllisen kotietsinnän edellytyksistä.

Paikantarkastusta koskevaa 8 §:ää muutettaisiin 1 ja 2 §:n muutoksista johtuvien viit-

tausmuutosten lisäksi siten, että entistä suurempi osa paikantarkastuksen edellytyksistä ilmenisi havainnollisuuden vuoksi suoraan 8 §:stä.

1 §. *Kotietsintä esineen löytämiseksi.* Pykälän 1 ja 2 momentin säännöksiin takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin rikoksen selvittämiseksi toimitettavasta kotietsinnästä (esineellinen kotietsintä) tehtäisiin joitakin muutoksia etupäässä etsinnän käyttöalan ulottamiseksi turvaamistoimenpiteisiin sekä kotietsintäkohteista käytettävien ilmaisujen vähäiseksi täsmentämiseksi. Pykälän 3 momenttiin otettaisiin nykyistä 2 §:ää yksiselitteisempi säännös siitä, millä tavoin eräissä paikoissa toimitettavan esineellisen kotietsinnän edellytykset poikkeavat normaalista.

1 momentti. Kotietsintäpaikkojen luettelon kieliasua tarkennettaisiin ilmaisemalla suljetutustanan toistamisella yksiselitteisesti kotietsintäsäännöksen vakiintunut tulkinta, jonka mukaan kotietsinnän edellytykset koskevat suljettuja säilytyspaikkoja ja suljettuja kulkuneuvoja. Muunlaisissa säilytyspaikoissa ja muunlaisissa kulkuneuvoissa, joihin yleisöllä ei ole pääsyä, voidaan suorittaa paikantarkastus jo sille 8 §:ssä säädettyjen edellytysten täyttyessä.

Esineellinen kotietsintä on nykyisin mahdollinen takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Yleisperusteluissa selostetuista syistä toimenpiteen käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi siten, että kotietsintä saataisiin toimittaa myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi. Omaisuuden mainitsemisella esineen ohella ilmaistaisiin tulkintavaikeuksien välttämiseksi, että pakkokeinolla saadaan etsiä myös asiakirjaa tai esinettä, jonka avulla voidaan löytää ja yksilöidä sellainen turvaamistoimenpiteen kohteeksi kelpaava varallisuusarvoinen etuus, johon kohdistettava turvaamistoimenpiteen täytäntöönpannaan muulla tavoin kuin kyseisen asiakirjan tai esineen haltuunotolla.

Vaikka kotietsinnän perusteeksi riittää itse rikoksen tapahtumista koskevan todennäköisyyden osalta se, että vakavuudeltaan tietynasteista rikosta on syytä epäillä, muiden edellytysten osalta vaaditaan sen li-

säksi nykyisin joko todennäköisen rikosepäilyn kohdistuminen etsintäpaikan haltijaan taikka erittäin päteviin syihin perustuva oletus etsinnän muodostumisesta tulokselliseksi. Yleisperusteluissa selostetuista syistä säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että rikoksesta epäillyn hallitsemassa paikassa toimitettavan kotietsinnän osalta riittäisi, että häntä on syytä epäillä tutkittavasta rikoksesta. Säännökseen valituilla sanannoilla osoitettaisiin myös, että rikoksesta epäillyn hallinnassa oleva suljettu säilytyspaikka ja suljettu kulkuneuvo ovat kotietsinnän edellytysten kannalta samassa asemassa kuin hänen hallinnassaan oleva rakennus tai huone.

Rakennus on omistajansa hallinnassa ainakin silloin, kun hän ei ole luovuttanut kenellekään sen yksinomaista hallintaa tai yksinomaista käyttöoikeutta vuokra- tai muunkaan sopimuksen perusteella. Yhteisomistajista taikka yhteisen vuokra- tai käyttöoikeuden haltijoista jokaisen on katsottava olevan koko rakennuksen haltija kotietsintäsäännöksessä tarkoitettussa mielessä, paitsi jos he ovat sopineet rakennuksen eri osien jakamisesta kunkin yksinomaiseen hallintaan. Selvänä voidaan pitää myös, ettei rakennus ole tietyn henkilön hallinnassa vielä sen perusteella, että sen omistaja tai haltija on uskonut tälle henkilölle sen avaimen siinä tarkoituksessa, että tämä pääsee hänen kanssaan sovitulla tavalla rakennukseen myös hänen poissa ollessaan esimerkiksi postilähetysten talteenottamista tai muita huoltotoimenpiteitä varten. Kysymys oikeushenkilön lakimääräisen edustajan hallintasuhteesta oikeushenkilön omistamaan tai hallitsemaan rakennukseen aiheuttaa kotietsintäsäännöstä sovellettaessa rajanvetotilanteita, joiden ratkaisemisessa on kiinnitettävä päähuomio edustajan mahdolliseen osallistumiseen oikeushenkilön toimintaan ja sen johtamiseen. Kokonaisarvosteluun vaikuttavia seikkoja ovat muun muassa oikeushenkilön tiloissa vietetyn ajan osuus hänen ajankäytöstään sekä hänen mahdollinen omistussuutensa oikeushenkilöstä.

Suljetuista säilytyspaikoista komeroiden ja kaappien on yleensä katsottava olevan saman tai samojen henkilöiden hallinnassa kuin niiden sijaintihuonekin on, jolleivät niiden liittäminen ja avainten hallintasuhteet selvästi osoita muuta. Kirjoituspöydän tai lipaston

laatikoiden, arkkujen tai lippaiden hallintasuhteet voidaan vastasyiden puuttuessa olettaa irtaimeen omaisuuteen sovellettavien esineoikeudellisten periaatteiden mukaisiksi. Talle- tai säilytyslokeron haltijana on yleensä pidettävä sen vuokraamisesta tehdyn sopimuksen mukaista vuokralleottajaa tai vuokralleottajia. Kysymys oikeushenkilön edustajan hallintasuhteesta oikeushenkilölle vuokrattuun talle- tai säilytyslokeroon on arvioitava samantapaisista lähtökohdista kuin hänen suhteensa oikeushenkilön hallitsemiin rakennuksiin ja huoneisiin kiinnittäen myös huomiota siihen, onko tämä henkilö tosiasiasa asioinut kyseisellä lokerolla.

Suljetun kulkuneuvon on yleensä katsottava olevan omistajansa hallinnassa. Jos rekisteröidylle moottoriajoneuvolle on merkitty rekisteriin haltija, ajoneuvo ei yleensä ole samanaikaisesti omistajansa hallinnassa. Rahoitusliikkeen omistaman ajoneuvon, jonka haltijaksi on rekisteriin merkitty työnantaja, on kotietsintäsäännösten kannalta katsottava olevan työntekijän hallinnassa silloin, kun tällä on työsuhteesta johtuvana etuna pysyvä käyttöoikeus ajoneuvoon (autoetu). Vuokratun ajoneuvon on katsottava olevan vuokralleottajan hallinnassa sen ajan, minkä ajoneuvo on sopimuksen perusteella hänen yksinomaaisessa määräämisvallassaan, ja sen jälkeenkin kotietsintäsäännösten kannalta hänen tosiasiallisessa hallinnassaan, kunnes auto on palautettu vuokranantajalle taikka joutunut vuokralleottajasta riippumattomasta syystä pois tämän vallinnasta. Sama koskee soveltuvin osin vastikkeetta lainaksi saatua ajoneuvoa. Ajoneuvon ei toisaalta ole katsottava olevan sen hallinnassa, joka työsuhteen perusteella tai muuten toimii sen kuljettajana toisen lukuun, koska tässä tilanteessa ajoneuvo on rinnastettavissa kuljettajan työpaikkaan. Periaatteellisesti ongelmallinen kysymys siitä, onko ajoneuvon katsottava oikeudellisesti olevan sen luvatta haltuunsa ottaneen henkilön hallinnassa, ei yleensä liene kovin merkityksellinen, koska näissä tapauksissa ajoneuvo usein on samalla tutkittavan rikoksen tekopaikka tai rikosentekijän kiinnottopaikka.

2 momentti. Jollei kotietsinnän kohde ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, edellytetään siihen edelleen, että etsinnän voidaan erittäin

pätevin perustein olettaa muodostuvan tulokselliseksi. Se, että rikos on tehty tiettyssä paikassa tai epäilty on siellä otettu kiinni, luo laillisen oletaman kyseiseen paikkaan suoritettavan etsinnän odotettavissa olevasta tuloksellisuudesta. Muut seikat, joista tuloksellisuusodotukseen voidaan erittäin pätevin perustein päätyä, on harkittava tapauskohtaisesti. Kotietsinnän käyttöalan laajennusehdotusta vastaavasti tuloksellisuusodotus voisi kohdistua paitsi takavarikoitavan esineen löytämiseen tai muutoin selvityksen saamiseen rikoksesta, myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseen, milloin etsintä aiotaan tehdä viimeksi mainitussa tarkoituksessa.

Huoneen on katsottava olevan muun kuin rakennuksen omistajan tai haltijan hallinnassa ainakin, jos se on alivuokrasopimuksen tai muun sopimussuhteen perusteella jonkun muun yksinomaisessa hallinnassa. Jos muualla vakinaisesti asuvalla henkilöllä on sopimuksen perusteella mahdollisuus käyttää jonkun hallinnassa olevan rakennuksen tiettyä osaa jatkuvasti tai toistuvasti väliaikaiseen asumiseen esimerkiksi kyseiselle paikkakunnalle suuntautuvien työ- tai opiskelumatkojensa yhteydessä, ilman että rakennuksen haltija olisi luovuttanut näitä tiloja hänen pysyvään yksinomaiseen käyttöönsä, joudutaan arvioimaan tapauskohtaisesti, milloin nämä tilat ovat jommankumman tai yhtäaikaa molempien hallinnassa. Kokonaisarvosteluun vaikuttaa muun muassa, onko tilapäisasukkaalla hallussaan rakennuksen avain, jääkö se hänen haltuunsa myös hänen poistessaan paikkakunnalta sillä kertaa, ovatko hänen käytössään olevat tilat erikseen lukittavia ja jättääkö hän niihin omia tavaroitaan myös eri oleskelukertojensa väliseksi ajaksi.

3 momentti. Nykyisin 2 §:ään sisältyvät säännökset kotietsinnästä eräissä paikoissa (niin sanottu murjupykälä) otettaisiin esineellisen kotietsinnän osalta tähän momenttiin. Etsintäpaikan käyttöolosuhteisiin liittyvät kotietsinnän edellytysten väljentämisperusteet olisivat samat kuin nykyisinkin. Paikaksi, jonne yleisöllä on pääsy, on katsottava myös paikka, johon peritään pääsymaksu, edellyttäen, että sinne pääsymaksun suorittamalla pääsemään oikeutettuja henkilöitä ei ole etu-

käteen yksilöity. Muut perusteet ovat, että rikoksentekijöillä on tapana oleskella kyseisessä paikassa taikka että siellä on tapana ostaa tai ottaa pantiksi sellaista omaisuutta, jota etsitään.

Momenttiin valituilla sanonnoilla osoitetaan, että sitä sovellettaisiin jonkin viimeksi mainitun perusteen olemassa ollessa rakennusten ja huoneiden lisäksi vastaavanlaisessa käytössä oleviin kulkuneuvoihin. Ehdotetussa muodossaan säännös koskisi kielellisesti myös suljettuja säilytyspaikkoja, joskin yleisön pääsy, rikoksentekijöiden tavanomainen oleskelu taikka omaisuuden vaihdanta suljetussa säilytyspaikassa lienee käytännössä epätavallista.

Tällaisessa käytössä olevaan kohteeseen saataisiin esitutkinnan yhteydessä tehdä kotietsintä riippumatta tutkittavana olevasta rikoksesta säädetyn rangaistuksen suuruudesta, kunhan kotietsinnän tarkoituksena on joko takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan omaisuuden löytäminen taikka muutoin sellaisen seikan tutkiminen, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Voimassa oleviin säännöksiin sisältyvän tulkinvaraisuuden poistamiseksi ehdotetaan säädettäväksi nimenomaisesti, etteivät tämän momentin perusteella tehtävän kotietsinnän edellytykset riippuisi myöskään 2 momentissa käsitellyistä edellytyksistä eli etsintäpaikan hallintasuhteista tai etsinnän odotetusta tuloksellisuudesta. Tarkoituksidonnaisuusperiaatteesta johtuu, ettei täysin sattumanvaraisen etsinnän suorittaminen ole tällöinkään sallittua.

2 §. *Kotietsintä henkilön löytämiseksi.* Nykyisin 1 §:n 3 momentissa oleva säännös kotietsinnän toimittamisesta lainkohdassa lueteltuja toimenpiteitä varten tavoitellun henkilön löytämiseksi (henkilöllinen kotietsintä) otettaisiin sisällöltään muuttamattomana 2 §:n 1 momentiksi. Henkilöllistä kotietsintää koskevassa perussäännöksessä viitattaisiin yleisesti 1 §:n 1 momentissa olevaan kotietsintäkohteiden määrittelyyn. Henkilöllisen kotietsinnän tarkoituksena voisi edelleen olla kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan taikka sinne rikosasiassa haastettavan vastaajan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittami-

nen.

2 momentti. Sanonnalla ”etsittävän henkilön hallitsema paikka” osoitettaisiin nykyisissä säännöksissä käytettyjä sanamuotoja selvemmin, että etsittävän henkilön hallinnassa oleva suljettu kulkuneuvo tai suljettu säilytyspaikka olisi henkilöllisen kotietsinnän edellytysten kannalta samassa asemassa kuin hänen hallinnassaan oleva rakennus tai huone. Muualla toimitettavan etsinnän edellytyksiin sisältyvä tuloksellisuusodotus ilmaistaisiin epäselvyyden välttämiseksi samanlaisella sanamuodolla kuin esineellistä kotietsintää koskevassa 1 §:n 2 momentissa.

Kysymys siitä, onko kotietsintä nykyisen 2 §:n perusteella suoritettavissa toimenpiteen odotettavissa olevasta tuloksellisuudesta riippumatta vai ei, on jonkin verran tulkinanvarainen myös henkilöllisen kotietsinnän osalta. Oikeustilan selventämiseksi ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi, että etsintä saadaan paikan hallintasuhteista ja toimenpiteen odotetusta tuloksesta riippumatta toimittaa paikassa, jonne yleisöllä on pääsy tai jossa rikoksentehtäjillä on tapana oleskella.

8 §. *Paikantarkastus*. Pykälää on muutettava kotietsintäsäännöksiin ehdotetun rakenteellisen muutoksen vaatimalla tavalla, koska 8 §:ssä nykyisin oleva viittaus 1 §:ssä mainittuun tarkoitukseen ei vastaa esineellistä ja henkilöllistä kotietsintää koskevien säännösten uutta ryhmittelyä. Paikantarkastuksen käyttöala laajenisi sisältämään myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden etsimisen.

Pykälän soveltamisen helpottamiseksi käytännön esitutkintatyössä se kirjoitettaisiin näiden muutosten yhteydessä uudelleen siten, että paikantarkastuksen edellytykset nykyistä suuremmalta osin ilmenisivät suoraan tästä pykälästä. Paikantarkastuksen tärkein ominaispiirre, meneminen paikan haltijan tahdosta riippumatta paikkaan, jonne meneminen ei edellytä kotietsinnän edellytysten täytymistä, mutta jonne yleisöllä ei kuitenkaan ole pääsyä, mainittaisiin heti pykälän alussa. Paikantarkastus olisi edelleen sallittu vain samassa tarkoituksessa kuin esineellinen tai henkilöllinen kotietsintä. On otettava kuitenkin huomioon esineellisen kotietsinnän käyt-

töalan samalla ehdotettu laajennus väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan omaisuuden etsimiseen. Paikantarkastuksen edellytykset eivät riipu tutkittavasta rikoksesta säädetystä rangaistuksesta, tarkastettavan paikan haltijan mahdollisesta osallisuudesta rikokseen eivätkä myöskään toimenpiteen oletetusta tuloksellisuudesta.

Paikantarkastuksesta päättäisi syyttäjä, tutkinnanjohtaja tai tutkija, kuten nykyisinkin. Tutkijalla ei tässä yhteydessä tarkoiteta pelkästään tietyn rikoksen tutkijaksi nimenomaisesti määrättyä virkamiestä, vaan myös jokaista rikoksen selvittämiseksi tarpeellisia alkutoimia suorittavaa esitutkintaviranomaisen palveluksessa olevaa virkamiestä, jolla virka-asemansa perusteella on toimivalta esitutkinnan toimittamiseen.

Selvyyden vuoksi pykälässä mainittaisiin nimenomaisesti sekin, ettei paikantarkastukseen sovelleta 5 luvun 3–7 §:n säännöksiä (kotietsinnästä päättäminen, läsnäolo kotietsinnässä, kotietsinnän toimittaminen, asiakirjan tutkiminen kotietsinnässä sekä pöytäkirja ja todistus).

Henkilöön kohdistuva etsintä

10 §. *Henkilöntarkastuksen edellytykset*. Pykälän 1 momenttiin sisältyvien säännösten soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi ensiksikin siten, että tämänkin pakkokeinon käyttöön oikeuttaviin tarkoituksiin lisättäisiin myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytäminen.

Henkilöntarkastus on nykyään mahdollinen tutkittaessa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Lisäksi henkilöntarkastuksen käyttöalaan sisältyvät nykyään lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö ja lievä petos eli kaikki ne pelkällä sakolla rangaistavat rikokset, jotka pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n mukaan ovat jo alun perin kuuluneet jokamiehen kiinniotto-oikeuden piiriin vankeusuhkaisten rikosten lisäksi. Jokamiehen kiinniotto-oikeus on nyttemmin voimassa myös lievän vahingonteon johdosta. Lievä vahingonteko ehdotetaan lisättäväksi myös henkilöntarkastuksen mahdollistavien rikos-

ten joukkoon. Johdonmukaisuussyiden lisäksi on muutoinkin perusteltua, että esimerkiksi omaisuuden maalilla sotkemisesta epäillyn henkilön fyysiseen koskemattomuuteen saadaan puuttua tekovälineenä olleen maalisuihkeen löytämiseksi takavarikoimista varten, vaikka teolla aiheutetun vahingon määrä olisi jäänyt vähäiseksi. Tietyn tyyppiset omaisuuden vahingoittamiseen soveltuvat välineet voidaan takavarikoida ja niiden löytämiseksi suorittaa teräselakiin (108/1977) perustuva henkilöntarkastus jo pelkän hallussapitoepäilyn perusteella. Sitä aiheellisempaa on sallia omaisuuden vahingoittamiseen konkreettisesti käytetyn muunkinlaisen tekovälineen etsiminen rikoksentehtäjäksi epäillyn henkilön hallusta.

2 momentti. Henkilöntarkastuksen henkilöistä soveltamisalaa laajennettaisiin sen käyttötarkoitukseen ehdotettua laajennusta vastaavasti. Muu kuin rikoksesta epäilty saataisiin siten tarkastaa myös, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että tarkastuksessa saatetaan löytää väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus. Viimeksi mainittu edellytys koskee sekä epäiltyjen piirin ulkopuolelle jäävää henkilöä että rikoksesta epäiltyä, johon kohdistuva epäily perustuu vähäisempiin kuin todennäköisiin syihin.

11 §. *Henkilönkatsastuksen edellytykset.* Voimassa olevan lain mukaan henkilönkatsastus saadaan kohdistaa vain siihen, jota todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, taikka rattijuopumuksesta tai huumausaineen käyttörikoksesta. Henkilönkatsastuksen henkilöistä soveltamisalaa ehdotetaan jonkin verran laajennettavaksi törkeiden rikosten esitutkinnassa.

1 momentti. Henkilöntarkastuksen tarkoituksen ilmaisevaan säännökseen kohdistuvasta viittauksesta seuraa, että henkilönkatsastuskin tulisi mahdolliseksi myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi.

Henkilönkatsastus saataisiin säädetyssä tarkoituksessa kohdistaa sen nykyiseen käyttöalaan sisältyvästä rikoksesta epäiltyyn myös silloin, kun epäily perustuu vähäisem-

piin kuin todennäköisiin syihin. Tällöin lisäedellytyksenä kuitenkin olisi perusteltu odotus toimenpiteen tuloksellisuudesta. Toisin sanoen olisi voitava erittäin pätevin perustein olettaa, että katsastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus taikka muutoin saada selvitystä rikoksesta.

2 momentti. Yleisperusteluissa mainituista syistä törkeiden rikosten esitutkinnassa säädettäisiin mahdolliseksi kohdistaa DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun vastaavan tutkinnan suorittamiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus henkilöihin, joita ei epäillä tutkittavana olevasta rikoksesta. Tällainen muu tutkimus voisi olla esimerkiksi ruutisavututkimus. Tällöin henkilönkatsastus ei olisi sallittu takavarikoitavan tai turvaamistoimenpiteen kohteeksi pantavan omaisuuden löytämiseksi, vaan ainoastaan rikosta koskevan selvityksen saamiseksi. Rikoksesta säädetyn ankarimman rangaistuksen olisi oltava vähintään neljä vuotta vankeutta. Muun kuin rikoksesta epäillyn katsastaminen edellyttäisi aina, että voidaan erittäin pätevin perustein olettaa katsastuksessa saatettavan saada selvitystä rikoksesta. Viimeksi mainitusta edellytyksestä seuraisi, että tätä tutkintakeinoa käytettäisiin vain, jos rikoksen selvittäminen muuten olisi käytännössä mahdotonta tai hyvin työlästä.

12 §. *Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen.* Säännös siitä, ettei henkilönkatsastuksen yhteydessä tehtävästä tutkimuksesta saa aiheutua tutkittavalle sanottavaa haittaa, on nykyisin 11 §:n 2 momenttina. Henkilönkatsastusta koskevassa muutosehdotuksessa säännökset henkilönkatsastuksen käytöstäalasta jakautuvat kahteen momenttiin, jolloin nykyinen 11 §:n 2 momentti olisi joka tapauksessa siirrettävä uuteen paikkaan. Lähinnä henkilönkatsastuksen suorittapaa koskevana säännös ehdotetaan otettavaksi sanamuodoltaan muuttamattomana 12 §:ään uudeksi 4 momentiksi.

5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

1 §. *Määritelmät.* Pykälän 1 kohdassa olevaa säädösviittausta ehdotetaan muutettavak-

si sen johdosta, että teletoimintalaki (183/1987) on kumottu sen korvanneella telemarkkinalailailla (397/1997).

Yleisperusteluissa mainituista syistä ehdotetaan, että telekuuntelu- ja televalvontaluvan yksilöinti perusteena käytettäisiin teleliittymän lisäksi teleosoitetta, jolla tarkoitettaisiin muun muassa sähköpostiosoitetta, ip-osoitetta tai muuta sellaista teleosoitetta. Lisäksi telekuuntelua tai televalvontaa voisi kohdistaa myös tiettyyn telepäätelaitteeseen.

Tämän vuoksi ehdotetaan 1 ja 2 kohdassa olevia määritelmiä täydennettäväksi. Pykälässä mainittaisiin nimenomaan kuten nykyisin teleliittymä ja lisäksi sähköpostiosoite. Muun sellainen teleosoite voisi olla esimerkiksi ip-osoite, rikoksesta epäillyn käyttämä käyttäjätunnus ja salasana tai mikä tahansa televerkkoon sisältyvä tieto, jonka avulla teleyhteyden osapuolet voidaan yksilöidä.

Yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta annetun lain 7 §:ää on lailla 1148/2001 muutettu siten, että myös matkaviestimen sijaintitieto on allassa pidettävä tieto. Tämä vuoksi televalvonnan määritelmää ehdotetaan selvyyden vuoksi täydennettäväksi siten, että televalvonta voisi tarkoittaa myös tietyn matkaviestimen sijaintitietojen hankkimista. Telepäätelaitteella tarkoitettaisiin samaa kuin telemarkkinalain 4 §:n 18 kohdassa.

Kuten yleisperusteluissa on todettu, salaus teknologian käyttäminen vaikeuttaa telekuuntelua. Käytännössä ainoa keino ohittaa salausjärjestelyt saattaa olla kuuntelun suorittaminen telepäätelaitteen luona. Silloin kun on kysymys esimerkiksi sähköpostin lähettämisen yhteydessä tapahtuvan tietokonepäänteen näppäimistön käytön teknisestä tarkkailusta, tällaisen tarkkailun lukeminen teknisen kuuntelun määritelmässä tarkoitettuihin keskusteluksi tai suulliseksi viestiksi on tulkinnanvaraista. Tästä syystä ehdotetaan, että 3 kohdan a alakohdassa olevan teknisen kuuntelun määritelmän yhteydessä käytettäisiin käsitteen ”suullinen viesti” sijasta käsitettä ”viesti”. Tämä mahdollistaisi muun muassa edellä tarkoitettujen sähköpostiviestien lähettämisen yhteydessä tapahtuvan tietokonepäänteen näppäimistön käytön teknisen tarkkailun. Maininta keskustelun tai viestin kuuntelusta tai tallentamisesta sulki sään-

nöksen sanamuodon ulkopuolelle esimerkiksi kirjoitetun viestin tallentamisen valokuvamalla.

2 §. *Telekuuntelun edellytykset.* Pykälässä luetellaan rikosnimikkeittäin tyhjentävästi ne rikokset, joiden esitutkinnassa lupa telekuunteluun voidaan nykyisin myöntää. Se, mitä telekuuntelulla käsitteenä tarkoitetaan, ilmenee luvun 1 §:n 1 kohdassa olevasta määritelmästä. Momentin alkuun tehtäisiin määritelmäpykälään ehdotetuista muutoksista johtuvat lakitekniset tarkistukset. Ne teleliittymät ja viestit, joiden kuunteluun lupa voidaan myöntää, rajataan puolestaan luvun tässä pykälässä.

Yleisperusteluissa mainituista syistä telekuuntelun käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi lisäämällä *1 momentiksi* muuttuvan nykyisen pykälän rikosnimikeluetteloon törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä vahingonteko.

Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi myös edellä 1 §:n yksityiskohtaisten perustelujen kohdalla selostettuja vastaavat telepäätelaitetta koskevat lisäykset.

Yleisperusteluissa mainituista syistä telekuuntelun käyttöalaa ehdotetaan laajennettavaksi myös törkeimpiin talousrikoksiin lisäämällä pykälään uusi *2 momentti*, jossa niin ikään rikosnimikkeittäin tyhjentävästi lueteltaisiin ne törkeät talousrikokset, joiden esitutkinnassa telekuuntelu tehtäisiin mahdolliseksi. Samaan rikoslain lukuun sisältyvät rikosnimikkeet mainittaisiin pykälässä ennestään noudatettuun tapaan luettelon a-massa kohdassa. Luettelon sisältyisivät seuraavat rikokset:

- 1) törkeä lahjuksen antaminen
- 2) törkeä kavallus,
- 3) törkeä veropetos, törkeä avustuspetos,
- 4) törkeä väärennys,
- 5) törkeä petos,
- 6) törkeä velallisen epärehellisyys, törkeä velallisen petos,
- 7) törkeä lahjuksen ottaminen, törkeä virka-aseman väärinkäyttö,
- 8) törkeä säännöstelyrikos,
- 9) törkeä sisäpiirintiedon väärinkäyttö ja törkeä kurssin vääristäminen sekä
- 10) edellä mainittujen rikosten rangaistava yritys.

Luettelossa mainittujen rikosten tulisi liit-

tyä liike- tai ammattitoimintaan. Samaa liike- tai ammattitoiminnan käsitettä käytetään kirjanpitolain (1336/1997) kirjanpitovelvollisuutta koskevassa 1 §:ssä.

Talousrikoksia koskevassa esitutkinnassa telekuuntelun edellytykseksi ei riittäisi, että jotakuta on syytä epäillä edellä tarkoitettusta rikoksesta ja että kuuntelulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Sen lisäksi vaadittaisiin, että rikoksella on tavoiteltu erityisen suurta hyötyä tai rikos on tehty erityisen suunnitelmallisesti.

Tavoiteltavaa hyötyä koskevan vaihtoehdoisen edellytyksen täyttymisen osalta rikoksella tavoiteltavan hyödyn olisi oltava suurempi kuin hyöty, joka kokonaisarvostelua koskevan vaatimuksen täytyessä riittää otteuttamaan rikoksen törkeää tekemuotoa koskevan tunnusmerkistön. Tämä ilmaistaisiin siis ehdotetulla sanonnalla ”erityisen suuri hyöty”, kun useiden talous- ja omaisuusrikosten törkeän tekemuodon rangaistussäännöksissä puolestaan puhutaan ”huomattavasta hyödystä”. Se, minkä suuruista hyötyä on pidettävä erityisen suurena, vaihtelee rikostyypeittäin ja -tilanteittain. Esimerkiksi veropetosrikoksia koskevassa oikeuskäytännössä huomattavana taloudellisena hyötynä on yleensä pidetty noin 100 000 markkaa. Näiden rikosten osalta erityisen suurena pidettävän hyödyn olisi siis oltava vähintäänkin tätä suurempi.

Suunnitelmallisuutta koskevassa vaihtoehdoisessa edellytyksessä tarkoitettu erityinen suunnitelmallisuus voi ilmetä esimerkiksi yhteistyökumppaneiden hankkimisena rikoksen onnistumiseksi. Myös ilmitulon estämiseksi tai rikoshyödyn piilottamiseksi etukäteen tehdyt taloudelliset tai yhtiöoikeudelliset harhautustoimenpiteet voisivat ilmentää tällaista erityistä suunnitelmallisuutta.

Viittauksella 1 momentin mukaiseen telekuunteluun ilmaistaisiin lyhyemmin, että telekuuntelun soveltamisalaan kuuluvat telediittymät ja viestit rajattaisiin 2 momentissa samoiksi kuin 1 momentissa. Viittauksella 1 momentissa säädettyihin edellytyksiin osoitettaisiin toimenpiteen oletettuun merkityksellisyyteen liittyvän edellytyksen koskevan myös luvan myöntämistä 2 momentissa tarkoitettuun telekuunteluun.

3 §. *Televalvonnan edellytykset.* Televalvonnan edellytykset on pykälän 1 momentin 1 kohdassa kytketty rikoksen minimirangaistukseen siten, että rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta. Tämä minimirangaistus on sama kuin rikoslain törkeysrangaistuksessa käytetty törkeiden rikosten minimirangaistus. Törkeiden rikosten maksimirangaistus on puolestaan neljä vuotta vankeutta. Rikoslain kokonaisuudistuksen edetessä rikoslakiin on lisätty rikoksia, joiden maksimirangaistus on neljä vuotta vankeutta, mutta vähimmäisrangaistus vain 14 päivää vankeutta. Tällaista rikoksista on säännöksiä rikoslain 20 luvun 5 §:ssä (seksuaalinen hyväksikäyttö) ja mainitun luvun 6 §:ssä (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö). Jotta televalvontaa olisi mahdollistaa tällaisten rikosten esitutkinnassa, 1 kohta ehdotetaan muutettavaksi siten, että televalvontaa olisi mahdollinen tutkittaessa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Televalvonnan edellytykset olisivat siten tältä osin samat kuin teknisen tarkkailun edellytykset 5 a luvun 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa.

Edellä mainitun muutoksen johdosta myös pykälän 2 momentin soveltamisala laajenisi vastaavasti. Tutkittaessa esimerkiksi lasten seksuaalista hyväksikäyttöä saattaa tekijän henkilöllisyyden selvittäminen edellyttää, että teleoperaattorilta voidaan saada lapsen matkapuhelimeen tulleiden puhelujen tunnistamistiedot. Pykälän alkuun tehtäisiin määritelmäpykälään ehdotetuista muutoksista johtuvat lakitekniset tarkistukset. Samalla lain sanamuotoa täsmennetään korvaamalla termi ”esitutkintaviranomainen” sanonnalla ”rikoksen esitutkintaa toimittava viranomainen”.

3 a §. *Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen.* Kysymyksessä olisi pakkokeino, jota tuomioistuimen luvalla olisi mahdollista käyttää tutkittaessa 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuja rikoksia edellyttäen, että tietojen saamisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Tarve käyttää tällaista pakkokeinoa on ilmennyt erityisesti eräiden viime aikoina tehtyjen henkirikosten tutkinnassa rikoksen paljastuttua ilman, että ketään voitaisiin epäillä syylliseksi rikokseen. Surmatun matkaviestimellään mahdollisesti soittamista puhe ltuista

voidaan tosin luvun 3 §:n nojalla saada tieto tuomioistuimen luvalla. Tämä ei kuitenkaan riitä mahdollisen tekijän identifioimiseksi, jos surmattu ja tekijä eivät ole olleet puhe-lyhytydessä toisiinsa ennen surmaamista. Tekijä on kuitenkin rikoksen suorittamisen aikoihin tai sen jälkeen voinut soittaa rikoskumppanille tai ulkopuolisille henkilöille tai hänen mukanaan ollut matkaviestin on rikoksen suorittamisen aikoina ollut auki. Kun tiedetään rikoksen tekopaikka, niin selvittämällä esimerkiksi rikoksen tekopaikan tukiaseman toiminta-alueella rikoksen tapahtumai- aikana olleet matkaviestimet voidaan saada sellaista uutta tietoa, joka auttaa tutkinnan suuntaamisessa. Ilman tällaista tietoa rikoksen selvittäminen saattaa olla mahdotonta tai hyvin aikaa vievää ja työlästä.

Tässä pykälässä tarkoitettu pakkokeino eroaa televalvonnan avulla hankittavasta matkaviestimen sijaintitiedosta siten, että viimeksi mainittu kohdistuu nimenomaan rikoksesta epäillyn (tai joissakin tapauksissa asianomistajan) käyttämään matkaviestimeen, kun tässä pykälässä tarkoitettu matkaviestimen paikantaminen kohdistuu ennalta määräämättömään joukkoon matkaviestimiä. Toinen ero on siinä, että tämä pykälä oikeuttaa tiedon saamiseen vain matkaviestimen sijainnista tietynä hetkenä, mutta sitä vastoin ei siitä, onko matkaviestimellä otettu yhteyttä toiseen matkaviestimen. Kolmantena erona on, että tämän pykälän mukainen matkaviestimien sijaintitietojen hankkiminen ei voi kohdistua tuomioistuimen luvan myöntämisen jälkeiseen aikaan eikä siten olla esimerkiksi reaaliaikaista.

Pykälän mukaan sijaintitietojen hankkiminen voi kohdistua vain sellaisiin matkaviestimiin, jotka rikoksen suorittamisen aikoihin ovat olleet rikoksen tekopaikan tai muun rikoksen selvittämiseksi tärkeän tukiaseman läheisyydessä. Tuomioistuin joutuu luvan myöntäessään rikoksen tekoavan ja olosuhteiden perusteella päättämään miten laajasti sijaintitietoja on oikeus saada. Ajallisesti lupa voi koskea paitsi rikoksen jälkeistä aikaa joissakin tapauksissa myös aikaa välittömästi ennen rikoksen suorittamista. Toisinaan tärkeää tietoa on saatavissa myös muun kuin rikoksen tekopaikan tukiaseman läheisyydessä olleista matkaviestimistä. Jos esimerkiksi

surmatulta on anastettu tämän auto, joka myöhemmin löytyy hylättynä, myös auton oletetun kulkureitin varrella olleista tukiasemista voi olla tarpeen saada sijaintitietoja. Viime kädessä tuomioistuin joutuu soveltamalla 7 luvun 1 a §:ssä olevaa suhteellisuusperiaatetta päättämään miten laajalti sijaintitietoja saa hankkia. Tällöin erityistä huomiota on kiinnitettävä selvittämättä olevan rikoksen törkeyteen.

Kun pykälässä tarkoitettua pakkokeinoon käyttö edellyttäisi, että tietojen saamisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi, niin tuomioistuin voisi yleensä antaa luvan vain, jos rikos muuten jäisi selvittämättä tai sen selvittäminen olisi kohtuuttoman aikaan vievää ja työlästä.

Pykälä ei velvoita teleoperaattoreita rekisteröimään ja järjestelmiinsä tallentamaan matkaviestimien sijaintitietoja, vaan ainoastaan oikeuttaa esitutkintaviranomaisia tuomioistuimen luvalla saamaan sellaisia tietoja, joita operaattorit syystä tai toisesta ovat tallentaneet järjestelmiinsä. Luvun 14 §:n nojalla teleoperaattorit olisivat oikeutettuja korvaukseen valtion varoista viranomaisten avustamisesta ja tietojen toimittamisesta.

4 §. *Teknisen kuuntelun edellytykset.* Teknisen kuuntelun nykyisistä edellytyksistä säädetään pykälän 1 ja 4 momentissa siten, että 1 momentissa rajataan rikokset, joiden tutkinnassa toimenpidettä saadaan käyttää, ja 4 momentissa alue, jolla olevaan epäiltyyn toimenpide saadaan kohdistaa. Säännösten mukaan tekninen kuuntelu tulee kysymykseen tutkittaessa rikosta, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai huumausainerikosta. Selvyyden vuoksi mainitaan myös näiden rikosten rangaistava yritys. Teknisellä kuuntelulla saatavilla tiedoilla on voitava olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Teknistä kuuntelua, samoin kuin teknistä katselua, saa nykyisin kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla taikka sellaisessa kulkuneuvossa tai hotelli-, varasto- tai muussa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Teknistä kuuntelua, samoin kuin teknistä katselua, saa lisäksi kohdistaa epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakko- laitokseen eristetty tai tutkintavankiin hänen

ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Säännösten selkeyden lisäämiseksi pykälä ehdotetaan jaettavaksi kolmeksi eri pykäläksi. Uudessa 4 §:ssä säädettäisiin teknisen kuuntelun edellytyksistä, 4 a §:ssä teknisen katselun edellytyksistä ja 4 c §:ssä teknisen seurannan edellytyksistä.

Uudessa 4 §:n *1 momentissa* olisi nykyistä vastaava pääsääntö rikoksista, joiden tutkinnassa teknistä kuuntelua saataisiin käyttää.

Uudessa 4 §:n *2 momentissa* selkeytettäisiin nykyistä pääsääntöä alueesta, jolla olevaan epäiltyyn tekninen kuuntelu saadaan kohdistaa käyttämällä kasuistisen luettelon sijaista ilmaisua "vakituiseen asumiseen tarkoitettun tilan ulkopuolella". Lyhytaikaiseen asumiseen tarkoitettut tilat, esimerkiksi hotellihuoneet, kuuluisivat säännöksen soveltamisalaan. Sama koskisi esimerkiksi virastoja, liikehuoneistoja, toimistoja, tuotantolaitoksia ynnä muita sellaisia. Vakituiseen asumiseen tarkoitettuina tiloina pidettäisiin ainoastaan varsinaisia asumistiloja, ei esimerkiksi asuintalojen porraskäytäviä tai asukkaiden yksityisaluetta olevia pihvoja niihin välittömästi liittyvine talousrakennuksineen. Käsite "vakituiseen asumiseen tarkoitettu tila" olisi siten suppeampi kuin rikoslain 24 luvun 11 §:ssä määritelty kotirauhan suojaama alue. Teknisen kuuntelun kohdistamista vankeihin koskeva sääntö vastaisi nykyistä.

Yleisperusteluissa mainituista syistä teknisen kuuntelun käyttöalaa ehdotetaan nyt laajennettavaksi. Uuden 4 §:n *3 momentin* mukaan teknistä kuuntelua olisi sallittua kohdistaa epäiltyyn myös hänen ollessaan vakituiseen asumiseen tarkoitettussa tilassa, jos tutkittavana on sellainen rikos, joka mainitaan 2 §:n 1 momentissa. Kuuntelu voitaisiin kohdistaa epäillyn omaan asuntoon tai johonkin muuhunkin asuntoon, jossa hän todennäköisesti oleskelee. Oleskelulla tarkoitetaan, että katselua ei voida kohdistaa asuntoon, jossa epäilty viipyy vain lyhyen aikaa. Vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistettava tekninen kuuntelu ei olisi sitä vastoin mahdollista ehdotetussa 2 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa törkeissä talousrikoksissa. Jäljempänä selostettavan 4 momentin nojalla kuuntelulaite voitaisiin sijoittaa myös vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan. Asun-

toon kohdistuvan teknisen kuuntelun edellytyksenä olisi, että rikoksen selvittäminen ei olisi mahdollista tai olisi olennaisesti vaikeampaa käyttämällä epäillyn tai muiden henkilöiden perusoikeuksin vähemmän rajoittavia pakkokeinoja. Siten tämän pakkokeinon ja telekuuntelun käyttöedellytyksiä porrastettaisiin siten, että esitutkintaviranomainen voisi saada lupaa kohdistaa teknistä kuuntelua asuntoon vain, jos viranomaisen voi osoittaa, että rikoksen selvittäminen perinteisillä pakkokeinoilla ja esitutkintamenetelmillä, esimerkiksi kotietsinnällä ja takavarikolla, taikka televalvonnan tai -kuuntelun avulla ei olisi mahdollista tai ainakin vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti.

Vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistettava tekninen kuuntelu edellyttäisi tuomioistuimen lupaa. Luvun 5 §:n säännöksiä toimenpiteistä päättämisestä muutettaisiin tämän edellyttämällä tavalla. Tuomioistuimen olisi tällaista lupa-asiaa käsitellessään määrättävä kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn etuja valvomaan julkinen asiames. Julkisesta asiamehestä säädettäisiin luvun uusissa 6 a, 6 b ja 6 c §:ssä.

Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin pitkälle nykyistä vastaavasti kuuntelulaitteiden sijoittamisesta kuunneltaviin tiloihin. Oikeus sijoittaa kuuntelulaite kuunneltavaan tilaan seuraisi suoraan laista, eikä siis edellyttäisi erillistä mainintaa tuomioistuimen päätöksessä. Tuomioistuin voisi kuitenkin luvun 7 §:n 2 momentin nojalla liittää antamaansa teknistä kuuntelua koskevaan lupaan rajoituksia ja ehtoja. Säännökseen ehdotetaan täsmentävää lisäystä siitä, että esitutkinnan toimittajalla on oikeus päästä kuunneltaviin tiloihin myös laitteen pois ottamiseksi. Jos tutkinta on kesken, myös laitteen pois ottaminen salaa saattaa olla tarpeellista. Tässä vaiheessa pois ottamisen syynä voi olla esimerkiksi se, että väliaikainen kuuntelu on määrätty keskeytettäväksi, kuuntelua ei enää tarvita (vähimmän haitan periaate) tai kallista kuuntelutekniikkaa tarvitaan jonkin toisen jutun tutkinnassa.

4 a §. *Teknisen katselun edellytykset.* Teknistä katselua koskeva 4 a § vastaisi sisällöltään pitkälle nykyisen 4 §:n teknistä katselua koskevia osia.

Nykyistä pääsääntöä alueesta, jolla olevaan

epäiltyyn teknistä katselua saadaan kohdistaa, kuitenkin selkeytettäisiin samaan tapaan kuin teknisen kuuntelun pääsäännön osalta käyttämällä kasuistisen luettelon sijaista ilmaisuja "vakituiseen asumiseen tarkoitettun alueen ulkopuolella".

Laitteen katseltavaan tilaan sijoittamisen osalta viitataan soveltuvin osin 4§:n 4 momentin osalta lausuttuun.

4 b §. *Teknisen seurannan edellytykset.* Teknistä seuranta koskevan 4 b§:n 1 momentti vastaisi sisällöltään nykyisen 4 §:n teknistä seuranta koskevia osia. Uudesta kirjoitustavasta kävisi nykyistä selvemmin ilmi, että myös vankeinhoitolaitoksen huostassa olevan henkilön osalta teknisen seurannan edellytyksenä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Yleisperusteluissa mainituista syistä seurantalaitte saataisiin 2 momentin mukaan sijoittaa seurattavan kulkuneuvon sisälle.

5 §. *Toimenpiteestä päättäminen.* Pykälään sisältyvät säännökset tässä luvussa tarkoitettuista pakkokeinoista päättämisestä. Pykälän 1 momentissa säädetään telekuuntelusta ja televalvonnasta sekä 3 a §:ssä tarkoitettun matkaviestimien sijaintitiedon hankkimisesta päättämisestä, 2 momentissa teknisestä tarkailusta päättämisestä ja 3momentissa vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta päättämisestä.

Pykälä kirjoitettaisiin sen rakenteen selkeyttämiseksi kokonaan uudelleen. Sen 1 momentissa ehdotetaan säädettävän tuomioistuimen päätösvallasta, 3 momentissa poliisiyksikön päällikön ja apulaispäällikön tai vastaavan päätösvallasta sekä 5 momentissa tutkinnanjohtajan säännönmukaisesta päätösvallasta. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ja 4 momentissa tutkinnanjohtajan päätösvallasta kiireellisessä tapauksessa. Lisäksi muutoksilla lisättäisiin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivaltaa määrätä pakkokeinojen käytön aloittamisesta kiireellisissä tapauksissa, säänneltäisiin vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta päättäminen sekä muutettaisiin ja täydennettäisiin nykyisiä säännöksiä teknistä kuuntelua koskevan päätöksen alis-

tamisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi nykyiseen tapaan telekuuntelusta ja televalvonnasta, vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta sekä teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta, jossa kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitettu sijoittaa epäillyn käyttämään ajoneuvoon tai siihen tilaan, missä epäilty olesekelee. Nykyisessä momentissa käytetty käsite ajoneuvo korvattaisiin kuitenkin käsitteellä kulkuneuvo, jolloin se olisi yhdenmukainen nykyisen 4§:n 4 momentin ja ehdotettujen 4 §:n 2 momentin ja 4 a §:n 3 momentin kanssa sekä kattaisi selvemmin maakulkuneuvojen lisäksi myös vesikulkuneuvot ja ilma-alukset. Lisäksi tuomioistuin päättäisi teknisestä kuuntelusta silloin, kun toimenpide 4 §:n 3 momentissa säädetty edellytyksin kohdistetaan rikoksesta epäiltyyn hänen ollessaan vakituiseen asumiseen tarkoitettussa tilassa.

Ennalleen jäävän oikeuspaikkasäännöksen mukaan luvan voi myöntää joko 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu eli vangitsemisasiassa toimivaltainen tuomioistuin tai sitten muu tuomioistuin, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä.

Tuomioistuinten päivystysjärjestelmä mahdollistaa kiireellisten telepakkokeinoja ja teknistä tarkailua koskevien asioiden käsittelyn myös niinä päivinä, jolloin tuomioistuimissa ei muutoin järjestetä istuntoja. Sen sijaan päivystysjärjestelmä ei ole toiminnassa arkipäivinäkään kaikkina vuorokauden aikoina.

Toimenpiteiden välittömän aloittamisen mahdollistamiseksi ehdotetaan 2 momentissa, että jollei asia siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää näistä pakkokeinoista, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä ei olisi kuitenkaan oikeutta päättää kiireellisessäkään tapauksessa vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta tai vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta.

Vaatus olisi tehtävä heti, kun se on mahdollista ja aina viimeistään 24 tunnin kuluttua

toimenpiteen aloittamisesta. Tuomioistuimen olisi käsiteltävä lupa-asia viipymättä. Vaatimus voitaisiin esittää myös puhelimitse, jolloin sen sisältö olisi kirjallisesti vahvistettava jälkikäteen. Käytännössä useamman tunnin mittainen pelkkään pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätökseen perustuva pakkokeino tulisi näin kysymykseen ainoastaan tilanteissa, joissa pakkokeinotuomaria ei onnistuta heti tavoittamaan. Jollei lupaa haettaisi määräajassa, toimenpide olisi lopetettava ennen kuin sen aloittamisesta on kulunut 24 tuntia. On selvää, että 24 tunnin aikarajaa ei saataisi kiertää useilla peräkkäisillä lyhyillä pakkokeinojen käytöillä. Tässä noudatettaisiin soveltuvin osin pakkokeinolain 1 luvun uudelleen pidättämistä koskevasta 5§:stä ilmenevää periaatetta, jonka mukaan pakkokeinoa ei saa käyttää uudelleen sellaisen seikan nojalla, joka on ollut viranomaisen tiedossa sen päättäessä pakkokeinosta. Jos lupaa olisi haettu määräajassa, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätökseen perustuva toimenpidettä saataisiin jatkaa tuomioistuimen ratkaisuun asti. Jos tuomioistuin hylkäisi vaatimuksen, toimenpide olisi heti lopetettava ja epäillyn käyttämään kulkuneuvon tai siihen tilaan, missä epäilty oleskelee, mahdollisesti sijoitettu kuuntelu- tai katselulaite on viipymättä poistettava, mutta siihen mennessä kertyneitä tietoja ja tallenteita saataisiin laillisesti hankittuina hyödyntää tutkinnassa ja todistusaineistona sekä tallettaa rekistereihin normaalien sääntöjen mukaisesti.

Vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaa teknistä kuuntelua ja teknistä katselua koskevat säännökset säilyisivät ennallaan. Päätöksen telekuuntelusta ja teknisestä kuuntelusta tekisi tuomioistuin, ja tuomioistuimen olisi varattava vankilan johtajalle tilaisuus tulla kuulluksi päätöstä tehtäessä. Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä ei olisi vankeinhoitolaitoksen huostassa olevien henkilöiden osalta oikeutta päättää teknisen kuuntelun ja teknisen katselun aloittamisesta kiireellisissäkään tapauksissa. Nämä päättämisjärjestystä koskevat poikkeussäännökset eivät koskisi edellekään poliisin huostassa olevaan tutkintavankiin kohdistettavaa teknistä kuuntelua ja teknistä katselua.

Voimassa olevan lain mukaan tutkinnanjohtajalla on toimivalta päättää teknisestä kuuntelusta lukuunottamatta vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaa teknistä kuuntelua sekä teknistä kuuntelua, jossa kuuntelulaite on tarkoitus sijoittaa epäillyn käyttämään ajoneuvoon taikka siihen huoneeseen tai tilaan, jossa epäilty oleskelee, mutta päätös on aina alistettava lainkohdassa mainitulle esimiehelle 24 tunnin kuluessa, vaikka toimenpide olisi lopetettu sitä ennen. Alistamisen käsite on tässä yhteydessä periaatteellisesti ongelmallinen, koska oikeudellisessa kielenkäytössä alistamiselle on yleisesti omaksutussa merkityksessä ominaista, että jollei ylempi viranomainen vahvista sille alistettua päätöstä, alemman viranomaisen päätös jää vaille oikeusvaikutuksia ja sen nojalla kenties suoritettujen väliaikaistoimenpiteiden tosiasiallisetkin vaikutukset pyritään ennallistamaan mahdollisuuksien mukaan. Voimassa olevaan säännöksen johtaneessa ehdotuksessa ei kuitenkaan ole tarkoitettu eikä myöskään luvun 13 §:ää ole siten laadittu, että tutkinnanjohtajan päätöksen nojalla aloitetulla teknisellä kuuntelulla saadut tallenteet ja muistiinpanot olisi hävitettävä, mikäli alustusvirkamiehen ratkaisu on kielteinen. Jo tapahtuneen teknisen kuuntelun tosiasiallisia vaikutuksia asian esitutkintaan ei myöskään ole käytännössä mahdollista poistaa jälkikäteen.

Alistamisen käsite korvattaisiin sen vuoksi *3 momentissa* sääntelyllä, jonka mukaan muun muassa nykyiset alustusvirkamiehet päättäisivät teknisestä kuuntelusta silloin, kun siihen ei tarvita tuomioistuimen lupaa. Esitykseen sisältyvän neljännen lakiehdotuksen mukaan vastaava terminologinen muutos tehtäisiin poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain (1251/1995) 4 §:n 2 momenttiin.

Kun poliisin toimittama esitutkinta voidaan joskus järjestää muunkin poliisiyksikön kuin paikallispoliisin yksikön tai poliisin valtakunnallisen yksikön johdettavaksi, säännöksessä on syytä käyttää näitä yleisempää sanontaa "esitutkinnan toimittamisesta vastaava poliisiyksikkö". Vaikka virkanimikkeet päällikkö ja apulaispäällikkö esiintyvät kirjaimellisesti tässä muodossa vain poliisin valtakunnallisissa yksiköissä, niillä tarkoitettaisiin

myös paikallispoliisin yksikössä toimivaa poliisipäällikköä ja apulaispoliisipäällikköä. Päällikkönä tai apulaispäällikkönä toimimisesta olisi kysymys myös silloin, kun jonkin alemman viran haltija on omassa virassaan pysyvää määrääysten mukaisen toimenkuvansa perusteella ryhtynyt hoitamaan sijaisena päällikön tai apulaispäällikön tehtäviä. Jos esitutkinta poikkeustapauksessa järjestetään poliisin ylijohdon tai lääninjohdon välittömällä johtovastuulla, säännöstä sovellettaisiin vastaavasti poliisiylijohtajaan ja poliisiylijohdajiin sekä poliisin lääninjohdon päällikköön (lääninpoliisijohtajaan) ja hänen sijaisinaan toimiviin ja siten apulaispäällikköihin rinnastettaviin poliisimiehiin.

Tullilaitoksen toimittamassa esitutkinnassa päätösvalta olisi nykyisillä alustusvirkamiehillä. Rajavartiolaitos ei käytännössä toimita esitutkintaa sellaisten rikosten johdosta, joiden selvittämiseen tarvittaisiin teknistä kuuntelua. Kun esitutkintalain 14 §:n 2 momentin mukaan poliisimiehen sekä virantoimituksessa että sen ulkopuolella tekemäksi epäillyn rikoksen tutkintaa johtaa virallinen syyttäjä, tällaisen rikoksen tutkinnassa mahdollisesti tarvittavasta teknisestä kuuntelusta päättäminen ehdotetaan nyt kyseisen syyttäjän tehtäväksi.

Nykyinen menettely, jonka mukaan tutkinnanjohtaja päättää teknisestä kuuntelusta alistaen päätöksensä ylemmälle virkamiehelle, korvattaisiin *4 momentissa* 2 momentissa ehdotettua vastaavalla sääntelyllä, jonka mukaan tutkinnanjohtaja saisi kiireellisissä tapauksissa päättää 3 momentissa tarkoitettua teknisestä kuuntelusta siihen asti, kunnes ylempi virkamies on ratkaissut toimenpidettä koskevan esityksen. Esitys olisi tehtävä heti kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kuuntelun aloittamisesta. Jollei esitystä tehtäisi määräajassa, kuuntelu olisi lopetettava ennen kuin sen aloittamisesta on kulunut 24 tuntia. Tämän 24 tunnin säännön käytännön soveltamisen osalta viitataan edellä 2 momentin yhteydessä lausuttuun. Jos esitys olisi tehty määräajassa, tutkinnanjohtajan päätökseen perustuvaa kuuntelua saataisiin jatkaa asiasta päättävän virkamiehen ratkaisuun asti. Jos tämä virkamies hylkäisi esityksen, kuuntelu olisi heti lopetettava, mutta myös tässä siihen mennessä ker-

tyneitä tietoja ja tallenteita saataisiin normaalien sääntöjen mukaisesti hyödyntää tutkinnassa ja todistusaineistona sekä tallettaa rekistereihin.

Yleisten organisaatioperiaatteiden mukaisesti tutkinnanjohtajan olisi tehtävä teknistä kuuntelua koskeva esityksensä sille 3 momentissa mainitulle virkamiehelle, joka vahvistettujen johtosuhteiden mukaan on hänen esimiehensä. Periaate soveltuu sellaisenaan myös tilanteeseen, jossa tutkintaryhmän jäsenet on koottu normaaleista organisaatiosuhteista poiketen, mutta tutkinnanjohtajan asemasta ei ole määrätty erikseen. Jos tutkintaryhmän johtajakin on määrätty tietyn asian esitutkinnassa muun kuin säännönmukaisen esimiehensä alaisuuteen, esitys tehdään sille poliisiyksikön päällikölle tai apulaispäällikölle, joka on määrätty tutkinnanjohtajan esimieheksi tai jonka alaisuuteen tutkinnanjohtajan esimieheksi määrätty virkamies organisaatiosuhteiden mukaan kuuluu.

Pykälän *5 momentin* mukaan muusta kuin 1 momentissa tarkoitettua teknisestä kuuntelusta sekä teknisestä seurannasta päättäisi nykyiseen tapaan tutkinnanjohtaja.

6 §. Lupa-asian käsittely tuomioistuimessa. Luvussa tarkoitettujen lupa-asioiden käsittelystä tuomioistuimessa on säädetty ainoastaan telekuuntelun ja televalvonnan osalta. Säännökset menettelystä päätettäessä vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta sekä teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta, jossa kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitettu sijoittamaan epäillyn käyttämään kulkuneuvoon taikka siihen tilaan, jossa epäilty oleskelee, puuttuvat. *1 momenttia* ehdotetaankin muutettavaksi siten, että näistä asioista ja myös vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta päätettäessä noudatettaisiin samoja menettelytapoja kuin telekuuntelusta ja televalvonnasta päätettäessä.

Nykyisen *2 momentin* mukaan lupa-asia ratkaistaan rikoksesta epäiltyä tai teleliittymän haltijaa kuulematta. Teknisen kuuntelun ja teknisen katselun osalta myös kuunteluvan tai katseltavan tilan haltijan kuulemismuuttaminen vaarantaisi kuuntelun tai katselun tavoitteiden saavuttamisen. Momenttiin

ehdotetaan otettavaksi nimenomainen l-säys, jonka nojalla teknistä kuuntelua ja teknistä katselua koskevat lupa-asiat ratkaistaisiin kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa kuulematta. Tilalla tarkoitettaisiin tässä samaa kuin ehdotetuissa 4 §:n 4 momentissa ja 4 a §:n 4 momentissa. Käsite kattaisi siten myös muun muassa kulkuneuvot. Vankilan johtajan kuulemisesta säädettäisiin 5 §:n 1 momentissa. Lisäksi momenttiin tehtäisiin 1 §:ään ehdotetuista muutoksista johtuvat tarkistukset.

6 a §. *Julkinen asiamies.* Yleisperusteluissa mainituista syistä ehdotetaan vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistettavaan tekniseen kuunteluun liittyen otettavaksi käyttöön julkisen asiamiehen instituutio.

1 momentti. Ottaessaan käsiteltäväksi vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistettavaa teknistä kuuntelua koskevan lupa-asian tuomioistuimen olisi määrättävä kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn etuja valvomaan julkinen asiamies.

2 momentti. Julkinen asiamies olisi velvollinen valvomaan paitsi kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn myös muiden pakkokeinon kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja. Tämä tarkoittaisi muun muassa sitä, että julkisen asiamiehen olisi oltava läsnä lupa-asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä. Julkinen asiamies saisi näin käyttöönsä teknistä kuuntelua koskevan vaatimuksen ja muun asiassa tuomioistuimelle esitettävän selvityksen. Julkinen asiamies voisi myös esittää asiaa käsiteltäessä suullisia kysymyksiä vaatimuksen tekijälle. Mikäli vaatimuksen tekijä ei haluaisi johonkin kysymykseen vastata, tuomioistuimen harkittavaksi jäisi, mikä merkitys vastaamatta jättämiselle on annettava. Samoin kuin muissa pakkokeinon asioissa tuomioistuimen ei tulisi ryhtyä selvittämään ennenaikaisesti syyllisyyskysymystä, vaan sen tulisi ainoastaan selvittää, ovatko pakkokeinon käytön edellytykset olemassa. Mikäli julkinen asiamies olisi poissa tuomioistuimen istunnosta, asian käsittelyä olisi lykättävä. Julkinen asiamies paitsi edustaisi pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä lupa-asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä myös kantelisi tarvittaessa luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla tuomioistuimen päätöksestä.

3 momentti. Julkisen asiamiehen tehtävää hoitava tai hoitanut ei saisi oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta hän on tehtävää suorittaessaan saanut tiedon. Seikalla tarkoitettaisiin paitsi julkisen asiamiehen tietoonsa saamia asiaan liittyviä yksityiskohtia myös sitä, että teknistä kuuntelua ylipäätään suoritetaan. Kielto koskisi myös seikan paljastamista pakkokeinon kohteena olevalle. Julkisen asiamiehen instituution tarkoituksena olisi nimenomaisesti turvata pakkokeinon kohteena olevan rikoksesta epäillyn etujen valvonta siinä vaiheessa tutkintaa, kun pakkokeinon käyttöä ei voida välttämättömistä tutkinnallisista syistä johtuen paljastaa pakkokeinon kohteelle itselleen. Järjestelmällä turvattaisiin tosiasiaa välillisesti rikoksesta epäillyn etujen lisäksi myös toimenpiteiden kohteena olevien tilojen haltijoiden edut sekä toiminnan yleisempikin luotettavuus.

Julkisen asiamiehen salassapitovelvollisuuden rikkominen täyttäisi rikoslain 38 luvun 1 §:ssä tarkoitetun salassapitorikoksen tai 2 §:ssä tarkoitetun salassapitorikkomuksen tunnusmerkistön. Pakkokeinoja koskevan asian käsittelyn ja oikeudenkäyntiaineiston julkisuudesta säädettäisiin edelleenkin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) 2, 5a ja 9 §:ssä. Pakkokeinon käytöstä epäillylle ilmoittamisesta säädettäisiin edelleenkin tämän luvun 11 §:n 2 momentissa.

6 b §. *Julkisen asiamiehen kelpoisuusvaatimukset.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin julkisen asiamiehen yleisistä kelpoisuusvaatimuksista. Julkiselta asiamieheltä edellytettävän erityisen luotettavuuden varmistamiseksi julkiseksi asiamieheksi olisi määrättävä suostumuksensa perusteella asianajaja tai julkinen oikeusavustaja. Tehtävän luonteesta johtuen ei ole järkevää määrätä ketään tehtävään vastoin tämän tahtoa. Julkisiin oikeusavustajiin ja asianajajiin sinällään kohdistuvan erityisen valvonnan vuoksi ei olisi tarpeen säätää erikseen siitä, että julkiseksi asiamieheksi ei saisi määrätä sitä, joka on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan julkisen asiamiehen tehtävässä.

Julkiseksi asiamieheksi määrättävän kuulemista koskeva sääntö vastaisi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun

2 §:n 1 momentin puolustajaa ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaa ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 11 §:n 1 momentin kyseisessä laissa tarkoitettua avustajaa koskevaa sääntöä. Julkisen asiamiehen tehtävästä voisi kieltäytyä. Tämä kieltäytymisoikeus koskisi lain sanamuodon mukaan lähtökohtaisesti myös julkisia oikeusavustajia. Julkisilla oikeusavustajilla ei kuitenkaan normaalisti ole samanlaista oikeutta valita asiakkaitaan kuin asianajajilla. Tämän vuoksi julkisten oikeusavustajien todennäköiset kieltäytymisperusteet liittyisivät lähinnä esteellisyys tilanteisiin ja oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin laillisiin esteisiin.

Pykälän 2 momentissa viitattaisiin julkisen asiamiehen erityisten kelpoisuusvaatimusten osalta soveltuvin osin ehdotettavaan esitutkintalain 45 §:n 2 momenttiin. Esteellinen toimimaan julkisena asiamiehenä olisi siten muun muassa se, joka on toiminut pakkokeinon kohteena olevan tai muun rikoksesta epäillyn neuvonantajana tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa, toimii tai on toiminut pakkokeinon kohteena olevan tai muun rikoksesta epäillyn avustajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa, harjoittaa oikeudellisten toimeksiantojen hoitamista yhdessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei edellä sanotusta syystä saisi toimia pakkokeinon kohteena olevan rikoksesta epäillyn julkisen asiamiehenä, on epäiltynä tai todistajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa tai on virkamiehenä tai muuten julkista valtaa käyttäen osallistunut toimenpiteisiin tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa taikka tällaista rikosta koskevassa asiassa. Useamman pakkokeinon kohteena olevan rikoksesta epäillyn pakkokeinon käyttöön liittyvät edut eivät sitä vastoin olisi yleensä sillä tavoin keskenään ristiriitaiset, ettei tietty julkinen oikeusavustaja tai asianajaja voisi toimia samanaikaisesti heidän kaikkien julkisena asiamiehenä.

Julkisena asiamiehenä toimivan tai toimineen toimiminen avustajana samassa tai siihen välittömästi liittyvässä asiassa ehdotetaan vastaavasti kiellettäväksi esitutkintalain 45 §:n 2 momentin 4 kohdassa.

Erityisten kelpoisuusvaatimusten täyty-

mättä jääminen saattaa johtua sellaisesta seikasta, joka ei ole viran puolesta tuomioistuimen tiedossa. Tällaisessa tapauksessa julkiseksi asiamieheksi kaavailun tulisi omaloitteisesti ilmoittaa tuomioistuimelle esteellisyydestään.

3 momentti. Julkiselle asiamiehelle annettu määräys voitaisiin pätevästä syystä peruuttaa. Sääntö vastaisi oikeusapulain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua avustajaa koskevaa sääntöä. Määräyksen peruuttamisen syynä voisi olla esimerkiksi perusteltu epäily julkisen asiamiehen epäluotettavuudesta tai julkisen asiamiehen sairaudesta johtuva este hoitaa tehtäväänsä.

4 momentti. Julkiselle asiamiehelle asetettu kieltö panna toista sijaansa ilman tuomioistuimen lupaa vastaisi puolustajalle ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle oikeudenkäynneistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 5 §:ssä asetettua kieltoa.

Julkisen asiamiehen tehtävä rajoittuisi yleensä yhteen lupa-asian käsittelyyn. Edellä ehdotettuja 3 ja 4 momenttia saatettaisiin kuitenkin joutua soveltamaan tuomioistuimen lupapäätöksestä kanneltaessa.

6 c §. Julkiselle asiamiehelle maksettava palkkio ja korvaus. Säännöksessä viitattaisiin oikeusapulain sovellettaviin säännöksiin. Asian luonteesta johtuen julkiselle asiamiehelle maksettava palkkio ja korvaus jäisivät kuitenkin aina myös lopullisesti valtion varoista maksettaviksi.

7 §. Luvan ja päätöksen ehdot. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi edellä 1 §:n yksityiskohtaisten perustelujen kohdalla selostettuja vastaava telesoitetta ja telepäätelaitetta koskeva lisäys. Lisäksi siinä säädettäisiin, että matkaviestimien sijaintitiedon hankkimista koskevassa luvassa olisi mainittava ajanjako ja tukiasema tai tukiasemat, joita lupa koskee.

Pykälän 2 momentin sanamuotoa ehdotetaan tarkistettavan vastaamaan 1 kesäkuuta 1999 voimaan tullutta pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta annetulla lailla (366/1999) toteutettua pakkokeinolain muutosta, jonka myötä tekniseen kuunteluun tarvitaan eräissä tapauksissa tuomioistuimen lupa.

Teknistä katselua koskevalle luvulle tai päätökselle ei asetettaisi edelleenkaan aikara-

joituksia.

9 §. *Teleyrityksen avustamisvelvollisuus.* Pykälän otsikkoon ja sanamuotoon tehtäisiin telemarkkina-alaissa omaksutusta terminologiasta johtuvat muutokset. Lisäksi pykälän 1 momentissa todettaisiin, että teleyrityksen on annettava tutkinnanjohtajalle hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot. Nykyisen sanamuodon mukaan tietojen antamisvelvollisuus koskee vain telekuuntelun toimeenpanemiseksi tarvittavia tietoja. Muutosehdotus johtuu siitä, että eräät poliisin teknisessä seurannassa käyttämät laitteet lähettävät signaalinsa televerkon välityksellä, jolloin seurannan kohteen liikkeen seuraaminen edellyttää tietojen saamista teleyritykseltä. Muutos ei laajentaisi poliisin valtuuksia käyttäen teknistä seurantaan, vaan ainoastaan mahdollistaisi nykyaikaisen tekniikan käyttämisen. Luvun 14 §:n nojalla teleyrityksellä olisi oikeus saada korvausta tietojen antamisesta.

11 §. *Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen.* Pykälän 2 momentissa säädetään tässä luvussa tarkoitetun pakkokeinon käyttämisestä ilmoittamisesta rikoksesta epäillylle. Momentin nykyisen sanamuodon mukaan ilmoitus on tehtävä niin kuin siitä erikseen säädetään. Viittauksessa tarkoitettu säännös on ollut esitutkintalain 43 §:n 2 momentti. Se lisättiin mainittuun lakiin esitutkintalain 43 §:n muuttamisesta annetulla lailla, joka tuli samaan aikaan voimaan kuin pakkokeinolain muuttamisesta annettu laki (402/1995), jolla sanottuun lakiin lisättiin 5 a luku. Esitutkintalain 43 §:n 2 momenttiin rikosprosessiuudistuksen yhteydessä esitutkintalain muuttamisesta annetulla lailla (692/1997) tehdystä muutoksesta aiheutui tarkoittamattomana seurauksena edellä mainitulla esitutkintalain 43 §:n muuttamisesta annetulla lailla tehdyn muutoksen kumoutuminen. Viimeksi mainitussa laissa ollut esitutkintalain 43 §:n 2 momentti sisälsi ainoastaan sen tarkoituksen pakkokeinolain 5 a luvun 11 §:n 2 momenttiin, että epäillylle on ilmoitettava häneen kohdistetuista pakkokeinolaisten 5 a luvussa tarkoitetuista pakkokeinoista. Tämä lausuma ehdotetaan nyt sisällytettäväksi suoraan kysymyksessä olevaan pakkokeinolain säännökseen.

13 §. *Ylimääräisen tiedon käyttö.* Nykyisen

lain mukaan ylimääräinen tieto on heti tarkastuksen jälkeen hävitettävä. Ylimääräisenä tietona saatetaan hävittää myös epäillyn syyttömyyttä tukevaa aineistoa. Sen varmistamiseksi, että kaikki aineisto olisi oikeudenkäynnissä vielä tarvittaessa käytettävissä, pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että ylimääräinen tieto hävitettäisiin vasta sitten, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Lisäksi säännöksen sanamuotoa ehdotetaan tarkistettavaksi 7 §:n 2 momentin perustelujen yhteydessä selostetusta syystä.

Säännöksen viittaus rikoslakiin ehdotetaan tarkistettavaksi vastaamaan 1 tammikuuta 1999 voimaan tullutta rikoslain muuttamisesta annettua lakia (563/1998).

Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jonka mukaan 3 a §:ssä tarkoitettujen matkaviestimien sijaintitiedot on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

14 §. *Korvauksen suorittaminen.* Pykälän 1 momentin sanamuoto ehdotetaan tarkistettavaksi, koska poliisin paikallishallintoviranomaisena on nykyisin poliisipiirin asemesta poliisilaitos. Tarkoituksenmukaisuussyistä ehdotetaan lisäksi, että poliisin valtakunnallisen yksikön päällikön lisäksi myös tämän määräämä henkilö voisi päättää korvauksen maksamisesta. Pykälän 2 momentti muutettaisiin vastaamaan voimassa olevaa hallintolainkäyttöä koskevaa sääntelyä.

6 luku. Muut pakkokeinokeinot

5 §. *DNA-tunnisteiden määrittäminen ja tallettaminen.* Rikoksesta epäillylle saataisiin tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Henkilönkatsastus ei edellyttäisi sitä, että se olisi tarpeen tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi. Valitulla sanonnalla korostetaan sitä, että mikä tahansa henkilönkatsastuksena pidettävä toimenpide ei olisi mahdollinen, vaan ainoastaan sellainen, joka on nimenomaan määrittämistä varten tarpeellinen. DNA-tunniste voidaan määrittää esimerkiksi tutkittavan henkilön syljestä, hiuksesta tai verestä. Käytännössä henkilönkatsastus tarkoittaisi yleensä verinäytteen ottamista, koska todennäköi-

syys näytteen epäonnistumisesta saastumisen tai muun sellaisen syyn vuoksi on verinäytteen osalta pieni. Riittävä verimäärä saadaan jo sormenpästä otettavalla verikokeella. DNA-tunniste saataisiin poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tallettaa poliisin henkilörekisteriin. Poliisilain 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.

Poliisin henkilörekisteriin ei saisi tallettaa DNA-tunnistetta, joka sisältää tietoa rekisteröitävän muista henkilökohtaisista ominaisuuksista kuin sukupuolesta. Käytännössä DNA-tutkimuksissa käytettävät alueet sijaitsevat geenien välisellä toiminnaltaan tuntemattomalla eli niin sanotulla ei-koodaavalla alueella. DNA-analyysin tulokset eivät tällöin anna tietoa tutkittavan henkilökohtaisista ominaisuuksista, esimerkiksi henkilöllä mahdollisesti esiintyvistä perinnöllisistä sairauksista. Tuloksista ilmenee kuitenkin henkilön sukupuoli. Nykyisen lain mukaan mitään henkilökohtaisia ominaisuuksia koskevia tietoja ei saa tallentaa rekisteriin. Koska myös sukupuoli voidaan käsittää henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi, lakiin ehdotetaan tehtäväksi asiaa koskeva tarkennus. Sukupuolta koskevalla tiedolla, jota ei voida pitää arkaluontoisena tietona, voi olla merkitystä esimerkiksi rikostutkiminnan suuntaamiselle. DNA-tunnisteiden poistamisesta rekisteristä säädettäisiin poliisin henkilörekisteristä annetussa laissa (509/1995).

1.3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1 luvun 8 a §. Säännökset syyttäjän tehtävistä syyteharkinnassa sisällytettiin rikosprosessiuudistuksessa lain 1 lukuun, jossa ovat muutkin säännökset syyteoikeudesta rikosasiassa. Uudistuksessa voimaan tulleet säännökset syyttäjän ja asianosaisen neuvottelusta ennen syyteratkaisun tekemistä sekä alle 18-vuotiasta epäiltyä koskevan syyteratkaisun kiireellisyydestä lisättiin kuitenkin esitutkintalain muuttamisesta annetulla lailla esitutkintalakiin sen 42 §:n 2 momentiksi ja 43 a §:ksi. Kun näissäkin säännöksissä on

kysymys syyttäjälle vasta esitutkinnan päätyttyä kuuluvista tehtävistä, ne ehdotetaan kumottaviksi esitutkintalaista ja lisättäviksi sanamuodoltaan muuttamattomina oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin. Lain 1 luvun 2—8 §:ssä säädetään syyteratkaisua edeltävään syyteharkintaan vaikuttavista seikoista ja 9—13 §:ssä syyttäjän eräistä tehtävistä syyteratkaisun jälkeen. Luonteva paikka syyteratkaisun tekemiseen liittyville menettelytapasäännöksille on siten kyseisten jaksojen väliin lisättävä 8 a §, jossa kumpikin siirrettävä säännös muodostaa oman momenttinsa.

1.4. Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa

4 §. *Toimivaltuudet.* Pykälässä säädetään puolustusvoimien eri asteisille virkamiehille kuuluvien esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain mukaisten toimivaltuuksien laajuudesta. Pykälän voimassa olevan 2 momentin mukaan pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu teknistä kuuntelua koskeva päätös alistetaan pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimivalle virkamiehelle tai, jos hän on päätöksen tekijä, pääesikunnan operaatiopäällikölle.

Pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi muun muassa siten, ettei tutkinnanjohtajan päätöstä alistetaisi ylemmälle viranomaiselle, vaan ylempi viranomainen päättäisi teknisestä kuuntelusta tutkinnanjohtajan esityksestä, minkä lisäksi tutkinnanjohtaja saisi kiireellisissä tapauksissa päättää toimenpiteen aloittamisesta. Sama käsitteellinen muutos ehdotetaan toimivaltasuhteita muuttamatta tehtäväksi myös poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain vastaavaan säännökseen.

1.5. Laki poliisin henkilörekistereistä

24 g §. Säännös DNA-tunnisteiden poistamisesta ehdotetaan siirrettäväksi nykyisestä pakkokeinolain 6 luvun 6 §:stä tarkoituksenmukaisempaan paikkaan poliisin henkilörekistereistä annettuun lakiin. Säännöstä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, että DNA-tunnisteiden poistamiselle henkilön kuoleman johdosta säädettyä määräaika

dennetään nykyisestä yhdestä vuodesta 10 vuoteen. Henkilön kuolema ei kaikissa tapauksissa poista tarvetta käyttää tämän DNA-tunnisteita rikostutkinnassa. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa henkirikos saataisiin riittävästi selvitettyä DNA-tunnisteen avulla vasta useita vuosia tekijän kuoleman jälkeen ja rikoksen tutkinta voitaisiin mahdollisten muiden epäiltyjen osalta tällä perusteella päättää.

1.6. Oikeudenkäymiskaari

11 §. Yleisperusteluissa ja esitutkintalakiin lisättäväksi ehdotettavan uuden 39 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyistä syistä lapsen kuulemisesta asianomistajana tai todistajana esitutkinnassa ehdotetaan otettavaksi erityinen säännös sen tilanteen varalle ettei lasta voida kuulla varsinaisessa oikeudenkäynnissä. Tallenteiden käyttöä oikeudenkäynnissä sääntelevään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:ään ehdotetaan vastavasti lisättäväksi lapsen kuulustelukertomuksen sisältävän esitutkintalain 39 a §:ssä tarkoitettua videotallenteen käyttöä koskeva uusi momentti. Säännöksen mukaan tallenne voitaisiin ottaa oikeudenkäynnissä huomioon eikä asianomistajaa tai todistajaa tämän lisäksi kuultaisi oikeudenkäynnissä, jos tuomioistuim arvioisi siitä todennäköisesti aiheutuvan kuultavalle vakavaa haittaa. Tallenne voitaisiin tämän lisäksi ottaa huomioon myös silloin kun henkilöä kuullaan henkilökohtaisesti.

2. Tarkemmat säännökset

Sisäasiainministeriön asetuksella ehdotetaan säädettäväksi ryhmätunnistamistilaisuuden osallistuneelle sivulliselle maksettavista korvauksista (esitutkintalain 38 b §). Kuten edellä yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä on todettu, lähtökohtana olisi suorittaa korvaukset samoin perustein ja samansuuruisina kuin valtion varoista tuomioistuimessa todistajana kuulluille henkilöille maksettavat korvaukset.

Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkempia määräyksiä myös ryhmätunnistamistilaisuuden järjestämisestä (esitutkintalain 38 a §). Kuten edellä yksityiskohtaisten per-

rustelujen yhteydessä on todettu, asetuksella voitaisiin täsmentää sitä, missä tilanteissa ryhmätunnistaminen tulisi järjestää, miten vertailuhenkilöt tulisi valita, miten tilaisuus tulisi järjestää ja miten se tulisi dokumentoida.

Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkempia säännöksiä myös kuulustellun oikeudesta tarkastaa ääni- tai kuvatallenteeseen otettu kertomus (esitutkintalain 39 §). Nämä säännökset ovat nykyisin esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 18 §:ssä.

Kuten edellä yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä on todettu, säännöksiä olisi tarkistettava sitä mukaa kuin tallennuslaitteita saadaan hankituksi. Säännöksiä olisi tarvittaessa annettava myös poikkeuksellisista tutkintajärjestelyistä silloin, kun normaalisti toimivaltaisella esitutkintaviranomaisella ei ole käytettävissään sopivaa laitetta sen tutkimuksessa rikosta, jonka tutkinnassa kuulustelukertomuksen ottaminen kuvatallenteeseen on erityisen aiheellista. Kaikissa tilanteissa äänen tai kuvan tallentaminen ei ole tarkoituksenmukaista, vaikka siihen olisikin olemassa tekniset valmiudet. Näin saattaa olla esimerkiksi poikkeuksellisen laajojen, lukuisia kuulustelukierroksia vaativien juttujen tutkinnassa.

Pakkokeinolain 5 a luvun 8 §:n mukaan kyseisessä luvussa tarkoitettujen pakkokeinojen käytöstä on laadittava pöytäkirja, josta säädetään tarkemmin asetuksella. Tarkemmat säännökset ovat jo nykyisellään esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 25 a §:ssä. Mainittuun asetuksen pykälään olisi tehtävä pakkokeinolain 5 a lukuun ehdotettujen muutosten johdosta tarpeelliset lisäykset ja tarkennukset.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 16 §:ssä säädetään merkinnöistä kuulustelupöytäkirjan. Mainitussa pykälässä tulisi ottaa huomioon myös ehdotettu oikeus kieltää vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa (esitutkintalain 33 §:n 3 momentti).

3. Voimaantulo

Lainsäädännön muutokset aiheuttavat jonkin verran esitutkintaviranomaisten koulutus-tarvetta. Tämän vuoksi ehdotetut lait ovat

tarkoitettua tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua niiden vahvistamisesta.

4. Säättämisjärjestys

4.1. Johdanto

Esityksessä ehdotetaan useita muutoksia esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin. Esitutkintalain osalta muutosehdotukset eivät sisällä perusoikeuksien kannalta merkityksellisiä muutoksia. Osa pakkokeinolakiin ehdotetuista muutoksista on sellaisia, että niitä pitää tarkastella myös perustuslain perusoikeuksien näkökulmasta. Tällaisia muutoksia ovat erityisesti henkilönkatsastusta, telekuuntelua ja teknistä kuuntelua koskevat muutosehdotukset.

Henkilönkatsastus merkitsee puuttumista perustuslain 7 §:ssä säänneltyyn henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden suojaan. Telekuuntelu ja tekninen kuuntelu ovat merkityksellisiä perustuslain 10 §:ssä säänneltyjen luottamuksellisen viestin ja yksityiselämän kannalta sekä teknisen kuuntelun osalta lisäksi kotirauhan suojan kannalta.

Ehdotusta on näiltä osin arvioitava ensinnäkin edellä mainittuihin perusoikeussäännöksiin sisältyvien lakivarausten kannalta ja toiseksi ottaen huomioon perusoikeuksien yleisten oppien mukaiset rajoitusperiaatteet kuten rajoituksen tarkkarajaisuus, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyttävyyden, suhteellisuusvaatimuksen täyttyminen ja oikeusturvajärjestelyjen riittävyys.

4.2. Henkilönkatsastus

Ehdotuksen mukaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun vastaavan tutkinnan suorittamiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus voitaisiin nykyisestä laista poiketen suorittaa henkilöille, jota ei epäillä rikoksesta, jos on syytä epäillä, että on tapahtunut rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta ja erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että katsastuksessa saadaan selvitystä rikoksesta.

Perustuslain 7 §:n mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Tämän lakivara-

uksen kannalta ehdotus on ongelmaton. Tarkkarajaisuuden osalta on huomattava, että perusoikeusrajoituksen sisältö ei ehdotuksen seurauksena muuttuisi nykyisestä. Rajoitukset ovat nykyisissä säännöksissä riittävän täsmällisesti määritettyjä ja niiden olennainen sisältö ilmenee suoraan laista. Pakkokeinon kohteena kyseeseen tuleva henkilöpiiri sen sijaan laajenisi ehdotuksen seurauksena tietyn edellytyksien muihin kuin rikoksesta epäiltyihin. Kyseeseen tulevat törkeät rikokset on tältä osin yksilöity riittävän tarkkarajaisesti rangaistusasteikon perusteella. Tulo-kellisuuden todennäköisyyttä koskeva lisäedellytys ilmaistu niin tarkasti kuin se on mahdollista.

Henkilönkatsastuksen kohdepiirin laajentamisella pyritään tehostamaan törkeiden rikosten selvittämistä. Tutkimustapa olisi DNA-tunnisteen määrittäminen tai muu vastaava tutkimus. Yleisperusteluissa kuvatulla tavalla eräissä tapauksissa törkeiden väkivalta- tai seksuaalirikosten selvittäminen edellyttäisi, että henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi voitaisiin erityisesti poissuljentatarkoituksessa tehdä niin suurelle henkilökoukulle, ettei ketään joukkoon kuuluvaa yksittäistä henkilöä voitaisi pitää rikoksesta epäiltynä. Käytännössä DNA-tunnisteen määrittäminen edellyttää sylki- tai verinäytteen ottamista henkilöstä. Henkilönkatsastuksen aiheuttama perusoikeusrajoitus on näissä tapauksissa kokemuksellisesti varsin lievä eikä sen voida katsoa kohdistuvan perusoikeuden ydinalueelle (vrt. esim. PeVL 12/1998). Oikeudellisia mahdollisuuksia kohdistaa henkilönkatsastus muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn rajoittaa kuitenkin lisäksi pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:stä ilmenevä suhteellisuusperiaate. Niinpä vain poikkeuksellisesti voisi olla mahdollista suorittaa henkilönkatsastus esimerkiksi seksuaalirikoksen uhrille ilman tämän suostumusta. Ehdotetusta laajennuksesta aiheutuva rikostutkinnallinen hyöty voisi olla huomattava. Joissain tapauksissa rikoksen uhrin tutkiminen voi olla ainut keino ehdottoman varmasti osoittaa aiheuttomasti epäilty henkilö syyttömäksi tai sivullisten tutkiminen saattaa olla ainoa mahdollinen keino rikoksen selvittämiseksi. Ehdotuksen aiheuttama perusoikeusrajoitus on painavan yhteiskunnalli-

sen tarpeen vaatima ja sen perusteena olevia syitä on siten pidettävä hyväksyttävänä. Tavoite ei ole myöskään saavutettavissa lievemmillä keinoilla. Suhteellisuusvaatimuksen osalta on huomattava, että muihin kuin rikoksesta epäiltyihin kohdistuva DNA-tunnisteen määrittämiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tulisi kyseeseen ainoastaan tutkittaessa poikkeuksellisen törkeitä rikoksia ja vain jos katsastuksen erittäin pätevin perusteiden voidaan arvioida olevan tuloksellinen. Oikeusturvan näkökulmasta voidaan katsoa, että nykyinen henkilönkatsastuksen toimitamista koskeva sääntely on riittävä eikä ehdotettu muutos edellytä muutoksia oikeusturvajärjestelyihin.

4.3. Telekuuntelu

Telekuunteluvaltuuksia laajennettaisiin ehdotuksessa koskemaan törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeätä vahingon- tekoa sekä liike- tai ammattitoiminnassa tehtyjä törkeitä talousrikoksia, joissa on tavoiteltu erityisen suurta taloudellista hyötyä tai jotka on tehty erityisen suunnitelmallisesti. Kiireellisissä tapauksissa tutkinnanjohtaja voisi päättää telekuuntelun alkamisesta, mutta lupavaatimus olisi mahdollisimman pian ja viimeistään 24 tunnin kuluttua tehtävä tuomioistuimelle.

Kyseeseen tulevat törkeät talousrikokset ovat törkeä lahjuksen antaminen, törkeä kavallus, törkeä veropetos, törkeä avustuspetos, törkeä väärennys, törkeä petos, törkeä velallisen epärehellisyys, törkeä velallisen petos, törkeä lahjuksen ottaminen, törkeä virka-aseman väärinkäyttö, törkeä säännöstelyrikkos, törkeä sisäpiirintiedon väärinkäyttö, törkeä kurssin vääristäminen tai edellä mainittujen rikosten rangaistava yritys.

Perustuslain 10 §:n mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Se voidaan edellä sanottuja liiketoiminnassa tehtyjä erityisen törkeitä talousrikoksia pitää perustuslain 10 §:ssä tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta

vaarantavina rikoksina on lain sanamuoto huomioon ottaen tulkinnanvaraista.

Nykyistä perustuslain 10 §:n tutkinnan kannalta merkityksellisissä (ks. HE 1/1998 vp., s. 79) sitä edeltäneen hallitusmuodon 8 §:n esitöissä sanotaan, että sään-nöksessä tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin kuuluvat esimerkiksi huumausainerikokset, törkeät väkivaltarikokset sekä maan- ja valtiopetosrikokset. Lisäksi esitöissä todetaan, että lailla voidaan edelleen säätää lähetysten takavariokoinnista ja avaamisesta ja että samoin on mahdollista säätää lailla oikeudesta luovuttaa televiestiä koskevat tunnistetiedot poliisille eräiden rikosten selvittämiseksi (HE 309/1993 vp., s. 54—55). Esitöistäkään ei siten selvästi ilmene mitä yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavilla rikoksilla perustuslaissa tarkoitetaan.

Vaikka eräänä esimerkkinä esitöissä mainitaan törkeät väkivaltarikokset, on selvää, että yksilön turvallisuudella tarkoitetaan säännöksessä jotain selvästi laajempaa käsitettä kuin pelkästään ruumiilliseen koskemattomuuteen ja sen suojaan tähtävää turvallisuutta. Yksilöön kohdistuvien rikosten osalta kysymys onkin viime kädessä siitä, tarkoitetaanko turvallisuudella tässä yhteydessä ja missä määrin myös yksilön taloudellista turvallisuutta.

Tyypillisesti yksilön taloudelliseen asemaan välittömästi kohdistuvia kyseessä olevista talousrikoksista ovat törkeä petos ja törkeä kavallus. Myös törkeän väärennöksen ja velallisrikosten uhrina voi olla yksityinen henkilö. Keskeinen merkitys arvioitaessa tällaisten rikosten vaikutusta yksilön turvallisuuteen on aiheutetun tai uhkaavan taloudellisen vahingon suuruudella ja merkityksellä yksilön taloudelle. Esityksen mukaan pakko-keinojen käyttö tulisi ensinnäkin kyseeseen ainoastaan törkeän tekemuodon osalta, joka jo yksin yleensä tarkoittaa, että taloudellinen intressi on suuri ja silloinkin ainoastaan erityisen suurta taloudellista hyötyä tai suunnitelmallisuutta koskevin lisäedellytyksin. Tällaisten rikosten osalta lakivaraukseen ei liity ongelmia, kun yksilön turvallisuudella katsotaan tarkoitettavan myös taloudellista turvallisuutta.

Muiden telekuuntelun perusteena kysee-

seen tulevien rikosten kuin petos- ja kavalusrikosten osalta kysymys ei kuitenkaan yleensä ole ainakaan välittömästi yksilön turvallisuutta vaarantavista rikoksista. Osa rikoksista kuten esimerkiksi veropetos ei tunnusmerkistön mukaan edes voi kohdistua muuhun kuin veronsaajaan. Näiden rikosten osalta on siten arvioitava rikoksen mahdollista vaikutusta myös perustuslain 10 §:ssä tarkoitettuun yhteiskunnan turvallisuuteen. Vaikka tyyppiesimerkkinä yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavasta rikoksesta pykälän edellä viitatuissa perusteluissa on mainittu maan- ja valtiopetosrikokset, tältäkin osin on selvää, että yhteiskunnan turvallisuus on tässä yhteydessä tarkoitettu käsitettäväksi huomattavasti laajemmin kuin pelkästään yhteiskuntajärjestelmän pysyvyyteen tai valtion ulkoiseen turvallisuuteen tähtäävänä turvallisuutena. Tähän viittaa sekin, että toisena esimerkkinä mainitaan huumausainerikokset, joiden osalta teon haitalliset vaikutukset yksilöön ja yhteiskuntaan voivat olla hyvin eri asteisia.

Telekuuntelun edellytyksiä sääntelevässä rikosluettelossa viitatuilla säännöksillä suojataan erilaisia etuja yhteiskunnassa. Verorikossäännöksillä suojataan valtion tai muun veronsaajan tulonhankintaa ja taloudellisia mahdollisuuksia huolehtia sille kuuluvista tehtävistä. Avustusrikossäännöksillä pyritään vastaavasti turvaamaan julkisista varoista myönnettyjen tukien asianmukaista käyttöä. Lahjus- ja virka-aseman väärinkäyttörikossäännösten tarkoituksena on varmistaa julkista valtaa käyttävien viranomaisten asianmukainen toiminta. Säännöstelyrikossäännöksen suojelukohteena on taloudellisen säännöstellyn tavoitteiden toteutuminen. Väärennysrikoksia koskevilla säännöksillä katsotaan yleensä suojattavan julkista luotettavuutta. Velallisen rikoksia koskevilla säännöksillä suojellaan ensikädessä velkojien taloudellisia etuja ja osakemarkkinoihin liittyvillä kriminalisoinneilla markkinoiden asianmukaista toimintaa. Arvioitaessa telekuuntelun perusteena kyseeseen tulevien rikollisten tekojen vaikutuksia yhteiskunnan turvallisuuteen, on tärkeää, että edellä mainitut suojattavat edut ja niiden laajempi merkitys yhteiskunnan toiminnan kannalta otetaan huomioon. Pelkästään se, että esityksen mukaan pakkokei-

non käyttö edellyttäisi aina törkeää tekemuotoa, vaikuttaa jo osaltaan siihen, että kyseeseen ei voisi tulla muita kuin vakavia rikoksia. Käyttöalaa rajaa osaltaan myös vaatimus siitä, että törkeän rikoksen pitää olla tehty liike- tai ammattitoiminnassa. Kun törkeän tekemuodon lisäksi vielä vaaditaan erityistä suunnitelmallisuutta tai erityisen suuren taloudellisen hyödyn tavoittelua, telekuuntelun käyttöalaa rajautuisi ainoastaan poikkeuksellisen haitallisiin talousrikoksiin. Siltä osin kun rikoksen ei voida katsoa vaarantavan yksilön turvallisuutta perustuslain 10 §:n lakivarauksen kannalta oleellinen kysymys on se, kohdistuuko telekuuntelun edellytyksenä vaadittavalla törkeällä talousrikoksella aiheutettu haitta yhteiskunnan toimintaan siten, että rikoksen voidaan katsoa vaarantavan yhteiskunnan turvallisuutta. Kun otetaan huomioon lakivarauksen tulkinnanvarainen sanamuoto ja kyseessä olevien rikossäännösten oikeuspoliittiset tavoitteet, ehdotus ei ole tältäkään osin ristiriidassa lailla säätämiskaavan kanssa.

Sääntelyn tarkkarajaisuuden osalta on huomattava, että perusoikeusrajoituksen sisältö ei ehdotuksen seurauksena muuttuisi. Pakkokeinon perusteena kyseeseen tulevien törkeiden rikosten piiri sen sijaan laajenisi edellä kuvatulla tavalla. Kyseeseen tulevat törkeät rikokset on ehdotuksessa yksilöity tyhjentävällä luettelolla. Törkeiden talousrikosten suunnitelmallisuutta tai taloudellista merkitystä koskevat vaihtoehdot lisäedellytykset on ilmaistu niin tarkkarajaisesti kuin se on mahdollista.

Perusoikeusrajoituksen perusteena oleva syy on rikosluettelossa mainittujen törkeiden rikosten selvittämisen tehostaminen. Yleisperusteluissa kerrotulla tavalla eduskunnan hallintovaliokunta katsoi telekuuntelua, televälvontaa ja teknistä tarkkailua koskevasta hallituksen esityksestä (HE 22/1994 vp) antamassaan lausunnossa (HaVL 5/1994 vp), että telekuuntelun käyttöalaa tulisi laajentaa siten, että törkeät talousrikokset otettaisiin telekuuntelusäännöksen piiriin. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 8/1994 vp) kuitenkin katsottiin, että telekuuntelua ei voida ulottaa talousrikoksiin pelkästään lisäämällä luetteloon talousrikosten nimikkeitä, vaan näihin olisi liitettävä lisäedellytyk-

siä, jotka voisivat koskea rikokseen sisältyviä huomattavia taloudellisia arvoja sekä toiminnan suunnitelmallisuutta ja ammattimaisuutta. Lakivaliokunnan mielestä teon lisäedellytyksiä ei ollut siihen mennessä kyetty määrittelemään riittävän tarkasti (LaVM 24/1994 vp), ja uusien rikosten lisäämistä telekuuntelun piiriin oli mietinnön mukaan syytä vielä erikseen selvittää.

Telekuuntelun käyttöalaa ehdotetaan nyt laajennettavaksi myös törkeisiin lapsen seksuaalisiin hyväksikäyttöihin, törkeisiin vahingontekoihin ja törkeimpiin talousrikkeisiin. Suhteellisuusvaatimuksen osalta on huomattava, että kaikki kyseeseen tulevat rikokset ovat poikkeuksellisen vakavia rikoksia, joiden tehokas selvittäminen on erityisen tärkeää ja joiden selvittämisessä telekuuntelun käyttömahdollisuudella saattaa olla keskeinen merkitys. Törkeät lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt rinnastuvat vakavuudeltaan törkeisiin väkivaltarikoksiin. Käytännössä kysymykseen voisivat tulla tapaukset, joissa epäilty on yhteydessä uhriin tai jossa selvitetään järjestäytyneen pedofiilirenkaan jäsenen keskinäistä viestintää. Törkeiden vahingontekojen osalta telekuuntelu olisi tarpeen lähinnä suunnitelmallisten sabotaasiluontoisten tekosten tutkinnassa. Talousrikosten osalta uudistuksella olisi erityinen merkitys selvittäessä rikoksen peittelytarkoituksessa tehtyjä järjestelyjä sekä jäljitettäessä saatua rikoshyötyä. Mitä suunnitelmallisemmin rikos tehdään, sitä vaikeampi se on selvittää perinteisin keinoin.

Siltä osin kun tutkinnanjohtaja voisi ehdotuksen mukaan kiireellisissä tapauksissa päättää telekuuntelun alkamisesta, muutosehdotus on merkitykseltään vähäinen. Kysymys olisi ainoastaan kiireellisessä tapauksessa sovellettavasta väliaikaisesta luvasta joka olisi aina niin nopeasti kuin mahdollista alistettava tuomioistuimelle. Tarve telekuuntelun käyttämiseen rikostutkinnassa saattaa joskus syntyä niin nopeasti, että luvan hakeminen tuomioistuimesta johtaisi käytännössä kuuntelulla saatavissa olevan todistusaineiston menettämiseen. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa rikoksesta epäiltyä seuraamalla saadaan tietoja, jotka edellyttävät telekuuntelun välitöntä aloittamista. Käytännössä joi-tain tunteja pidempään kestävä telekuuntelun

käyttö ilman tuomioistuimen lupaa tulisi kysymykseen ainoastaan tilanteessa, joissa pakkokeinotuomaria ei heti onnistuttaisi tavoittamaan.

4.4. Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen

Pakkokeinolain 5a luvun 3 a §:ssä olevaa matkaviestimien sijaintitiedon hankkimista koskevaa ehdotusta on arvioitava perustuslain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettun yksityiselämän suojan kannalta.

Tieto siitä missä tietty matkaviestin tietyllä hetkellä on ollut ei välttämättä sellaisenaan vielä paljasta kyseisen matkaviestimen haltijan olinpaikka tuona ajankohtana, mutta matkaviestimen sijaintia koskevan tiedon perusteella voidaan suurella todennäköisyydellä päätellä myös henkilön sijainti, olkoonkin että matkaviestin voi olla oikeushenkilön nimissä tai matkaliittymän omistaja on voinut luovuttaa sen toisen henkilön käyttöön. Matkaviestimen sijaintia koskevalla tiedolla voidaan kuitenkin näissäkin tapauksissa selvittää, missä tietty henkilö on ollut tiettyä aikana. Henkilön sijaintitieto kuuluu edellä mainitun 10 §:n 1 momentissa turvatun yksityiselämän suojan piiriin.

Ehdotuksen mukaan matkaviestimien sijaintitiedon saaminen edellyttäisi aina tuomioistuimen lupaa. Lupa voitaisiin antaa vain laissa tarkkarajaisesti yksilöityjen törkeiden rikosten tutkinnassa, minkä lisäksi lupa edellyttäisi, että tietojen saamiselle on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Lupa voisi koskea vain matkaviestimien sijaintia, mutta ei sitä vastoin sitä, onko niillä soitettu toiseen matkaviestimeen. Luvan mahdollistamia tietoja ei käytännössä siten voida pitää yksityiselämän turvan kannalta arkaluontoisina. Tiedot olisi hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sille nsä. Ehdotettua uutta pakkokeinon ei siten voida pitää ongelmallisena mainitun 10 §:n 1 momentin kannalta.

4.5. Tekninen kuuntelu

Ehdotuksen mukaan teknistä kuuntelua voitaisiin tuomioistuimen luvalla kohdistaa nykyisestä laista poiketen myös sellaiseen

vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, tutkittaessa laissa tyhjentävästi lueteltuja törkeitä rikoksia. Esitutinnan toimittajalla olisi tällöin oikeus laitteen asentamiseksi päästä kotirauhan suojaamaan tilaan. Tuomioistuimen olisi viran puolesta määrättävä epäillylle ja muille kuuntelun kohteeksi mahdollisesti tuleville julkinen asiamies valvomaan näiden etua, kun tuomioistuin käsittelee edellä tarkoitettua lupa-asiaa.

Tekninen kuuntelu on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä säänneltyjen yksityiselämän suojan ja kotirauhan suojan kannalta. Perustuslain 10 §:n mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Perustuslakivaliokunta on aiemmin (esim. PeVL 5/1999 vp ja 12/1998 vp) katsonut, että tekninen tarkkailu merkitsee suhteellisen ankaraa puuttumista perusoikeuksiin erityisesti toimenpiteen salavihkaisen luonteen vuoksi. Siksi teknisen tarkkailun sallittavuudelle on asetettava tiukat edellytykset.

Tekninen kuuntelu on nykyisessä laissa sidottu korkeaan rangaistusasteikkovaatimukseen huumausainerikosta koskevin täydennyksin. Lisäksi vaaditaan, että rikoksen selvittäminen ilman teknistä kuuntelua olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa. Edellytykset olisivat toisin sanoen tiukemmat kuin telekuuntelun. Mahdollisuus kohdistaa kuuntelua vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan on ehdotuksessa sidottu laissa tyhjentävästi lueteltuihin törkeisiin rikoksiin.

Käytännössä laajennettua kuuntelua käytettäisiin todennäköisesti nimenomaan törkeiden huumausainerikosten tutkinnassa. Nykyisen lain mahdollistama tekninen kuuntelu on jäänyt käytännössä lähes merkityksettömäksi. Samalla telekuuntelun teho on olennaisesti heikentynyt. Ammattirikollisten ja järjestäytyneiden rikollisryhmien voidaan olettaa ottavan toiminnassaan huomioon viranomaisten toimivaltuuksien rajoitukset. Tämän vuoksi rikolliset pyrkivät välttämään televiestintää ja merkittävä osa huumausainekaupasta tapahtuu yksityisasunnoissa.

Kuuntelulaitteen asentaminen kuunneltavaan tilaan on äänen laadun ja epäiltyjen luotettavan tunnistamisen varmistamiseksi vält-

tämätöntä eikä kuuntelua voida nykyisellä tekniikalla suorittaa esimerkiksi kuunneltavien tilojen ulkopuolelta käsin. Tämän vuoksi tavoite ei ole tältäkkään osin saavutettavissa lievemmin kotirauhaa ja yksityisyyttä loukkaavilla keinoilla.

Suhteellisuusvaatimuksen osalta on huomattava, että kaikki kyseeseen tulevat rikokset ovat poikkeuksellisen vakavia rikoksia, joiden tehokas selvittäminen on erityisen tärkeää ja joiden selvittämisessä teknisen kuuntelun käyttömahdollisuudella saattaa olla keskeinen merkitys.

Ehdotukseen sisältyy erityisiä oikeusturvajärjestelyjä. Vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta päättäisi aina tuomioistuin. Lisäksi tuomioistuimen olisi lupa-asiaa käsitellessään määrättävä rikoksesta epäillyn etuja valvomaan julkinen asiamies, jonka tehtävänä olisi valvoa epäillyn etuja pakkokeinoina koskevan lupa-asian käsittelyssä. Järjestely turvaisi epäillyn etujen lisäksi myös kuunneltavien tilojen muiden haltijoiden etuja sekä toiminnan luotettavuutta yleisemminkin.

4.6. Muut pakkokeinolain muutokset

Pakkokeinolain pidättämistä ja vangitsemista koskevia erityisiä edellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että epäilty voitaisiin pidättää ja vangita jo jos on syytä epäillä, että hän lähtee pakoon, hävittää todisteita tai jatkaa rikollista toimintaa. Sitä vastoin rikosepäilyn osalta edellytettäisiin edelleen todennäköisiä syitä. Matkustamiskiellon edellytyksiä muutettaisiin vastaavasti. Vangitsemisasiasta olisi otettava uudelleen käsiteltäväksi tuomion antamiseen asti kahden viikon välein, jos vangittu sitä pyytää eikä viran puolesta niin kuin nykyisin.

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytyksiä muutettaisiin siten, että toimenpide ei edellyttäisi todennäköisiin syihin perustuvaa epäilyä, vaan se voitaisiin kohdistaa jo rikoksesta epäiltyyn. Muutoksen tavoitteena on varmistaa rikoshyödyn poisottaminen.

Vastaavasti kotietsinnän ja henkilöntarkastuksen toimittaminen ei enää edellyttäisi, että henkilöä todennäköisin syihin epäillään rikoksesta, vaan riittäisi, että on syytä epäillä häntä rikoksesta. Kotietsinnän toimittaminen

muualla kuin rikoksesta epäillyn luona edellyttäisi kuitenkin, että erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saada näyttöä rikoksesta. Henkilöntarkastuksen kohdistaminen muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn edellyttäisi, että erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että löydetään takavarikoitava esine tai saadaan näyttöä rikoksesta.

Edellä käsitellyn telekuuntelun lisäksi tutkinnanjohtaja voisi kiireellisissä tapauksissa päättää myös televalvonnan ja tietyissä tapauksissa teknisen katselun ja kuuntelun alkamisesta, mutta lupavaatimus olisi tässäkin tapauksessa mahdollisimman pian ja viimeistään 24 tunnin kuluttua tehtävä tuomioistuimelle. Muutoksen merkitystä on tarkemmin käsitelty telekuuntelua koskevien muutosten yhteydessä.

Nämä pakkokeinolain muutokset eräiltä osin laajentavat pakkokeinojen käyttöalaa, mutta muutokset ovat niin vähäisiä, että ne eivät aiheuta perusoikeussuojan kannalta ongelmia.

4.7. Säättämisjärjestyksen arviointi

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisenjärjestyksessä. Koska säättämisjärjestystä koskeva kysymys kuitenkin on tulkinnanvarainen, siitä on tarpeen pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**esitutkintalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkinta lain (449/1987) 2 §:n 2 momentti, 4 a §, 42 §:n 2 momentti ja 43 a §, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 2 momentti laissa 498/1995 sekä 4 a §, 42 §:n 2 momentti ja 43 a § laissa 692/1997,

muutetaan 4 § ja 5 §:n 1 momentti, 17 §:n 1 momentti, 19 §, 22 §, 24 §:n 2 momentti, 28 §:n 1 momentti, 29 §:n 1 momentti, 30 §:n 1 momentti, 33 §, 39 §:n 2 ja 3 momentti, 43 §, 44 §:n 1 ja 2 momentti sekä 45 §:n 2 momentti,

sellaisena kuin niistä ovat 5 §:n 1 momentti, 28 §:n 1 momentti ja 43 § osaksi mainitussa laissa 692/1997, 19 § mainitussa laissa 498/1995, 33 § laissa 452/1999 sekä 44 §:n 2 momentti laissa 203/1997 sekä

lisätään 9 §:ään uusi 2 momentti ja 24 §:ään uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 38 a—38 c §, 39 a § ja 38 a §:n edelle uusi väliotsikko sekä laista lailla 692/1997 kumotun 47 §:n tilalle uusi 47 § seuraavasti:

4 §

Esitutkinta saadaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.

Jos viranomainen sen perusteella, mitä muussa laissa säädetään, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen, esitutkinta toimitetaan vain erityisestä syystä.

Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

5 §

Esitutkinnassa selvitetään:

1) rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat

asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat;

2) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; sekä

3) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi.

9 §

Jos esitutkinnassa ilmenee, ettei henkilöä, jolle on kuulustelussa tai muuten ilmoitettu hänen asemansa rikoksesta epäiltynä, enää ole syytä epäillä rikoksesta, mutta ettei esitutkintaa kokonaisuudessaan voida päättää 43 §:ssä säädetyllä tavalla, esitutkinta lopetetaan hänen osaltaan.

17 §

Jokainen, jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä rikoksesta tai jonka läsnäolo esitutkintoimenpidettä suoritettaessa on muutoin tarpeen rikoksen selvittämiseksi, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan sen kihlakunnan alueella, missä hän oleskelee.

19 §

Rikospaikalta tai sen välittömästi läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muuhun saman kihlakunnan alueella olevaan paikkaan, jos häntä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla. Jos hän ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy noudattamasta kehotusta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

Henkilö, jonka havaitaan poistuvan rikospaikalta, saadaan ottaa kiinni 1 momentissa tarkoitetun kehotuksen antamiseksi, jos olosuhteet ovat sellaiset, ettei kehotusta voida muuten saattaa hänen tietoonsa ja asian selvittäminen muuten vaarantuisi.

22 §

Kuulusteltavan on oltava itse läsnä kuulustelussa.

Jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta, asianosainen saa kuitenkin antaa lausumansa asiamiehen välityksellä taikka puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä. Samoin edellytyksin saadaan todistajaa kuulustella puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä. Rikoksesta epäillyn osalta edellytyksenä on lisäksi, että asia on merkitykseltään vähäinen eikä epäily kiistä rikosilmoituksen oikeellisuutta tai että kysymyksessä on aikaisemmin suoritettun kuulustelun vähäinen täydentäminen. Kuulustelupöytäkirjasta on käytävä ilmi, miltä osin lausuma tai kertomus on annettu asiamiehen välityksellä, puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä.

Asianosaiselta on otettava vastaan hänen tarjoamansa kuulustelukertomusta täydentävät kirjalliset selvitykset. Erityisistä syistä tällaisia selvityksiä voidaan ottaa vastaan

myös todistajalta tätä kuulusteltaessa.

24 §

Kuulustelua ei saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana, paitsi:

- 1) kuulusteltavan pyynnöstä;
- 2) suppeassa esitutkinnassa, johon kuulusteltava on 19 §:n mukaan velvollinen heti jäämään tai saapumaan; tai
- 3) jos siihen on muu erityinen syy.

Kuulusteltavalle on annettava tilaisuus säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon.

28 §

Jos todistajalla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi tai rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi ja pois ottamiseksi, ja hän kieltäytyy sitä ilmaisemasta, vaikka hän olisi siihen velvollinen tai 27 §:n 2 momentin mukaan oikeutettu, todistajan kuulustelu toimitetaan tutkinnanjohtajan pyynnöstä tuomioistuimessa.

29 §

Kuulusteltavalle on ennen kuulustelua ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa. Epäillylle on samalla ilmoitettava, mistä teosta häntä epäillään.

30 §

Kuulusteltavan pyynnöstä on kuulustelussa oltava läsnä luotettava ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 43 §:n mukaan esteetön todistaja. Tutkija voi myös omasta aloitteestaan kutsua todistajan saapuville. Jollei kuulustelua voida tutkintaa vaarantamatta viivyttaa, se saadaan kuulusteltavan pyynnöstä huolimatta pitää ilman todistajaa. Kahdeksaatoista vuotta nuorempaa epäiltyä ei kuitenkaan saa kuulustella ilman todistajaa, paitsi jos kuulustelussa on läsnä hänen avustajansa tai laillinen edustajansa taikka sosiaalilautakunnan edustaja.

33 §

Jos kuulusteltava ei ole täyttänyt viittätoista vuotta, hänen huoltajallaan, edunvalvojal-

laan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla läsnä kuulustelussa.

Jos asianomistajana tai epäiltynä kuulusteltava on viisitoista vuotta täyttänyt vajaavaltainen, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 tai 2§:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella.

Tutkija voi kieltää vajaavaltaisen 1 ja 2 momentissa tarkoitetun edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta.

Kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen edustajille, milloin se käy vaikeudetta päinsä. Ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, paitsi jos vajaavaltainen on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämättömästi viipymättä kuulustella. Tällöin vajaavaltaisen edustajalle on ilmoitettava kuulustelusta mahdollisimman pian.

Muut esitutkintatoimenpiteet

38 a §

Rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi asianomistaja tai todistaja voidaan velvoittaa osallistumaan tunnistajana tilaisuuteen, jossa tunnistettavan rikoksesta epäillyn lisäksi käytetään vertailuhenkilöitä (ryhmätunnistus).

Ryhmätunnistus on järjestettävä siten, että sen tulos on mahdollisimman luotettava. Vertailuhenkilöinä ei saa käyttää henkilöitä, joiden ulkonäkö poikkeaa epäillystä tunnistamisen luotettavuutta vähentävällä tavalla. Vertailuhenkilöitä ryhmätunnistuksessa on oltava vähintään viisi.

Muiden henkilöiden, kuten avustajan, oikeudesta olla läsnä ryhmätunnistuksessa on voimassa, mitä kuulustelusta säädetään.

Ryhmätunnistamisesta on laadittava pöytäkirja, ja se on tämän lisäksi tallennettava videotallenteeseen tai muuhun siihen verrattavaan kuvatalenteeseen.

Tarkempia säännöksiä ryhmätunnistuksesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

38 b §

Sivullinen henkilö voidaan velvoittaa osal-

listumaan ryhmätunnistukseen vertailuhenkilönä vain, jos se on rikoksen laatu huomioiden ottaen tärkeää asian selvittämiseksi. Vertailuhenkilö voi kuitenkin kieltäytyä osallistumasta tunnistamistilaisuuteen, jos osallistuminen aiheuttaisi hänelle kohtuutonta haittaa.

Ryhmätunnistukseen osallistuneella sivullisella on oikeus saada siitä kohtuullinen korvaus. Korvauksen määrästä säädetään sisäasiainministeriön asetuksella.

38 c §

Mitä 38 a §:ssä säädetään ryhmätunnistuksesta, on soveltuvin osin voimassa myös tunnistuksessa, jossa käytetään valokuvia tai muuta kuvatalennetta.

39 §

Pöytäkirjattu kertomus on heti kuulustelun päätyttyä annettava kuulustellun tarkastettavaksi. Kuulustellulta on tiedusteltava, onko hänen kertomuksensa oikein kirjattu. Kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä myös sellainen kirjaamista koskeva korjaus- tai lisäyspyyntö, jonka vuoksi pöytäkirjaa ei ole muutettu. Pöytäkirjaa ei saa muuttaa sen jälkeen, kun kuulusteltu on sen tarkastanut ja pyydetty korjaukset ja lisäykset on tehty.

Kuulustelu voidaan tallentaa pöytäkirjaimisen lisäksi videotallenteeseen, siihen rinnastettavaan muuhun kuvatalenteeseen tai äänitallenteeseen. Kuulustellulle on varattava tilaisuus tarkastaa ääni- tai kuvatalenne. Tarkempia säännöksiä tallentamisesta ja tallenteen tarkastamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

39 a §

Asianomistajan tai todistajan kuulustelu on tallennettava videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuvatalenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai kehitystason vuoksi todennäköisesti voida siinä haittaa kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti. Kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulustelumenetelmille, kuulusteluun osallistuvien henkilöiden määrälle ja muille kuulusteluolosuhteille. Tutkinnanjohtaja voi

päätää, että muukin kuin esitutkintaviranomainen voi kuulustelijan valvonnassa esittää kysymykset kuulusteltavalle. Rikoksesta epäillylle on varattava tilaisuus kuulustelijan välityksellä esittää kysymyksiä kuulusteltavalle.

43 §

Esitutinnan valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkinnan suorittamista tai rangaistusmääräyksen antamista varten.

Esitutkinta lopetetaan kuitenkin saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, jos:

1) tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaadetta; tai

2) esitutkintaviranomainen on tutkinnan aloittamisen jälkeen päättänyt 4 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitetulla perusteella luopua enemmistä toimenpiteistä.

Esitutkintaviranomainen voi 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetussa tapauksessa antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen tai kirjallisen huomautuksen.

44 §

Yksinkertaisissa ja selvissä asioissa saadaan toimittaa suppea esitutkinta, jos teosta ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen johdosta saadaan kuitenkin toimittaa suppea esitutkinta vain, jos asia käsitellään rikesakkoasiana tai rangaistusmääräysmenetelyssä.

Suppeassa esitutkinnassa ei ole tutkinnanjohtajaa. Kuulustelukertomukseen merkitään vain kuulusteltavan lausuman pääsisältö, joka voidaan kirjata kuulustelupöytäkirjan sijasta muuhun asiakirjaan.

45 §

Avustajana yksittäistapauksessa ei saa toimia se, joka:

1) on toiminut rikoksesta epäillyn neuvonantajana tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa;

2) toimii tai on toiminut tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa sellaisen henkilön avustajana, jonka edut ovat ristiriidassa asianosaisen kanssa;

3) toimii toisen rikoksesta epäillyn avustajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa, mikäli hänen toimimisensa asianosaisen avustajana voi vaikeuttaa asian selvittämistä;

4) toimii tai on toiminut tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa pakkokeinolain 5 a luvun 6 a §:ssä tarkoitettuna julkisena asiamiehenä;

5) harjoittaa oikeudellisten toimeksiantojen hoitamista yhdessä sellaisen henkilön kanssa, joka 1—4 kohdassa tarkoitetusta syystä ei saisi toimia asianosaisen avustajana;

6) on epäiltynä tai todistajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa; tai

7) on virkamiehenä tai muuten julkista valtaa käyttäen osallistunut toimenpiteisiin tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa taikka tällaista rikosta koskevassa asiassa.

47 §

Kun on päätetty, ettei esitutkintaa toimiteta tai että esitutkinta lopetetaan 4 §:n 3 momentin, 9 §:n 2 momentin tai 43 §:n 2 momentin perusteella, tutkinnan johtajan on huolehdittava siitä, että päätöksestä viipymättä ilmoitetaan asianomistajalle ja esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 _____ .

2.

Laki**pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 6 luvun 6 § sellaisena kun se on laissa 565/1997

muutetaan 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta, 6 §:n 1 kohta, 21 §:n 3 momentti, 23 ja 24 § sekä 27 §:n 2 momentti, 2 luvun 1 ja 3 § sekä 6 §:n 2 ja 3 momentti, 3 luvun 1 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentti ja 4 §:n 2 momentti, 5 luvun 1, 2, 8, 10 ja 11 §, 5 a luvun 1—5 §, 6 §:n 1 ja 2 momentti, 7 §:n 1 ja 2 momentti, 9, 13 § ja 14 § sekä 6 luvun 5 §,

sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta ja 2 luvun 1 § laissa 213/1995, 1 luvun 6 §:n 1 kohta laissa 886/1995, 1 luvun 21 §:n 3 momentti, 23 ja 24 § sekä 2 luvun 3 § ja 6 §:n 3 momentti laissa 693/1977, 5 luvun 1 ja 10 § osaksi laissa 566/1998, 5 luvun 11 § laissa 855/2001, 5 a luvun 1 §, 6 §:n 1 momentti, 7 §:n 1 ja 2 momentti, 11 §:n 2 momentti, 13 ja 14 § laissa 402/1995, 5 a luvun 2 § laissa 1026/1995, 5 a luvun 3 §:n 1 momentti laissa 22/2001, 5 a luvun 4 ja 5 § osaksi mainitussa laissa 402/1995 ja laissa 366/1999, 5 a luvun 6 §:n 2 momentti ja 6 luvun 5 § laissa 565/1997, sekä

lisätään 1 lukuun siitä mainitulla lailla 693/1997 kumotun 22 §:n tilalle uusi 22 §, 5 luvun 12 §:ään uusi 4 momentti sekä 5 a lukuun 3 a, 4 a, 4 b, 6 a—6 c § seuraavasti:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

3 §

Pidättämisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätke-mällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää *pidättämiseen oikeutettu virkamies*. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, lääninpoliisijohtaja, poliisitarkastaja, lääninylikomisario, lääninkomisario, poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, nimismies, keskusrikospoliisin päällikkö, apulaispäällikkö ja toimistopäällikkö, suojelupoliisin päällikkö, osastopäällikkö ja esitutkinta-tehtäviin määrätty ylitarkastaja, liikkuvan poliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario;

21 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Vangittua vastaajaa koskevan syyteasian tuomioistuinkäsittelyssä noudatettavista määräajoista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997).

22 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Jos rikoksesta epäilty on vangittu, tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen ensimmäisenä oikeusasteena, on otettava vangitsemisasiantomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä, jos vangittu sitä pyytää. Vangitsemisasiantomia ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluessa asian edellisestä käsittelystä.

Tuomioistuimen tulee ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi tätä aikaisemminkin, jos siihen on erityistä aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan johdosta.

Vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuuluksi vangitsemisasiantomia uudelleen käsiteltäessä, jollei vangittu tai pidättämiseen oikeutettu virkamies ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuuluksi tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä.

23 §

Vangittuna pitämisestä määrääminen eräissä tapauksissa

Jos tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn taikka määrää toimitettavaksi uuden pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, on sen samalla tutkittava, onko syytä pitää hänet edelleen vangittuna. Vangitsemisasiantomia uudelleen käsittely ei kuitenkaan ole tarpeen sinä aikana, kun pääkäsittelyä on lykätty jonkun samassa asiassa vastaajana olevan mielentilan tutkimisen johdosta. Vangittuna pitämisestä on myös määrättävä, jos tuomioistuin ei julista tuomiota heti pääkäsittelyn päätyttyä.

24 §

Vangitun päästäminen vapaaksi

Käsitellessään kysymystä vangitun pitämisestä edelleen vangittuna tuomioistuimen on määrättävä hänet päästettäväksi heti vapaaksi, jos se varattuaan asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuuden tulla kuulluksi katsoo, ettei edellytyksiä vangittuna pitämiseen enää ole.

Tuomioistuimen on asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syytettä ei ole nostettu sille määrättyssä ajassa eikä sen kuluessa ole pyydetty määräajan pidentämistä. Vangittua tai hänen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsittelyyn.

27 §

Muutoksenhaku

Vangittu saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaika. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Jollei kantelua jätetä tutkimatta tai selvästi perusteettomana hylätä, sen johdosta on asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle varattava tilaisuus vastauksen antamiseen hovioikeuden tarkoi-

tuksenmukaiseksi katsomalla tavalla, jollei se ole ilmeisesti tarpeetonta.

2 luku

Matkustuskielto

1 §

Matkustuskiellon edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:

1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

2) jatkaa rikollista toimintaa.

3 §

Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

Esitutkinnan aikana matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen matkustuskiellosta. Kun asia esitutkinnan päätyttyä on siirretty syyttäjälle, matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää syyttäjä. Mitä tässä momentissa säädetään, on voimassa myös tuomioistuimen hylättyä 6 §:n 3 momentissa tarkoitetun vaatimuksen.

Syytteen nostamisen jälkeen matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. Tuomioistuin saa tällöin määrätä syytetyt matkustuskieltoon vain syyttäjän vaatimuksesta.

Vangitsemisvaatimusta sekä vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään tuomioistuin saa 1 §:ssä säädetyn edellytyksin määrätä epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Tällöin tuomioistuin päättää tätä matkustuskieltoa koskevasta asiasta myös ennen syytteen nostamista. Vangitsemispäätöksestä tehdyn kantelun johdosta

määrättyä matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää kuitenkin vangitsemispäätöksen tehnyt tuomioistuin.

6 §

Matkustuskiellon kumoaminen

Matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin saa asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Matkustuskieltoon määrättyllä on jo ennen syytteen nostamista oikeus saattaa kysymys pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämän matkustuskiellon voimassa pitämisestä tuomioistuimen tutkittavaksi. Tuomioistuimen on kumottava kielto tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu määräys kokonaan tai osittain, jos se varattuaan asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuuden tulla kuulluksi katsoo, ettei matkustuskiellon pitämiseen sellaisenaan voimassa ole edellytyksiä.

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset

Jos on olemassa vaara, että rikoksesta epäilty tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomitavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon enintään määrä, joka oletettavasti vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta ja menettämisseuraamusta.

3 §

Väliaikaistoimenpiteet

Jos 1 §:ssä säädetty edellytykset ilmeisesti ovat olemassa eikä asia siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saa panna siinä mainittua omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Tämä toimenpide peräytyy, jos vaatimusta hukkaamiskiellostä tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa väliaikaisen määräyksen antamisesta. Jos väliaikainen hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko olisi 4 §:n 1 momentissa tarkoitetusta syyistä kumottava ennen kuin tuomioistuin on alkanut käsitellä asiaa, tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on kumottava väliaikaistoimenpide.

4 §

Hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon kumoaminen

Tuomioistuimen on kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko myös, jollei syytettä nosteta neljän kuukauden kuluessa hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään neljäksi kuukaudeksi kerrallaan.

5 luku

Etsintä*Paikkaan kohdistuva etsintä*

1 §

Kotietsintä esineen löytämiseksi

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvitettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, saadaan rikoksesta epäillyn ha-

linnassa olevassa rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai suljetussa kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Muualla kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa saadaan kotietsintä toimittaa vain, kun rikos on tehty siellä tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnällä löydetään takavarikoitava tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus taikka muutoin saadaan selvitystä rikoksesta.

Paikassa, johon yleisöllä on pääsy tai jossa rikoksentehtäjillä on tapana oleskella taikka sellaista omaisuutta, jota etsitään, on tapana ostaa tai ottaa pantiksi, saadaan kotietsintä 1 momentissa säädettyssä tarkoituksessa toimittaa riippumatta rikoksesta säädetystä rangaistuksesta.

2 §

Kotietsintä henkilön löytämiseksi

Edellä 1 §:n 1 momentissa mainitussa etsittävän hallinnassa olevassa paikassa saadaan toimittaa kotietsintä kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan taikka sinne rikosasiassa haastettavan vastaajan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi.

Muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa saadaan kotietsintä toimittaa vain, jos etsittävän henkilön erittäin pätevin perustein voidaan olettaa oleskelevan siellä. Tästä riippumatta etsintä saadaan toimittaa paikassa, johon yleisöllä on pääsy tai jossa rikoksentehtäjillä on tapana oleskella.

8 §

Paikantarkastus

Muualla kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa paikassa saadaan, vaikkei yleisöllä ole sinne pääsyä, toimittaa rikoksesta säädetystä rangaistuksesta riippumatta paikantarkastus

takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Paikantarkastus saadaan vastaavasti toimittaa 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun henkilön tavoittamiseksi. Paikantarkastuksesta päättää syyttäjä, tutkinnanjohtaja tai tutkija. Paikantarkastukseen ei sovelleta 3—7 §:n säännöksiä kotietsinnästä.

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, taikka lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä huvaton käyttö, lievä vahingonteko tai lievä petos, rikoksesta epäillylle saadaan toimittaa henkilöntarkastus takavarikoitavan taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Muu kuin rikoksesta epäilty saadaan tarkastaa vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että tarkastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus taikka muutoin saada selvitystä rikoksesta.

11 §

Henkilönkatsastuksen edellytykset

Henkilönkatsastus saadaan 10 §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa kohdistaa siihen, jota todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, taikka rattijuopumuksesta tai huumausaineen käyttörikoksesta. Jollei epäilyyn ole todennäköisiä syitä, epäilty saadaan katsastaa vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että katsastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine

tai omaisuus taikka muutoin saada selvitystä rikoksesta.

Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, saadaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun vastaavan tutkinnan suorittamiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä henkilöille, joita ei epäillä kyseisestä rikoksesta, milloin erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että DNA-tunnisteella tai muulla edellä tarkoitetulla tutkinnalla voidaan saada selvitystä rikoksesta. DNA-tunniste sekä muut vastaavat tutkintatulokset on hävitettävä ja säilytetyt näytteet tuhottava, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

12 §

Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen

Henkilönkatsastuksen yhteydessä tehtävää tutkimuksesta ei saa aiheutua tutkittavalle sanottavaa haittaa.

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

1 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *telekuuntelulla* yleisen tai muun telemarkkinalain (396/1997) soveltamisalaan kuuluvan televerkon kautta teleliittymään, sähköpostiosoitteeseen tai muuhun sellaiseen teleosoitteeseen taikka telepäätelaitteeseen tulevan taikka siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi;

2) *televalvonnalla* salassapidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty 1 kohdassa tarkoitettuun televerkkoon kytketystä teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen sekä matkaviestimen sijaintitiedon hankkimista ja tällä i-

sen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista;

3) *teknisellä tarkkailulla*

a) sellaisen keskustelun tai viestin kuuntelua tai tallentamista salaa teknisellä laitteella, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu (*tekninen kuuntelu*);

b) tietyn henkilön tai paikan, jossa epäillyn voidaan olettaa oleskelevan, jatkuvaa tai toistuvaa kuvaamista tai tarkkailua salaa kiikarilla, kameralla, videokameralla tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä (*tekninen katselu*); sekä

c) kulkuneuvon tai tavaran seurantaan siihen kiinnitetyllä radiolähettimeillä tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä (*tekninen seuranta*).

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, luvattomasta tiedustelutoiminnasta,

2) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta, valtiopetoksen valmistelusta,

3) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä,

4) taposta, murhasta, surmasta,

5) törkeästä vapaudenriistosta, ihmisryöstöstä, panttivangin ottamisesta,

6) törkeästä ryöstöstä, törkeästä kiristyksestä,

7) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta,

8) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta, aluksen kaappauksesta,

9) törkeästä vahingonteosta,

10) törkeästä kiskonnasta,

11) törkeästä rahanväärennyksestä,

12) törkeästä ympäristön turmelemisesta,

13) törkeästä huumausainerikoksesta taikka

14) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Lupa 1 momentin mukaiseen telekuunteluun voidaan siinä säädetyin edellytyksin antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta liiketai ammattitoimintaan liittyvästä sellaisesta

1) törkeästä lahjuksen antamisesta,

2) törkeästä kavalluksesta,

3) törkeästä veropetoksesta, törkeästä avustuspetoksesta,

4) törkeästä väärennyksestä,

5) törkeästä petoksesta,

6) törkeästä velallisen epärehellisyydestä, törkeästä velallisen petoksesta,

7) törkeästä lahjuksen ottamisesta, törkeästä virka-aseman väärinkäytöstä,

8) törkeästä säännöstelyrikoksesta,

9) törkeästä sisäpiirintiedon väärinkäytöstä tai törkeästä kurssin vääristämisestä taikka

10) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

jossa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

3 §

Televalvonnan edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta,

2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen, laittomasta uhkauksesta, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta tai huumausainerikoksesta, tai

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä teleliitty-

mään, telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen taikka hankkia epäillyn hallussa olevan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä matkaviestimen sijaintitiedot taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä tai laite, jos televalvonnalla saatavilla tiedoilla taikka teleliittymän tai telepäätelaitteen sulkemisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan asianomistajan suostumuksella antaa lupa kohdistaa televalvontaa tämän hallussa olevaan tai muuten käyttämään teleliittymään tai telesoitteeseen siltä osin kuin se on tarpeen 1 momentissa tarkoitettujen rikosten selvittämiseksi. Jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta joku on saanut surmansa, luvan myöntäminen ei edellytä surmatun oikeudenomistajien suostumusta.

3 a §

Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen

Tutkittaessa rikosta, jota tarkoitetaan 3 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa, rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa saada tieto niistä matkaviestimistä, joista silloin kun rikoksen voidaan olettaa tapahtuneen on kirjautunut tieto rikoksen oletettujen tekopaikan tai muun rikoksen selvittämisen kannalta merkityksellisen paikan läheisyydessä sijaitsevan tukiaseman kautta telejärjestelmään, jos tietojen saamisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

4 §

Teknisen kuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai

2) huumausainerikoksesta, tai

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittava viranomainen saa kohdistaa epäiltyyn teknistä kuuntelua, jos kuuntelulla saatavilla tiedoilla voi-

daan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Teknistä kuuntelua saa 1 momentin nojalla kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan vakituiseen asumiseen tarkoitettujen tilan ulkopuolella. Teknistä kuuntelua saa lisäksi kohdistaa epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Kun on syytä epäillä jotakuta 2 §:n 1 momentissa tarkoitettua rikoksesta, rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

Kuuntelulaite saadaan sijoittaa kuuntelun kohteena oleviin tiloihin, jos kuuntelun suorittaminen sitä edellyttää. Esitutkinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin.

4 a §

Teknisen katselun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, epäiltyyn tai tiettyyn paikkaan, jossa hänen voidaan olettaa oleskelevan, saadaan kohdistaa teknistä katselua, jos katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Jos tekninen katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan rangaistusta rangaistuslaitoksessa suorittavaan, pakkolaitokseen eristettyyn tai tutkintavankiin edellytetään kuitenkin, että epäily koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka huumausainerikosta tai näiden rikosten rangaistavaa yritystä ja että katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn

vain hänen ollessaan vakituiseen asumiseen tarkoitettun tilan ulkopuolella. Teknistä katselua saa lisäksi kohdistaa epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Katselulaite saadaan sijoittaa katselun kohteena oleviin tiloihin, jos katselun suorittaminen sitä edellyttää. Esitutinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin.

4 b §

Teknisen seurannan edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, hänen käyttämänsä kulkuneuvon tai rikoksen kohteena olevaan tavaraerään saadaan rikoksen selvittämiseksi kohdistaa teknistä seurannaa.

Seurantalaitte saadaan sijoittaa seurattavan kulkuneuvon sisälle, jos seurannan suorittaminen sitä edellyttää. Esitutinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi päästä kulkuneuvon sisälle.

5 §

Toimenpiteestä päättäminen

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta 1 luvun 9§:ssä tarkoitettu tai muu tuomioistuimessa, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä, päättää luvan myöntämisestä:

- 1) telekuunteluun;
- 2) televalvontaan;
- 3) 3 a §:ssä tarkoitettujen matkaviestimien sijaintitiedon hankkimisesta;
- 4) vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaan tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun, kun rangaistuslaitoksen johtajalle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi;

5) edellä 4§:n 3 momentissa tarkoitettuun tekniseen kuunteluun; sekä

6) tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun, jossa kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitettu sijoittaa epäillyn käyttämään kulkuneuvon tai siihen tilaan, jossa epäilty oleksellee.

Jos 1 momentin 1, 2 ja 6 kohdassa tarkoitettu toimenpide ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää toimenpiteestä siihen asti, kunnes tuomioistuimessa ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Vaatimus voidaan esittää myös puhelimitse, jolloin sen sisältö on kirjallisesti vahvistettava jälkikäteen. Vaatimus on tehtävä heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta.

Tutkinnanjohtajan esityksestä esitutinnan toimittamisesta vastaavan poliisiyksikön päällikkönä tai apulaispäällikkönä toimiva poliisimies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitettua teknisestä kuuntelusta. Tullilaitoksen toimittamassa esitutkinnassa päätöksen tekee tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön tai tutkintatoimiston taikka tullipiirin päällikkö. Jos tutkinnanjohtajana on virallinen syyttäjä, päätöksen tekee kyseinen syyttäjä.

Jos 3 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja saa päättää asiasta siihen asti, kunnes 3 momentissa tarkoitettu virkamies on ratkaissut kuuntelua koskevan esityksen. Esitys on tehtävä heti kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kuuntelun aloittamisesta.

Tutkinnanjohtaja päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitettua teknisestä katselusta sekä teknisestä seurannasta.

6 §

Lupa-asian käsittely tuomioistuimessa

Edellä 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä 1 luvussa säädetään vangitsemisasiain käsittelystä.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä ollessa. Asia ratkaistaan kuulematta rikoksesta epäiltyä taikka teleliittymän, telesoitteen tai tele-

päätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa teleliittymän tai teleosoitteen haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen tutkinnallisista syistä ole estettä.

6 a §

Julkinen asiamies

Ottaessaan käsiteltäväksi 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua teknistä kuuntelua koskevan lupa-asian tuomioistuimen on määrättävä kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja valvomaan julkinen asiamies.

Julkinen asiamies on velvollinen huolellisesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvomaan kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn etuja.

Julkisen asiamiehen tehtävää hoitava tai hoitanut ei saa oikeudettomasti paljastaa seikkaa, josta hän on tehtävää suorittaessaan saanut tiedon.

6 b §

Julkisen asiamiehen kelpoisuusvaatimukset

Julkiseksi asiamieheksi on määrättävä suostumuksensa perusteella asianajaja tai julkinen oikeusavustaja. Julkiseksi asiamieheksi määrättävää on kuultava tehtävään määräämisestä.

Julkisen asiamiehen yksittäistapaukseen liittyvien kelpoisuusvaatimusten osalta noudatetaan soveltuvin osin, mitä esitutkintalain 45 §:n 2 momentissa säädetään avustajan yksittäistapauksiin liittyvistä kelpoisuusvaatimuksista.

Julkiselle asiamiehelle annettu määräys voidaan pätevistä syistä peruuttaa.

Julkinen asiamies ei saa ilman tuomioistuimen lupaa panna toista sijaansa.

6 c §

Julkiselle asiamiehelle maksettava palkkio ja korvaus

Julkiselle asiamiehelle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulain (/2002) 17 ja 18 §:ssä säädetään avustajan palkkioista ja korvauksista.

Päätökseen, jolla on määrätty julkiselle asiamiehelle palkkiota tai korvausta, saa hakea muutosta. Muutosta haettaessa on noudatettava, mitä valittamisesta asianomaisen tuomioistuimen päätöksestä on säädetty.

7 §

Luvan ja päätöksen ehdot

Telekuuntelua ja televalvontaa koskeva lupa voidaan antaa kerrallaan enintään yhdeksi kuukaudeksi. Luvassa on määriteltävä toimenpiteen kohteena oleva teleliittymä, teleosoite tai telepäätelaitte ja henkilöt. Televalvontaa koskeva lupa voidaan myöntää koskemaan myös päätöstä edeltänyttä tiettyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi. Tuomioistuin voi liittää lupaan muitakin rajoituksia ja ehtoja. Matkaviestimien sijaintitiedon hankkimista koskevassa luvassa on mainittava ajanjakso ja tukiasema, jota lupa koskee.

Teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös voidaan antaa kerrallaan enintään yhdeksi kuukaudeksi. Teknistä tarkkailua koskevassa luvassa tai päätöksessä on mainittava ne henkilöt ja paikat sekä kulkuneuvot ja tavaraerät, joihin pakkokeino saadaan kohdistaa. Lupaan tai päätökseen voidaan liittää muitakin rajoituksia ja ehtoja.

9 §

Teleyrityksen avustamisvelvollisuus

Teleyrityksen on suoritettava televerkkoon telekuuntelun ja -valvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava tutkinnanjohtajan käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö. Te-

leyrityksen on lisäksi annettava tutkinnanjohtajan käyttöön halussa olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.

Esitutinnan toimittajalla sekä toimenpiteen suorittajalla ja avustavalla henkilöstöllä on telekuuntelua varten tarpeellisen yhteyden kytkemiseksi oikeus päästä myös muihin kuin teleyrityksen hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan asuintiloihin.

11 §

Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi tai esitutkinta muuten on päätetty lopettaa, epäillylle on ilmoitettava häneen kohdistetuista tässä luvussa tarkoitetuista pakkokeinoista. Jollei asiassa ole päätetty tutkinnan lopettamisesta tai asiaa saatettu syyttäjän harkittavaksi vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta, pakkokeinon käytöstä on viimeistään tällöin ilmoitettava epäillylle. Tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan esityksestä tärkeästä tutkinnallisesta syystä päättää, että ilmoitus saadaan tehdä myöhemmin tai että se saadaan jättää tekemättä.

13 §

Ylimääräisen tiedon säilyttäminen

Telekuuntelulla tai teknisellä kuuntelulla saatu ylimääräinen tieto, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa telekuuntelua tai teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös koskee, on hävitettävä sen jälkeen kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Tieto saadaan kuitenkin säilyttää ja tieto tallettaa esitutkintaviranomaisten poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa (509/1995) tarkoitettuihin rekistereihin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa saadaan käyttää telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, taikka tietoa tarvitaan rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettuna rikoksen estämiseen. Tiedot, joita

ei ole hävitettävä, on säilytettävä vielä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Edellä 3 a §:ssä tarkoitettujen matkaviestimien sijaintitiedot on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

14 §

Korvauksen suorittaminen

Teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä luvussa tarkoitettu viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Korvauksen maksamisesta päättää tutkinnan suorittaneen poliisilaitoksen tai poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö sekä hänen määräämänsä taikka tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön päällikkö.

Päätökseen haetaan valittamalla muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

6 luku

Muut pakkokeinot

5 §

DNA-tunnisteiden määrittäminen ja tallettaminen

Rikoksesta epäillylle saadaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. DNA-tunniste saadaan poliisilain (493/1995) 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tallettaa poliisin henkilörekisteriin. Poliisin henkilörekisteriin ei saa tallettaa DNA-tunnistetta, joka sisältää tietoa rekisteröitävän muista henkilökohtaisista ominaisuuksista, kuin sukupuolesta. DNA-tunnisteiden poistamisesta rekisteristä säädetään poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

3.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 1 lukuun uusi 8 a § seuraavasti:

<p>8 a § Ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä voi kutsua asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä suulliseen neuvotteluun, jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa. Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias,</p>	<p>syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostako hän rikoksesta syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä.</p> <p>_____</p> <p>Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu- ta 20 .</p>
---	--

4.

Laki**poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa 3 päivänä marraskuuta 1995 annetun lain (1251/1995) 4 §:n 2 momentti seuraavasti:

<p>4 § <i>Toimivaltuudet</i></p> <p>_____</p> <p>Toimivaltuuksia käytettäessä on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja poliisilaissa säädetään. Pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitettu teknisestä kuuntelusta päättää tutkinnanjohtajan esityksestä pääesikunnan</p>	<p>tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies tai, tämän ollessa tutkinnanjohtaja, pääesikunnan operaatiopäällikkö. Jos asia ei siellä viivytystä, tutkinnanjohtajalla on pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 4 momentissa säädetty toimivalta päättää toimenpiteen aloittamisesta.</p> <p>_____</p> <p>Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu- ta 20 .</p>
--	--

5.

Laki**poliisin henkilökistereistä annetun lain 6 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään poliisin henkilökistereistä 7 päivänä huhtikuuta annettuun lakiin (509/1995) uusi
24 g § seuraavasti:

24 g §

*DNA-tunnisteiden poistaminen poliisin hen-
kilökisteristä*

Pakkokeinolan 6 luvun 5§:n nojalla poliisin henkilökisteriin talletettu DNA-tunniste poistetaan rekisteristä yhden vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän tekemästä päätöksestä, jonka mukaan asiassa ei ole kyseessä rikos tai näyttöä

rikoksesta, taikka siitä, että rekisteröityä vastaan nostettu syyte on lainvoimaisella tuomiolla hylätty tai rangaistus poistettu. Jollei tunnistetta ole aikaisemmin poistettu, se poistetaan viimeistään 10 vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta. Säilytetyt näytteet tuhoetaan samalla kun niitä vastaavat DNA-tunnisteet poistetaan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

6.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 690/1997,
uusi 4 momentti seuraavasti:

11 §

—————
Jos asianomistajan tai todistajan kuulustelu on tallennettu esitutkintalain (449/1987) 39 a §:n nojalla videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuvatallenteeseen, tallenne voidaan ottaa oikeudenkäynnissä

huomioon. Asianomistajaa tai todistajaa ei tämän lisäksi kuulla oikeudenkäynnissä, jos siitä todennäköisesti aiheutuisi hänelle vakavaa haittaa.

—————
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 .

—————
Helsingissä 19 päivänä huhtikuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 2 §:n 2 momentti, 4 a §, 42 §:n 2 momentti ja 43 a §, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 2 momentti laissa 498/1995 sekä 4 a §, 42 §:n 2 momentti ja 43 a § laissa 692/1997,

muutetaan 4 § ja 5 §:n 1 momentti, 17 §:n 1 momentti, 19 §, 22 §, 24 §:n 2 momentti, 28 §:n 1 momentti, 29 §:n 1 momentti, 30 §:n 1 momentti, 33 §, 39 §:n 2 ja 3 momentti, 43 §, 44 §:n 1 ja 2 momentti sekä 45 §:n 2 momentti,

sellaisena kuin niistä ovat 5 §:n 1 momentti, 28 §:n 1 momentti ja 43 § osaksi mainitussa laissa 692/1997, 19 § mainitussa laissa 498/1995, 33 § laissa 452/1999 sekä 44 §:n 2 momentti laissa 203/1997 sekä

lisätään 9 §:ään uusi 2 momentti ja 24 §:ään uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 38 a—38 c §, 39 a § ja 38 a §:n edelle uusi väliotsikko sekä laista lailla 692/1997 kumotun 47 §:n tilalle uusi 47 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Esitutkinta voidaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä, mikäli asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Poliisimies voi kuitenkin antaa tällaiseen rikokseen syylistyneelle huomautuksen.

(4 § 1 mom.)

4 §

Milloin viranomainen sen perusteella, mitä erikseen on säädetty, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen, esitutkinta toimitetaan vain erityisestä syystä.

4 §

Esitutkinta saadaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.

Jos viranomainen sen perusteella, mitä muussa laissa säädetään, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen, esitutkinta toimitetaan

4 a §

Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan toimittamista.

5 §

Esitutkinnassa selvitetään:

1) rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat,

2) rikoksella aiheutettu vahinko ja saavutettu hyöty mahdollisen takavarikon turvaamiseksi sekä

3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan.

9 §

17 §

Jokainen, jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä rikoksesta, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan siinä poliisipiirissä,

vain erityisestä syystä.

Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

(4 §:n 3 mom.)

5 §

Esitutkinnassa selvitetään:

1) rikos, sen teko-olosuhteet, *sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty*, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat;

2) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; sekä

3) *mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi.*

9 §

Jos esitutkinnassa ilmenee, ettei henkilöä, jolle on kuulustelussa tai muuten ilmoitettu hänen asemansa rikoksesta epäiltyinä, enää ole syytä epäillä rikoksesta, mutta ettei esitutkintaa kokonaisuudessaan voida päättää 43 §:ssä säädetyllä tavalla, esitutkinta lopetetaan hänen osaltaan.

17 §

Jokainen, jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä rikoksesta *tai jonka läsnäolo esitutkintatoimenpidettä suoritettaessa on*

jossa hän oleskelee, taikka jos poliisipiirin virkahuone on toisen piirin alueella tai piirin poliisitoimi hoidetaan yhteistoiminnassa toisen piirin kanssa, myös tämän poliisipiirin alueella.

muutoin tarpeen rikoksen selvittämiseksi, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan sen kihlakunnan alueella, missä hän oleskelee.

19 §

Rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muuhun 17 §:ssä tarkoitettulla alueella olevaan paikkaan, jos häntä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla. Jos kehotuksen saanut ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy sitä noudattamasta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

19 §

Rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muuhun saman kihlakunnan alueella olevaan paikkaan, jos häntä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla. Jos hän ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy *noudattamasta kehotusta* tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

Henkilö, jonka havaitaan poistuvan rikospaikalta, saadaan ottaa kiinni 1 momentissa tarkoitettun kehotuksen antamiseksi, jos olosuhteet ovat sellaiset, ettei kehotusta voida muuten saattaa hänen tietoonsa ja asian selvittäminen muuten vaarantuisi.

22 §

Kuulusteltavan on oltava itse läsnä kuulustelussa. *Ennen kuulustelua on kuulusteltavalle ilmoitettava hänen asemansa esituskinnassa.* Asianomistaja ja merkitykseltään vähäisissä asioissa epäilty, joka ei kiistä rikosilmoituksen oikeellisuutta, saa kuitenkin antaa lausumansa asiamiehen välityksellä tai puhelimitse, jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Samoin edellytyksin todistajaa saadaan tutkijan harkinnan mukaan kuulustella puhelimitse. Kuulustelupöytäkirjasta on käytävä ilmi, miltä osin lausuma tai kertomus on annettu asiamiehen välityksellä tai puhelimitse.

22 §

Kuulusteltavan on oltava itse läsnä kuulustelussa.

Asianosaiselta on otettava vastaan hänen tarjoamansa kuulustelukertomusta täydentävät kirjalliset selvitykset. Erityisistä syistä tällaisia selvityksiä voidaan ottaa vastaan myös todistajalta häntä kuulusteltaessa.

Jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta, *asianosainen* saa kuitenkin antaa lausumansa asiamiehen välityksellä taikka puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä. Samoin edellytyksin saadaan todistajaa kuulustella puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä. Rikoksesta epäillyn osalta edellytyksenä on lisäksi, että asia on merki-

tykseltään vähäinen eikä epäilty kiistä rikosilmoituksen oikeellisuutta tai että kysymyksessä on aikaisemmin suoritetun kuulustelun vähäinen täydentäminen. Kuulustelu-pöytäkirjasta on käytävä ilmi, miltä osin lausuma tai kertomus on annettu asiamiehen välityksellä, puhelimitse tai muulla tiedon-siirtovälineellä.

Asianosaiselta on otettava vastaan hänen tarjoamansa kuulustelukertomusta täydentävät kirjalliset selvitykset. Erityisistä syistä tällaisia selvityksiä voidaan ottaa vastaan myös todistajalta tätä kuulusteltaessa.

24 §

Kuulustelua ei saa ilman erityistä syytä pitää kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Kuulusteltavalle on annettava tilaisuus säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon.

28 §

Jos todistajalla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi, ja hän kieltäytyy sitä ilmaisemasta, vaikka hän olisi siihen velvollinen tai 27 §:n 2 momentin mukaan oikeutettu, todistajan kuulustelu toimitetaan tutkinnanjohtajan pyynnöstä tuomioistuimessa.

29 §

Ennen kuulustelua epäillylle on ilmoitettava, mistä teosta häntä epäillään.

30 §

Kuulusteltavan pyynnöstä on kuulustelussa oltava läsnä luotettava ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 43 §:n mukaan esteetön todistaja. Tutkija voi myös omasta aloitteestaan kutsua todistajan saapuville. Jollei kuu-

24 §

Kuulustelua ei saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana, paitsi:

- 1) kuulusteltavan pyynnöstä;
- 2) suppeassa esitutkinnassa, johon kuulusteltava on 19 §:n mukaan velvollinen heti jäämään tai saapumaan; tai
- 3) jos siihen on muu erityinen syy.

Kuulusteltavalle on annettava tilaisuus säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon.

28 §

Jos todistajalla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi tai rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi ja pois ottamiseksi, ja hän kieltäytyy sitä ilmaisemasta, vaikka hän olisi siihen velvollinen tai 27 §:n 2 momentin mukaan oikeutettu, todistajan kuulustelu toimitetaan tutkinnanjohtajan pyynnöstä tuomioistuimessa.

29 §

Kuulusteltavalle on ennen kuulustelua ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa. Epäillylle on samalla ilmoitettava, mistä teosta häntä epäillään.

30 §

Kuulusteltavan pyynnöstä on kuulustelussa oltava läsnä luotettava ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 43 §:n mukaan esteetön todistaja. Tutkija voi myös omasta aloitteestaan kutsua todistajan saapuville. Jollei kuu-

lustelua voida tutkintaa vaarantamatta viivyttaa, se saadaan kuulusteltavan pyynnosta huolimatta pitaa ilman todistajaa. Kahdeksaatoista vuotta nuorempaa epailtya ei saa kuulustella ilman todistajaa.

lustelua voida tutkintaa vaarantamatta viivyttaa, se saadaan kuulusteltavan pyynnosta huolimatta pitaa ilman todistajaa. Kahdeksaatoista vuotta nuorempaa epailtya ei kuitenkaan saa kuulustella ilman todistajaa, paitsi jos kuulustelussa on lasna henen avustajansa tai laillinen edustajansa taikka sosiaalilautakunnan edustaja.

33 §

Jos kuulusteltava on alle 15-vuotias, henen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen on varattava tilaisuus olla lasna kuulustelussa.

Jos asianomistajana tai epailtyna kuulusteltava on 15 vuotta tayttanyt vajaavaltainen tai henkilö, jolle on määraetty edunvalvoja, edunvalvojalle, huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus olla lasna kuulustelussa, jos tama tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissa saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1, 1 a tai 2 §:n mukaan kayttää puhevaltaa päämiehensä sijasta tai ohella.

Edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle edustajalle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta olla lasna kuulustelussa, jos kuulusteltavaa on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymatta kuulustella. Kuulustelusta on tällöin mahdollisimman pian ilmoitettava kuulustellun edustajalle.

33 §

Jos kuulusteltava ei ole täyttännyt viittätoista vuotta, henen huoltajallaan, edunvalvojallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla lasna kuulustelussa.

Jos asianomistajana tai epailtyna kuulusteltava on viisitoista vuotta täyttännyt vajaavaltainen, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla lasna kuulustelussa, jos tama tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissa saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 tai 2 §:n mukaan kayttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella.

Tutkija voi kieltää vajaavaltaisen 1 ja 2 momentissa tarkoitettun edustajan lasnolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta.

Kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava lasnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen edustajille, milloin se käy vaikeudetta päinsä. Ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla lasna kuulustelussa, paitsi jos vajaavaltaista on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymatta kuulustella. Tällöin vajaavaltaisen edustajalle on ilmoitettava kuulustelusta mahdollisimman pian.

Muut esitutkintatoimenpiteet

38 a §

Rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi asianomistaja tai todistaja voidaan velvoittaa osallistumaan tunnistajana tilaisuuteen, jossa tunnistettavan rikoksesta epäillyn lisäksi käytetään vertailuhenkilöitä (**ryhmätunnistus**).

Ryhmätunnistus on järjestettävä siten, että sen tulos on mahdollisimman luotettava. Vertailuhenkilöinä ei saa käyttää henkilöitä, joiden ulkonäkö poikkeaa epäillystä tunnis-

tamisen luotettavuutta vähentävällä tavalla. Vertailuhenkilöitä ryhmätunnistuksessa on oltava vähintään viisi.

Muiden henkilöiden, kuten avustajan, oikeudesta olla läsnä ryhmätunnistuksessa on voimassa, mitä kuulustelusta säädetään.

Ryhmätunnistamisesta on laadittava pöytäkirja, ja se on tämän lisäksi tallennettava videotallenteeseen tai muuhun siihen verrattavaan kuvatallenteeseen.

Tarkempia säännöksiä ryhmätunnistuksesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

38 b §

Sivullinen henkilö voidaan velvoittaa osallistumaan ryhmätunnistukseen vertailuhenkilönä vain, jos se on rikoksen laatu huomioon ottaen tärkeää asian selvittämiseksi. Vertailuhenkilö voi kuitenkin kieltäytyä osallistumasta tunnistamistilaisuuteen, jos osallistuminen aiheuttaisi hänelle kohtuutonta haittaa.

Ryhmätunnistukseen osallistuneella sivullisella on oikeus saada siitä kohtuullinen korvaus. Korvauksen määrästä säädetään sisäasiainministeriön asetuksella.

38 c §

Mitä 38 a §:ssä säädetään ryhmätunnistuksesta, on soveltuvin osin voimassa myös tunnistuksessa, jossa käytetään valokuvia tai muuta kuvatallennetta.

39 §

Pöytäkirjattu kertomus on heti kuulustelun päätyttyä *luettava kuulustellulle* ja annettava hänen tarkastettavakseen. Kuulustellulta on tiedusteltava, onko hänen kertomuksensa oikein kirjattu. Kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä myös sellainen kirjaamista koskeva korjaus- tai lisäyspyyntö, jonka vuoksi pöytäkirjaa ei ole muutettu. Pöytäkirjaa ei saa muuttaa sen jälkeen, kun kuulusteltu on sen tarkastanut ja pyydetyt korjaukset ja lisäykset on tehty.

Kuulusteltavan kertomus saadaan myös ottaa ääni- tai kuvatallenteeseen. Kuulustellun on saatava tarkastaa tallennettu kertomus siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

39 §

Pöytäkirjattu kertomus on heti kuulustelun päätyttyä annettava *kuulustellun tarkastettavaksi*. Kuulustellulta on tiedusteltava, onko hänen kertomuksensa oikein kirjattu. Kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä myös sellainen kirjaamista koskeva korjaus- tai lisäyspyyntö, jonka vuoksi pöytäkirjaa ei ole muutettu. Pöytäkirjaa ei saa muuttaa sen jälkeen, kun kuulusteltu on sen tarkastanut ja pyydetyt korjaukset ja lisäykset on tehty.

Kuulustelu voidaan tallentaa pöytäkirjaamisen lisäksi videotallenteeseen, siihen rinnastettavaan muuhun kuvatallenteeseen tai äänitallenteeseen. Kuulustellulle on varattava tilaisuus tarkastaa ääni- tai kuvatallenne. Tarkempia säännöksiä tallentamises-

ta ja tallenteen tarkastamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

39 a §

Asianomistajan tai todistajan kuulustelu on tallennettava videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuvatalenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai kehitystason vuoksi todennäköisesti voida siinä häihtää kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti. Kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulustelumenetelmille, kuulusteluun osallistuvien henkilöiden määrälle ja muille kuulusteluolosuhteille. Tutkinnanjohtaja voi päättää, että muu-kin kuin esitutkintaviranomainen voi kuulustelijan valvonnassa esittää kysymykset kuulusteltavalle. Rikoksesta epäillylle on varattava tilaisuus kuulustelijan välityksellä esittää kysymyksiä kuulusteltavalle.

42 §

Ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä voi kutsua asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä suulliseen neuvotteluun, jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa.

(Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun muuttamisesta)

43 §

Esitutkinna päättyä asia on saatettava syyttäjän harkittavaksi, paitsi jos:

1) tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida panna syytteeseen; tai

2) esitutkintaviranomainen on, sen mukaan kuin siitä on laissa erikseen säädetty, jättänyt ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen.

Kun on päätetty, ettei asiaa saateta syyttäjän harkittavaksi taikka ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään, on tästä päätöksestä viipymättä ilmoitettava asianomistajalle ja esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.

43 §

Esitutkinna valmistuttua asia on toimitettava syyttäjälle syyteharkinnan suorittamista tai rangaistusmääräyksen antamista varten.

Esitutkinta lopetetaan kuitenkin saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, jos:

1) tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytetä tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatetta; tai

2) esitutkintaviranomainen on tutkinnan aloittamisen jälkeen päättänyt 4§:n 1 tai 2 momentissa tarkoitetulla perusteella luo-

43 a §

Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nos- taako hän rikoksesta syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä.

44 §

Yksinkertaisissa ja selvissä asioissa saa- daan toimittaa suppea esitutkinta, jos teosta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sak- koa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Suppeassa esitutkinnassa ei 14 §:n 2 mo- mentissa tarkoitettuja asioita lukuun otta- matta ole tutkinnanjohtajaa. Kuulusteluker- tomukseen merkitään vain kuulusteltavan lausuman pääsisältö, joka voidaan kirjata kuulustelupöytäkirjan sijasta muuhun asia- kirjaan.

45 §

Avustajana esitutkinnassa ei saa toimia se, joka:

- 1) on toiminut syylliseksi epäillyn neu- vonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvä- sä asiassa; tai
- 2) on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu ri- koksesta, joka on omiaan vähentämään hä- nen luotettavuuttaan avustajan tehtävässä.

pua enemmistä toimenpiteistä.

Esitutkintaviranomainen voi 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen tai kirjal- lisen huomautuksen.

(Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa an- netun lain 1 luvun muuttamisesta)

44 §

Yksinkertaisissa ja selvissä asioissa saa- daan toimittaa suppea esitutkinta, jos teosta ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukai- sesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Poliisimiehen tekemäksi epäil- lyn rikoksen johdosta saadaan kuitenkin toimittaa suppea esitutkinta vain, jos asia käsitellään rikesakkoasiana tai rangaistu- smääräysmenettelyssä.

Suppeassa esitutkinnassa ei ole tutkinnan- johtajaa. Kuulustelukertomukseen merkitään vain kuulusteltavan lausuman pääsisältö, jo- ka voidaan kirjata kuulustelupöytäkirjan si- jasta muuhun asiakirjaan.

45 §

Avustajana yksittäistapauksessa ei saa toimia se, joka:

- 1) on toiminut rikoksesta epäillyn neuvon- antajana tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa;
- 2) toimii tai on toiminut tutkittavaa tai sii- hen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa sellaisen henkilön avustajana, jonka edut ovat ristiriidassa asianosaisen kanssa;
- 3) toimii toisen rikoksesta epäillyn avusta- jana tutkittavaa tai siihen välittömästi liitty- vää rikosta koskevassa asiassa, mikäli läi- nen toimimisensa asianosaisen avustajana voi vaikeuttaa asian selvittämistä;
- 4) toimii tai on toiminut tutkittavaa tai sii- hen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa pakkokeinolain 5 a luvun 6 a §:ssä tarkoitettuna julkisena asiamiehenä;
- 5) harjoittaa oikeudellisten toimeksianto-

jen hoitamista yhdessä sellaisen henkilön kanssa, joka 1—4 kohdassa tarkoitetusta syystä ei saisi toimia asianosaisen avustajana;

6) on epäilty tai todistajana tutkittava tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa; tai

7) on virkamiehenä tai muuten julkista valtaa käyttäen osallistunut toimenpiteisiin tutkittavassa tai siihen välittömästi liittyvässä rikoksessa taikka tällaista rikosta koskevassa asiassa.

(43 §:n 2 mom.)

47 §

Kun on päätetty, ettei esitutkintaa toimita tai että esitutkinta lopetetaan 4 §:n 3 momentin, 9 §:n 2 momentin tai 43 §:n 2 momentin perusteella, tutkinnan johtajan on huolehdittava siitä, että päätöksestä vääryttä ilmoitetaan asianomistajalle ja esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

2.

Laki**pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 6 luvun 6 § sellaisena kun se on laissa 565/1997

muutetaan 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta, 6 §:n 1 kohta, 21 §:n 3 momentti, 23 ja 24 § sekä 27 §:n 2 momentti, 2 luvun 1 ja 3 § sekä 6 §:n 2 ja 3 momentti, 3 luvun 1 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentti ja 4 §:n 2 momentti, 5 luvun 1, 2, 8, 10 ja 11 §, 5 a luvun 1—5 §, 6 §:n 1 ja 2 momentti, 7 §:n 1 ja 2 momentti, 9, 13 § ja 14 § sekä 6 luvun 5 §,

sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta ja 2 luvun 1 § laissa 213/1995, 1 luvun 6 §:n 1 kohta laissa 886/1995, 1 luvun 21 §:n 3 momentti, 23 ja 24 § sekä 2 luvun 3 § ja 6 §:n 3 momentti laissa 693/1977, 5 luvun 1 ja 10 § osaksi laissa 566/1998, 5 luvun 11 § laissa 855/2001, 5 a luvun 1 §, 6 §:n 1 momentti, 7 §:n 1 ja 2 momentti, 11 §:n 2 momentti, 13 ja 14 § laissa 402/1995, 5 a luvun 2 § laissa 1026/1995, 5 a luvun 3 §:n 1 momentti laissa 22/2001, 5 a luvun 4 ja 5 § osaksi mainitussa laissa 402/1995 ja laissa 366/1999, 5 a luvun 6 §:n 2 momentti ja 6 luvun 5 § laissa 565/1997, sekä

lisätään 1 lukuun siitä mainitulla lailla 693/1997 kumotun 22 §:n tilalle uusi 22 §, 5 luvun 12 §:ään uusi 4 momentti sekä 5 a lukuun 3 a, 4 a, 4 b, 6 a—6 c § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

3 §

3 §

Pidättämisen edellytykset

Pidättämisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittä-

2) jos rikoksesta on säädetty lie vempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn *henkilökohtaisten olosuhteiden* tai muiden seikkojen perusteella on *syytä epäillä*, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittä-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

mällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
c) jatkaa rikollista toimintaa;

mällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
c) jatkaa rikollista toimintaa;

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, lääninpoliisineuvos, poliisitarkastaja, lääninylikomisario, lääninkomisario, poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, nimismies, keskusrikospoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, *keskusrikospoliisin tutkintatoimiston toimistopäällikkö ja kansainvälisten asioiden toimiston toimistopäällikkö*, suojelupoliisin päällikkö ja suojelupoliisin toimintayksikön päällikkönä toimiva osastopäällikkö, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario;

21 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Jos syyte on määrätty nostettavaksi myöhemmin kuin kahden viikon kuluessa, tuomioistuimen on, kunnes syyte on nostettu, otettava vangitsemisasiä käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi käsittelyssä. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi.

(21 §:n 3 mom.)

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, *lääninpoliisijohtaja*, poliisitarkastaja, lääninylikomisario, lääninkomisario, poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, nimismies, keskusrikospoliisin päällikkö, apulaispäällikkö ja *toimistopäällikkö*, suojelupoliisin päällikkö, *osastopäällikkö ja esitutkintatehtäviin määrätty ylitarkastaja*, *liikkuvan poliisin päällikkö ja apulaispäällikkö*, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario;

21 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Vangittua vastaajaa koskevan syyteasian tuomioistuinkäsittelyssä noudatettavista määräajoista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997).

22 §

Vangitsemisasiä uudelleen käsittely

Jos rikoksesta epäilty on vangittu, tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen ensimmäisenä oikeusasteena, on otettava vangitse-

misasia tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä, jos vangittu sitä pyytää. Vangitsemisasiaa ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluessa asian edellisestä käsittelystä.

Tuomioistuimen tulee ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi tätä aikaisemminkin, jos siihen on erityistä aihetta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan johdosta.

Vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä, jollei vangittu tai pidättämiseen oikeutettu virkamies ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä.

23 §

Vangittuna pitäminen pääkäsittelyn peruuttamisen ja lykkäämisen yhteydessä

Kun tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, sen on samalla tutkittava, onko syytä pitää hänet edelleen vangittuna.

24 §

Vangitun päästäminen vapaaksi

Tuomioistuimen on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä tai omasta aloitteestaan määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi heti, kun edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syyttä ei ole nostettu sille määrättyssä

23 §

Vangittuna pitämisestä määrääminen eräissä tapauksissa

Jos tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn taikka määrää toimitettavaksi uuden pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, on sen samalla tutkittava, onko syytä pitää hänet edelleen vangittuna. Vangitsemisasiain uudelleen käsittely ei kuitenkaan ole tarpeen sinä aikana, kun pääkäsittelyä on lykätty jonkun samassa asiassa vastaajana olevan mielentilan tutkimisen johdosta. Vangittuna pitämisestä on myös määrättävä, jos tuomioistuin ei julista tuomiota heti pääkäsittelyn päätyttyä.

24 §

Vangitun päästäminen vapaaksi

Käsitellessään kysymystä vangitun pitämisestä edelleen vangittuna tuomioistuimen on määrättävä hänet päästettäväksi heti vapaaksi, jos se varattuaan asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuuden tulla kuulluksi katsoo, ettei edellytyksiä vangittuna pitämiseen enää ole.

Voimassa oleva laki

ajassa eikä sen kuluessa ole pyydetty määrääjän pidentämistä. Vangittua ja hänen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsittelyyn.

Tuomioistuimen on asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä määrättävä vangittu päästettäväksi heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syytetä ei ole nostettu sille määrättyssä ajassa eikä sen kuluessa ole pyydetty määrääjän pidentämistä. Vangittua tai hänen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsittelyyn.

27 §

Muutoksenhaku

Vangittu saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaika. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

27 §

Muutoksenhaku

Vangittu saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaika. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. *Jollei kantelua jätetä tutkimatta tai selvästi perusteettomana hylätä, sen johdosta on asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle varattava tilaisuus vastauksen antamiseen hovioikeuden tarkoituksenmukaiseksi katsomalla tavalla, jollei se ole ilmeisesti tarpeetonta.*

2 luku

Matkustuskielto

1 §

Matkustuskiellon edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen takana muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

2) jatkaa rikollista toimintaa.

2 luku

Matkustuskielto

1 §

Matkustuskiellon edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:

1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

2) jatkaa rikollista toimintaa.

3 §

Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

Esitutkinnan aikana matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen matkustuskiellosta. Kun asia esitutkinnan päätyttyä on siirretty syyttäjälle, matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää syyttäjä. Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä sekä 6 §:n 2 momentissa mainitussa tapauksessa siitä päättää tuomioistuin. Jos tuomioistuin on vangitsemisvaatimusta käsitellessään määrännyt epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, se päättää tätä matkustuskieltoa koskevasta asiasta myös ennen syytteen nostamista.

Syytteen nostamisen jälkeen matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. Tuomioistuin saa tällöin määrätä syytetyt matkustuskieltoon vain syyttäjän vaatimuksesta. *Milloin on vaadittu syytetyt vangitsemista, tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä hänet vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.*

6 §

Matkustuskiellon kumoaminen

Matkustuskielto on kumottava, jollei syytetä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin saa virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Milloin matkustuskiellon on määrännyt

3 §

Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

Esitutkinnan aikana matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen matkustuskiellosta. Kun asia esitutkinnan päätyttyä on siirretty syyttäjälle, matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää syyttäjä. *Mitä tässä momentissa säädetään, on voimassa myös tuomioistuimen hylättyä 6 §:n 3 momentissa tarkoitettua vaatimuksen.*

Syytteen nostamisen jälkeen matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. Tuomioistuin saa tällöin määrätä syytetyt matkustuskieltoon vain syyttäjän vaatimuksesta.

Vangitsemisvaatimusta sekä vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään tuomioistuin saa 1 §:ssä säädettyin edellytyksin määrätä epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Tällöin tuomioistuin päättää tätä matkustuskieltoa koskevasta asiasta myös ennen syytteen nostamista. Vangitsemispäätöksestä tehdyn kantelun johdosta määrättyä matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää kuitenkin vangitsemispäätöksen tehnyt tuomioistuin.

6 §

Matkustuskiellon kumoaminen

Matkustuskielto on kumottava, jollei syytetä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin saa *asianomaisen pidättämiseen oikeutetun* virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Matkustuskieltoon määrätyllä on jo ennen

pidättämiseen oikeutettu virkamies, tuomioistuimien saa jo ennen syytteen nostamista matkustuskieltoon määrätyn vaatimuksesta luku 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun määräyksen kokonaan tai osittain.

syytteen nostamista oikeus saattaa kysymys pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämän matkustuskiellon voimassa pitämisestä tuomioistuimen tutkittavaksi. Tuomioistuimen on kumottava kielto tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu määräys kokonaan tai osittain, jos se varattuaan asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuuden tulla kuulluksi katsoo, ettei matkustuskiellon pitämiseen sellaisenaan voimassa ole edellytyksiä.

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §

Hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon edellytykset

Jos on syytä epäillä, että rikoksesta *todennäköisin syin* epäilty tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon, *kuitenkin* enintään määrä, joka otaksuttavasti vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta ja menettämisseuraamusta.

3 §

Väliaikaistoimenpiteet

Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinna johtaja tai syyttäjä saa panna väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon rikoksesta epäillyn omaisuutta tai sen omaisuutta, joka voidaan tuomita menettämään rahamäärä valtiolle, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Tämä toimenpide peräytyy, jos vaatimusta hukkaamiskiellostä tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa väliaikaisen määräyksen antamisesta. Jos väliaikainen hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko olisi

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §

Hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon edellytykset

Jos on *olemassa vaara*, että rikoksesta epäilty tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon enintään määrä, joka *oletettavasti* vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta ja menettämisseuraamusta.

3 §

Väliaikaistoimenpiteet

Jos 1 §:ssä säädetty edellytykset ilmeisesti ovat olemassa eikä asia siedä viivytystä, tutkinna johtaja tai syyttäjä saa panna *siinä mainittua* omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Tämä toimenpide peräytyy, jos vaatimusta hukkaamiskiellostä tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa väliaikaisen määräyksen antamisesta. Jos väliaikainen hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko olisi 4 §:n 1 momentissa tarkoite-

4 §:n 1 momentissa tarkoitetusta syystä kumottava ennen kuin tuomioistuin on alkanut käsitellä asiaa, tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on kumottava väliaikaistoimenpide.

4 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon kumoaminen

Tuomioistuimen on kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko myös, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §

Kotietsinnän edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. *Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos selvitettävänä ovat yhteisösa-
kon tuomitsemiseen liittyvät seikat.*

Muun kuin rikoksesta *todennäköisin syin* epäillyn luona saadaan kotietsintä toimittaa ainoastaan silloin, kun rikos on tehty hänen luonaan tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saatetaan löytää

tusta syystä kumottava ennen kuin tuomioistuin on alkanut käsitellä asiaa, tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on kumottava väliaikaistoimenpide.

4 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon kumoaminen

Tuomioistuimen on kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko myös, jollei syytettä nosteta *neljän kuukauden* kuluessa hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa *enintään neljäksi kuukaudeksi kerrallaan.*

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §

Kotietsintä esineen löytämiseksi

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, *tai jos selvitettävänä ovat yhteisösa-
kon tuomitsemiseen liittyvät seikat*, saadaan *rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa* rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai *suljetussa* kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan *tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon* pantavan esineen *tai omaisuuden* löytämiseksi *taikka* muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Muulla kuin rikoksesta epäillyn *hallinnassa olevassa paikassa* saadaan kotietsintä toimittaa *vain*, kun rikos on tehty *siellä* tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnällä *löydetään* takavarikoitava *tai*

takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikokseen.

Kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan taikka sinne rikosasiassa haastettavan vastaajan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi saadaan toimittaa kotietsintä lännen luonaan tai muussakin 1 momentissa tarkoitettussa paikassa, jossa erittäin painavin perustein hänen voidaan olettaa olevan.

2 §

Kotietsintä eräissä paikoissa

Huoneistossa, johon yleisöllä on pääsy taikka jossa rikoksenteijöillä on tapana oleskella tai sellaista omaisuutta, jota etsitään, on tapana ostaa tai ottaa pantiksi, saadaan rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta pitää kotietsintä 1 §:ssä mainitussa tarkoituksessa.

8 §

Paikantarkastus

Edellä 1 §:ssä mainittua tarkoitusta varten saa syyttäjä, tutkinnanjohtaja tai tutkija toimittaa tarkastuksen muussa kuin 1 §:ssä mainitussa paikassa, vaikka yleisöllä ei ole siihen pääsyä.

väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus taikka muutoin saadaan selvitystä rikoksesta.

Paikassa, johon yleisöllä on pääsy tai jossa rikoksenteijöillä on tapana oleskella taikka sellaista omaisuutta, jota etsitään, on tapana ostaa tai ottaa pantiksi, saadaan kotietsintä 1 momentissa säädettyssä tarkoituksessa toimittaa riippumatta rikoksesta säädetystä rangaistuksesta.

2 §

Kotietsintä henkilön löytämiseksi

Edellä 1 §:n 1 momentissa mainitussa etsittävän hallinnassa olevassa paikassa saadaan toimittaa kotietsintä kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan taikka sinne rikosasiassa haastettavan vastaajan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi.

Muulla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa saadaan kotietsintä toimittaa vain, jos etsittävän henkilön erittäin pätevin perustein voidaan olettaa olesekelevan siellä. Tästä riippumatta etsintä saadaan toimittaa paikassa, johon yleisöllä on pääsy tai jossa rikoksenteijöillä on tapana oleskella.

8 §

Paikantarkastus

Muulla kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa paikassa saadaan, vaikkei yleisöllä ole sinne pääsyä, toimittaa rikoksesta säädetystä rangaistuksesta riippumatta paikantarkastus takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Paikantarkastus saadaan vastaavasti toimittaa 2 §:n 1 momentissa tarkoitettujen henkilön tavoittamiseksi. Paikantarkastuksesta päättää syyttäjä, tutkinnanjohtaja tai tutkija. Paikantarkastukseen

ei sovelleta 3–7 §:n säännöksiä kotietsinnästä.

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Henkilöntarkastus saadaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on lievä pahoinpitely, räpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö tai lievä petos.

Se, jota ei voida todennäköisin syin epäillä 1 momentissa mainitusta rikoksesta, saadaan tarkastaa ainoastaan, milloin erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että tarkastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikoksesta.

11 §

Henkilönkatsastuksen edellytykset

Henkilönkatsastus saadaan 10 §:ssä mainitussa tarkoituksessa kohdistaa siihen, jota todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, taikka rattijuopumuksesta tai huumausaineen käyttörikoksesta.

Henkilönkatsastuksen yhteydessä tehtävästä tutkimuksesta ei saa aiheutua tutkittavalle sanottavaa haittaa.

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, taikka lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, *lievä vahingonteko* tai lievä petos, rikoksesta epäilylle saadaan toimittaa henkilöntarkastus takavarikoitavan *taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden* löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Muu kuin rikoksesta epäilty saadaan tarkastaa *vain, jos* erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että tarkastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava *taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava* esine tai *omaisuus taikka* muutoin saada selvitystä rikoksesta.

11 §

Henkilönkatsastuksen edellytykset

Henkilönkatsastus saadaan 10 §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa kohdistaa siihen, jota todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, taikka rattijuopumuksesta tai huumausaineen käyttörikoksesta. *Jollei epäilyyn ole todennäköisiä syitä, epäilty saadaan katsastaa vain, jos erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että katsastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantava esine tai omaisuus taikka muutoin saada selvitystä rikoksesta.*

Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, saadaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun vastaavan tutkinnan suorittamiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä henkilöille, joita ei epäillä kyseisestä rikoksesta, milloin erittäin pätevin perusteiden

Voimassa oleva laki

voidaan olettaa, että DNA-tunnisteella tai muulla edellä tarkoitettulla tutkinnalla voidaan saada selvitystä rikoksesta. DNA-tunniste sekä muut vastaavat tutkintatulokset on hävitettävä ja säilytetyt näytteet tuhoettava, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

12 §

12 §

Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen

Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen

(11 §:n 2 mom.)

Henkilönkatsastuksen yhteydessä tehtävästä tutkimuksesta ei saa aiheutua tutkittavalle sanottavaa haittaa.

5 a luku

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

1 §

1 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) telekuuntelulla yleisen tai muun teletoimintalain (183/87) soveltamisalaan kuuluvan televerkon kautta teleliittymään tulevan tai siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi;

2) televalvonnalla salassapidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty 1 kohdassa tarkoitettuun televerkkoon kytketystä teleliittymästä tai vastaanotettu tällaiseen teleliittymään, sekä tällaisen teleliittymän tilapäistä sulkemista;

3) teknisellä tarkkailulla

a) sellaisen keskustelun tai suullisen viestin kuuntelua tai tallentamista salaa teknisellä laitteella, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon kuuntelija ei osallistu (tekninen kuuntelu);

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) telekuuntelulla yleisen tai muun telemarkkinalain (396/1997) soveltamisalaan kuuluvan televerkon kautta teleliittymään, sähköpostiosoitteeseen tai muuhun sellaiseen teleosoitteeseen taikka telepäätelaitteeseen tulevan taikka siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi;

2) televalvonnalla salassapidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty 1 kohdassa tarkoitettuun televerkkoon kytketystä teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen sekä matkaviestimen sijaintitiedon hankkimista ja tällaisen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista;

3) teknisellä tarkkailulla

a) sellaisen keskustelun tai viestin kuuntelua tai tallentamista salaa teknisellä laitteella, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu (tekninen kuuntelu);

b) tietyn henkilön tai paikan, jossa epäilyn voidaan olettaa oleskelevan, jatkuvaa tai toistuvaa kuvaamista tai tarkkailua salaa kiikarilla, kameralla, videokameralla tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä (tekninen katselu); sekä

c) kulkuneuvon tai tavaran seurantaan siihen kiinnitetyllä radiolähettimellä tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä (tekninen seuranta)

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, luvattomasta tiedustelutoiminnasta,

2) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta, valtiopetoksen valmistelusta,

3) taposta, murhasta, surmasta,

4) törkeästä vapaudenriistosta, ihmisryöstöstä, panttivangin ottamisesta,

5) törkeästä ryöstöstä, törkeästä kiristyksestä,

6) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammatillisesta kätkemisrikoksesta,

7) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, aluksen kaappauksesta,

8) törkeästä kiskonnasta,

9) törkeästä rahanväärennyksestä,

10) törkeästä ympäristön turmelemisesta,

11) törkeästä huumausainerikoksesta taikka

12) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja

b) tietyn henkilön tai paikan, jossa epäilyn voidaan olettaa oleskelevan, jatkuvaa tai toistuvaa kuvaamista tai tarkkailua salaa kiikarilla, kameralla, videokameralla tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä (tekninen katselu); sekä

c) kulkuneuvon tai tavaran seurantaan siihen kiinnitetyllä radiolähettimellä tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä (tekninen seuranta).

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, luvattomasta tiedustelutoiminnasta,

2) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta, valtiopetoksen valmistelusta,

3) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä,

4) taposta, murhasta, surmasta,

5) törkeästä vapaudenriistosta, ihmisryöstöstä, panttivangin ottamisesta,

6) törkeästä ryöstöstä, törkeästä kiristyksestä,

7) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammatillisesta kätkemisrikoksesta,

8) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, aluksen kaappauksesta,

9) törkeästä vahingonteosta,

10) törkeästä kiskonnasta,

11) törkeästä rahanväärennyksestä,

12) törkeästä ympäristön turmelemisesta,

13) törkeästä huumausainerikoksesta taikka

14) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja

tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevalla tai oletettavasti muuten käyttämällään teleliittymällä, tai tällaiseen teleliittymään tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos kuuntelulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan *olevasta* tai oletettavasti muuten *käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka* tällaiseen teleliittymään, *teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen* tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Lupa 1 momentin mukaiseen telekuunteeluun voidaan siinä säädetyin edellytyksin antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta liike- tai ammattitoimintaan liittyvästä selaisesta

- 1) törkeästä lahjuksen antamisesta,
- 2) törkeästä kavalluksesta,
- 3) törkeästä veropetoksesta, törkeästä avustuspetoksesta,
- 4) törkeästä väärennyksestä,
- 5) törkeästä petoksesta,
- 6) törkeästä velallisen epärehellisyydestä, törkeästä velallisen petoksesta,
- 7) törkeästä lahjuksen ottamisesta, törkeästä virka-aseman väärinkäytöstä,
- 8) törkeästä säännöstelyrikoksesta,
- 9) törkeästä sisäpiirintiedon väärinkäytöstä tai törkeästä kurssin vääristämisestä taikka
- 10) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, jossa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

3 §

Televalvonnan edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta,

2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen, laittomasta uhkauksesta, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta tai huumausainerikoksesta, tai

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten

3 §

Televalvonnan edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) rikoksesta, josta säädetty *ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta* vankeutta,

2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen, laittomasta uhkauksesta, oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta tai huumausainerikoksesta, tai

3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hä-

käyttämäänsä teleliittymään taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä, jos televalvonnalla saatavilla tiedoilla tai teleliittymän sulkemisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan asianomistajan suostumuksella myöntää lupa kohdistaa televalvontaa tämän hallussa olevaan tai muuten käyttämään teleliittymään siltä osin kuin se on tarpeen 1 momentissa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi. Jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta joku on saanut surmansa, luvan myöntäminen ei edellytä surmatun oikeudenomistajien suostumusta.

nen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään, *teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen* taikka *hankkia epäillyn hallussa olevan tai hänen oletettavasti muuten käyttämänsä matkaviestimen sijaintitiedot taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä tai laite*, jos televalvonnalla saatavilla tiedoilla *taikka teleliittymän tai telepäätelaitteen* sulkemisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan asianomistajan suostumuksella antaa lupa kohdistaa televalvontaa tämän hallussa olevaan tai muuten käyttämään teleliittymään tai *teleosoitteeseen* siltä osin kuin se on tarpeen 1 momentissa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi. Jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta joku on saanut surmansa, luvan myöntäminen ei edellytä surmatun oikeudenomistajien suostumusta.

3 a §

Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen

Tutkittaessa rikosta, jota tarkoitetaan 3 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa, rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa saada tieto niistä matkaviestimistä, joista silloin kun rikoksen voidaan olettaa tapahtuneen on kirjautunut tieto rikoksen oletetun tekopaikan tai muun rikoksen selvittämisen kannalta merkityksellisen paikan läheisyydessä sijaitsevan tukiaseman kautta telejärjestelmään, jos tietojen saamisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

4 §

Teknisen tarkkailun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

- 1) rikoksesta, josta on säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai
  - 2) huumausainerikoksesta, tai
  - 3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,
- esitutkintaviranomainen saa kohdistaa epäiltyyn teknistä kuuntelua, jos siten saata-

4 §

Teknisen kuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, tai
  - 2) huumausainerikoksesta, tai
  - 3) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,
- rikoksen esitutkintaa toimittava* viranomainen saa kohdistaa epäiltyyn teknistä

villa tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, epäiltyyn tai tiettyyn paikkaan, jossa hänen voidaan olettaa oleskelevan, saadaan kohdistaa teknistä katselua, jos katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Jos tekninen katselu kohdistuu 4 momentissa tarkoitettuun vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön, edellytetään kuitenkin, että epäily koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka huumausainerikosta tai näiden rikosten rangaistavaa yritystä ja että katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Kun on syytä epäillä jotakuta 2 momentissa tarkoitettua rikoksesta, hänen käyttämänsä kulkuneuvoon tai rikoksen kohteena olevaan tavaraerään saadaan rikoksen selvittämiseksi kohdistaa teknistä seuranta.

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla taikka sellaisessa kulkuneuvossa tai hotelli-, varasto- tai muussa huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen. Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa lisäksi kohdistaa epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Kuuntelu- tai katselulaite saadaan sijoittaa, jos tarkkailun suorittaminen sitä edellyttää, sellaisiin 4 momentissa mainittuihin tiloihin, joita ei käytetä vakituiseen asumiseen sekä selleihin ja muihin vankilan hallussa oleviin tiloihin. Esitutkinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin.

kuuntelua, jos kuuntelulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Teknistä kuuntelua saa 1 momentin nojalla kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan vakituiseen asumiseen tarkoitetun tilan ulkopuolella. Teknistä kuuntelua saa lisäksi kohdistaa epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Kun on syytä epäillä jotakuta 2 §:n 1 momentissa tarkoitettua rikoksesta, rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäiltyyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

Kuuntelulaite saadaan sijoittaa kuuntelun kohteena oleviin tiloihin, jos kuuntelun suorittaminen sitä edellyttää. Esitutkinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin.

4 a §

Teknisen katselun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, epäiltyyn tai tiettyyn paikkaan, jossa hänen voidaan olettaa oleskelevan, saadaan kohdistaa teknistä katselua, jos katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Jos tekninen katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan rangaistusta rangaistuslaitoksessa suorittavaan, pakkolaitokseen eristettyyn tai tutkintavankiin edellytetään kuitenkin, että epäily koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka huumausainerikosta tai näiden rikosten rangaistavaa yritystä ja että katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan vakituiseen asumiseen tarkoitetun tilan ulkopuolella. Teknistä katselua saa lisäksi kohdistaa epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Katselulaite saadaan sijoittaa katselun kohteena oleviin tiloihin, jos katselun suorittaminen sitä edellyttää. Esitutinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin.

4 b §

Teknisen seurannan edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, hänen käyttämänsä kulkuneuvoon tai rikoksen kohteena olevaan tavaraerään saadaan rikoksen selvittämiseksi kohdistaa teknistä seurantaa.

Seurantalaitte saadaan sijoittaa seurattavan kulkuneuvon sisälle, jos seurannan suorittaminen sitä edellyttää. Esitutinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi päästä kulkuneuvon sisälle.

5 §

Toimenpiteestä päättäminen

Luvan myöntämisestä telekuunteluun ja -valvontaan päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tai muu tuomioistuin, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä.

Teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta ja teknisestä seurannasta päättää tutkinnan johtaja. Teknistä kuuntelua koskeva päätös on 24 tunnin kuluttua alistettava poliisipiirin päällikkönä taikka poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkönä tai tällaisen yksikön apulaispäällikkönä toimivalle poliisimiehelle taikka tullihallituksen valvontaja tarkastusyksikön tai tutkintatoimiston päällikölle taikka tullipiirin päällikölle. Teknisestä kuuntelusta ja katselusta päättää kuitenkin 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuin, jos kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitettu sijoittaa epäillyn käyttämään ajoneuvoon taikka siihen huoneeseen tai tilaan, jossa epäilty oleskelee.

Vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta

5 §

Toimenpiteestä päättäminen

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tai muu tuomioistuin, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä, päättää luvan myöntämisestä:

- 1) telekuunteluun;
- 2) televalvontaan;
- 3) 3 a §:ssä tarkoitettujen matkaviestimien sijaintitiedon hankkimisesta;
- 4) vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaan tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun, kun rangaistuslaitoksen johtajalle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi;
- 5) edellä 4 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tekniseen kuunteluun; sekä
- 6) tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun, jossa kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitettu sijoittaa epäillyn käyttämään kulkuneuvoon tai siihen tilaan, jossa epäilty oleskelee.

Jos 1 momentin 1, 2 ja 6 kohdassa tarkoitettu toimenpide ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää toimenpiteestä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Vaatimus voidaan esittää myös puhelimitse, jolloin sen sisältö on kirjallisesti vahvistettava jälkikäteen. Vaatimus on tehtävä heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta.

Tutkinnanjohtajan esityksestä esitutkinnan toimittamisesta vastaavan poliisiyksikön päällikkönä tai apulaispäällikkönä toimiva poliisimies päättää muusta kuin 1 momen-

ta vaatimuksesta 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuin varattuaan rangaistuslaitoksen johtajalle tilaisuuden tulla kuulluksi.

tissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta. Tullilaitoksen toimittamassa esitutkinnassa päätöksen tekee tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön tai tutkintatoimiston taikka tullipiirin päällikkö. Jos tutkinnanjohtajana on virallinen syyttäjä, päätöksen tekee kyseinen syyttäjä.

Jos 3 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja saa päättää asiasta siihen asti, kunnes 3 momentissa tarkoitettu virkamies on ratkaissut kuuntelua koskevan esityksen. Esitys on tehtävä heti kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kuuntelun aloittamisesta.

Tutkinnanjohtaja päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta sekä teknisestä seurannasta.

6 §

Lupa-asian käsittely tuomioistuimessa

Telekuuntelua ja -valvontaa koskevan lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä 1 luvussa säädetään vangitsemisasian käsittelystä.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä ollessa. Asia ratkaistaan kuulematta rikoksesta epäiltyä tai teleliittymän haltijaa. Käsiteltäessä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa teleliittymän haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen tutkinnallisista syistä ole estettä.

6 §

Lupa-asian käsittely tuomioistuimessa

Edellä 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä 1 luvussa säädetään vangitsemisasian käsittelystä.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä ollessa. Asia ratkaistaan kuulematta rikoksesta epäiltyä taikka teleliittymän, telesoitteen tai telepäätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa teleliittymän tai telesoitteen haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen tutkinnallisista syistä ole estettä.

6 a §

Julkinen asiamies

Ottaessaan käsiteltäväksi 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua teknistä kuuntelua koskevan lupa-asian tuomioistuimen on määrättävä kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdollisesti joutuvien etuja valvomaan julkinen asiamies.

Julkinen asiamies on velvollinen huolelli-

*sesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvo-
maan kuuntelun kohteena olevan rikoksesta
epäillyn etuja.*

*Julkisen asiamiehen tehtävää hoitava tai
hoitanut ei saa oikeudettomasti paljastaa
seikkaa, josta hän on tehtävää suorittaessaan
saanut tiedon.*

6 b §

Julkisen asiamiehen kelpoisuusvaatimukset

*Julkiseksi asiamieheksi on määrättävä
suostumuksensa perusteella asianajaja tai
julkinen oikeusavustaja. Julkiseksi asiamie-
heksi määrättävää on kuultava tehtävään
määräämisestä.*

*Julkisen asiamiehen yksittäistapaukseen
liittyvien kelpoisuusvaatimusten osalta nou-
datetaan soveltuvin osin, mitä esitutkinta-
lain 45 §:n 2 momentissa säädetään avusta-
jan yksittäistapauksiin liittyvistä kelpoisuus-
vaatimuksista.*

*Julkiselle asiamiehelle annettu määräys
voidaan pätevästä syystä peruuttaa.*

*Julkinen asiamies ei saa ilman tuomiois-
tuimen lupaa panna toista sijaansa.*

6 c §

*Julkiselle asiamiehelle maksettava palkkio
ja korvaus*

*Julkiselle asiamiehelle maksetaan valtion
varoista palkkio ja korvaus noudattaen so-
veltuvin osin, mitä oikeusapulain (/2002)
17 ja 18 §:ssä säädetään avustajan palkki-
oista ja korvauksista.*

*Päätökseen, jolla on määrätty julkiselle
asiamiehelle palkkiota tai korvausta, saa
hakea muutosta. Muutosta haettaessa on
noudatettava, mitä valittamisesta asian-
omaisen tuomioistuimen päätöksestä on
säädetty.*

7 §

Luvan ja päätöksen ehdot

Telekuuntelua ja televalvontaa koskeva
lupa voidaan antaa kerrallaan enintään yh-
deksi kuukaudeksi. Luvassa on määriteltävä

7 §

Luvan ja päätöksen ehdot

Telekuuntelua ja televalvontaa koskeva
lupa voidaan antaa kerrallaan enintään yh-
deksi kuukaudeksi. Luvassa on määriteltävä

toimenpiteen kohteena oleva teleliittymä ja henkilöt. Televalvontaa koskeva lupa voidaan myöntää koskemaan myös päätöstä edeltänyttä tiettyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi. Tuomioistuimien voi liittää lupaan muitakin rajoituksia ja ehtoja.

Teknistä kuuntelua koskeva päätös voidaan antaa kerrallaan enintään yhdeksi kuukaudeksi. Teknistä tarkkailua koskevassa päätöksessä on mainittava ne henkilöt ja paikat sekä kulkuneuvot ja tavaraerät, joihin pakkokeino saadaan kohdistaa. Päätökseen voidaan liittää muitakin rajoituksia ja ehtoja.

9 §

Teletaitoksen avustamisvelvollisuus

Teletaitoksen on suoritettava televerkkoon telekuuntelun ja -valvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava tutkinnanjohtajan käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö.

Esitutinnan toimittajalla sekä toimenpiteen suorittajalla ja avustavalla henkilöstöllä on telekuuntelua varten tarpeelliset yhteyden kytkemiseksi oikeus päästä myös muihin kuin teletaitoksen hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan asuintiloihin.

11 §

Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi tai esitutkinta muuten on päätetty lopettaa, tässä luvussa tarkoitettujen pakkokeinojen käytöstä on ilmoitettava epäillylle niin kuin siitä erikseen säädetään. Jollei asiassa ole päätetty tutkinnan lopettamisesta tai asiaa

toimenpiteen kohteena oleva teleliittymä, *teleosoite tai telepäätelaitte* ja henkilöt. Televalvontaa koskeva lupa voidaan myöntää koskemaan myös päätöstä edeltänyttä tiettyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi. Tuomioistuimien voi liittää lupaan muitakin rajoituksia ja ehtoja. *Matkaviestimien sijaintitiedon hankkimista koskevassa luvussa on mainittava ajanjakso ja tukiasema, jota lupa koskee.*

Teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös voidaan antaa kerrallaan enintään yhdeksi kuukaudeksi. Teknistä tarkkailua koskevassa luvussa tai päätöksessä on mainittava ne henkilöt ja paikat sekä kulkuneuvot ja tavaraerät, joihin pakkokeino saadaan kohdistaa. Lupaan tai päätökseen voidaan liittää muitakin rajoituksia ja ehtoja.

9 §

Teleyrityksen avustamisvelvollisuus

Teleyrityksen on suoritettava televerkkoon telekuuntelun ja -valvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava tutkinnanjohtajan käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö. *Teleyrityksen on lisäksi annettava tutkinnanjohtajan käyttöön halussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.*

Esitutinnan toimittajalla sekä toimenpiteen suorittajalla ja avustavalla henkilöstöllä on telekuuntelua varten tarpeellisen yhteyden kytkemiseksi oikeus päästä myös muihin kuin *teleyrityksen* hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan asuintiloihin.

11 §

Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi tai esitutkinta muuten on päätetty lopettaa, epäillylle on ilmoitettava häneen kohdistetuista tässä luvussa tarkoitetuista pakkokeinoista. Jollei asiassa ole päätetty tutkinnan lopettamisesta tai asiaa saatettu syyttäjän

saatettu syyttäjän harkittavaksi vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta, pakkokeinon käytöstä on viimeistään tällöin ilmoitettava epäilylle. Tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan esityksestä tärkeästä tutkinnallisesta syystä päättää, että ilmoitus saadaan tehdä myöhemmin tai että se saadaan jättää tekemättä.

13 §

Ylimääräisen tiedon käyttö

Jos telekuuntelulla tai teknisellä kuuntelulla saatu tieto ei liity rikokseen tai jos se koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa telekuuntelulupa tai teknistä kuuntelua koskeva päätös koskee, tallenne on tarkastuksen jälkeen hävitettävä tai, jollei tämä ole mahdollista, tieto poistettava tallenteelta. Tallenne saadaan kuitenkin säilyttää ja tieto tallettaa esitutkintaviranomaisen rekistereihin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa saadaan käyttää telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, taikka tietoa tarvitaan rikoslain 16 luvun 19 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseen. Tallenteet, joita ei ole hävitettävä, on säilytettävä vielä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

14 §

Korvauksen suorittaminen

Telelaitoksella on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä luvussa tarkoitettusta viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Korvauksen maksamisesta päättää tutkinnan suorittaneen poliisipiirin tai poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö taikka tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön päällikkö.

Päätökseen haetaan muutosta valittamalla

harkittavaksi vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta, pakkokeinon käytöstä on viimeistään tällöin ilmoitettava epäilylle. Tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan esityksestä tärkeästä tutkinnallisesta syystä päättää, että ilmoitus saadaan tehdä myöhemmin tai että se saadaan jättää tekemättä.

13 §

Ylimääräisen tiedon säilyttäminen

Telekuuntelulla tai teknisellä kuuntelulla saatu *ylimääräinen* tieto, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa *telekuuntelua* tai teknistä kuuntelua koskeva *lupa* tai päätös koskee, on hävitettävä *sen jälkeen kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä*. Tieto saadaan kuitenkin säilyttää ja tieto tallettaa esitutkintaviranomaisten *poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa (509/1995) tarkoitettuihin* rekistereihin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa saadaan käyttää telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, taikka tietoa tarvitaan rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseen. *Tiedot*, joita ei ole hävitettävä, on säilytettävä vielä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Edellä 3 a §:ssä tarkoitettujen matkaviestimien sijaintitiedot on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

14 §

Korvauksen suorittaminen

Teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä luvussa tarkoitettusta viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Korvauksen maksamisesta päättää tutkinnan suorittaneen *poliisilaitoksen* tai poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö *sekä hänen määräämänsä* taikka tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön päällikkö.

Päätökseen haetaan *valittamalla* muutosta

lääninoikeuteen noudattaen, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

6 luku

Muut pakkokeinot

5 §

DNA-tunnisteiden määrittäminen ja tallettaminen

Rikoksesta epäillystä henkilönkatsastuksessa otetusta näytteestä saadaan määrittää DNA-tunniste rikoksen selvittämistä varten. Tällä tavalla otetusta näytteestä määritetty DNA-tunniste saadaan poliisilain (493/1995) 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tallettaa poliisin henkilörekisteriin, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Henkilölle, jonka on lainvoimaisella tuomiolla todettu syyllystyneen

1) raiskaukseen, törkeään raiskaukseen, sukupuoliyhteyteen pakottamiseen, pakottamiseen seksuaaliseen tekoon, seksuaaliseen hyväksikäyttöön, lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön,

2) tappoon, murhaan, surmaan, törkeään pahoinpitelyyn,

3) törkeään ryöstöön tai törkeään kiristykseen,

4) rikoslain 34 luvussa mainittuun rikokseen,

5) törkeään kiskontaan,

6) törkeään huumausainerikokseen tai

7) näiden rikosten rangaistavaksi säädettyyn yritykseen taikka avunantoon tai yllytykseen,

saadaan tehdä henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi ja tallettamiseksi poliisin henkilörekisteriin, paitsi jos DNA-tunnisteen määrittäminen jo on tehty rikoksen esitutkinnassa tai DNA-tunnisteen määrittäminen muuten on tarpeetonta.

6 luku

Muut pakkokeinot

5 §

DNA-tunnisteiden määrittäminen ja tallettaminen

Rikoksesta epäillylle saadaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. DNA-tunniste saadaan poliisilain (493/1995) 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tallettaa poliisin henkilörekisteriin. Poliisin henkilörekisteriin ei saa tallettaa DNA-tunnistetta, joka sisältää tietoa rekisteröitävän muista henkilökohtaisista ominaisuuksista, kuin sukupuolesta. DNA-tunnisteiden poistamisesta rekisteristä säädetään poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa.

Voimassa oleva laki

Henkilönkatsastuksen toimittamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Henkilönkatsastuksen toimittamisesta on voimassa mitä 5 luvussa säädetään.

Poliisin henkilökisteriin ei saa tallettaa DNA-tunnistetta, joka sisältää tietoa rekisteröitävän henkilökohtaisista ominaisuuksista.

6 §

DNA-tunnisteiden poistaminen poliisin henkilökisteristä

Tämän luvun 5§:n 1 momentin nojalla poliisin henkilökisteriin talletettu DNA-tunniste poistetaan rekisteristä yhden vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän tekemästä päätöksestä, jonka mukaan asiassa ei ole kyseessä rikos tai näyttöä rikoksesta, taikka siitä, että rekisteröityä vastaan nostettu syyte on lainvoimaisella tuomiolla hylätty tai rangaistus poistettu. Mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetut DNA-tunnisteet poistetaan rekisteristä yhden vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon rangaistuksen poistamisesta. Jollei tunnistetta ole aikaisemmin poistettu, se poistetaan viimeistään vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta. Säilytetyt näytteet tuhotaan samalla kun niitä vastaavat DNA-tunnisteet poistetaan.

(Laki poliisin henkilökistereistä annetun lain 6 luvun muuttamisesta)

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

3.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain
(689/1997) 1 lukuun uusi 8 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(Esitutkintahin 42 §:n 2 mom. ja 43 a §)

8 a §

*Ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä
voi kutsua asianosaisen ja hänen avustajan-
sa tai asiamiehensä suulliseen neuvotteluun,
jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle
tai asian käsittelylle tuomioistuimessa.*

*Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias,
syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nos-
taako hän rikoksesta syytteen. Myös syyte on
nostettava ilman viivytystä.*

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

4.

Laki**poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa 3 päivänä marraskuuta 1995
 annetun lain (1251/1995) 4 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

4 §

Toimivaltuudet

Toimivaltuudet

 Toimivaltuuksia käytettäessä on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja poliisilaissa säädetään. Pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettu teknistä kuuntelua koskeva päätös alistetaan pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimivalle virkamiehelle. Sanotun virkamiehen tekemä teknistä kuuntelua koskeva päätös alistetaan pääesikunnan operaatiopäällikölle.

 Toimivaltuuksia käytettäessä on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja poliisilaissa säädetään. Pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitettusta teknisestä kuuntelusta päättää tutkinnanjohtajan esityksestä pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies tai, tämän ollessa tutkinnanjohtaja, pääesikunnan operaatiopäällikkö. Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtajalla on pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 4 momentissa säädetty toimivalta päättää toimenpiteen aloittamisesta.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

5.

Laki**poliisin henkilökistereistä annetun lain 6 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään poliisin henkilökistereistä 7 päivänä huhtikuuta annettuun lakiin (509/1995) uusi
24 g § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

24 g §

DNA-tunnisteiden poistaminen poliisin henkilörekisteristä

(Pakkokeinolain 6 luvun 6 §)

Pakkokeinolain 6 luvun 5§:n nojalla poliisin henkilörekisteriin talletettu DNA-tunniste poistetaan rekisteristä yhden vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän tekemästä päätöksestä, jonka mukaan asiassa ei ole kyseessä rikos tai näyttöä rikoksesta, taikka siitä, että rekisteröityä vastaan nostettu syyte on lainvoimaisella tuomiolla hylätty tai rangaistus poistettu. Jollei tunnistetta ole aikaisemmin poistettu, se poistetaan viimeistään 10 vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta. Säilytetyt näytteet tuhotaan samalla kun niitä vastaavat DNA-tunnisteet poistetaan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

6.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 690/1997,
uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

Jos asianomistajan tai todistajan kuulustelu on tallennettu esitutkintalain (449/1987) 39 a §:n nojalla videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuvatallenteeseen, tallenne voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon. Asianomistajaa tai todistajaa ei tämän lisäksi kuulla oikeudenkäynnissä, jos siitä todennäköisesti aiheutuisi hänelle vakavaa haittaa.

-----
*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*
